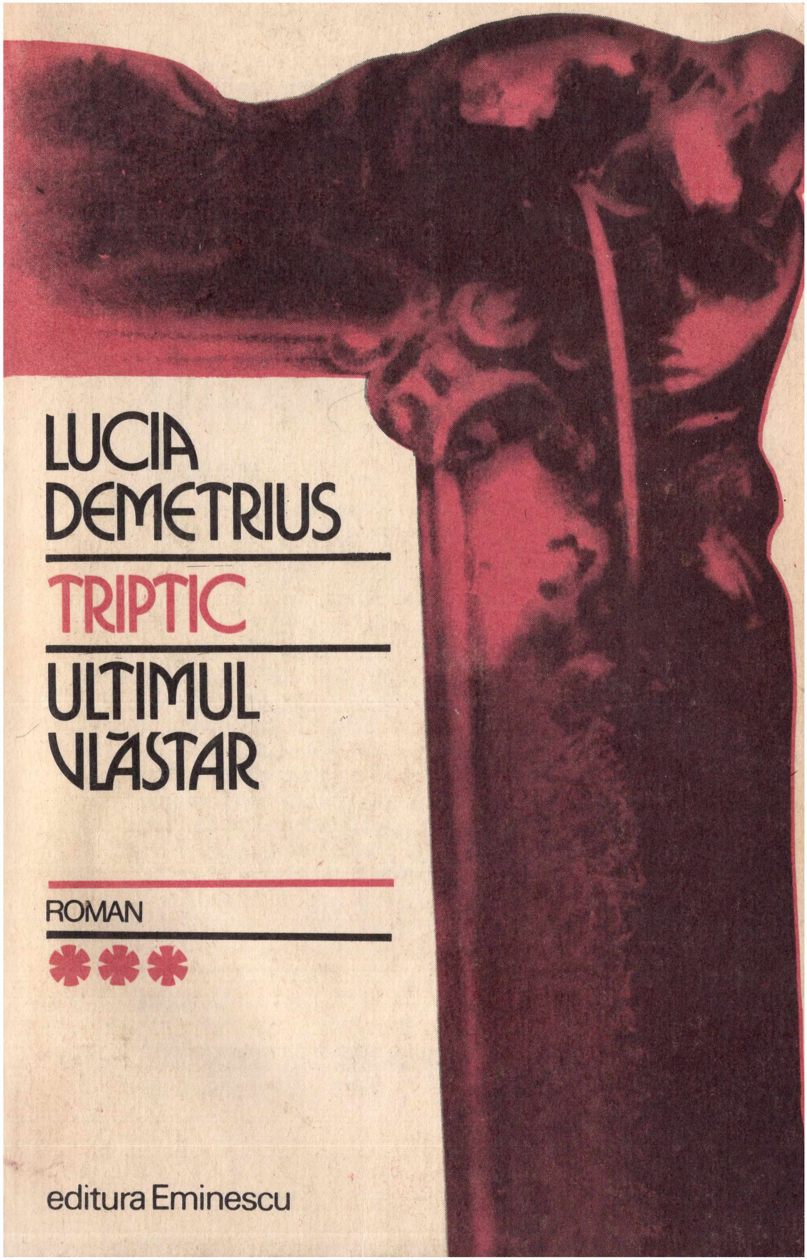

LUCIA DEMETRIUS

TRIPTIC

ULTIMUL VLĂSTAR

ROMAN

editura Eminescu

Lucia Demetrius

TRIPTIC

Lucia Demetrius

TRIPTIC

***

Ultimul vlăstar

ROMAN

1984

Editura Eminescu

BUCUREȘTI, PIAȚA SCÎNTEII 1

Noaptea fusese ger. Puţina zăpadă care căzuse în ajun şi se lipise de trotuare şi de mijlocul străzii se prefăcuse în polei. Emil se uita prin fereastră spre stradă şi i se părea că toată lumea lunecă pe patine cu rotile, îşi agită în disperare braţele ca să dobîndească puţin echilibru şi face un soi de balet grotesc şi primejdios. Peste cîteva minute avea să iasă şi el din casă, să se îndrepte către facultate, îşi aştepta numai părinţii, care trebuiau şi ei să plece la şcolile unde erau profesori. Laurenţia era gata de mult, stătea lîngă mătuşa Ana Maria ca să se asigure că-şi va bea cafeaua cu lapte pînă la fundul ceştii, Adrian îşi peria paltonul în vestibul şi fluiera încet. De doi ani, de cînd se mutaseră toţi trei în Bucureşti, Emil pleca de dimineaţă odată cu părinţii lui şi, dacă n-avea nici un curs atît de devreme, se îndrepta către biblioteca Academiei sau către cea a Fundaţiei, din faţa palatului, ca să nu piardă orele bune, de la începutul zilei, în care mintea e limpede şi cheful de lucru încă proaspăt.

— Acum auzea din sufragerie glasul potolit al maică-si repetînd stăruitor :

— Haide, Ana Maria, haide, dragă, încă o înghiţitură. Hai, încă una. Nu mai ai multe, ceaşca e aproape goală. Mă grăbesc, Ana Maria. Doar nu vrei să întîrzii la şcoală.

De cînd murise doctorul Petre Stamate, biata Ana Maria nu mai putea mînca aproape deloc. La moartea bărbatului ei nu mai avusese alt şoc, ca la aflarea morţii lui Ionică, de mult, în timpul războiului, dar era foarte greu s-o facă să

se hrănească puțin. Laurenția se întreba dacă în adevăr avea o repulsie pentru mîncare sau dacă îi ascundea, le ascundea lor, tuturor, o dorință încăpățînată de a se lăsa să moară de foame, ca să scape de viața asta, de care n-o mai lega nimic și nimeni. Cînd Laurenția și Adrian se hotărîseră să lase Iașii, să se mute la București, pentru ca Emil să studieze Literele și Filosofia în capitală, Laurenția se întrebase dacă dorința ei de a o îngriji pe Ana Maria, rămasă singură, n-avea cumva să-i dăuneze mătușii prin prezența lui Emil, dacă n-avea să-i aducă prea mult aminte de băiatul ei pierdut. Adrian venise la București înaintea familiei lui ca să găsească o locuință, dar Ana Maria se împotrivise cu cîtă energie mai era în ea. Nu, familia ei din Iași se cuvenea să locuiască împreună cu ea, casa din strada Toamnei era destul de mare, destul de pustie. Aveau loc toți laolaltă.

Atunci îi trecuse Anei Maria prin cap un gînd repede: Solange Duroc o adoptase sufletește pe ea pentru că își pierduse fetița. Minunea s-ar fi putut repeta, Emil ar fi fost poate pentru ea un al doilea fiu, i-ar fi ținut locul lui Ionică. Minunea nu se repetase însă: Emil nu-i semăna lui Ionică, ea n-avea puterea de dăruire a doamnei Duroc, nimic pe lume nu-l putea înlocui pe fiul ei. Emil nu-i făcea nici rău, cum se temuse Laurenția. Avea un fel de afecțiune pentru el, un fel atît de ciudat, încît uneori uita de prezența lui în casă, alteori se informa cum îi merge la cursuri, îl netezea chiar pe cap și privea mai mult în gol decît la el, privea așa cum se uită la toate lucrurile și oamenii din jurul ei, fără să-și oprească mult ochii asupra lor.

— Încă o înghițitură, Ana Maria. Gata! se mai auzi glasul Laurenției, apoi Emil îi ascultă pașii apropiindu-se de vestibul. Și iar îi veni în minte gîndul acela ciudat, pe care îl alunga de fiecare dată: de ce o silește mama pe mătușa ei să trăiască? A împlinit șaizeci și cinci de ani, nu mai are nici o bucurie în viață. Nu deschide radioul, rar citește o carte, nu vrea să iasă din casă. Au hotărît-o o dată să meargă cu ei la cinematograf, s-o vadă pe Greta Garbo, altă dată la teatru, la un spectacol cu Maria Ventura. A stat în sală liniștită, la locul ei, a privit, a ascultat, în drum spre casă a făcut cîteva observații foarte potrivite cu părerile lor, observații de om normal, dar după asta nu s-a mai lăsat

dusă nicăieri, a susținut că se simte mult mai bine acasă la ea, fie și singură, dar în liniște. Are vreo noimă s-o silești să se hrănească, să înghită cu noduri, ca să-și mai tîrască viața asta ștearsă și sălcie ?

Dar, pe de altă parte, ai voie s-o lași să moară de inaniție ? E ca și cum ai ajuta-o să se sinucidă. Un medic nu face asta nici măcar în fața unui caz fără scăpare, a unui cancer de pildă. Îndoapă pacientul cu întăritoare și paliative, ca să-și mai tîrască viața de mizerie, jalnica viață de osîndit ceva mai curînd sau mai tîrziu. El, dacă ar urma medicina, ar cuteza să-i lase să moară pe bolnavii fără leac. Maică-sa, Laurenția, cu care a vorbit odată despre asta, aproape s-a înfuriat pe el. Știa din propria ei experiență de odinioară, de cînd fusese soră în spital, în timpul războiului, că pentru a salva o viață trebuie să faci orice efort, orice jertfă. „Niciodată, spusese ea, nu poți ști cînd, într-o existență care pare lipsită de rost, se ivește o bucurie." „Chiar atunci cînd omul e un infirm, un deposedat de orice vigoare sau nădejde ?" „Chiar atunci, susținuse Laurenția. Viața e plină de neprevăzut. Neprevăzutul poate fi și fericit, nu numai o prăpastie fără fund." „Dar cînd e vorba de o boală incurabilă ?" „Mîine poate i se va găsi leacul. Și atunci tu ai lăsat să lunece în moarte un om care mai putea trăi."

Emil își aducea aminte bine că taică-său, care îi asculta tăcut combătîndu-se în felul ăsta, intervenise cu o replică la care el nu se aștepta : „Nu lua omului ceea ce nu tu i-ai dat : Viața. A nu face eforturi pentru prelungirea unei vieți e totuna cu a ajuta moartea." I se păruseră atunci cuvintele acelea ciudate. „Ceea ce nu tu i-ai dat !" Știa Adrian Stoica dacă viața ne e dată de cineva sau e un fenomen încă inexplicabil ? Încercase să-l descoase, dar taică-său rîsese ca de o glumă și nu voise să-și lămurească mai mult gîndurile. „Eu sînt matematician, băiete. De unde vrei să știu asemenea lucruri ? Tu urmezi filosofia, de la tine așteptăm toți să ne deschizi capul. Dacă nu azi, mîine, poimîine. Avem răbdare."

Toate astea și le aducea aminte Emil în dimineața asta înghețată, limpede totuși, alb luminată de un soare care nu se zărea nicăieri. O ținea de un braț pe Laurenția, Adrian o ținea de celălalt braț, ocoleau nămeții întăriți, călcau pe poteca lustruită, și din cînd în cînd Laurenția se dădea pe

gheață, sigură că e bine sprijinită de cei doi bărbați. Grozav ar fi vrut Emil să redeschidă acea discuție de demult, dar se temea că va strica dispoziția maică-sii. Și totuși, un demon îl împingea parcă să întrebe: „De ce o chinuiești, mamă, pe biata mătușă, care nu mai vrea să trăiască?" Se pomeni vorbind tare:

— Tată, tu socotești sinuciderea un act de lașitate sau de curaj?

— Depinde de împrejurare, fiule.

— De data asta chiar era să cad, bombăni Laurenția. Uite ce-i trece lui Emil prin cap în zori de zi, pe polei și la minus cinci grade! Totdeauna și oricînd e un act de lașitate. Eu sînt un om practic, știu ce e aici și optez pentru ceea ce știu, „după" mi-e complet necunoscut. Tu ai obsesii, dragă Emil. Nu e prima oară...

— Ce memorie bună ai, mamă! E foarte mult de cînd n-am mai vorbit despre asta.

— Și știu și ce ține treaz în tine gîndul asta: faptul că o hrănesc cu sila pe biata Ana Maria. Ei, uite, șaizeci și cinci de ani nu-mi par mulți, cît îți par, probabil, ție, la douăzeci ai tăi. Ce diferență atît de mare vezi tu între cei cincizeci și trei de ani ai mei și cei șaizeci și cinci ai ei?

— Dar dumneata ai preocupări, lucrezi, te bucuri...

— Că te am pe tine, nu-i așa?

— Și de asta, și de altele. Ea nu mai are absolut nimic.

— Mîine poate să i se trezească iar dragostea de natură, de muzică poate, și atunci înseamnă că n-am chinuit-o degeaba.

— Dacă cel puțin ea sau noi ne-am fi păstrat ceva din Glodeni, am fi putut spera că acolo, cu peisajul acela molcom și plin de poezie sub ochi, și-ar fi revenit puțin.

— Dacă s-ar fi lăsat dusă la Glodeni. Dar ați văzut că nici ea, nici bietul Petre nu mai voiau să calce pe acolo. Nu, eu nu regret Glodenii nici pentru ea, nici pentru noi, rosti răspicat Laurenția.

Nici unul din ei trei nu regreta vinderea moșiei de la Glodeni. Imediat după moartea lui Ionică, după război, Ana Maria făcuse, cu încuviințarea bărbatului ei, un act de donație a celei mai mari părți din Glodeni, cea care le aparținea lor, către Zoe și nu mai veniseră nici la Iași, nici la Glodeni; rămăseseră în casa lor din București ca doi urși

în bîrlogul lor, copleşiţi de durere, încercînd să mai trăiască numai din milă unul pentru celălalt. Ceea ce făcuseră Zoe şi bărbatul ei, Liviu Dima, cu această bucată de pămînt şi cu aceea pe care o puseseră pe numele ei părinţii săi, soţii Mocanu, nu le plăcuse soţilor Stoica : o vînduseră. Mai mult încă, asta îi silise într-un fel să abandoneze şi ei partea lor de moşie, s-o vîndă, neputîndu-şi suporta noii vecini, cu care nu împărţeau numai ogorul, livada, grădina, ci şi conacul. Emil nu pricepea în clipa asta tîrziul regret al maică-sii, cînd, hotărîndu-se atunci la vînzare, nici unul din părinţi nu regreta nimic. Adrian Stoica tînjea după Bucureştii în care se născuse, îşi trăise copilăria şi tinereţea, Laurenţia voia neapărat să se devoteze Anei Maria şi-i plăcea ideea ca fiul ei să studieze în capitală. Iaşii deveniseră un oraş prea domol, prea mort. Din toată familia, nu mai rămăseseră credincioşi adormitului oraş decît Paula şi Simion Mocanu.

— Eh, tu o iei la dreapta la răscrucea asta, eu cu băiatul la stînga. Sau mai bine să te conducă Emil pînă la şcoală, e prea mult polei.

— Să nu mă conducă nimeni, eu ştiu să merg pe lunecuş. Calc doar ca o ordonanţă, aşa spunea cîndva despre mine o persoană suavă, logodnica bietului Ionică.

— Şi ţii minte şi azi ! Spui că nu eşti cochetă, dar o prostie ca asta, rostită acum douăzeci şi mai bine de ani, nu ţi-a ieşit din cap. Înseamnă că te-a jignit tocmai în cochetărie.

— Auzi, mama mea să calce ca o ordonanţă ! Ca un înger, mamă, mă auzi ?

— Ştiu, băiete, chiar şi zbor uneori, cînd nu mă vedeţi voi. Hai, fiecare la şcoala lui. La revedere.

Se uitară în urma ei. În adevăr, Laurenţia călca milităreşte şi pasul ei nu şovăia şi nu aluneca.

— Măi băiete, rosti Adrian, nu mai discuta niciodată cu maică-ta chestiunea asta a morţii care întîrzie uneori sau nu ia pe cine trebuie, după socotelile noastre de pămînteni limitaţi. Oamenii trebuie lăsaţi pînă la capăt să creadă în ceea ce le pare nobil, omenesc, generos. Dacă ea nu se încăpăţîna, cînd eram rănit în spital, să ţină piept medicilor şi să se certe cu ei, eu mueam, tu nu existai, fericirea noastră

în trei n-ar fi fost niciodată. Crezi că pe Laurenţia n-o doare destul faptul că nu-i e de nici un folos bietei mătuşi, trebuie să-i spulberi orice iluzie că Anei Marie îi e mai bine cu noi decît fără ? Şi poate chiar are dreptate, cine ştie cît de rău i-ar fi fără noi. Unde te duci ?

— La bibliotecă. Am curs abia la unsprezece. La revedere, tată. Să ştii că am să-mi ţin gura altă dată.

În sala de lectură, cea rotundă ca o jumătate de cerc şi plină de ferestre, era cald, era linişte. Emil citea totdeauna aici. Sieşi şi-o mărturisise de ce. Tot aici, în prima bancă, citea zilnic fata aceea cu ochi puţin oblici, negri, înguşti, cu părul negru şi el, strîns la ceafă într-un coc mic. Nu se cunoşteau. La facultate n-o întîlnea. Poate că urma Dreptul, poate Medicina, poate Ştiinţele naturale. Cînd intra el în sala de lectură, ea întorcea capul către uşă de parcă i-ar fi cunoscut paşii, clipea o dată scurt şi se apleca iar asupra cărţii de pe masă. Se aşeza cu două-trei bănci în spatele ei şi citea. Nu îndrăznea s-o salute dacă nu se cunoscuseră niciodată, dar în clipa în care ea întorcea capul la intrarea lui, o privea lung, cald, ţintă. Asta nu era dragoste, bineînţeles, dar semăna cu ea. Ar fi vrut şi n-ar fi vrut s-o cunoască. Era mai bine să şi-o închipuie. În mintea lui îi acorda toate calităţile, o putea modela după placul lui, dacă ar fi cunoscut-o cine ştie cum ar fi fost. Nu era foarte grăbit să întîlnească o colegă sau un coleg care să-i recomande unul altuia.

La cursuri, la filosofie, o întîlnea zilnic pe cealaltă fată, cea înaltă, foarte înaltă, foarte blondă, aproape tot atît de blondă ca vara lui Zoe, mult mai plină de viaţă decît Zoe, prezentă la cursuri, prezentă la seminare, cea care ştia să dea răspunsuri prompte profesorilor şi replici ascuţite ca nişte lame de cuţit colegilor. Pe asta o cunoştea, o condusese de cîteva ori şi la căminul Spiru Haret, unde locuia. Nu era încă hotărît care îi place mai mult blonda Magda Artemie sau necunoscuta căreia nu-i ştia nici numele, nici sunetul glasului. Îi plăcea să prelungească această nehotărîre. Oricum, dacă privea în faţa lui avea ce aştepta. Mai întîi primăvara, apoi iubirea, poate una mică, în joacă la început, apoi una mare, adevărată. Şi pe urmă puzderie de examene, unele după altele.

Ar fi vrut să-i semene mamei lui. Laurenţia publicase două cărţi, prima — lucrarea ei de doctorat despre Bizanţ, care fusese foarte apreciată, a doua — despre relaţiile sociale şi economice dintre boierime şi norod în veacurile al XVIII-lea şi al XIX-lea ; într-însa închegase toate notele bunicului ei, Iorgu Movilă, căruia îi şi închinase cartea şi despre care vorbise în prefaţă, recunoscînd tot ceea ce-i datora. Acum lucra la o carte despre revoluţia lui Horia, Cloşca şi Crişan, şi de foarte multe ori stăteau alături, în aceeaşi bancă, la biblioteca Academiei, unde citeau amîndoi. Emil era fericit să stea cu maică-sa în sala de lectură, ca doi colegi, ca doi prieteni de aceeaşi vîrstă, dar, în acelaşi timp, îl trăgea inima către cealaltă bibliotecă, a Fundaţiei, unde o putea întîlni pe fata cu ochi negri, oblici, strălucitori. De cîte ori se afla la bibliotecă lîngă una dintre ele, avea sentimentul că o înşală pe cealaltă, că e foarte departe de ea. Cînd citea la biblioteca Fundaţiei ştia cel puţin sigur că seara avea s-o întîlnească acasă pe maică-sa, dar cînd citea la Academie n-avea ce spera decît pentru a doua zi. În privinţa Magdei Artemie era totdeauna liniştit, pe ea o va vedea negreşit la cursuri şi n-avea să scape uşor de glumele ei tăioase, afurisite. Şi pe urmă a sta cu mama la bibliotecă era ceva cu totul deosebit, ceva ce nu li se întîmpla celorlalţi care n-aveau asemenea mame. O mamă camarad, asta era ceva excepţional. Păcat însă că acest cuvînt, „camarad", fusese terfelit de o bucată de vreme. Legionarii îşi spuneau între ei „camarade" şi-i stricau frumuseţea.

Ca de fiecare dată, Emil îşi lăsă jos, la garderobă, paltonul, căciula şi şoşonii, urcă, se opri sus, în prima sală, ca să ceară cărţile de care avea nevoie şi trecu în sala semicirculară. Fata cu părul negru era acolo, întoarse repede capul, clipi scurt cu ochii ei de lac negru şi citi mai departe. E destul de devreme, se gîndi Emil, abia adineauri s-a deschis biblioteca, îţi vine să crezi că fata doarme aici sau aşteaptă cu noaptea-n cap pe pragul uşii celei mari să se deschidă în sfîrşit. Dar era la locul ei, asta îi dădea linişte lui Emil, putea citi, putea lua note.

Şi totuşi nu putea. Azi era mereu preocupat de fiecare mişcare a ei, de felul în care îşi ducea mîinile cu degete lungi, brune, la ceafă, ca să-şi prindă mai bine cocul. De ce nu întorcea niciodată capul cînd îl ştia în spatele ei ? Şi de

ce nu întorcea capul cînd intrau în sală alţi paşi, că doar intrau mereu alţii ? Era neîndoielnic că nu se întorcea decît o dată, atunci cînd intra el. Ar trebui să-i dea un nume, nu poate spune la nesfîrşit în mintea lui „fata cu ochii negri", sau „fata cu ochii oblici". Ce nume i s-ar potrivi ? Stă cu *Lumea ca voinţă şi reprezentare* în faţă şi-i e imposibil să citească pînă nu-i va găsi fetei un nume potrivit. Poate Sakuntala, aşa, ca ea, trebuie să fie indienele. A chinezoaică nu seamănă defel, n-are pometii ieşiţi, are faţa prelungă, îngustă. Da, are să-i spună Sakuntala. Frumos îi şade, se află la bibliotecă de jumătate de ceas cu Schopenhauer în faţa lui, şi se gîndeşte la prostii. Ba nu, nu sînt prostii, Sakuntala merită să te gîndeşti la ea. Va veni şi primăvara, asta are să schimbe tot. Cum „tot" ? Bineînţeles, atunci are să pună ghiocei şi violete pe pupitrul în faţa căruia citeşte ea totdeauna. Va trebui să vină foarte devreme, înaintea ei, care vine veşnic devreme, ca să-i pună violete pe masă. Ea are să ghicească de la cine sînt. La garderobă, jos, are să-i ţină pardesiul, ea va mulţumi, el se va prezenta, şi pe urmă se vor plimba împreună la Şosea.

Ieri, alaltăieri parcă voia să se plimbe la primăvară la Şosea cu Magda Artemie. Lucrul nu e încă bine hotărît, pe Magda o conduce şi acum la cămin, la patinaj dar nu e singurul. Uneori sînt doi-trei colegi care o conduc pe Magda şi nimeni nu-şi dă seama dacă e preferat de ea. Ea e cochetă şi ironică cu fiecare pe rînd, deşi nici unul dintre colegi n-a putut să se laude vreodată că a sărutat-o pe Magda sau a strîns-o de mînă la cinematograf. Cu Sakuntala va fi altfel, el va fi singurul, aşa cum e şi acum singurul la intrarea căruia în sala de lectură ea întoarce capul.

E foarte greu să citeşti, şi încă filosofie, cînd viitorul e atît de plin în faţa ta.

Soneria de la intrare sună lung. Ana Maria nu se clinteşte. Cine poate veni dimineaţa ? Şi după-masă dacă ar fi, tot n-o interesează cine poate veni. Pe ea n-are s-o caute. De pe lumea cealaltă nu te caută niciodată nimeni. Cei de pe lumea asta au, poate, treburi cu Laurenţia, cu Adrian, cu Emil. Să se ducă Iordana, dacă n-o fi plecată la piaţă, să

vadă ce e. Sună iar. Înseamnă că Iordana e la cumpărături. Eh, cine sună să vină sau să telefoneze după-masă.

— O scrisoarea recomandată, spune Iordana intrînd în odaia ei. Dacă vreți să semnați.

Ana Maria semnează, nu se uită la scrisoare, o pune pe masă lîngă ea. Încearcă să tricoteze. Laurenția își închipuie că asta ar putea-o distra. Tricotează anevoie, ca să-i facă plăcere Laurenției. Măcar un rînd să facă pînă se vor întoarce la prînz, măcar un rînd. Afară parcă viscolește ca astă-noapte. Sau astă-noapte n-a viscolit. Ce importanță are asta ? Și pe urmă se va împrimăvăra. Altă pacoste. A cîta primăvară în viața ei ? A șaizeci și cincea. Multe, multe din primăverile trecute au fost urîte. Cele din copilărie, apoi cele de la război încoace. Cînd trăiau... da, atunci era frumos primăvara, cînd trăiau ei. Acum iernile ar putea să se înșire ca mătăniile, una după alta, fără veri, fără primăveri, fără toamne, ar fi totuna.

Nu te poți sinucide. Pînă a nu muri Petre, n-a putut, ca să nu-l lase singur pe el, deși ea numai tovarășă de viață nu era. Apoi i-au venit pe cap neamurile, Laurenția cu ai ei. Acum nu-i poți speria și deznădăjdui pe ei. Emil e sensibil, s-ar speria, ar suferi. Oh, Doamne, în nimic, la nimic nu seamănă Emil cu Ionică. Nimeni pe lume nu poate ține locul altcuiva...

Ah, da, ce e cu scrisoarea asta ? A venit de un ceas, două. E pe masă. Nici nu s-a uitat la ea. E pe numele ei ! Cine și de ce îi scrie ? O deschide. E de la Paula, se adresează tuturor, dar a trimis-o pe numele ei, pentru că e politicoasă. Mătușa Ana Maria înaintea tuturor. Bietele nepoate ! Vor, încearcă să-i facă o plăcere, s-o măgulească uneori. Nu-și dau seama că ea, mătușa, e mult mai moartă decît toți morții din familie.

Paula spune că se mută și ea din Iași împreună cu Simion al ei, care a ieșit la pensie. Se vor stabili la Brașov. Simion mai are neamuri acolo, la Iași nu mai au pe nimeni. Paula e bucuroasă de parcă ar lua viața de la început. Ce bine de ea ! Cîți ani are Paula acum ? Nu chiar, dar aproape șaizeci. Și se mai poate încă bucura de o schimbare, de o răsturnare atît de grea ca o mutare dintr-un oraș în altul. Se mai poate bucura de viață, de cel mai mărunt succes al Zoei, care are, nu se știe de ce, numai succese mici, pe cînd

Liviu are mereu succese mari. „Peste cîțiva ani, scrie Paula, mica livadă a casei bătrînești din Șcheii Brașovului, ai cărei pomi bătrîni au fost scoși și înlocuiți cu puieți, va rodi." Peste cîțiva ani ! Vrea să mai trăiască Paula cîțiva ani, dacă s-ar putea mai mulți. Nu s-a săturat încă de viață ? Să aștepte cu sufletul la gură o veste de la Zoe, e asta o existență ? Este, sigur, dacă Ionică iar mai putea scrie ei din cealaltă emisferă, — din planeta Marte, de oriunde —, și ea ar aștepta încordată, s-ar bucura, ar mai vrea să trăiască, nu s-ar plictisi de perindarea asta nesuferită a anotimpurilor.

Femeile din familie au trăit toate prea mult, și maică-sa Zenobia, și mătușa Măriuca. Agata nu. De ce îi e dat ei să ajungă vîrsta celorlalte, de ce nu se stinge ca biata Agata ? Ce fericită a murit Agata, cu copiii, cu bărbatul ei lîngă ea. Asta se cheamă moarte venită la timp. Și Georges a murit la timp, și Leonida probabil nu mai e pe fața pămîntului. Din neamul Movilă n-a mai rămas decît ea, Ana Maria Stamate, iar Movilă chiar nu se mai cheamă nimeni. Băieții n-au lăsat urmași. Mai bine. De ce să faci umbră pămîntului cînd nu-i ești nimănui de nici un folos ? Ei, băieții, frații ei au fost de vreun folos altora ? Au lăsat în urma lor femei pe care le-au zdrobit cu înfumurarea, cu sarcasmul lor, ca Georges pe acea englezoaică, Mabel Barrow, pe care a întîlnit-o ea cîndva la Veneția. Au mai lăsat ceva în urma lor ? Nimic. Foarte bine. Chiar oamenii care se consideră fericiți nu se pot crede așa o viață întreagă. Paula, liniștita de Paula, e în adevăr liniștită ? Gîndurile ei nu sînt mereu pe urmele Zoei ? Iar Zoe mărturisește în vreo scrisoare tot adevărul despre ea ? Îi scrie des Laurenției. În scrisori, vorbește mult despre Liviu, puțin despre ea însăși. Laurenția se încruntă cînd îi citește scrisorile, e tristă întreaga zi. Adrian o mustră, îi spune că e pornită, e nedreaptă, el nu vede în acele scrisori decît că Zoe își iubește și își admiră bărbatul. Laurenția vede altcum. Poate că și Simion Mocanu, dar și el o lasă pe Paula să fie mulțumită, „să fie oarbă", a spus odată Laurenția. S-ar putea ca într-o zi și Emil să le facă cine știe ce supărări părinților lui. Ana Maria n-ar vrea să apuce și ziua aceea.

A încercat, încearcă mereu să nu mănînce, să se anemieze ca Agata, să facă leucemie și ea, dar e mereu îndopată

și anemia nu vrea să vină. La Agata a fost o întîmplare, o excepție în neam. N-are ce ereditate spera în această privință. Pînă și durităţile de odinioară, moștenite de la Zenobia, de mai departe încă, de la bunica Polixenia Stavros, mama Zenobiei, s-au topit și ele.

Foarte bine, numai durităţi i-ar trebui față de oamenii ăștia care sînt atît de buni cu ea.

Și ce mai scrie Paula ? Nu i-a citit toată scrisoarea. Eh, o vor citi ceilalți, cînd vor veni la prînz. Ce altceva poate spune decît că se mută și că nu e lesne să-ți împachetezi tot calabalîcul. Ah, da, scrie că la vară vor putea veni toți la Brașov, la ea, cu Ana Maria neapărat. Numai asta îi mai lipsea. Poate că pînă la vară va muri și nu va mai fi nevoie să se împotrivească și la călătoria asta. Dar din ce, Doamne, să moară, cînd e atît de sănătoasă ? Din gînduri amare ? Nu e destul, se pare că nu e destul. Dacă ar fi așa, ar fi trebuit să moară de mult.

Emil se uită la ceas. Trebuie să plece la facultate. Își strînge cărțile, caietul de note, se ridică. Sakuntala va simți ? Sigur, a simțit, a întors capul repede, l-a privit scurt și își vede mai departe de treabă. Ce fire nevăzute o leagă de el ? Cum de nu greșește o dată, să-și întoarcă ochii cînd altul se ridică din bancă și pleacă ? Pe fata asta trebuie neapărat s-o cunoască. Nu acum, imediat, către primăvară, ca să prelungească sentimentul ăsta de mister, comunicarea asta între duhurile lor. Și cum se vor plimba pe sub pomii înfloriți ! Ce-și vor spune ? Și la asta merită să te gîndești ; tot viitorul e plin de taină, de poezie, e incert și făgăduitor în același timp. Ce va face el însuși cînd își va lua licența ? Neapărat trebuie să lucreze pentru un doctorat. În estetică, bineînțeles. Nu numai ca să le facă plăcerea asta părinților, dar și pentru faptul că și el simte nevoia de a ști mai mult. S-ar putea să-l trimeată la Paris pentru doctorat, au banii puși deoparte după vînzarea lotului lor din Glodeni. El nu stăruie, nu-i roagă, nu face nici măcar aluzii, ei au pomenit de cîteva ori despre asta. Au pomenit numai, n-au spus-o ca pe o hotărîre gata luată. Le va fi greu fără el. Și lui s-ar

putea să-i fie greu fără ei, dar el va pleca spre ceva dorit, frumos, visat, ceva care îl va sorbi întreg poate, pe cînd ei vor rămîne locului, lîngă o mătușă neurastenică, și vor aștepta scrisori de la el. Nu e același lucru. Nu poate să-i roage să-l lase să se rupă de ei.

Pe culoar, în fața sălii de curs, un grup de studenți o înconjoară pe Magda Artemie. Magda se răsucește pe călcîie, își scutură părul auriu, tuns scurt, rîde sonor.

— Și dacă eu am să întreb care dintre voi vine în vacanță după mine la Brașov, cine va avea curajul să spună : eu ? Aici sînteți viteji nevoie mare, vă repeziți trei-patru să-mi țineți haina. Vreau să știu cine îmi va cără bagajele la Brașov !

— Eu ! strigă Radu Siminic, încercînd s-o vadă bine pe Magda peste capetele celorlalți.

— Valizele mele sînt grele, Radule, n-ai de atîtă putere. Tu, Toma, ești cît Goliat. Nu-mi duci tu bagajele ?

Toma se scutură ca un cal nărăvaș :

— Aș prefera să-ți arunci mănușa în cușca cu fiare și eu să ți-o ridic, nu să hamalesc.

— Poftim ! și Magda aruncă o mănușă departe, tocmai sub picioarele profesorului, care vine spre sala de curs. Toți studenții îngheață. Profesorul ridică mănușa de jos.

— E a mea, se îndreaptă Magda venind spre el. Vă rog să mă iertați, vizam cu totul altceva.

— Ah, vizai, n-a fost o întîmplare ? întreabă grav profesorul.

— Ne-ați învățat să nu fim robii întîmplării, ai hazardului.

— Ia-o și vizează mai sus altă dată. În sală, domnilor.

Cînd se întîlnesc toți la masă, Laurenția citește scrisoarea Paulei.

La Brașov ! se miră în sinea lui Emil. Ce coincidență ! O voi avea aproape pe Magda în vacanță. Dar Sakuntala ? Unde va fi ea la vară ? Nu mai știu bine ce trebuie să-mi doresc, dar de dorit sînt multe. Tînjesc către toate.

— Dacă au loc pentru noi patru, sigur că vom merge la Brașov, spune Adrian.

— Te rog, te rog, Adriane, nu mă socoti şi pe mine. Plecaţi voi trei.

— Ştii bine, mătuşă, că nu te vom lăsa singură, aşa că trebuie să te deprinzi de pe acum cu ideea unei călătorii, spune foarte ferm, dar cu glas catifelat Adrian.

— Asta se cheamă şantaj, răspunde sec Ana Maria.

— Bine, te şantajăm. Ăsta e caracterul nostru. Şi dumneata n-ai încotro. Dacă ne-ai poftit să stăm în casa dumitale, trebuie să ne rabzi aşa cum sîntem : şantajişti.

— Iertaţi-mă ! rosteşte Ana Maria. Înţelegeţi ce-am vrut să spun.

— Nu discutăm deocamdată despre asta, spune Laurenţia. Azi s-a făcut o mîncare care îţi place, Ana Maria : iepure cu măsline.

— Cînd mi-a plăcut ? bombăne Ana Maria.

— Totdeauna. Aşa că te rog...

Emil n-o mai ascultă pe Laurenţia. Iar va începe cu rugăminţile sau cu îndemnurile autoritare. Biata mătuşă ! Nu văd că în ea s-a tocit tot, începînd cu simţămîntul bucuriei ? Şi ce cap limpede are încă ! Dar omul trăieşte pentru bucurii, nu ca să emită judecăţi sigure în privinţa fenomenelor. Asta nu vrea mama să înţeleagă. E limitată mama ? Doamne fereşte ! Dar are alte principii decît el. Şi altă experienţă. De cîte ori intervine Emil în conversaţie cu o părere absolut personală, Laurenţia îi taie vorba : „Tu nu ştii, tu n-ai trăit un război". Şi dacă, totuşi, va trăi unul ? Se pare că pluteşte în aer, că nu e atît de departe. Atunci va gîndi şi el ca părinţii lui, va pune viaţa înainte de orice ? Orice fel de viaţă ? Nu. Adrian susţine că poţi modela propria ta viaţă ca un sculptor care frămîntă o bucată de lut. Şi tata deci exagerează sau greşeşte. În ce fel îşi poate modela viaţa mătuşa Ana Maria ? Probabil că tata n-a suferit prea mult după părinţii lui. Sau poate că e un om care se poate scutura de suferinţă are o voinţă puternică. Dacă tata e puternic, cum mai e mama ? De fier ? Şi totuşi, ce sensibili sînt amîndoi !

— La ce te gîndeşti, Emil ?

— Eu ? La nimic.

— Bine de tine. Asta e o mare odihnă, să poţi să nu te gîndeşti la nimic. Încă o îmbucătură, te rog, Ana Maria !

La volan, Arlette conduce încet, prudent. E încă sigură pe mişcările ei, dar ştie cîţi ani are şi că mîine, poimîne s-ar putea să-şi piardă această siguranţă, sau chiar astăzi pe neaşteptate, furată de un gînd, zăpăcită de o imagine neclară. Trebuie neapărat să treacă pe la oculist în zilele în care va sta la Paris, să-i schimbe lentilele. Pesemne că nu mai corespund, la miopia crescîndă a ochilor ei. Leonida nu vrea să poarte ochelari, el are lentile de contact. Sînt mai obositoare, dar nu-l desfigurează. E de înţeles, un om care a fost totdeauna frumos şi care a ţinut la frumuseţea lui, acceptă greu să-şi schimbe chipul. De asta şi-a comandat şi peruca asta şatenă, uşor ondulată, care îi acoperă chelia şi îi stă foarte bine. Aşa cum îl vede acum alături de ea, privind departe pe şoseaua asfaltată, umedă încă de ploaia care a trecut, îi pare acelaşi cu cel pe care l-a luat în căsătorie cu douăzeci de ani în urmă : distins, fermecător.

— Nu poţi merge mai repede, draga mea ? întreabă el cu glas dulce.

— Ce grabă avem, Léon ? Asfaltul e ud, nu vreau să derapăm.

Tu n-ai nici o grabă, bineînţeles, se gîndeşte Leonida. Nu te aşteaptă nimeni. Nici nu-ţi trec prin cap cît de aşteptat sînt eu. E foarte bine că n-ai bănuieli, că n-ai imaginaţie. Îţi vezi de treaba ta ca o nevastă cumsecade, iar eu îmi văd de treburile mele de bărbat. Doar n-am îmbătrînit încă. Sînt un fenomen al naturii. M-am născut în secolul trecut, dar asta nu se desluşeşte din înfăţişarea mea. Mi-ar da cineva anii pe care îi am ? Pînă şi eu îi ignor, atîta vreme cît inima îmi clocoteşte ca în tinereţe. Nu, mult mai puternic. Ce simt acum, n-am simţit niciodată. Nici la douăzeci, nici la patruzeci de ani, nici cînd te-am cunoscut pe tine, buna mea prietenă cu părul acum alb şi cu ochelari. Preocupă-te de ale tale, de livadă, de grădina de zarzavat, de vacile din staul, de maşina asta cu care mă duci, de clătite şi de tocăniţă, de toate la cîte te pricepi. Ai să mori într-o zi cu sufletul împăcat că ţi-ai îndeplinit toate îndatoririle. Toţi muriţi odată şi odată. Va fi greu să mă descurc după moartea ta cu gospodăria, dar se va găsi o soluţie. Poate voi vinde ferma şi voi rămîne definitiv la Paris. Ce

să mai caut eu la fermă ? Dacă n-aș fi cumpărat garsoniera asta la Paris, aș fi înnebunit pînă acum stînd necontenit la țară. Așa, venind în capitală cînd aveam chef, am putut îndura o existență „în mijlocul naturii", cum îți place ție să spui. Of, ce încet mergem !

— Arlette, draga mea, șoseaua s-a uscat. Poți să accelerezi puțin.

— Uite, trec de la șaizeci la șaptezeci pe oră. E bine așa ?

— Foarte bine.

Dacă mașina asta ar fi condusă de Loulou, am atinge suta, am depăși-o. Sigur că Loulou își dorește o mașină, dar toate la rîndul lor. Nu trebuie s-o faci să-și închipuie că ești plin de bani sau mînă-spartă. Se cuvine să prețuiască fiecare dar în parte și să fie recunoscătoare. Și apoi, mai trebuie s-o convingi și pe Arlette că moșia e prea mare pentru puterile ei, că e bine să mai vîndă o bucată din ea, ca acum trei luni, să-ți iei sarcina de a depune tu banii la bancă și să-ți păstrezi din ei cît ai nevoie pentru Loulou, spunînd acasă fie că ai împrumutat cu dobîndă cuiva, fie că ai arvunit un apartament mai mare (garsoniera asta e meschină, la bătrînețe vom locui probabil amîndoi la Paris cînd tu, Arlette, nu vei mai putea administra ferma) și pungașul de proprietar a fugit în colonii cu banii tăi. Cînd ai cap, găsești ce spune în orice împrejurare. Să știi că am tras un somn, n-am văzut cînd am intrat în oraș. Vai, ce cald e Parisul ! Încins. Și casele lui parcă se răstoarnă una peste alta.

Mașina oprește lin, așa cum știe Arlette să stopeze, în strada De la Grande Chaumière. Arlette înhață o valiză și o sacoșă și se îndreaptă spre intrarea casei.

— Să nu ridici nimic, Léon, să mă aștepți aici. Dă-mi cheile.

— Dar, draga mea, aș putea și eu... murmură Leonida, îi întinde cheile și rămîne în automobil. Încet, casele se așază la loc, stau drept.

De aici pînă la Loulou sînt doi pași. Stă tot în bulevardul Montparnasse, dar a părăsit mansarda aceea mizeră de la etajul șase, la care trebuia să urci pe jos scara de serviciu. Leonida a mutat-o într-un bloc vecin, într-o odaie cu baie și chicinetă, „un apartament", cum spune el. „Asta

meriți tu ! Și într-o zi și mai mult !" i-a declarat mîngîind-o pe buclele blonde. Pentru el era o imposibilitate să suie cele șase etaje. O vizitase acolo de două ori, crezuse că are să-și dea duhul, blestemase casele pariziene clădite cîndva fără pic de omenie, lipsite de ascensor pe scările lor de serviciu întunecate și cu trepte înalte, repezite. Apartamentul lui Loulou e acum la primul cat, într-un bloc nou, cu covoare pe scări. Ar alerga acum la ea, e ora prînzului, trebuie să fie acasă, dar n-are ce explicație să-i dea Arlettei. Pentru nevasta lui e firesc să urce amîndoi în garsoniera lor, să deschidă ferestrele ca s-o aerisească iute, să se așeze la masă, poate chiar, Doamne ferește ! să-și facă și siesta alături, pe divanul larg.

— Vai de mine, Léon, dar aici nu s-a mai scuturat de cînd am plecat eu, de două luni ! N-ai mai chemat portăreasa ? Cum ai stat atîtea săptămîni în murdăria asta ? De ce nu i-ai lăsat cheia cînd ai revenit la fermă ?

— Știu eu ? N-am destulă încredere în ea. Oamenii de azi, Arlette... Dacă ți se pare prea murdar, să coborîm să prînzim la un restaurant pe bulevard.

— Nici gînd ! Am adus mîncare pentru cîteva zile. De ce să cheltuim bani, cînd avem la fermă de toate ? Fac o omletă din ouă proaspete cum nu găsești la Paris, am chifteluțe reci, o tartă cu smeură, am și chifle făcute aseară. Am adus și cireșe.

Ce femeie meschină ! O masă la restaurant îi pare o catastrofă. Și dacă a adus atîtea merinde, te pomenești că are de gînd să stea mult. Din delicatețe n-a întrebat-o ce intenții are. A vorbit de oculist, de niște capoate de casă și șorțuri de grădinărit, dar astea se pot rezolva într-o zi. Are s-o convingă... Ași, întîi va vrea să curețe aici, să lustruiască tot. Va rămîne la Paris zile întregi. Dar și el va găsi pretexte de ieșit în oraș la treburi. Cînd ai dat cuiva bani cu împrumut, trebuie să urmărești pas cu pas cum îi merg acelui individ afacerile, ca să nu rămîi păgubaș.

Leonida mănîncă repede și înghite cu noduri. Să fii aici, aproape de Loulou, și să stai la masă cu nevasta ta ! S-ar putea, mai tîrziu, să nici n-o mai găsească acasă. Repetiții, întîlniri cu impresari, căutare de angajamente mai stabile, săli pentru recitaluri, cîte n-o preocupă pe Loulou, unde nu

aleargă ea și cam fără rezultat, sărăcuța, cu tot marele ei talent! Partenerul ei, Tony, aleargă și el, dar e sau nepriceput, sau indolent, sau se laudă numai cu demersurile pe care le face, pentru că niciodată n-a obținut un contract, niciodată nu i-a deschis el un drum lui Loulou, ci mai curînd ea lui.

— N-ai poftă de mîncare, Léon? Ți-e somn? Uite acum îți primenesc patul, să te odihnești.

— Nici gînd, draga mea. Ce parizian își face siesta ca noi, la moșie? Trebuie să-l caut pe Bardoux, să-l întreb dacă îmi poate da prima dobîndă la termenul fixat, să miros o clipă atmosfera din birourile lui, să-l invit pe secretarul lui la o cafea, ți-am spus că m-am împrietenit cu secretarul, să-l descos puțin, în sfîrșit, am destulă bătaie de cap.

— Și ești obosit!

— Eu? Deloc. Și chiar dacă aș fi, astea sînt lucruri care nu se neglijează. Am grijă de banii tăi ca de ochii din cap.

— Banii mei! Nu vorbi așa, Léon, banii sînt ai noștri, ferma e a noastră, nu a mea. Nu de azi, de douăzeci de ani.

Leonida îi sărută mîna Arlettei, așa cum face de cîte ori nevasta lui are un gest delicat sau spune un cuvînt plin de devotament. Ba chiar cînd îi umple farfuria cu supă la cină, tot îi sărută mîna. Ei îi face atîta plăcere, se simte atît de obligată față de el pentru gingășia asta!

— Să nu vii tîrziu. Să nu te agiți prea mult. Avem destule zile în fața noastră. Eu fac curat aici pînă te întorci.

Leonida coboară în stradă și bombăne în gînd: „Avem destule zile în fața noastră!" Să știi că e hotărîtă să stea, nu glumă! O fi avînd de gînd să mergem și la teatru, la Comedia Franceză, te pomenești. Cricîtă osteneală ți-ai dă cu o provincială, tot provincială rămîne. Comedia Franceză!

Ce voluptate să urci treptele scunde, învelite în covor moale, ale casei lui Loulou! Le urci încet, ca să nu ajungi sus transpirat, cu răsuflarea tăiată, îți scoți pălăria înainte de a suna ca să te asiguri că peruca nu s-a mișcat din loc, inima îți bate tinerește, primăvăratic, ești alt om, unul pe care parcă nici tu nu-l cunoști. O singură clipă te înfioară o undă de îndoială: dacă Loulou nu e acasă? Apoi suni lung și repetat (lui Loulou nu-i place să fie deranjată de oricine, își iubește și își apără singurătatea) și soneria asta clinchetă

vesel, cu un glas care e numai al ei. El i-a cumpărat-o acum două săptămîni, cînd a mutat-o aici.

Uşa se deschide larg. Loulou, în prag, deschide şi ea larg braţele :

— Papá !

Se repede la el, se ghemuieşte la pieptul lui, îşi înalţă fruntea albă ca să fie sărutată.

— Mi-ai lipsit, papá, te-am aşteptat ! Stai aici, în fotoliu. Of, fotoliul ăsta desfundat trebuie schimbat. Voiam să cumpăr altul pentru dumneata, dar nu mi-au mai ajuns banii.

— Nu ţi-au ajuns ? se încruntă puţin, puţin de tot, Leonida.

— Uită-te şi dumneata : am tapetat din nou toată odaia, numai ca să-ţi placă. Nu e frumos tapetul ăsta ? Am cumpărat o lampă cu picior înalt şi abajur de pergament. E foarte modernă. Am spart... mă ierţi ? Am spart din greşeală chiuveta de la baie şi a fost nevoie de alta. Instalator. electrician... toţi vor bani, nu-i aşa ? M-am repezit cu Tony la Le Hâvre, unde am făcut un contract pentru un recital. Asta e o izbîndă, nu ? Tren, hotel, toate costă. Nu mai am o centimă. Am plătit două odăi la Hâvre, doar nu era să stau într-o odaie cu Tony ?

— Ai plătit tu şi pentru el ?

— Dar de unde vrei să scoată el bani ? Dacă nu m-ar aprecia atîta şi n-ar vrea să danseze numai cu mine, ar putea fi angajat azi într-un ansamblu mai mare, care face un turneu în Egipt. Oh, papá ! Ştii doar că a renunţat pentru mine. Ţi-a spus-o şi dumitale.

Loulou e gata să plîngă. S-a aşezat pe jos turceşte la picioarele lui Leonida, îşi acoperă pudic pulpele pînă la glezne cu fusta largă, de stambă înflorată. Prin bluza albă, deschisă la gît, privirea lui Leonida pătrunde adînc, între sînii mici, dar Loulou o simte parcă şi-şi încheie repede năsturaşii. Suspină trist, îşi apleacă fruntea, buclele aurii îi acoperă obrazul.

— Şi mai ştii, murmură ea slab, că aş fi putut intra şi eu în acel ansamblu, dar mi-ai spus că Egiptul e prea departe, la capătul pămîntului, că nu te poţi lipsi atîta vreme de mine, că ţi-e frică să nu rămîn acolo, lîngă vreun paşă

care s-ar îndrăgosti de mine. Așa ai spus, așa m-ai jignit pe mine, care te iubesc atît !

Loulou își îndreptă talia subțire, își înalță capul și-l privește drept în ochi cu ochii ei mari, albaștri, curați, plini de durere și de revoltă. Leonida simte că se topește tot, că se înduioșează și se umple de remușcări. Cît îl iubește fata asta, floarea asta albă și străvezie ! Parcă nici una nu l-a iubit vreodată atît. Și pe urmă nici una nu era atît de pură, toate avuseseră bărbați, amanți înaintea lui sau în același timp în care îl adorau, fără îndoială, dar se împărțeau și altora. Loulou e ca o apă neîncepută, parcă s-a născut ieri.

— Loulou ! Fetița mea ! Uită ce prostii am putut spune atunci. Nu te cunoșteam destul.

— Ceri iertare ?

— De o mie de ori !

— O dată îmi ajunge. Vai, papá, dar nici nu te-am întrebat dacă vrei să-ți fac o cafea, dacă nu vrei un pahar de vin. Am vin rece, la gheață.

— Vreau și una, și alta.

Loulou sare în sus ca un arc, trupul i se înalță, lujer subțire, pașii îi sînt iuți, zboară.

Leonida bea o gură de vin, pune paharul pe măsuța de alături, așteaptă cafeaua. E foarte cald și el e foarte mulțumit.

Soneria sună ușor. Loulou aleargă să deschidă.

— Am venit... spune tare Tony.

— Ssst ! A adormit.

— Ah, a sosit papá ! șoptește de data asta Tony. Și doarme așa de cînd a venit ?

— Nu, acum a ațipit. Vino în bucătărie, Tony. Nebunule, nu mă săruta aici. Dacă se trezește ?

— Nu vezi ce adînc doarme ? Zău dacă nu pare mort.

— Să ne ferească Domnul ! Asta ne-ar trebui acum, cînd nu mai avem un franc.

— I-ai cerut ?

— N-ai pic de tact. Nu era să-i cer de cum a intrat pe ușă.

— Dar ne așteaptă mîine Tania cu materialele pentru costume. Și asta nu poate desena un costum dacă nu vede materialul.

— Pînă diseară mai e vreme. Uite că se deşteaptă moşul. Papá, a venit Tony, frăţiorul meu drag. Am acum toată familia mea la mine. Eu, orfana de pînă ieri, am un părinte iubit şi mai altfel iubit decît un tată şi am un frate în partenerul meu de succese viitoare. Pentru că vom avea într-o zi succes, Tony, nu-i aşa ? Şi papá va fi mîndru de noi. Vai, îmi dă cafeaua în foc !

Loulou alergă în bucătărie. Tony se aşază pe marginea divanului, îşi scutură capul ca să-şi alunge buclele blonde care îi cad peste ochi, îşi întinde în faţa lui pe covor picioarele foarte lungi şi se uită zîmbind cu toţi dinţii lui albi, puternici, cu ochii căprui larg deschişi, la Leonida.

— Aţi făcut o călătorie bună ? Cum e recolta anul ăsta la fermă ?

— Toate sînt perfecte, băiete dragă.

Leonida n-ar putea spune că băiatul ăsta îi displace. E foarte respectuos cu el, foarte camarad cu Loulou, fără să pară că îi caută intimitatea, e sensibil în orice împrejurare, şi în clipa asta ar putea să-l trimeată jos, să-i cumpere un ziar de pildă, şi Tony nu s-ar supăra. Păcat că n-are niciodată bani şi nu ştie să se descurce în meseria lui. Şi cum se îmbracă ! Nici guler, nici cravată, o băsmăluţă colorată în jurul gîtului înalt şi foarte rar, doar cînd e frig, surtuc pe el. Altfel e în stare să umble în cămaşă ! A mai văzut asemenea tipi prin Montmartre, chiar pe aici la cafenelele din Montparnasse, aşa e moda azi cînd eşti artist şi vrei să se vadă. Parcă l-ar angaja cineva pentru că „vede" că e dansator ! Şi mai are ceva ce Leonida nu poate defini. O asemănare cu cineva de demult, o asemănare pe care n-o dibuie şi care îi răscoleşte puţin inima de parcă l-ar şi înduioşa, l-ar şi enerva. De cînd îl cunoaşte, Leonida se întreabă cu cine seamănă.

În clipa asta Tony rîde cu hohot clar de o glumă pe care a spus-o probabil, iar Leonida n-a auzit-o, şi deodată înţelege cu cine seamănă dansatorul : cu Georges ! E bălan ca el, suplu ca el. Mai suplu, mai înalt, poate şi mai frumos. Şi Leonida se înduioşează iar gîndindu-se la propria lui tinereţe de odinioară, şi se şi enervează puţin aducîndu-şi aminte de strălucirea lui Georges, de actele lui nesăbuite de generozitate (voia neapărat să pară un erou !), de aventurile lui stupide şi de trecerea pe care o avea la femei. Nu mai mare

decît a lui, bineînțeles, dar destulă pentru un fluieră-vînt. Eh, acum Georges trebuie să fie mort de mult, era mai mare decît el și n-avea atîta vitalitate. Și surorile lui din țară trebuie să fie moarte, mai tinere decît el, dar niște pisici zgribulite. Dumnezeu să le ierte, dacă vrea, pentru sîcîielile din timpul procesului pentru moștenire. Puteau renunța de bunăvoie fără să-l mai tîrască pe el la recursuri și să-l pună la cheltuieli. Tot nu s-au ales cu nimic.

— Un biscuit la cafea, papá ?

Uite, Loulou e aici, asta e realitatea, asta e ziua de azi și e mai frumoasă decît tot trecutul.

— Vai, dar nu mai am nici biscuiți ! Cutia e goală.

— Nu-i nimic, Loulou. Stai aici, cu mine. Povestește-mi ce veți dansa la Hâvre.

Loulou se așează iar la picioarele lui, își reazemă tîmpla albă de genunchii lui colțuroși și oftează.

— Un vals de Strauss, o *Nocturnă* de Chopin, un dans spaniol de Albeniz, un fel de schiță după *Boleroul* lui Ravel și încă nu știu bine ce, pregătește acum Tony coregrafia pentru un Debussy. Vezi și dumneata, papá, că nimic nu seamănă a dans de cabaret.

„Păcat", își spune în gînd Leonida.

— Isadora Duncan renăscută ! rostește grav Tony.

— Dar... dar... și Loulou își ascunde fața în genunchii lui Leonida, dar ne trebuie costume. Ar fi trebuit chiar azi să cumpărăm materialele, Tania, o cunoști pe prietena noastră, pictorița scenografă, ne așteaptă mîine să ni le deseneze. Ajută-mă, papá ! Ai să vii cu noi la Le Hâvre, ai să vezi că merit să mă ajuți !

Loulou ridică fruntea și îl privește cu ochii plini de lacrimi.

— Cît ? întreabă scurt Leonida.

Tony intră în bucătărie, din discreție.

— Zece mii de franci ! spune tot scurt Loulou, fără să clipească.

— Zece mii ? Lui Leonida i se oprește vorba în gît. Să coste chiar atîta cîteva costume ? Dar sînt niște prăvălii în Montmartre care închiriază pe mai nimic costume de carnaval !

— Costumele, sala la Le Hâvre, pianistul cu care repetăm și care ne va însoți acolo, hotelul, mesele. Și aici,

papá, aici cu ce pot să trăiesc eu ? Dacă dumneata vrei, renunţ la dans, mă fac vînzătoare într-un magazin, intru fată în casă la vreo familie, fac orice. Sigur că asta mă va duce mai curînd sau mai tîrziu la sinucidere, o ştiu. Te iubesc foarte mult, nu vreau să-ţi fac supărarea asta, dar am o vocaţie, papá, şi într-o zi va fi mai puternică decît voinţa mea.

Biata fată ! Biata fată ! se frămîntă în sufletul său Leonida. Şi eu n-am adus cu mine decît cinci mii de franci. Trebuie să fac un împrumut la Bardoux, îi vînd o parte din moşie cu dreptul de a o mai exploata eu trei ani. E doar şi pe numele meu. Nu e nici o nevoie să ştie şi Arlette. Şi dacă află, am încăput pe mîna unor escroci. Eu le datorez lor, ei mie, o încurc eu cum mi-o veni la îndemînă. Dacă mai apucă ea ziua aia, săraca.

— Louise !

— Aşa să-mi spui totdeauna, papá. Nu pot suferi să fiu numită Loulou, ca o vedetă de varieteu.

Obrajii ei sînt tot scăldaţi în lacrimi. Şi-i strecoară, umezi, între palmele lui Leonida.

— Un moment, fetiţo. Lasă-mi mîna liberă. Uite cinci mii pentru costume şi alte cheltuieli. Mîine ai şi restul. Vezi să nu-i risipeşti pe nimicuri.

— Oh, nu ştii ce econoamă sînt ? Mulţumesc, mulţumesc ! Îţi sînt atît de recunoscătoare ! Aş vrea să pot face şi eu ceva odată pentru dumneata.

— Şi nu e cu neputinţă ! Lui Leonida îi sclipesc ochii sub lentilele de contact. Îi tremură bărbia.

— Nu încă, nu încă, papá ! Mă gîndesc la soţia dumitale, nu pot să nu mă gîndesc. Şi apoi eu... eu trebuie să mă împac cu ideea... Am nouăsprezece ani, la vîrsta asta alte fete... pe mine nu m-a atins încă nici un bărbat. Cînd mă mîngîi dumneata pe gît sau mă săruţi, sînt tulburată, speriată... Am să mă deprind. Şi pe urmă, papá, aşteptarea asta are atîta farmec ! Noaptea visez... nu, n-am să-ţi spun cum te visez. Mi-e ruşine.

Ce copil e încă Loulou, cît e de pură şi de sinceră ! Nu o parte din banii de pe moşie, toată moşia ar trebui să fie a ei, sau nu numai a ei, a amîndurora. Toţi banii pe care i-a avut cîndva de la marchiză, de la Manon Tussot, de la nenorocitele alea de portărese şi gazde cu pensiune, nu-şi

mai amintește cum le chema, bijuteriile porumbiței aceleia de la Botoșani, Lizica, Linica, parcă așa se numea, ar fi bine să-i aibă acum pentru Loulou. Să se mute cu ea într-un apartament mare, să trăiască regește, ea să danseze, să fie fericită. Loulou își întinde de sub fusta largă un picior gol pînă la șold, alb, sculptat parcă în marmură, apoi îl acoperă repede, surprinsă și ea că a făcut o mișcare necugetată.

— Tony, Tony ! strigă ea. Vino repede ! Mergem să ne cumpărăm materiale. Papă, vii cu noi ?

— Am treabă, fetițo.

— Vai, pe căldura asta ?

— Nu mă impresionează nici căldura, nici frigul. Am un organism de fier.

— Atunci, vii mîine dimineață la Tania, să vezi ce costume ne desenează ? Știi unde stă, ai mai fost cu noi la ea. În Rue de Seine.

— Dacă soluționez azi ce am de făcut, vin.

Seara, cînd ajunge acasă cu încă zece mii de franci în buzunar, luați de la Bardoux, pentru o bucată de pămînt de la fermă al cărei uzufruct îl mai are el doi ani, Leonida e topit de oboseală. Odaia e curată, masa pusă, Arlette îmbrăcată cu o bluză albă, scrobită, ea întreagă proaspătă de parcă ar fi ieșit de sub un duș cu levănțică.

— Of, Léon, dragul meu ! Ești epuizat. Vrei să faci întîi o baie și pe urmă să mănînci ? Întinde-te puțin, să te descalț. Uite, ți s-au umflat picioarele. Să ți le masez cu apă de colonie. Cel puțin ai încasat dobînda ?

— Atît de repede ? Zile întregi va trebui să mai alerg, Arlette. Zile întregi ! Poate chiar săptămîni !

— Dar eu trebuie să plec pentru culesul coacăzelor și al mazărei. Mîine fac cumpărături și pe urmă e nevoie să fiu acolo. Ce-ai să te faci tu singur ?

— Am să mă descurc cum voi putea și cît mai repede. Să n-ai grija mea, dragă. Acolo e mai multă nevoie de tine.

— Să mă întorc peste o săptămînă, să te iau cu mașina ?

— Vin eu cu trenul, după ce îmi isprăvesc treburile. Îți mulțumesc !

Lui Leonida i se ridică o piatră de pe inimă. Îi sărută mîna Arlettei. Dacă nu l-ar supăra atît de tare lentilele pe care e grăbit să și le scoată de pe ochi, dacă nu l-ar durea acum și gingiile pe care le roade proteza — după masă tre-

buie s-o scoată şi pe ea — ar fi un om fericit. Mîine, la Tania, fie şi la Tania, cu Loulou ! Dimineaţa să nu uite să ia semnătura Arlettei pe o hîrtie albă. Un pretext va găsi. I-o cere ticălosul de Bardoux.

Dar a doua zi nu e atît de frumoasă cum o sperase el. Trece pe la Bardoux să facă în regulă contractul cu pricina (Arlettei i-a vorbit despre închirierea unei batoze), să ia restul de bani. E cald încă de dimineaţă, aerul nu se poate respira. Păcătos oraş ! Şi pe urmă se încurcă pe străzi, vrea să ajungă în Rue de Seine şi nimereşte în grădina Luxemburg, o apucă din greşeală pe bulevardul Saint Michel, iese pe chei, e complet dezorientat. Ce naiba, doar şi-a trăit toată viaţa la Paris ! Asta înseamnă să te imbecilizezi la ţară, între livada de meri şi ţarcul de oi, alături de o nevastă care te îndoapă cu lapte bătut. Cînd ajunge în sfîrşit în Rue de Seine, e leoarcă de sudoare şi ameţit de atîtea oc luri. Acolo, la Tania, au şi sosit Loulou şi Tony. Odaia mica, cu mobilă puţină, de lemn nevopsit, tras numai la rindea, cu somiera pusă de-a dreptul pe duşumea, e plină de teancuri de mătăsuri, catifele, ţesături de lamé, dantele şi voaluri. Loulou îi deschide uşa, îşi lipeşte repede faţa de a lui, îl aduce de mînă în cameră. Tania, în genunchi pe podea, îşi ridică faţa mică cu pometi proeminenţi şi ochi puţin oblici, îi zîmbeşte, îi face semn să se aşeze pe divan şi desenează pe coli mari de hîrtie, întinse pe jos. N-are masă de lucru. De altfel, toată lumea stă pe podea, toată treaba se face acolo, culorile, creioanele, catifelele se află şi ele risipite pe parchetul fără covor. Numai Leonida se aşază pe divan (aoleo ! ce jos e ! te prăbuşeşti, nu te aşezi !) şi-şi trage sufletul.

— Cafea ! porunceşte Tania şi desenează mai departe.

Loulou se duce în bucătărie şi face cafea. Tony nu se dezlipeşte de Tania, îi urmăreşte mîna, îi şopteşte o idee a lui, se ridică şi se drapează într-un val de mătase, se aşază la loc şi murmură iar ceva. Tania îi aruncă uneori o vorbă pe ruseşte, după tonul ei se înţelege că nu-l dezmiardă, nici nu-l aprobă cu ea, şi îşi vede mai departe de treabă. Leonida are impresia că visează ceva, că nu e aici, e nu ştiu unde, e la cinematograf, vede un film din care nu înţelege nimic. Cine se tăvăleşte acolo pe jos şi de ce ? Bea o cafea tare şi fierbinte, acum toţi sînt parcă mai limpezi. Loulou !? E aici, se răsuceşte într-un nor de voal albastru. Se aude soneria.

Intră un individ foarte brun, foarte tînăr, cu o cămașă descheiată pe piept și cu o băsmăluță roșie în jurul gîtului. Dansatorul italian Pipo. Leonida l-a mai cunoscut.

— Cafea! ordonă Tania și Loulou intră iar în bucătărie.

Ce-o mai fi căutînd și ăsta? se întreabă Leonida. Sîntem destui aici, toți avem treabă, odaia e mică, ne sufocăm. Dar se înțelege numaidecît de ce a venit Pipo. E furios, clocotește. Uite, spune el, toți refugiații din Spania, unde e răscoala care e, au parte de ocrotirea statului, de subvenții probabil. Aseară au dat un recital de muzică și dans la sala Gaveau și toți erau mediocri, adunătură. Pe cînd dansatori ca Loulou, ca Tony, ca el chiar, care se află din copilărie la Paris, nu-și găsesc nici angajament, nici impresar, nici bani, nici sală de repetiție măcar. Ei, magazii sau magherniță!

— Eu trebuie să dansez la Hâvre! oftează Loulou, și tava cu cești de cafele îi tremură în mîini. Ah, sala Gaveau! Privirea tristă îi alunecă pe lîngă Leonida, se pierde departe. El o prinde o clipă, apoi i se pare iar că în fața lui se desfășoară un film mut. Nu mai aude nimic. Pe urmă nici nu mai vede. Îl deșteaptă iar soneria. De data asta a venit Olaf, dansatorul cel lung ca un plop. Doamne, mulți dansatori sînt pe lume și toți se adună aici.

— Trebuie să mîncăm ceva, spune Tania și aruncă pensula departe. Am macaroane în dulap. Tony, du-te jos, în colț, la băcănia lui Ivan și cumpără salată, friptură, ce-i mai găsi. Are de toate. Eu n-am bani.

Toată lumea se uită spre Leonida. Loulou îi șoptește la ureche: „Nu vreau să știe ei că eu am, sînt în stare să-mi ceară împrumuturi". Leonida se caută prin buzunare, întinde o bancnotă, Tony i-o înhață din zbor și aleargă jos. Apoi, cu o poftă nebună, fiecare mănîncă dintr-o farfurie pe care o ține pe genunchi, așezat el însuși pe dușumea, bineînțeles. Pipo n-a încetat să ocărască spaniolii, Olaf ar vrea ca după-masă Tania să-i ghicească în cafea, Loulou se ocupă de el, de Leonida, și-i spune, fericită:

— Ai auzit, papá?

— Da, sigur. Tot spaniolii...

— Nu-i vorba de asta. Tania s-a hotărît să ne croiască ea costumele, ea, aici, cu mîna ei! E un înger. Portăreasa ei are să le coase la mașină și scăpăm de o cheltuială enormă.

— Dacă proștii ăștia n-au parale ! spune Tania cu nepăsare. Loulou, cafele !

Loulou intră iar în bucătărie să fiarbă cafea. Tania asta o fi avînd o plantație în Brazilia, te pomenești, se gîndește Leonida. După ce a mîncat se simte mai prezent, mai vioi. Rîde în sinea lui de lungimea nemăsurată a lui Olaf și de umerii prea largi ai lui Pipo. Ăștia dansatori ? Cine să-i angajeze ? Loulou, se înțelege, Loulou e o trestie, o chiparoasă. Treacă de la el și Tony, are și ea nevoie de un partener. Uite că la costume se pricepe, îi e de folos. Să aibă ei succes la Hâvre și pe urmă ne gîndim noi la o sală mai bunicică din Paris.

Tania taie în mătăsuri și în catifele cu un curaj de grădinar care tunde crăcile unui tufiș uscat. Aruncă o bucată peste alta, bodogăne pe rusește. Probabil că trăiește în Franța de ani de zile, dar ocările tot pe rusește le spune.

— Însailă ! îi poruncește ea lui Loulou.

Lui Leonida îi vine deodată pofta să se laude între derbedeii ăștia care se intitulează artiști și au aerul că asta e o mare scofală.

— Mama mea, principesa Zenobia Movilă... V-am spus că mama era principesă și tata prinț ?

— Și tata era marele duce Orlando Furiozo ! spune scurt Tania.

Leonida a amuțit. N-a auzit niciodată de acest mare duce, dar o fi fost, o fi fost ! Mulți a ucis revoluția. Oare un mare duce înseamnă mai mult decît un prinț ?

Tony și Pipo s-au dus la bucătărie să spele vasele.

— Sus, papá ! strigă Tania. Trebuie s-o probez pe Loulou și nu se poate dezbrăca în fața dumitale. Intră în baie sau în bucătărie și peste cîteva minute să vină Tony, am nevoie de părerea lui.

Leonida se scoală greu și se duce la baie. O clipă măcar să-și scoată peruca, să i se aerisească țeasta. Nu se poate, cu ce s-o mai lipească la loc ? Fără eter mastic nu-i stă cum trebuie, i se hîiește mereu.

Și toată după-masa trece așa, cu ațipiri repetate, cu sculări de pe divan cînd probează un costum Loulou, cu alte cafele, cu bodogăneli pe rusește, cu hohote de rîs înfundate parcă, pesemne ca să nu-l deranjeze pe el. La ora opt

se hotărăşte să plece. Îl aşteaptă Arlette, somiera asta pe care a stat tolănit i-a înfipt arcuri şi noduri în coaste. Loulou îl conduce la uşă.

— Mi-ai mai adus ceva, papá ? S-a cheltuit aproape tot pe materiale.

— Era să uit. Poftim, Louise. Şi să-mi dai cheile apartamentului tău. Dacă vin vreodată, cînd nu eşti acasă, să te pot aştepta.

Loulou nu găseşte nimic de spus la repezeală, intră în odaie, scoate cheile din poşetă, i le întinde.

— Voi mai staţi mult ?

— Oh, toată noaptea. Tania nu ştie ce e oboseala. E întreagă numai devotament.

— Spune-mi, ea trăieşte cu suedezul sau cu italianul ?

— Tania ? Ce-ţi trece prin minte, papá ? E o fată cinstită. E foarte îndrăgostită, asta n-o pot tăgădui, de Louis Jouvet, dar cam fără speranţă. Vii mîine, nu-i aşa ?

— Vin, dar nu ştiu la ce oră.

— Dimineaţă eu voi fi aici, dar după-masă te aştept. Uite, pleacă şi Olaf, te conduce el. Noapte bună, dragostea mea.

Olaf face paşi mari, e o grozăvie să te ţii de el, căldura e tot apăsătoare. Grea zi a fost asta !

— Am isprăvit tot ce aveam de făcut, spune acasă veselă Arlette. Aş vrea să plec mîine dimineaţă, dacă tu n-ai nevoie de mine aici. Spune, Léon, în cazul în care te pot ajuta cu ceva...

— Cu nimic ! suflă Leonida şi adoarme îmbrăcat pe divan.

A doua zi, după plecarea Arlettei, Leonida care şi-a băut cafeaua cu lapte cu ea, se culcă iar. Loulou nu va fi acasă, nici o nevoie să iasă pe căldura asta. E bine să doarmă, să doarmă, să fie odihnit şi refăcut după-masă. Prînzul îl aşteaptă în bucătărie, pe masa aşternută de Arlette. La douăsprezece se deşteaptă, nu mai încălzeşte nimic, mănîncă chifteluţe reci rămase de ieri, cireşe. Ar trebui să se îmbrace şi să plece, dar îl trage iar la somn. Lasă, are să mai doarmă puţin, va fi şi mai aşteptat, cu mai multă nerăbdare. O muscă îl sîcîie, i se aşază mereu pe obraz. Sigur, vin muş-

tele de la staul. Ba nu, e la Paris, nu la fermă. Manon nu-şi dă osteneala să alunge muştele. Sună servitoarea pentru asta. Ce vis încurcat ! Manon Tussot a murit demult. Cum să faci să mai scoţi nişte bani de la Tussot ? Şi-a vîndut caii, a vîndut tot. Musca asta e foarte încăpăţînată. O basma pe obraz, asta trebuie. Bun. Dacă adaugi dobîndă la dobîndă... dacă speculezi pe piaţă cînd e criză de fructe... Dumnezeule ! Cît e ceasul ? Nouă şi jumătate ? Seara ? Cum a putut dormi atît, cînd Loulou îl aşteaptă ? Are să se sperie, drăguţa de ea. Acum durează pînă se va spăla, se va îmbrăca, îşi va potrivi peruca. Era să-şi uite dantura ! Şi îl dor ochii, a dormit cu lentilele de contact. Cîteva picături în ochi. Şi asta îţi ia timp. Colonie de verbină. „Nimeni nu miroase atît de bine ca dumneata, papá !" A trecut de ora zece. Pe bulevard s-au rărit maşinile. În colţ, la bar, s-au aprins becurile colorate. Muzica de jazz răsună pînă în stradă. O florăreasă întîrziată îi întinde un buchet de trandafiri. Eh, nu mai duci şi flori cînd ai dat atîţia bani.

De sub uşa lui Loulou străbate o rază de lumină. Nu s-a culcat încă, îl aşteaptă. Leonida răsuceşte cheia în broască, deschide. Din vestibul se vede odaia. Şi acolo, în odaie, Loulou stă goală, albă, fosforescentă parcă, pe genunchii lui Pipo ! ai lui Pipo, care e şi el gol !

Leonida face un pas, doi. Lumea se învîrteşte cu el. Duce o mînă la cap, alta la inimă. Se reazemă de uşă, alunecă, se prăbuşeşte. Loulou scoate un ţipăt, se repede la el, apoi înapoi să-şi pună halatul de pe divan, şi iar la el. Leonida bîiguie ceva neînţeles. Cască gura larg, încearcă să respire. Pipo se îmbracă iute.

— Pipo ! Vino, hai să-l ridicăm. Nu pot singură. Papá ! Papà ! Nu răspunde ! N-aude

— Avea cheile ! Eşti o netoată. Trebuia să pui şi zăvorul.

— Ce are ?

— Ori congestie cerebrală, ori infarct. Nu se mişcă deloc, dar respiră.

— Să chemăm un doctor.

— Eşti nebună ? Aici ? Îl cărăm jos şi chemăm salvarea de la un telefon public. Pîndesc eu pe scară să nu treacă nimeni. Te cunoaşte cineva în casa asta ?

— Încă nu. Numai portarul.

— La ora asta doarme. Îl așezăm pe trotuar și telefonăm la Salvare, spunem că l-am găsit acolo. Apoi o tulim, să nu ne legitimeze cumva. Îmbracă-te ca lumea. Poți să mă ajuți să-l duc jos ?

— Cu liftul. Bine că Tony e la Tania și stă pe capul ei pînă dimineața. Dacă ar afla și el...

— Despre moșneag ? Tot o să afle, cînd n-are să mai vină pe aici și nici bani n-are să mai dea.

— Despre tine, nu despre el. Vai ce greu e ! Abia îi pot ridica picioarele.

— Sus ! Hop ! Un efort și scăpăm.

— Săracul de el ! Ce mult mă iubea ! Era un om bun !

Leonida rămîne singur pe trotuar. O bucată de vreme nu trece nimeni, apoi se oprește cîte un întîrziat și în sfîrșit sună sirena salvării. Brancardierii împrăștie micul grup care s-a adunat în jurul bătrînului ce zace cu ochii închiși pe jumătate, cu gura căscată peste proteza care i-a scăpat pe buza de jos, și mai respiră încă rar, greu.

Loulou și Pipo au căutat o cafenea, să-și refacă puterile.

— Mi-e groază să mă întorc în odaia mea, mă crezi ? Are să mi se năzare că e mereu acolo, pe jos.

— Prostii ! Găsești tu altul.

— Nu e vorba de asta. Găsesc mîine-poimîine. Poate mai zgîrcit, eu știu ? Dar mi-e milă de el.

— Să nu-mi reproșezi că am venit în noaptea asta la tine, că doar tu m-ai chemat. Spuneai că nu vine seara, că se culcă devreme.

— Nu-i așa că era distins ?

— Distins, dar hîrbuit. Mai bea un coniac, să-ți vii în fire.

— Cine știe în ce pat o fi zăcînd acum și dacă mai trăiește !

— El în pat, noi pe scaune și osteniți. Să mergem și noi în paturile noastre. Mi-e somn.

— Ești cinic.

— Și tu neașteptat de sentimentală. Ești demodată, fetițo ! Plătește tu, că ai cu ce, sînt sigur. Să te conduc pînă acasă ? Bine, o fac și pe asta. Și nu mai tremura așa. Prin cîte nu trece omul în viață ! Întreabă-mă pe mine, care am rămas orfan de mic, cum am bătătorit lumea, în ce ape tul-

buri am înotat. Ehe ! Noapte bună, dragă ! Bătrînii trebuie să moară, iar tinerii să trăiască. Somn ușor și să visezi fluturași și rîndunele !

*

Așa cum arată acum, bătrîna casă amintește, și nu prea, de cea veche, părintească. Simion l-a despăgubit pe fratele lui Sterie de partea lui din gospodăria din Șchei și toate economiile și le-a cheltuit cu repararea casei aceleia cu odăi mari, largi, cu ziduri groase. A instalat electricitate, a introdus apă curentă. „Țîpul" din pivniță mai e încă plin de apă rece, curată, dar numai în glumă se mai aduce vreodată sus o găleată de acolo. Curtea din față e pavată de mult cu pietre mari, roase de ani, așa și-o aduce aminte Simion de cînd era prunc, iar grădina din spatele casei, care urcă puțin la deal, e plină acum de flori și de straturi de legume.

Simion îngrijește această grădină. Ani de zile, cît a profesat avocatura la Iași sau în anii de luptă și de tranșee, a visat să gospodărească el într-o zi aici, să nu mai știe alta decît cînd se coc ruzincile, cînd se poate culege fasolea, cînd sînt în toi de înflorire trandafirii. Paula, care a avut destul de furcă în timpul războiului cu zarzavaturile, cu săpatul și plivitul ca să și-i hrănească pe ai ei, se lipsește bucuros de munca în grădină. Au trecut de atunci ani, dar de vremea aceea cumplită își aduce aminte ca de un vis urît. Acum nu mai are nici o răspundere grea, acum poate citi, cînta la pian, poate ieși în oraș, în „cetate", cum se spune încă, sau urca prin Șchei cu Simion la braț pînă sus, la Pietrele lui Solomon, și mai sus, pînă în Poiană. Toate constrîngerile au pierit din viața lor. Dacă n-ar chinui-o dorul de Zoe, nu și-ar mai dori nimic, decît s-o vadă din cînd în cînd pe Laurenția. Și asta nu e greu defel, acum e parcă și mai ușor decît atunci cînd Laurenția se mutase din Iași, acum între București și Brașov ți se pare o palmă de loc. Îi tulbură uneori, și mai ales pe Simion, instaurarea dictaturii regale din februarie, tot în februarie înfăptuirea Anschluss-ului, cotropirea Austriei de către Germania hitleristă. Simion Mocanu nu i-a iubit pe austrieci în tinerețea lui, dar și mai puțin îi suferă pe fasciștii, pe naziștii care par a dobîndi mereu o și mai mare putere, o și mai mare influență. Toate astea îi par

primejdioase pentru viitor. Nici guvernul Goga-Cuza nu i-a plăcut în 1937, cu toate că l-a iubit cîndva pe Goga şi i-a recitat *Oltul* cu ochii înlăcrămaţi. Paula înţelege mai puţin din toate astea. Ei îi lipseşte Zoe.

Cît a studiat Conservatorul de muzică în Bucureşti, n-a fost o mare greutate să vină Zoe la Iaşi în vacanţe, chiar în toiul cursurilor cîteodată, dacă îi era prea dor de acasă ; n-a fost o greutate să se ducă la Bucureşti ea sau Simion, cu bunătăţi de la Iaşi, de parcă la Bucureşti nu s-ar fi găsit nimic acătării. Paula n-a fost niciodată geloasă pe marea prietenie şi afecţiune care a legat-o pe fiica ei de Laurenţia. S-a ştiut, s-a cîntărit bine pe sine, a preţuit-o pe Laurenţia mai mult decît pe ea însăşi şi a fost bucuroasă de influenţa ei asupra Zoei. A fost sigură că, numai cu ea, Zoe n-ar fi prins nici fărîma de curaj de care a dat dovadă lucrînd în spital sau plecînd la Bucureşti pentru studii. Tot Laurenţia a îndrăznit s-o rupă pe Zoe de casa doctorului Stamate şi a Anei Maria. Paula ştia şi ea foarte bine că unei fete tinere, încărcată cu mai multă sensibilitate decît ar avea nevoie la vîrsta ei, tovărăşia permanentă a două făpturi iubite şi doborîte de tristeţe nu-i putea face bine. Familia Stamate susţinea că Zoe n-o incomodează cu nimic, că se poate şi încuia în salonul care devenise odaia ei, că putea veni tîrziu acasă după un concert sau un spectacol, dar soţii Mocanu şi Laurenţia îşi dădeau seama că nu era vorba de a incomoda sau nu rudele de la Bucureşti, ci de a-i crea Zoei o altă ambianţă, de a o ajuta să fie puternică, nu de a coborî cu ea zilnic în adîncurile amărăciunii. Şi măcar dacă i-ar fi fost de vreun folos Anei Maria, dacă mătuşa s-ar fi înviorat cît de cît avînd-o lîngă ea, dacă Petre, din pricina prezenţei unei tinereţi lîngă ei, s-ar fi scuturat puţin de tristeţea care îl copleşea. Nu, aşa ceva nu se întîmplase. Pentru ei nimeni nu-l putea înlocui pe Ionică. Paula simţea că nici pe Zoe n-ar fi înlocuit-o nimeni în sufletul ei. Laurenţia îl născuse pe Emil, nu stătea să măsoare iubirile, să afle dacă îi e mai drag năpîrstocul ăsta, care abia făcea ochi, decît nepoata pe care o adorase, dar nu uita o clipă că doreşte crîncen fericirea Zoei, evoluţia ei normală acolo, departe, în Bucureşti. În chip ciudat, Adrian fusese cel care îi determinase pe toţi s-o scoată pe Zoe din casa Stamate, s-o ducă într-o pensiune pe care el o cunoştea de mult, de pe vremea studenţiei lui,

de la colegi care locuiseră acolo. Avusese un drum la București, îi vizitase pe soții Stamate și, întors la Iași, convocase o „conferință" de familie, cum o numea el.

— Fetița n-are ce căuta acolo, le spusese el deschis. Eu o cunosc și din spital, și de aici, din casă, și prin Laura mea. Ne iubim unchiul și mătușa din București, înțeleg, și eu îi iubesc, dar jertfa pe care le-o facem prin prezența Zoei nu le folosește la nimic. Nici lor, nici ei. Fetița trăiește acolo ca într-un ospiciu, vă rog să mă iertați. Nu un ospiciu de nebuni, dar unul de neurastenici. Am rugat-o să-mi cînte la pian. Mi-a cîntat. Nu vă pot explica înclinația spre tristețe care iese de sub degetele ei. Era un Chopin. Ai fi spus că execută un soi de recviem. Vă rog să mă ascultați, sînt cel mai proaspăt intrat în familia voastră. Poate n-am nici dreptul să-mi susțin părerea cu atîta tărie.

— Ai toate drepturile, spusese Simion. Ești al nostru, al tuturor, așa cum e și Laurenția. Spune-ne dacă ai vreo soluție.

— S-o mutăm pe Zoe în pensiunea Andreescu. În momentul de față au o odaie liberă. Sînt oameni de toată încrederea, civilizați și, din întîmplare, în momentul de față au numai fete în gazdă. De fapt, n-au de închiriat decît patru camere. A trăit Zoe vreodată în tovărășia unor fete de vîrsta ei ? Nu, a avut-o pe Laurenția, știu, dar diferența asta de cincisprezece ani între ele n-a făcut-o mai mult un soi de ucenic al mătușii ei, decît un prieten ?

— Și cine se duce la București să-i convingă pe Ana Maria și pe Petre că e mai bine așa ? Eu n-am curajul, mie mi-e frică să nu-i jignesc, șopti Paula. Eu, știți și voi, nu sînt nici energică, nici abilă.

Simion o sărută pe tîmplă.

— Tu ești cel mai bun om din lume și nu trebuie să te necăjești că nu ești dibace.

— Mă duc eu, rostise Laurenția. Mai întîi cred că va fi nevoie s-o conving pe Zoe, ea e pornită în viață pe devotament. Apoi pe Ana Maria, care e lucidă, înțelege perfect ce e bine și ce e rău.

Laurenția plecase la București și se întorsese învingătoare. Ana Maria acceptase repede, era conștientă că numai bine nu-i putea face Zoei necontenita ei tristețe, Petre nici nu discutase măcar cu Laurenția, plecase fruntea și-și șter-

sese o lacrimă. Era acum ușor de înduioșat, ușor de convins ca un copil și poate că și el gîndise același lucru înainte de a i-l spune Laurenția. Mai greu de urnit fusese Zoe. Ea își dădea încă iluzia că poate într-o zi Ana Maria va căuta sprijinul ei.

Mai tîrziu, cînd fusese la București, Paula văzuse pensiunea Andreescu și fusese mulțumită. Zoe avea prietene pentru prima oară în viața ei, prietene de aceeași vîrstă. Două erau studente la Medicină, a treia la Drept. Veniseră la București din toate colțurile țării, din Transilvania medicinistele, de la Mangalia cea care se pregătea să devină avocat. Odăile erau plăcute, luminoase, cu fotolii și divane îmbrăcate în creton înflorat. În odaia Zoei se afla și un pian la care avea voie să exerseze în orele în care nu se dormea. Paula aflase uluită că Zoe fusese la două serate studențești, luată mai mult pe sus de studentele la Medicină. Nu știa să-i spună maică-si dacă a petrecut bine, știa numai că a făcut un lucru neobișnuit pentru ea. Dar era mult mai puțin preocupată de serate sau ceaiuri, decît de pianul ei. Perseverența asta, se gîndea Paula, trebuie s-o fi moștenit Zoe și Laurenția din familia Movilă. Poate de la acel bunic pe care nici ea nu-l apucase în viață, acel Iorgu Movilă, despre care se spunea că nu se clintea din biroul lui, de la masa lui de lucru.

Paula fusese mulțumită de comoditatea locuinței Zoei, fusese mulțumită și de cum arăta fata ei, dar avea o impresie vagă că, totuși, se petrece ceva cu ea. Cînd stăteau amîndouă de vorbă, privirea Zoei luneca deodată pe lîngă ea, se pierdea în gol, gîndurile îi zburau parcă în altă parte. Întîi, mama voi să creadă că fiica ei e preocupată necontenit de muzică, înstrăinată de orice altă problemă, mică sau mare, despre care îi vorbea ea. Pe urmă bănuise că e vorba de vreo dragoste pe care Zoe o ascunde din pudoare și se întrebase dacă nu cumva era nefericită în această dragoste. În mapa de pe masă, în sertare sigur că nu i-ar fi umblat pentru nimic în lume. Pe pian, în odaia Zoei, erau două fotografii, una a lui George Enescu, cealaltă o reproducere după un portret al lui Mozart. Nimic la vedere ca-o îndreptățea să creadă că Zoe e îndrăgostită. Nici cînd o vizita ea la București, nici cînd venea Zoe acasă, nu pomenea de vreun coleg sau de vreun muzician anume, și Paula era convinsă că numai un muzicant ar fi putut iubi Zoe. Și totuși, în con-

versație, gîndurile ei erau împrăștiate și, cînd Paula o ruga să-i povestească ceva despre viața ei zilnică, Zoe ridica din umeri, n-avea ce spune alta decît că studia, exersa, era bucuroasă că alesese Conservatorul și nu altă facultate.

Adevărul era că, în acel an, Zoe trecuse prin aceeași stare tulbure pe care o avusese și în adolescență, înainte de război. Îi plăceau pe rînd toți colegii ei, îi plăceau și cei de la secția de teatru, nu era zi în care să nu-i plutească în fața ochilor un chip care pe urmă părea să fie înlocuit de altul. Îi plăceau și profesorii, tot pe rînd, și actorii pe care îi vedea la vreun spectacol. Cît timp lucrase ca infirmieră în spital, țicneala sau boala asta ciudată (așa le numea Zoe) îi trecuse. Răniții nu erau bărbați pentru ea, erau oameni în suferință, oameni care trebuiau ajutați, spălați, pansați, în sfîrșit, oameni cărora trebuia să le faci orice serviciu, pentru că se cuvenea să-i smulgi morții. Apoi se ivise în spital George Enescu, cîntase din salon în salon. Nici el nu era un om pentru Zoe, era ceva deasupra neamului omenesc, nu putea fi iubit ca un bărbat oarecare, se cuvenea să-l adori ca pe o zeitate, ca pe ceva nefiresc.

Acum, la Conservator, era înconjurată de făpturi normale, fermecătoare, tulburătoare. Bizar îi părea și ei faptul că acela ce o fermeca azi, mîine nu mai avea pic de farmec, și din umbră se ivea altul, pe care nu-l luase în seamă pînă atunci și care o uluia. Colegele ei din pensiunea Andreescu erau ceva mai constante, una singură părea mai cochetă, mai frivolă, celelalte două își alesesră parcă foarte repede băiatul cu care ar fi vrut să străbată întreaga viață. De fapt, în cei trei ani cît locuiseră împreună și aceste fete statornice mai schimbaseră logodnicul *in spe* o dată sau de două ori, dar numai atît. Singură ea, Zoe, se simțea învîrtindu-se ca o giruetă, absolut nehotărîtă, speriată și ea de ceea ce i se întîmpla.

Abia după doi ani de studiu și de slăbiciuni atît de trecătoare încît nici nu le putea numi slăbiciuni, se liniști, se limpezi și se putu ține numai de lucru. Era bine din punctul de vedere al cuiva care vrea să-și stăpînească deplin meseria și, dacă are în adevăr talent, să și-l dezvolte, dar era și rău, viața își pierduse vraja, ceva ce o înfrumusețea pierise.

Cînd era în anul trei, Paulei îi venise în minte că ar fi potrivit ca Zoe să se mărite. Și Simion credea același lucru.

El o luase pe Paula cînd era foarte tînără și căsătoria lor fusese fericită. N-avea nici un rost ca Zoe să-ți trăiască prima tinerețe singură, așa cum făcuse Laurenția. Să te măriți la treizeci și trei de ani! Avusese un noroc rar că îl întîlnise pe Adrian, care o iubea, și că mai putuse avea un copil la vîrsta aceea. Și tocmai Laurenția era cea care se împotrivea acestei „absurdități".

— Ce aveți cu biata Zoe? îi întreba ea. Tu, Paulo, și eu ne-am măritat cu cine și cînd am vrut noi. Nimeni nu ne-a căutat vreodată bărbat. Mama noastră s-a măritat tot cu un om ales de ea, i-a făcut pocinogul bunicii Zenobia și a fugit de la nunta pe care o pusese la cale bunica. Ana Maria la fel, a făcut cum a tăiat-o capul și a făcut bine. Ce vreți acum? Zoe nu e un om tare, e și prea politicoasă, și prea respectuoasă față de părinți. S-ar putea să accepte un om ales de voi și să sufere toată viața.

— Dar vezi că tînărul judecător care ne-a trimes vorbă pe ocolite că e îndrăgostit de Zoe e un intelectual ales, de familie foarte bună, nimeni nu vorbește decît frumos despre el.

— Da, mai ales familia contează, rîse Laurenția. Și unchiul Leonida era de familie bună.

— Ce legătură are Leonida cu judecătorul nostru? Ăsta e un om corect din creștet pînă în tălpi. Tu ești absolut împotrivă ca Zoe să-l cunoască măcar?

— Eu? Dar ce drept aș avea eu? Voi doi sînteți părinții Zoei.

— Tu i-ai format caracterul, tu te-ai ocupat ani întregi de ea. Sigur că ai dreptul...

— N-am decît un drept: să vă rog să nu căutați s-o influențați pe Zoe. N-are decît să-l cunoască, să vedem dacă îl și alege.

Zoe nu-l alesese pe judecătorul Ilie Albu. Soții Mocanu îl poftiseră la masă de două ori, prietenii familiei Mocanu, cei cărora le trecuse mai întîi prin minte să le vorbească Paulei și lui Simion despre el, îl poftiseră și ei la o cină o dată cu Zoe, cu părinții ei, cu Laurenția și Adrian Stoica, dar Zoe nu dăduse nici un semn că ar fi luat aminte măcar la el. În schimb, judecătorul Albu se îndrăgostise de Zoe. Situația era penibilă, Albu parcă solicita invitații la familia

Mocanu, dar și Paula și Simion nu mai voiau să întărîte omul degeaba și să-i dea nădejdi, cînd Zoe n-avea habar de el. Laurenția o întrebă o dată în treacăt :

— Nu ți se pare drăguț și chiar inteligent judecătorul Albu ?

— Poate că e inteligent, eu n-am prea fost atentă la ceea ce povestește el, dar drăguț nu e deloc. Ce sînt eu o macaroană fiartă în lapte, ăsta mă întrece ! E parcă un melc fără cochilie !

Era limpede că nu se putea face nimic.

— N-avem nici o grabă, susținea Laurenția. După Conservator poate că Zoe va vrea și va fi și potrivit să se ducă în străinătate, pentru completarea studiilor. Vreți neapărat să-i legați o ghiulea de picior ?

Paula își aducea aminte foarte bine de aceste discuții în familie. Zoe era în al treilea an de Conservator nu mai avea privirea aceea pierdută cînd stăteai de vorbă cu ea, era atentă, era prezentă și, după cum bănuise Laurenția, abia aștepta să sfîrșească studiile la București ca să le continue în străinătate. Și le continuase.

Tîrziu, prin 1928, întoarsă în țară, la Balcic, îl cunoscuse pe Liviu Dima, ieșean și el, din întîmplare.

Toată familia avusese de la început un soi de neîncredere față de el. Laurenția mergea pînă la aversiune și nici ea n-ar fi putut explica nimănui din ce i se trăgea acest sentiment. Liviu Dima era frumos, de o frumusețe neobișnuită, de netăgăduit. Era înalt, brun, cu ochi negri arzători, cu părul ondulat, cu un trup fără cusur. Urma cursurile de vioară la Conservatorul din Iași, se vorbea despre marele lui talent, despre inteligența lui, despre faptul că numai strîmtorarea în care îi trăiau părinții îl oprise să plece în străinătate, să se perfecționeze și să dobîndească o glorie europeană. Toate erau adevărate. Dima era și sărac, și talentat și foarte inteligent. Inteligența lui era agresivă și frumusețea cuceritoare. Cînd o cunoscuse pe Zoe întoarsă de la Paris, îi făcuse pe dată curte și tot atît de repede o cucerise.

Laurenția era frămîntată de îndoieli. Se putea foarte bine ca Zoe să fie iubită de un om excepțional, tot așa cum se putea ca acel om, lipsit fiind de mijloace, să gîndească la Zoe ca la o partidă avantajoasă. Îi veneau în minte cuvintele ei din ziua, demult trecută, în care îi vorbise despre Ilie

Albu : „Ce sînt eu o macaroană fiartă în lapte, ăsta mă întrece !" Pentru ea, pentru părinții Zoei, fata era delicată, semăna poate a floare, avea o paloare de crin, dar pentru un ochi străin nu era oare cumva „o macaroană fiartă în lapte" ? Cum se explica faptul că în toți anii de Conservator în țară, în toți cei de studiu la Paris, nimeni nu se îndrăgostise de Zoe ? Laurenția n-o știa, n-avea cum s-o știe, Zoe avea gura ferecată, dar s-ar fi văzut pe cînd venea în vacanțe că iubește, că e iubită. Ar fi strălucit de acea lumină pe care o dă numai dragostea. Chiar cînd ești iubită fără să iubești tu, își spunea Laurenția care n-o știa din propria ei experiență, ci din ceea ce observase în jurul ei, chiar atunci ești înfășurată într-un fel de aură pe care ceilalți o văd, deși nu știu s-o explice. Ani întregi Zoe nu se schimbase și acum, deodată, de cînd îl cunoscuse pe Liviu Dima, arăta nu de douăzeci și opt de ani, cîți avea, ci de optsprezece. Laurenției îi părea că în sfîrșit Zoe e frumoasă, e așa cum în sufletul ei ar fi vrut totdeauna să-și vadă nepoata, că are o grație, o feminitate pe care nu le mai avusese. Dar dacă Dima nu le vedea și el ?

Bucata din Glodeni care îi aparținuse Anei Maria și pe care i-o donase Zoei, împreună cu partea Paulei, care în chip firesc tot Zoei îi revenea, făceau din ea o fată cu zestre. Stătea cu ochii pe Dima, aștepta parcă să-l prindă cu ceva. Cu Zoe, cu familia ei, Liviu era politicos, atent. Dar în discuții, cînd venea la unii sau la alții din ei, se pornea deodată să ponegrească o familie din Iași, un pianist în trecere care dăduse un concert, vreo frumusețe recunoscută în saloanele ieșene și căreia el îi găsea prostie, îngîmfare, superficialitate, în sfîrșit, zeci de cusururi care îi umbreau frumusețea. Avea atunci un zîmbet „de cîine rău", spunea Laurenția, și Paula n-o putea tăgădui. Numai Zoe îi lua apărarea, în vreme ce Simion și Adrian se priveau consternați. Își dădeau și ei seama de toate calitățile lui Dima, dar răutatea care ieșea uneori din el le era de neînțeles.

— Nu e rău, explica Zoe, are numai ochiul mai ager și mai pătrunzător decît al nostru. Poate că e puțin nemulțumit de situația lui. Gîndiți-vă, un om cu atîta talent nu are posibilitatea nici măcar de a locui în București. Și pe urmă, el nu e făcut să se angajeze în Orchestra Filarmonică din capitală. Trebuie să facă altfel de carieră, cu totul alt-

fel. Vă vom cînta o dată o sonată de Beethoven, una pe care o exersăm amîndoi. Veți vedea sau mai bine zis veți auzi ce bine ne potrivim. În clipa asta avem amîndoi un singur ideal : să dăm concerte împreună. Liviu nici nu mai vrea să cînte cu altcineva afară de mine.

— Și vrei neapărat să te măriți cu el ? întrebă Paula cu un fel de spaimă amestecată cu sfială.

— Da, mamă, vreau. Dorim amîndoi. Avem impresia că de mult ne așteptam unul pe altul. Ce fericire că ne-am întîlnit !

Abia după cununie, Liviu propuse, cu cel mai dulce glas din lume, ca Zoe să vîndă Glodenii, tot ce-i revenea ei din moșie, și să plece amîndoi în Franța. Zoe n-avea nimic împotrivă, îi părea că Liviu vede cu ochi foarte siguri care va fi viitorul lor, al amîndurora. Repeta ca pe o lecție învățată de la Liviu că o mare carieră de muzician nu se putea începe decît într-un mare oraș de cultură al Europei.

— Tot e bine deocamdată că nu s-a molipsit și de zîmbetul lui ironic, și de obrăznicia lui, spunea Laurenția.

— E obraznic ? A fost ? Cu cine ? se speriase Adrian.

— Cu Paula. I-a vorbit într-o zi ca unui copil mic, iresponsabil, și Zoe nici n-a băgat de seamă. Atunci l-am repezit eu, și Zoe aproape s-a speriat. E complet sub tutela lui. Adrian, omul ăsta n-o va duce la bine, cel mult se va ridica el cu ajutorul trambulinei pe care și-o va crea cu banii Zoei.

Paula își aducea acum aminte de acele zile în care Laurenția încerca să se împotrivească ei înseși, era dezorientată, Simion n-avea o părere prea precisă, își spunea că Liviu o iubește fără îndoială pe Zoe și nu se mira, Zoe era de iubit, iar ideea vinderii pămîntului poate că le era de folos amîndurora. Cariera lor era mai însemnată decît o bucată de moșie care cerea să te ocupi de ea și dacă ai un an prost, de secetă sau de inundații, trebuie să ai și capital ca să treci hopul cel greu. Emil era copil pe atunci, el nu pricepea mare lucru, sta în extaz în fața lui Liviu, care era atît de frumos, patina atît de bine, cînta atît de extraordinar la vioară și uneori se juca cu el de parcă ar fi fost de aceeași vîrstă.

Și așa se făcuse că Zoe vînduse tot ce-i aparținea ei din Glodeni și plecase cu Liviu la Paris. La început, scrisese des și părea fericită în scrisorile ei. Dăduse un concert cu Liviu

la Bruxelles, dăduse unul și la Anvers. Peste doi-trei ani aveau legături strînse cu un impresar („datorită priceperii lui Liviu", le scrisese Zoe), dăduseră un concert la Paris. Apoi scrisorile deveniră mai rare și Zoe vorbea în ele mai mult de concertele lui Liviu, decît de ale amîndurora.

Paula avea uneori nostalgia Iașilor, a Glodenilor, apoi se uita în jurul ei, era frumos Brașovul, se uita la Simion, era fericit bărbatul ei aici, așa că își potolea dorurile. Dacă Zoe ar fi venit mai des în țară, dacă i-ar fi fost vădită pe față mulțumirea cînd totuși venise, dacă i-ar fi scris mai des și scrisorile ei ar fi fost pline de bucurie, Paula n-ar mai fi avut ce-și dori. Cînd, uneori, citind ziarele sau ascultînd la radio, Simion se încrunta, Paula încerca să înțeleagă ce se petrecea rău în lume sau în țară, dar niciodată n-o preocupaseră mult lucrurile astea și Simion nu i-o lua în nume de rău. Îi spusese numai că e foarte bine că Zoe trăiește în Franța și nu în Germania, în care hitlerismul se înstăpînise total, și ea îl crezuse, sigur că Simion avea dreptate. S-ar putea să vină un nou război. Eh, aici nu-i mai venea la îndemînă Paulei să-l creadă. Oamenii erau chiar atît de nebuni, nu-și mai aduceau aminte cei maturi și nu le povestiseră și copiilor lor ce năpastă fusese războiul trecut? După ea, nici chiar Hitler nu putea fi atît de smintit.

— Smintit? E destul, mîrîia Simion. Legionarii de la noi n-au fost destul de smintiți să-l doboare pe Duca? Sminteala n-are măsură, n-are granițe cînd se pornește.

Și, ca să-i treacă năduful, Simion se ducea în grădină și-și plivea straturile de zarzavat.

Paula ieșea pe portița mică, tăiată în poarta cea mare a curții închise cu ziduri către drum, și o pornea spre „cetate". Se uita în vitrinele magazinelor înșirate de-a lungul străzii principale, se uita la hotelul cel nou „Aro", pe partea stîngă la cafeneaua cu firmă veche „Transilvania", acum aproape ieșită din modă, și se ducea spre Strada Lungă. După o bucată numai din strada asta, plină și ea de prăvălii, la dreapta, o ulicioară îngustă și cotită suia puțin la deal și oprea înaintea unei porți de lemn. Paula o deschidea ușurel. În fața ei se ridica o clădire pătrată, cu un cat, învelită în iederă. La dreapta o biserică mică de piatră, o biserică într-un fel gotică, Sf. Martin, înconjurată de o

grădină mică și ea, cuprinsă între ziduri înalte. Pe stînga un scund parapet de piatră. Peste el vedeai orașul, de parcă ai fi urcat mult pînă aici, vedeai turnul Bisericii Negre, vedeai Tîmpa cea verde, piramidă vie urcată spre cer. În dreapta, jos, departe, se întindea cîmpia Bîrsei. Paula nu pricepea cum de urcase atît de puțin ca să aibă impresia că e atît de sus. Răcoarea, pacea grădinii mici, pustii o cuprindeau. I-ar fi plăcut să locuiască în casa asta, care era, probabil, a parohului, să se uite de la fereastra ei în zori, cînd lumina e încă nesigură, la prînz, cînd soarele bate din plin, seara cînd se albăstreau zările peste Brașov, peste Țara Bîrsei. Și iarna i-ar fi plăcut să stea aici, să cuprindă cu privirea șesurile înzăpezite, orașul alb, acoperișurile lui de olane roșii, de pe care vîntul spulbera omătul. Cînd Zoe și Liviu veniseră odată la Brașov, ea îi adusese aici. Zoe fusese fermecată de peisaj. Liviu rîsese scurt: „Numai atît? Cunosc în Alpi înălțimi de pe care se vede mai departe și mai clar." Paula tăcuse, umilită. El știa, văzuse totdeauna ceva mai frumos, mai important. Dacă pe Zoe n-o jignea niciodată felul ăsta superior și ușor disprețuitor al bărbatului ei, nu avea ea de ce să se întristeze. Iar pe Zoe parcă n-o supăra.

Liviu părea mereu nemulțumit de ceea ce-l înconjura. La nici una din vizitele pe care le făcuseră în țară familiei Zoei, nu se mai înduplecase să le cînte la vioară, deși o aducea cu el. Le dădea tuturor impresia că îi socotește un public neinteresant pentru el, un public la care nu putea coborî un atît de mare artist. Părinții lui muriseră în acești din urmă ani. Cînd se cunoscuse cu Zoe, nu-și adusese mama la Iași din Bacău, unde îi locuia familia, își adusese numai tatăl, un om blajin, speriat parcă de personalitatea fiului lui, apoi avusese grijă să-l trimită repede înapoi, la Bacău, pentru că după spusele lui, maică-sa era bolnavă. Familia Mocanu nu se mai întîlnise niciodată cu Alexandru Dima și n-o cunoscuse niciodată pe doamna Dima. Treaba asta îi părea ciudată, dar, de vreme ce Liviu își ascundea părinții (și doar tatăl lui le păruse un om civilizat, înțelept), n-avea nici un rost să-i caute ei. Despre moartea lor, soții Mocanu aflaseră dintr-o scrisoare a Zoei, trimisă de la Paris, ceea ce însemna că Liviu avea totuși o corespondență, o legătură cu familia lui, dar o ascundea.

Pe soții Mocanu și pe Laurenția îi nedumerea și mai mult această atitudine a lui Liviu. Se întrebau cum și cît timp își putea iubi nevasta un om atît de rupt de familia lui, pe care o disprețuia poate sau de care se rușina. Paula nu-și mărturisea îndoielile în fața lui Simion, Simion nu-și comenta nici el ginerele în fața familiei lui, Laurenția, care era poate cea mai furioasă pe alegerea făcută de Zoe, nu vorbea decît cu Adrian despre temerile ei. Toți se prefăceau unii față de alții a fi mulțumiți și fiecare în sinea lui se întreba dacă această căsătorie nu era pentru Zoe o nefericire despre care nu vorbea. Înainte de a se mărita, cît studia încă la Paris, Zoe mai dăduse cîte un recital la Bruges, la Lyon, o dată chiar la Paris, acum din scrisorile ei reieșea numai că Liviu are succese mari. Anii treceau, Zoe părea a intra în umbră, în umbra bărbatului ei.

Rezemată de parapetul de piatră din curtea bisericii de pe St. Martins-Berg, privind în primăvara asta rece cascada de acoperișuri de olane care pornea spre oraș în jos, Paula se întreba dacă teama de război a lui Simion era întemeiată, ca și frica lui că fascismul prinde anumite forme și la noi, cucerind mai ales tineret nechibzuit, dacă Zoe e sau nu mulțumită, așa cum afirmă ea în scrisori, și parcă primăvara nu-i mai părea primăvară. Și ca un făcut, o pală de vînt o izbi deodată în obraz. Cîțiva nori se iviră din spatele Tîmpei, coborîră peste brazi, mai jos, peste oraș, lumina soarelui păli, peste Țara Bîrsei cerul deveni cenușiu, cîmpia larg deschisă pînă adineaori se micșoră, ca văzută printr-un ochean întors. I se păru deodată foarte frig, se înfioră, se strecură prin porțile de lemn și coborî către oraș.

*

Linica Mardare veghea zi și noapte la căpătîiul lui Victor. La șaizeci și patru de ani, bărbatul ei arăta parcă de optzeci. Nici un medic nu-i spusese nici lui în față, nici nevestei lui pe ocolite că e vorba de o tumoare canceroasă într-un plămîn. Operația s-ar fi putut încerca, fusese de părere unul dintre doctori, dar și el se temea de această operație, tumoarea se afla în plămînul stîng, foarte aproape de inimă. Victor Mardare se credea bolnav de o bronșită care nu mai voia să treacă, Linica bănuia adevărul, dar se

prefăcea și ea că speră în vindecarea bronșitei, și zilele treceau greu, apăsătoare.

Locuiau tot în casa care fusese a familiei Movilă. Nimeni nu protestase niciodată, nici Leonida cel plecat fără urmă, nici familia lui, care se risipise la Iași, la București, și părea că a uitat de proprietatea din Botoșani, la care ar fi avut dreptul. Mardare nu plătea chirie nimănui, la cadastru casa era înscrisă tot pe numele lui Leonida Movilă, așa cum obținuse el să se facă după moartea Zenobiei, și cei doi soți Mardare ar fi trăit liniștiți pînă la adînci bătrîneți, dacă nu l-ar fi doborît pe Victor boala asta cumplită.

Nici Linica nu arăta prea bine la cei cincizeci și trei de ani ai ei. Belșugul în care trăise pe cînd era Victor primar și care nu scăzuse deloc după ce nu mai ocupase acest post, victoria lui în avocatură, renumele dobîndit în multe orașe din Moldova, situația lor în „elita" botoșăneană, cum îi plăcea lui Victor să spună, n-o fericiseră pe Linica. Ani de zile o chinuise dorul după copilul ei înstrăinat, ani de zile suferise pe tăcute că Leonida o părăsise așa cum ai lepăda o mănușă veche și ruptă. Nu mai încercase să treacă niciodată prin Cosînești. Odată, demult, cînd se dusese la piață întovărășită de bucătăreasa lor, care ținea pe fiecare braț un coș pentru cumpărături, i se păruse că între femeile care vindeau brînză, caș, urdă o recunoscuse pe Tinca Ispir. Mai mult încă, ar fi putut jura că acea femeie atît de asemănătoare cu Tinca o privea țintă și îi și zîmbea puțin, ca o complice. Parcă știa ea ce știa. Linica plecase repede din raza privirii ei și ani de zile nu se mai dusese la piață. N-avea decît s-o fure bucătăreasa la coșniță, n-avea decît să aducă ouă clocite și salate veștede, ea nu mai voia să dea ochii cu Tinca Ispir.

Dacă Mardare ar fi aflat sau ar fi ghicit vreodată cît zbucium e în femeia de lîngă el, pe care o socotea numai bună gospodină și destul de frumoasă, în stare să facă o impresie plăcută cînd se gătea și ieșea cu el în lume, dacă ar fi bănuit măcar că e capabilă de patimi adînci, de regrete, de ură uneori împotriva lui, cînd nu-l ura pe Leonida, ar fi fost zguduit de uimire. Dar Mardare nu aflase niciodată, nu intuise, pentru că n-avea intuiție, și se socotea un soț respectat, care își fericise soția. Uite cît îi era de devotată

acum, cînd se îmbolnăvise ! Nici maică-sa, fie-i țărîna ușoară, n-ar fi putut să-l îngrijească mai bine. Stătea la căpătîiul lui și-l veghea, stătea neclintită. Deschidea aparatul de radio și încerca să-l distreze cu o muzică, o conferință. Ba mai punea uneori și patefonul, numai ca să-i îndepărteze gîndurile de la boală.

Trecuse de mult epoca în care Linica se împăunase, apoi se speriase de portretele cu ochi mari, negri, prelungi, cu bărbi răsfirate sau ale doamnelor cu decolteuri mari și flori în arhitectura de bucle a părului. Portretele astea zăceau în pod. În multe din cadrele lor Linica pusese pînze pe care erau zugrăvite buchete de flori sau pepeni tăiați, ciorchini de struguri — „să-ți vină să-i mănînci, nu alta !" spunea Victor —, se răsfățau pe pereții sufrageriei și a celorlalte odăi. În apartamentul ăsta mare, pe care Mardare îl mai reparase și zugrăvise de cîteva ori, se ivise în biroul lui, fost cîndva al lui Iorgu Movilă, și o casă de bani mare și grea, pe care numai el știa s-o deschidă, și un dulap a cărui ușă se trăgea ca un oblon de sus în jos, răsăriseră cîteva fotolii de piele — „americane", spunea cu mîndrie Mardare —, în locul jețurilor adînci, de catifea.

Linica păstrase odaia Măriucăi, care devenise a ei, așa cum o găsise, nu scosese din ea decît portretele de familie și „zdrențele" prea vechi, prea tăiate, din dulap și din cufărul cel mare. Casa n-o mai fascina, se deprinsese cu ea, devenise casa ei. Pe Leonida îl socotea mort de mult, nimeni din oraș nu mai auzise nimic despre el. Mare canalie, își spunea Linica, fie-i țărîna ușoară ! Avea farmec, l-am iubit, dar mare canalie a fost ! Se minuna și ea că în atîția ani, mai bine de douăzeci, de cînd dispăruse Leonida, ea nu mai izbutise să se îndrăgostească de nimeni. I se făcuse curte, socotise că asta e numai o șmecherie, un mijloc oribil al bărbaților de a cuceri o femeie, fusese chiar iubită o dată, imediat după război, dar și dragostea asta era o parigorie. Numai ea știuse iubi și, tocmai pentru că știuse, pătimise de pe urma iubirii. Alta nu-i mai trebuia.

Cînd se uita în oglindă, Linica nu se mai plăcea deloc. Ochii i se stinseseră ca ai unei femei bătrîne, avea pielea ușor încrețită în jurul gurii, părul i se cam rărise. Prea devreme, prea devreme pentru vîrsta mea, își spunea ea, iar acum, cînd era Victor bolnav, nu se mai farda, nu-și mai

încondeia ochii. Mardare socotea că Linica se lăsa așa de disperare că e el bolnav. Nu, n-o făcea pentru că nu mai era Victor pe picioare s-o silească să se gătească „pentru gura lumii". Puțin îi păsa ei de gura lumii. Un singur lucru ascunsese, o dată și bine : pe copilul ei. Asta nu trebuia să știe nimeni ! Altfel, n-aveau decît s-o bîrfească, s-o admire sau s-o disprețuiască, treaba lor !

Dăduseră, pînă la boala lui Victor mese mari, despre care se vorbea în tot orașul, pentru că Mardare susținea că numai prin relații ajungi „cineva" și aceste relații trebuia să le îndopi ca să le păstrezi, să le epatezi cu belșugul și eleganța — așa cum o înțelegea el —, să folosești indiscreția, ca să ai cu ce le șantaja, ca să-i ai pe toți la mînă, cum îi spunea el Linichii. Prietenie ? Vorbe goale ! Mai prieten decît fusese el cu Leonida Movilă nu mai putea fi cu altul, Leonida și-l apropiase cu farmecul lui, cu sinceritatea lui bine jucată și cu titlul lui de prinț, care pe Mardare îl ungea la inimă. Era prieten intim cu un prinț ! După chiulul tras de Leonida nu-i mai trebuiseră alți prieteni, înțelesese el cum vine și treaba asta cu prietenia. Relații da, cît mai multe și mai interesante. Fie oameni care alcătuiseră totdeauna boierimea unui oraș, fie parveniți mai proaspeți, îmbogățiți de război, nu știi niciodată de unde sare iepurele, cu toți trebuie să fii în termeni buni, pe toți trebuie să-i mănînci, să-i hrănești, să-i faci să creadă în puterea, în trecerea pe care o ai la instituții, iar la momentul potrivit să-i jupoi, că nu e nici un păcat. Plimbi cu automobilul tău pe cineva care îți poate fi util, deși poate, la nevoie, lua și un taxi de piață, nu plimbi sărăciile. Pentru ăștia e făcut autobuzul.

Acum însă nu mai primeau. Victor zăcea aproape fără întrerupere, Linica i se devota. „Relațiile" nu vin să te vadă cînd ești bolnav, atunci nu le mai folosești la nimic, cu atît mai mult cu cît se zvonise în tîrg, din indiscreția unui medic, probabil, că Mardare nu se va mai ridica din boală. Nici Linica n-avea prietene. Cunoștea jumătate din oraș, primise și fusese la jumătate din lumea bună a Botoșanilor. O prietenie însemna pentru ea o legătură atît de strînsă, încît să simți nevoia să-i spui prietenei tale tot ce ai pe inimă și s-o asculți la fel de atentă. Ceea ce avea pe inimă Linica încuia cu șapte lacăte și nici n-o interesa ce

se petrece în doamnele cu care era în vizită. Avea sentimentul că pătimirile ei nu le mai încercase nimeni. Asta o depărta de oameni, o făcea să se limiteze la un schimb de banalități cu toată lumea și o căptușea cu o teamă permanentă: dacă s-ar afla într-o zi? Poate fi vreodată un secret atît de bine ascuns încît să nu iasă niciodată la lumină? Chiar după atîția ani, poate miji de undeva ceva? Cine știe! Apoi își spunea că obsesia asta, teama asta continuă de o nenorocire posibilă, are să-i aducă nenorocire, s-ar putea s-o atragă. Și i se făcea și mai frică.

În ziua aceea de sfîrșit de februarie în care țurțurii lungi care atîrnau din jgheaburi începuseră să picure încet și să se scurteze, în care un soare nesigur curăța acoperișurile de zăpadă și prefăcea trotuarele într-un soi de baltă sub care lunecușul dăinuia, Mardare citise ziarele, bodogănise încet că în Europa „se îngroașă gluma" și încercase să adoarmă la loc, iar Linica croșeta la căpătîiul lui o dantelă nesfîrșită, de care n-avea nevoie și cu care nu știa ce va face. În casă era liniște, pe stradă era liniște. Apoi, deodată, cei doi cîini de pază (orice casă boierească are și cîini de pază, spusese Mardare cînd îi cumpărase) începură să latre puternic, unul dintre ei chelălăi scurt de parcă ar fi fost lovit, apoi lătrăturile furioase se ridicară iar. Din curte se auzi clar o voce bărbătească, tînără, strigînd ca la țară, de pe un deal către celălalt:

— Unde e mama mea? Vreau s-o văd pe mama!

Linichii îi căzu croșeta din mînă. Putea fi o întîmplare, o coincidență, în curtea lor intrase un nebun sau un bețiv poate. Cîinii lătrau mereu. Bucătăreasa striga și ea ceva ce nu se deslușea din casă.

— Unde e mama? Vreau s-o văd și eu!

Linica se repezi la patefon și dădu drumul unui disc cu Folescu. Victor deschise greu pleoapele, își răsuci capul pe pernă.

— Ațipisem, spuse el. Cine urlă așa?

— Nu știu, dragă. Pe stradă, probabil.

— Dar latră cîinii noștri. Ce-ți veni cu patefonul?

— Voiam... Credeam că ești treaz și, ca să nu te deranjeze scandalul de pe stradă...

— Du-te să vezi ce e.

Linica ieşi din odaie. Picioarele îi erau moi, n-o mai ţineau, inima îi bătea puternic. Se strecură în salon, se ascunse îndărătul unei draperii şi se uită în curte. În mijlocul ogrăzii stătea un tînăr, mai mult orăşean decît ţăran, cu capul gol, cu părul răvăşit de vînt, cu poalele paltonului fîlfîind. Bucătăreasa Voica, Ilie şoferul încercau să-l prindă de umeri şi să-l scoată din curte. Toţi trei se certau acum atît de tare, încît Linica nu mai înţelegea nimic. Cîinii lătrau mereu şi le acopereau glasurile.

Linica avu timp să vadă că acel tînăr era frumos, înalt. Ilie fu mai puternic decît străinul, îl scoase din ogradă afară şi încuie în urma lui poarta.

O întîmplare, îşi spunea Linica, ar trebui să mă liniştesc. Dacă Mihai trăieşte, n-are de unde şti că eu îi sînt mamă, că locuiesc aici. Să-i fi mărturisit Tinca vreodată ceva băiatului ?

Douăzeci şi trei de ani au trecut fără să se fi întîmplat ceva. N-a ştiut nimic douăzeci şi trei de ani, şi azi deodată ştie că are altă mamă decît Tinca şi că este băiatul meu ? E cu neputinţă. Nici Tinca n-ar şti de unde să mă ia. Am tras o spaimă ! Ce neghiobie, ce nebunie în mintea mea ! Un beţiv a intrat în curte şi a strigat ce i-a venit la gură. Şi nici n-arăta a copil de ţăran. N-o fi făcut Tinca Ispir un domn din el ! Dacă mi-aş veni în fire, dacă aş putea să mă întorc la Victor ! Încă nu mă ţin picioarele. Cîinii s-au potolit.

În holul casei, Linica se întîlni cu Voica.

— Sună domnul, coniţă. Ia auziţi-l cum sună !

— Mă duc eu, Voico. Ce a fost tărăboiul din curte ?

— Un zălud, coniţă. O căuta pe mă-sa. Ori poate că trăsese la măsea. L-a trimis Ilie unde trebuie, s-o găsească pe mă-sa, vă rog să mă iertaţi. Iar sună domnul !

— Mă duc, mă duc.

Linica intră în odaia lui Victor. Bolnavul se ridicase pe jumătate în pat şi respira greu.

— Unde sînteţi toţi ? Închide naibii patefonul, s-a sfîrşit placa şi huruie. Ce s-a întîmplat ?

— Nimic, Victore. Un om beat a intrat în curte, azi e zi de tîrg, s-o fi îmbătat pe undeva. L-a gonit Ilie. La ce oră trimit maşina după doctor ?

— Nu acum, după masă. Așa a rămas vorba. Mă sufoc, Linico, mă sufoc. Dă-mi ceva, fă-mi ceva, că nu mai pot răbda.

Cu mîinile tremurînd, Linica îi dădu o aspirină și un pahar cu apă. Așa o sfătuise medicul lor, să înșele bolnavul cu o aspirină, cu un piramidon. Victor se mai liniștea puțin, nu știa ce i se dă, credea în puterea medicamentului.

Linica nu mai era în stare nici să croșeteze. Oricît și-ar fi spus că băiatul acela care intrase în curtea lor era un derbedeu oarecare, nu-și putea scoate din cap că fusese fiul ei. Și dacă venise o dată, dacă își făcuse curaj cu un pahar de țuică să vină, avea să mai cuteze și altă dată. După atîta vreme Tinca o dăduse de gol. Sigur că ea era cea de la piață cu ani în urmă. Pe Leonida Movilă îl cunoștea Tinca, îi știa doar numele de cînd o angajase la Izvorul, la moșie. Nu e greu la o moșie, cînd slujești la conac, să afli cum îl cheamă pe boier. Numele ei îi rămăsese necunoscut Tincăi, dar sigur că o descoperise, poate chiar atunci, în ziua în care o văzuse la piață, încercase să afle de la vreo gospodină, de la vreo slugă venită să tîrguiască pentru stăpînii ei, cine era și unde locuia doamna al cărei chip îl cunoștea bine. Erau poate zece sau opt ani de la acea întîlnire în piață. N-avea ea dreptate să-și spună că niciodată o taină nu e destul de bine păstrată ?

Acum aștepta în fiecare zi să vină iar „zăludul" care o speriase atît. Îl aștepta cu groază și cu un soi de interes. Îl văzuse în fugă. Era frumos. Semăna cu Leonida ? Poate și cu ea într-un fel, dar prea îl văzuse puțin. Victor era din ce în ce mai bolnav, dar mințile nu și le pierduse. Ar fi fost cumplit ca, tocmai în ajunul morții, să afle ce fel de nevastă îi fusese ea. Sigur, nimeni nu i-ar fi dat drumul în casă „zăludului", dar avea o voce ca o trîmbiță, se putea auzi dinăuntru ce striga el în curte. N-ar fi fost mai bine pentru bietul Victor, care tot n-avea scăpare, să se prăpădească mai repede, să nu mai afle nimic ?

Linica încerca să se scuture de gîndurile astea urîte, monstruoase, dar nu putea. Știa bine că mai sperase odată ca Mardare să moară, sperase să fie luat în război și să nu se mai întoarcă de acolo. Pe atunci, Mihai era încă mic, un prunc. L-ar fi crescut bine, l-ar fi ajutat să se dezvolte normal, l-ar fi iubit și ar fi iubit-o și el. Acum era vorba

de un vlăjgan, de un om tînăr, e drept, dar gata format. Chiar dacă Victor s-ar prăpădi, ce-ar face ea cu un băiat care are de pe acum păreri, un punct de vedere asupra vieții, o anumită creștere? Ar mai putea-o iubi de acum înainte? Cu neputință, nu poate avea decît dispreț și ură față de ea. Și pe urmă poate că nici nu-i el. L-a dat Tinca la liceu? Greu de crezut! Mai curînd l-a pus să mîne boii. Îl îmbracă Tinca în haine de orășean? Are el o meserie la vîrsta asta și-i dă mîna să se îmbrace după gustul lui? Și cît e de frumos! Oricîte îndoieli ar avea Linica, frumusețea derbedeului care le intrase cu scandal în ogradă, o făcea să bănuie din ce în ce mai tare că era fiul ei. Și nu-și căutase tatăl, o căutase pe maică-sa. Și pe Tinca o fi tăiat-o capul că pînă acum conu Leonida Movilă trebuie să fi plecat pe lumea cealaltă, așa că l-a pus pe urmele ei, care era, evident, mai tînără. O mai fi văzut-o Tinca și în ultimii ani, i-o fi trecut prin fața ferestrelor, o fi pîndit-o cînd ea nu avea habar?

Victor se chinuia din ce în ce mai tare și nu murea, nu murea, sărmanul, de parcă ar fi așteptat și el întîi să se întîmple catastrofa, apoi să-și dea duhul. Slăbise, era subțire și mic între pernele ridicate morman în spinarea lui, nu mai semăna cu el însuși, abia mai putea respira hîrîind și gîfîind, dar nu-i trecea prin minte că ar putea avea altceva decît bronșita de care vorbiseră doctorii. Unul dintre medici îi propusese să-l ducă la spital, ca să aibă oricînd la îndemînă o soră, un balon de oxigen, o injecție eventual, al cărei nume nu-l spunea. Mardare refuzase net, mai bine decît în casa lui nu-i putea fi în altă parte, putea oricînd angaja o soră care să-i facă injecțiile la care Linica nu se pricepea, putea cumpăra oricînd un balon de oxigen. Nu se găsea la farmacie? Să-i trimeată spitalul acasă unul, făcuse destul pentru spital pe cînd era primar și avea de gînd să mai facă și în viitor. Unul din doctorii ăștia care îl îngrijeau și care lucra și la spital putea face rost de un balon de oxigen cum o știi, că doar toți înghițeau destui bani de la el.

Linica sperase o clipă că Victor va accepta ideea spitalului și că, dacă acel băiat avea să le mai intre în curte, spaima ei va fi mai mică, primejdia că Victor va înțelege ceva înlăturată. Acum nu mai putea spera decît s-o apere

Cel de Sus de o nouă vizită a lui Mihai. Pe zi ce trecea, era mai sigură că nu fusese vorba de o coincidență, că vagabondul, nebunul, nu mai știa cum să-i spună, era Mihai al ei. Și, în definitiv, de ce era nebun ? N-avea bietul băiat de o mie de ori dreptate ? Vagabond, poate, l-or fi alungat din casa din Cosînești sau și-o fi luat el lumea în cap, aflînd cine e, ce drepturi are.

Slăbise și Linica, se scofîlcise, muncită cum era de frică pe de o parte, de oboseală pe alta. Dacă Victor n-avea scăpare, de ce nu murea odată ? Nu știa cum s-ar fi descurcat cu feciorul ei rămînînd singură, dar, oricum, ar fi fost mai ușor decît cu un agonic în casă. Nu, nimic n-ar fi fost ușor, își cunoștea slăbiciunea, lipsa de simț de orientare în viață. Era o dezarmată, Leonida își bătuse joc cîndva de ea, iar bărbatul ei, pe care nu-l iubise niciodată, căruia ar fi trebuit să-i fie cel puțin recunoscătoare, fusese în adevăr singurul ei sprijin, trebuia s-o recunoască, fusese coloana pe care se ridicase și ea ca o iederă. Și tocmai acestui bărbat îi dorea moartea. Poate că ea era cea mai de disprețuit dintre cei între care trăise și trăia. Atunci se apuca să facă pentru el lucruri pe care le-ar fi putut face mai bine sora angajată de curînd sau Voica. Îi spăla picioarele, îi tăia unghiile, îl schimba fără să fie nevoie de cîteva ori pe zi, se căznea, puțintică și șubredă cum ajunsese, să-l ridice între perne. Și era greu Mardare, cu toate că slăbise, era greu ca o piatră de moară, pentru că nu-ți putea da nici un ajutor, nu făcea o mișcare potrivită, se lăsa parcă pe brațele tale mai abandonat decît în pat. Sora ridica din umeri, dacă doamna voia să se deșele, nepricepută cum era, n-are decît, se putea odihni ea. Voica ieșea din odaie cu ochii plini de lacrimi. Cît îl mai iubea conița pe domnul ! Și parcă nici nu-și dădea seama, săraca de ea, că domnul era pe ducă.

Mardare muri într-o noapte, spre zori. Horcăise toată noaptea, Linica și sora stătuseră treze lîngă el și Linica adormise cîteva minute înainte de a-și da el duhul. Sora spera că agonia va mai dura încă, n-o trezise pe Linica. Viața lui Mardare se curmase brusc, între horcăieli egale, se curmase ca un fir tăiat cu foarfeca. Sora aprinsese lumînarea și o deșteptă pe Linica. Buimacă, istovită, ea înțelese anevoie că se sfîrșise. O piatră i se ridica de pe inimă, dar

și o durere ascuțită i-o străpungea. Era acum singură, singură cum se dorise de atîtea ori. Ce avea să facă ea cu singurătatea ? Și bietul stîrv de colo, cel care ținuse atît de mult la viață, cînd trăia o iubise. Și ieri o iubise încă, în momentele de luciditate. Nu era om s-o spună, n-avea habar cum se spune așa ceva, nici că e necesar s-o afirmi uneori fie chiar nevestei. N-o bănuise niciodată, sărmanul, de vreo înșelăciune, iar cînd o înșela el, n-avea impresia că o păgubește cu ceva. O împodobea, se împodobea pe sine cu ea cînd ieșea în lume, era sigur de ea ca de el însuși. Linica plîngea fără să știe că plînge. Voica, venită în grabă la soneria sorei, plîngea și ea de mila cucoanei, care suferea atîta.

În zilele acelea se perindară prin casa Mardare cunoștințe apropiate și mai depărtate. Linica, acoperită pe față cu un voal negru, cufundată într-un fotoliu, se lăsa condoleată, își lăsa mîna sărutată de bărbați, dadea ușor din cap în semn de mulțumire, nu scotea un cuvînt. Intrau în casă și persoane necunoscute, oameni cu care Mardare avusese treburi, făcuse afaceri. Și aceia condoleau văduva. Printre necunoscuți i se păru Linichii că îl vede apropiindu-se de ea pe băiatul care făcuse scandal, atunci, în curte. Îl vedea greu prin văl, dar îl vedea : un soi de Leonida fără barbă, un bărbat frumos, îmbrăcat prost, care căuta să-i deslușească ei bine fața, care o privea stăruitor, încăpățînat, cu o îndrăzneală care mira cunoștințele mai apropiate ale familiei Mardare, așezate în jurul Linichii :

— Cine a fost ăsta ? auzi șoptind pe cineva.

— Habar n-am. O fi vreun neam îndepărtat al lui Victor.

Tînărul nu se opri nici o clipă în fața sicriului, nu adusese nici o floare, singura lui treabă fusese să intre, să sărute mîna văduvei, s-o sfredelească o secundă cu privirea și să plece.

După înmormîntare, cîteva zile încă se mai perindară cunoștințe prin casă, doamne cu care Linica era în vizită, cîte o familie întreagă care se socotea datoare să-i mai țină de urît văduvei, apoi musafirii se rărira. Linica sta uneori cîte o zi întreagă fără să fi văzut alt chip decît al Voichii sau al lui Ilie șoferul, dacă se ducea la cimitir. Și trebuia să se ducă la cimitir, trebuia s-o vadă tîrgul că se duce. Și mai

era ceva, parcă și simțea uneori nevoia să se ducă. Toată viața ei de pînă acum îșî spusese că Victor îi e indiferent atunci cînd nu-l detesta pentru vulgaritatea lui. Și acum simțea că nu-i fusese chiar indiferent, că, dacă vulgaritatea lui o supăra, asta nu însemna că n-avea absolut nici un sentiment pentru el. Anii petrecuți alături o făcuseră să țină într-un fel la dînsul, să-i admire puterea și dibăcia, să se rezeme de el ca de o siguranță în existența ei. Îi dorise uneori moartea, știa bine. Acum îi era rușine de acele ceasuri. Să trăiești lipită de un om ca o molie într-o haină, agățată de el, și să-i vrei moartea ! Sigur că era mai monstruoasă decît el. El făcea găinării nu escrocherii mai mari, ea era în sufletul ei o ucigașă. Și pentru ce ? Pentru copilul acela născut în ascuns, cu douăzeci și trei de ani în urmă, copilul unei mari pușlamale aristocrate, copil care nici nu știa dacă n-a murit de mic sau, dacă a trăit, ce fel de om o fi. El era oare cel care făcuse tărăboi în curte și tot el cel care venise cînd Victor era pe catafalc, s-o privească stăruitor și tăcut ? Mai putea face acum ceva pentru el ? Ce-i va cere oare, dacă în adevăr *știe* și o caută ?

La afaceri Linica nu se pricepea deloc. În casa de bani din biroul lui Victor, după ce se chinuise fel și chip s-o deschidă, găsise teancuri de bancnote, polițe, liste întocmite curat de sume care i se datorau. N-o lăsase săracă. Dar era nevoie neapărat s-o descurce un avocat, și încă nu știa în cine poate avea încredere. Și Victor doar fusese avocat, văzuse și ea că e o meserie cu „învîrteli" și „coțcării", o știa chiar de la el.

În zilele astea de singurătate, de nehotărîre și de tristețe o căută în sfîrșit „zăludul" de care se temea și pe care îl aștepta cu neliniște și cu un soi de dorință : să vină odată ! Voica nu era acasă, lui Ilie îi dăduse chiar ea drumul, pentru că n-avea nevoie în acea după-masă de el. Cînd soneria de la intrarea principală sună lung, se duse ea să deschidă. În fața ușii stătea acel om tînăr, înalt, cu părul negru răvășit, cu un soi de pardesiu uzat pe el, deși afară ar fi fost vreme de palton.

— Doamna Mardare, da ? întrebă el și intră în marchiză, împingînd-o pe Linica ușurel într-o parte.

Linica îngheță, dar îl lăsă să intre. O luă înaintea lui și deschise ușa salonului.

— Poftim. Cine eşti dumneata ?

Tînărul se aşează pe canapea. Se vedea bine că vrea să fie liniştit, sarcastic, stăpîn pe el, dar mîinile îi tremurau puţin şi privirea o apucase pieziş.

— Numele meu e Mihai Ispir. Asta nu vă spune nimic ? Nu ? Ciudat ! Poate că ar fi trebuit să mă cheme Mihai Movilă. Poate că şi doamna Mardare ar fi trebuit să se cheme doamna Movilă în alte împrejurări. Şi normal ar fi fost să ne cunoaştem de mult. Eu aşa cred. În sfîrşit, mai bine mai tîrziu decît niciodată. E un proverb franţuzesc. Eu nu vi-l pot spune foarte corect pe franţuzeşte. Dacă m-ar fi chemat Movilă, mi-ar fi fost mai uşor, aş fi vorbit bine limba franceză, cred. Dar spuneţi şi dumneavoastră ceva ! Doar n-aveţi de gînd să leşinaţi. Nu m-aş pricepe să vă trezesc. Şi, de altfel, n-aveţi nici un motiv. N-am venit să vă cer socoteala, am venit să ne înţelegem frumos, ca două rude apropiate ce sîntem. Sau legătura dintre noi nu se cheamă rudenie ? E şi mai strînsă, e şi mai directă.

Linica îşi mototolea batista în mîini. Voia să vorbească dar nu putea.

— Să vă aduc un pahar cu apă ? De unde ? Nu cunosc casa, îndrumaţi-mă. Nu cunosc casa Movilă. Pentru că asta e casa Movilă, nu-i aşa ?

— N-am de gînd să tăgădui nimic, şopti în sfîrşit Linica. Numai te rog : fără scandal. Să ne descurcăm noi între noi.

— Ah, doriţi discreţie ? Totdeauna aţi tins la asta, altfel n-am fi faţă în faţă azi pentru prima oară. Să nu credeţi că mă puteţi cumpăra cu o sumă de bani oarecare, ca pe mama, Tinca Ispir, cîndva. Iertaţi-mă, n-ar trebui să-i spun Tinchii „mamă" şi mai ales în faţa dumneavoastră. O impostoare, această Tinca. V-a răpit unul dintre cele mai mari merite ale femeii : maternitatea. Deci să nu începem de la un punct fals : de la bani.

Mihai se ridică şi începu să străbată salonul cu paşi mari în lung şi-n lat.

— Atunci ce vrei ? întrebă stins Linica.

— Îmi vreau adevărata mea familie. Numele, rudele, moştenirea, tot.

— Domnule... Ispir...
— Fie și Ispir, pentru început.

— Domnule, eu însămi n-am nici un drept la numele pe care l-ai dori dumneata, nici la a mă socoti rudă prin alianță cu familia Movilă, nici la moștenire, dacă există vreuna.

— Mai întîi casa asta.

— Nu știu dacă nu e pe numele soțului meu, Victor Mardare.

— Am cercetat eu la autorități, e înscrisă pe numele lui Leonida Movilă. Deci cu atît mai bine.

— Ba nu, cu atît mai rău. Mîine pot fi dată și eu afară dacă vreo rudă a lui Leonida ridică pretenții la moștenire.

— Pot să te întreb cum de te-ai lăsat așa, legată la gard ?

— Domnule !

— Poți să-mi spui și pe nume, Mihai, dacă ne-am cunoscut în sfîrșit.

— Eu n-am însemnat nimic în viața lui Leonida. Dumneata ai fi putut însemna mult pentru mine, dacă n-aș fi fost măritată, dacă te-aș fi putut da drept fiul soțului meu, Victor Mardare. Nu s-a putut. Toată viața am regretat-o.

Mihai Ispir se uită lung la Linica. Sălbăticia din ochi îi pierise. Era parcă dezarmat.

— Am venit să dau o luptă crîncenă cu o femeie puternică, îngîmfată, care să mă renege, și am găsit o oiță care nu tăgăduie nimic și parcă cere ajutor. Ea de la mine !

Ispir izbucni în rîs. Linica în schimb nu-și mai putu stăpîni lacrimile.

— Cît aș fi vrut să te păstrez, să fii al meu, cît aș fi vrut !

— Adevărat ?

Mihai Ispir își întoarse capul către ea, o privi neîncrezător, bănuitor :

— Cred că ești o escroacă sentimentală și eu mă las prins în laț ca un guguman. M-ai regretat, ai fi vrut, n-ai putut ! Basme ! Ești sigură că tata, Leonida Movilă, a murit ?

— Nu știu nimic despre el de cînd a fugit din Botoșani, la începutul războiului.

— Nu știi nimic despre tot ce ar trebui să-ți fie cunoscut : pe ce nume sau mai bine zis a cui e casa, unde se află adevăratul meu tată, ce s-a petrecut cu mine în douăzeci și trei de ani. Ignori totul, te apucă plînsul. M-ai regretat cînd m-ai zvîrlit abia fătat, ca pe un pisoi care încă n-a făcut ochi ? Ce e ? Sînt vulgar ? Dacă m-ai fi crescut dumneata, poate că n-aș fi. Isprăvește odată cu lacrimile ! Urîtă armă de luptă ! N-am venit să mă înduioșez, am venit să-mi faci sau mai curînd să-mi fac dreptate.

Linica plîngea acum cu hohote.

— Și de unde ai aflat... cine ți-a spus ?

— Ah, asta te interesează ? Ai auzit vreodată de urechile regelui Midas ?

— Nu, nu știu ce rege...

— Ești mai incultă decît mine, nu mă așteptam la asta. Mi-a spus mai întîi bunica, mama Tincăi Ispir adică. Nu mă putea suferi bunica asta. Lucrul mi-a părut atît de interesant, încît am început s-o descos pe Tinca. Nu voia să spună, jurase, dar a spus. Îi era frică de mine, care crescusem mare, îi era și greu să-și tot ascundă taina. O mînca limba, cum se spune. Ca să mă potolească, m-a dat la liceul din Dorohoi. Cînd am sfîrșit, am vrut să urmez facultatea la Iași. Eh, pentru asta chiar că nu erau destui bani în casă. De trei ani mă învîrtesc prin Iași ca un vagabond. Am lucrat la un băcan să-i țin socotelile, am dat lecții unor copii dintr-o casă avută, am audiat și cursuri, cum să nu. Am citit biblioteci întregi. Ce vrei, patimă moștenită din neamul tatii. Din cînd în cînd, dădeam o raită prin Botoșani, să văd care e situația adevăratei mele mame. Nu mă interesa nevasta lui Mardare, eram plin de curiozitate s-o văd, s-o cunosc pe ibovnica lui Movilă și să văd ce pot obține de la ea și cînd. Cred că acuma a venit momentul. Ești liberă și ai să joci cum am să-ți cînt eu.

Linica se oprise din plîns, era înspăimîntată, căscase ochii mari.

— Dar e limpede că eu nu-ți pot da decît bani. N-am altceva. N-am cunoscut pe nimeni din familia lui Leonida. Nici nu mai e vreun Movilă în Botoșani...

— Afară de mine, rîse Mihai.

— Care eşti Movilă pe cît sînt eu ! se înfurie şi Linica.

— Ceva mai mult, doamnă, ceva mai mult. Dumneata ai avut o aventură trecătoare cu el, eu am sîngele lui în vine. Trebuie s-o afle şi cei din neamul lui.

— Leonida se rupsese de familie, era în proces cu ea. Moşiile şi le-a vîndut. Cine crezi că te poate despăgubi de faptul că n-ai nimic de moştenit ? Nişte nepoate care am auzit că trăiesc la Bucureşti şi care poate că nici nu l-au cunoscut pe unchiul lor ? Eu da, eu înţeleg că sînt vinovată faţă de dumneata, am simţit-o totdeauna. Putem găsi împreună o formulă prin care să te ajut...

— Nu spune cuvinte umilitoare. N-am venit ca un milog să mă ajuţi, am venit să-mi cer drepturile. Drepturile mele de bastard. Sau aşa ceva nu există în nici o lege ? Bastarzii n-au drepturi. Dar cînd sînt de sînge regal îşi fac aliaţi şi doboară moştenitorii legali.

— Prin ajutor înţeleg studii, întreţinere, haine, tot ce-i trebuie unui fiu adevărat. Sînt gata să mă mut pentru dumneata în alt oraş, la Iaşi de pildă, unde să nu ne ştie nimeni.

— Şi numele ? Şi titlul de principe ?

— De unde vrei să le iau eu ? Nu le-am avut niciodată. Te pot adopta, asta pot.

— Ca să mă cheme Mardare ? Mulţumesc frumos, aşa şi Ispir e un nume bun.

— Atunci ce vrei, Mihai ? Sînt gata să-mi repar vinile faţă de dumneata, dar numai cu mijloacele pe care le am la îndemînă.

— Slabă făptură !

Linica începu iar să plîngă încet. Clipa de energie, de furie îi trecuse. Era din nou femeia care îşi regretase totdeauna copilul pierdut. Era mai mult chiar, mama care îşi întîlnise copilul, şi acest copil era violent, furios, o învinovăţea, o ocăra. Şi avea dreptate. În faţa ei se plimba prin salon, cu paş nervos, un om tînăr, foarte frumos, foarte jerpelit, foarte nenorocit, care era copilul ei. Şi ceea ce-i putea oferi ea lui nu-i trebuia, el voia lucruri absurde, avea capul plin de fumuri. N-aveau să se înţeleagă niciodată. Îl sperase atîţia ani, îşi dădea bine seama că niciodată nu renunţase de tot la el, iar acum între dorinţele lui şi posibilităţile ei se deschidea o prăpastie.

Mihai Ispir se opri brusc în fața ei. S-ar putea să fie nebun, îi trecu Linichii prin minte. Sînt singură în casă cu el. Ar putea să mă sugrume, să mă bată, ar putea orice. Ridică ochii și se uită la fața lui Mihai. Arăta altfel. Era descompusă de un fel de milă, de un fel de tristețe. Nimic din violența dezgustului de adineauri nu se mai citea pe ea.

— Sîntem amîndoi niște biete făpturi fără noroc, spuse el. Ce ne facem acum? Tot ce-am sperat venind aici se surpă, și dacă e adevărat ce ai spus adineauri, că ai fi vrut să mă păstrezi... că ai suferit, în sfîrșit, dacă n-ai înșirat baliverne... Sigur că nu ești mîndră acum de felul cum îți arată feciorul și ce a ieșit din el.

— Oh, Mihai, dar mai e vreme, ești tînăr, poți ajunge orice! Eu am bani, îi împart cu dumneata. Asta pot, atîta fac. Eu simt că te iubesc de pe acum. Ce fericită aș fi dacă m-ai iubi și dumneata odată. Stai jos, stai la colul, m-ai amețit cu mersul ăsta necontenit.

Mihai Ispir se așează. Se uită în jurul lui la mobilele vechi, dar lustruite din nou, la pian, la miniaturile pe porțelan așezate pe peretele din spatele pianului. Erau acolo portrete de boieri bărboși, de doamne severe și împodobite.

— Le-ați găsit aici, în casă? întrebă, arătîndu-le cu capul.

— Erau aici.

— Străbunii mei, nu-i așa? rîse Mihai. Urmașul nu e vrednic de ei. Are hainele rupte în coate și o pingea căscată.

— Primul lucru pe care trebuie să-l faci e să te îmbraci, rosti Linica domol. Nu aici, că află tot tîrgul. La Iași. Te duci la Iași să-ți faci o garderobă întreagă. Nu te mai împotrivi să iei bani de la mine.

Mihai nu se mai împotrivi.

— Bine. Și pe urmă?

— Ne mutăm amîndoi la Iași.

— Nu, la București.

— Dacă așa vrei... dacă ți se pare potrivit. Am spus că am bani, nu că am avere. Trebuie să studiezi, să ajungi cineva care își cîștigă viața...

— Pentru asta n-aveam nevoie de dumneata. Mă întreb de ce te-am căutat.

— Nu m-ai căutat decît din interes? Nici o scînteie de sentiment, nici o dorință pornită din inimă să-ți cunoști mama?

— O dorință arzătoare să-mi cunosc mama care m-a lepădat într-un sat? Ar fi fost ciudat! Sărmana de dumneata. Ești o gîscă sentimentală. S-ar putea să te iubesc într-o zi tocmai pentru asta. Haide, dă-mi bani de haine, de rufărie și cînd mă voi întoarce de la Iași am să te caut. Pînă atunci poate că îmi vine vreo idee mai fructuoasă.

*

Plouă ușor, cu picuri mici și deși. Cînd privești ploaia asta prin fereastră, ți se pare o țesătură fină întinsă între cer și pămînt, o țesătură așezată în picioare, vertical, care leagă pavajele lucioase de norii cenușii, coborîți peste acoperișurile înalte. Prin ușa-fereastră ale cărei obloane de metal sînt date de perete, Zoe se uită în susul străzii înguste. Liviu ar fi trebuit să se întoarcă acasă de mult, spusese la plecare că pe la patru va veni s-o ia ca să meargă împreună la cafeneaua unde urma să-l întîlnească pe acel impresar norvegian, care le propunea o colaborare cu orchestra din Oslo. Era cinci și un sfert. Zoe se îmbrăcase de mult, așteptase mai întîi liniștită în fotoliu, apoi se dusese la fereastră. I se întîmplase ceva rău lui Liviu? Dacă l-ar fi împiedicat o întîmplare neprevăzută, ar fi telefonat că întîrzie sau că nu mai are timp să vină s-o ia, că trebuie să se ducă singură la întîlnirea aceea cu norvegianul, unde va veni și el direct, de acolo de unde se afla. Telefonul nu sunase, el nu se întorsese. Sigur că se petrecuse ceva rău. Liviu nu fusese niciodată foarte exact la întîlniri, dar nici nu întîrziase chiar atît. Și doar era vorba de o treabă serioasă, de un concert, de mai multe poate, cine știe dacă nu și de un turneu.

De mai bine de zece ani de cînd locuiau la Paris, banii aduși de acasă, banii care însemnau două treimi din Glodeni, se topiseră treptat. Oh, sigur, mai cîștigaseră și ei cu un concert din cînd în cînd, dar nu din sumele încasate pe aceste concerte își petrecuseră verile pe Coasta de Azur, Crăciunurile în Elveția, toamnele în Bretagne. „Asta impresionează, susținea Liviu, nu părem nimănui doi lăutari

care abea aşteaptă să le pice un angajament. Trebuie să dăm impresia că, fără insistenţe şi rugăminţi, nu ne înduplecăm să cîntăm. Nu cîntăm de nevoie, cîntăm de plăcere, nu ne constrînge nimic, dar, dacă cedăm, trebuie să fim bine plătiţi." Poate că avea dreptate. Aşa, cu felul ăsta boieresc de a se purta cu impresarii, cu directorii de orchestră, avusese mai multe angajamente decît ea. „Modestia nu te duce nicăeri, spunea Liviu, te duce la groapa comună." Era adevărat, modestia ei n-o dusese departe. Şi poate că avea dreptate să fie modestă, poate că personalitatea ei artistică era palidă, ştearsă. În tinereţe, prietenii, rudele din ţară se înşelaseră în privinţa talentului ei. O preţuiseră prea mult. Dacă ar fi fost o pianistă deosebită, în zece ani i-ar fi mers numele în toată Europa. Renumele lui Liviu creştea, al ei pălise.

El e cel care a cotit acum de pe bulevard în străduţa lor ? Nu, nu e el. Are statura lui acel domn cu umbrelă, n-are mersul lui sigur şi parcă trufaş. Dacă totuşi s-a petrecut o nenorocire ? Traversează strada prea repede, se urcă în metrou tocmai cînd se închid uşile vagonului, face zeci de imprudenţe cu un soi de siguranţă că lui nu i se poate întîmpla nimic rău. Cine şi cînd te anunţă dacă pe bărbatul tău l-a lovit o nenorocire ? Trebuie să stai lîngă telefon, să aştepţi. Ce să aştepţi la telefon ? Nenorocirea ? Mai bine te încăpăţînezi să rămîi la fereastră, să-l aştepţi pe el. Zoe se îndreaptă iar către fereastră. Trece prin faţa oglinzii. Ce palidă e, Doamne, ce decolorată, cu părul ei de un blond mort, cu marii ei ochi de un albastru apos, cu faţa ei ştearsă... Şi-a spus de mult, după ce dragostea lui Liviu se mai potolise, că n-ar fi deloc de mirare să se îndrăgostească de alta, mai vie, mai aprins colorată, mai iute în mişcări şi hotărîri. Şi mai puţin smerită, mai ales asta. Mai puţin smerită în iubire. Liviu e frumos, e puternic, e sigur de el. „Îndrăzneţului îi zîmbeşte norocul" cum spuneau latinii ? Dar pentru îndrăzneala asta e nevoie să fii căptuşit de o mare certitudine că n-ai pereche pe lume. Ea n-a avut nici în clipa celor mai mari succese o asemenea certitudine.

Trebuie să fie ora şase. Modista de peste drum închide micul ei atelier la şase fix. Uite cum se trudeşte cu oblonul. Şi-a pus un şal pe cap, dar ploaia asta deasă i-a udat numaidecît capul şi umerii. Biată fată, n-are ea putere să

tragă asemenea oblon și de mult nu mai are nici un ajutor. Cumplit a îmbătrînit în acești cinci ani de cînd s-a mutat Zoe aici și o vede zilnic prin fereastră. Singurătatea te îmbătrînește. Uneori te îmbătrînește și o tovarășie care... Nu, era să gîndească ceva urît. S-a văzut adineauri în oglindă și s-a mirat cît de rău arată. Pentru asta nu trebuie să dea vina pe Liviu. Nu el e vinovat că ea nu crește în ochii lumii și în proprii ei ochi, dar e sigur că ea îl trage pe el în jos cu renunțările, cu modestia, cu resemnările ei. Noroc că e puternic, nu se lasă coborît de pe soclul opiniei lui despre sine și al opiniei celorlalți. N-ar trebui să-i reproșeze niciodată nimic, și de fapt nici n-o face cu glas tare, o gîndește uneori, ca acum, și se rușinează că a gîndit-o. Ce i-a adus ea lui Liviu ? În afară de făptura ei fadă, o zestre, atît. Credea pe atunci că vor putea da concerte în țară și în străinătate sprijinindu-se numai pe talentul lor și că își vor petrece verile acasă, împreună cu familia ei. Liviu n-a înțeles așa lucrurile, el a vrut să locuiască amîndoi într-un mare oraș european, un oraș de cultură. Nu i-au trebuit multe silințe ca s-o convingă că are dreptate și să-i convingă pe toți ai ei că trebuie să vîndă tot ce aveau în patrie. Chiar și idolul tinereții ei, George Enescu, trăia mare parte din an la Paris. De acolo pornește gloria, spunea Liviu, nu dintr-o provincie a Europei ca România.

Și acum, cînd îl aștepta la fereastră, ce i-a venit să scormonească în trecut și în prezent chiar, cu un fel de ostilitate față de Liviu ? Din ce s-a născut această ostilitate ? Întîrzierea asta poate avea o mie de pricini. Nu l-o fi înțeles ea bine, n-o fi spus că vine s-o ia, i-a vorbit de întîlnirea aceea cu norvegianul la cafeneaua Dôme și i-a cerut poate să vină și ea acolo la aceeași oră. Nu l-a înțeles ea bine. Să se îmbrace cu haina de ploaie și să se ducă la Dôme ? Sînt doar cîțiva pași pînă acolo. Nu, nu trebuie s-o facă, sau întîlnirea s-a amînat, sau Liviu a preferat să pună la cale lucrurile el singur cu impresarul acela și ea l-ar încurca sau i-ar da impresia că îl urmărește, că îl controlează. Oricum, s-ar fi cuvenit să-i telefoneze. N-a înțeles încă, nu s-a deprins cu faptul că Liviu nu face totdeauna ceea ce se cuvine, că are propriul lui cod de maniere, felul lui propriu de a se comporta în lume și chiar

cu nevasta lui ? Şi niciodată nimeni nu se supără pe el, dimpotrivă, se simte intimidat şi caută să-i intre în voie.

Ploaia parcă a stat. Amurgul nu mai e atît de cenuşiu, e mai străveziu acum, după ora şase, decît era la patru, cînd s-a îmbrăcat ea. Cu toate astea în apartamentele de peste drum s-au aprins luminile. Prin perdelele subţiri se văd siluete vagi străbătînd odaia. La ora asta nu mai poate fi vorba de nici o întîlnire cu norvegianul, ar putea să se dezbrace, să-şi pună halatul şi să se aşeze la pian. Azi n-a exersat aproape deloc. Dar s-ar putea să vină Liviu cu cheful de a-şi petrece amîndoi seara la un spectacol sau la un local. Ar trebui să se îmbrace iar. De ce, Doamne, nu vine sau nu telefonează ? Pe bulevard, după colţ, se aude claxonul ca un vaier puternic, repetat, al unei ambulanţe. În Parisul ăsta nu trece zi fără urlet de pompieri şi de ambulanţe. Te sperii de fiecare dată. „Tu te sperii, rîde Liviu, parcă ai vîna nenorocirile, aşa le aduneci pretutindeni !"

Se aude cheia răsucindu-se în uşă. A venit ! Slavă Domnului, nu i s-a întîmplat nimic. Liviu se îndreaptă spre salonaş. Multul lui păr negru, ondulat, e umed, faţa lui frumoasă e senină ca în cele mai bune zile.

— Vă prezint respectuoase salutări ! spune el din uşă şi se înclină adînc. Nu mă aşteptaţi cu un ceai, o cafea, un coniac ?

Zoe e dezorientată.

— Te aştept de la patru să vii să mă iei.

— Unde ?

— N-a fost vorba să treci să mă iei la întîlnirea cu impresarul norvegian ?

— Aşa a fost vorba ? Iartă-mă, am uitat sau m-am zăpăcit. N-am mai trecut pe acasă...

— Dar la Dôme ai fost ?

— Bineînţeles. Mă aştepta acest Ivar Ivarsson, trebuia să mă duc. Şi bine am făcut, mi-a oferit un angajament pentru cinci concerte cu orchestra simfonică din Oslo.

— Numai ţie ?

Liviu pleacă fruntea, pare dureros încurcat.

— Numai mie. M-am dus din greşeală singur, şi se dovedeşte că bine am făcut. Ar fi fost penibil pentru tine. Pentru anul ăsta au programat două concerte pentru or-

chestră și pian, dar au și contractat cu Cortot, mi se pare. Parcă așa ceva a spus Ivar al meu. Nu-ți face inimă rea. Astea vor fi chiar în preajma sărbătorilor. Poți să te duci în țară, să petreci Crăciunul cu ai tăi, cum ți-o dorești de mult.

— Da, sigur. Pot. Am să mă duc în țară de sărbători. Toate s-au rînduit cum nu se poate mai bine. Sau să accept propunerea lui Schultz, să mă duc la Geneva, ca să cînt cele patru concerte ale lui Saint-Saëns cu orchestra de acolo.

— Nu e o idee rea. Dar Schultz își menține propunerea ?

— Presupun.

— Și unde vrei să dăm acum de Schultz ? Doar n-o să alergi după el să i te propui tu ! Pînă acum o fi găsit pe altcineva.

— Trebuie s-o aflu.

— Dacă vrei sfatul meu, stai liniștită. O vedetă nu aleargă după impresari. Afară doar de faptul că nu te consideri o vedetă.

Liviu rîde ca de o glumă bună. Zoe e sigură, absolut sigură în clipa asta că bărbatul ei nu dă doi bani pe talentul, pe personalitatea ei artistică. De cînd a început să n-o mai prețuiască ? Nu știe. Treptat, din entuziasmul pe care îl avea cînd s-au cunoscut, ori mai tîrziu, cînd s-au căsătorit, pentru harul ei, n-a mai rămas aproape nimic. Sigur că ea n-a evoluat așa cum se credea în jurul ei. L-a dezamăgit și pe Liviu, ca pe toți ceilalți. El e obiectiv, o privește ca pe o pianistă cînd e vorba de muzică, nu ca pe nevasta lui. Se poate detașa de propriile lui sentimente. Nu poate decît disprețui, cel mult, cînd o glorie îi pare nemeritată. Și, în adevăr, disprețuiește foarte mulți artiști care sînt general prețuiți.

S-a vorbit prea mult în seara asta de concertele din Norvegia și de concertul din Elveția. E momentul să spună altceva, se gîndește Zoe.

— Ce vrei ? O cafea ? Un ceai ? Ce să cer să-ți facă ?

— Cafea am băut la Dôme, ceaiul nostru e prost, ăsta pe care l-ai cumpărat tu ultima oară. Un coniac, te rog.

Ceaiul pe care l-am cumpărat eu e prost. Poate că e adevărat, dar și asta mi-a căzut greu. Am devenit susceptibilă și bănuitoare. Mi s-a stricat caracterul. Mi se pare

mereu că sînt foarte lipsită de gust, că-i sînt inferioară în toate. Trebuie să mă scutur de obsesia asta. Foarte bine, am să mă duc în țară. Am să-i văd pe toți ai mei. Mă duc la Brașov, la părinți, la București, s-o văd pe scumpa mea Laurenția. Și s-ar putea... de ce să nu se poată ? Să dau și un recital sau două. Va trebui să iau de pe acum legătura cu impresarul din București.

Liviu privește paharul auriu în lumina lămpii, apoi bea o înghițitură bună.

— Tu nu bei ?

— Știi bine că nu beau.

— E o gravă greșeală ! rîse Liviu. Coniacul dă putere, inspirație, colorează muzica de sub degetele noastre, dar ne colorează puțin și obrajii prea palizi.

— E o piatră în grădina mea ? Totdeauna am fost palidă, pe vremuri mă numeai pentru paloarea asta stea de mare.

— Orice rostesc eu e o aluzie la tine ? Nu te vezi decît pe tine pretutindeni ? Ești centrul universului ?

— Liviule, tu ai mai băut azi ceva ? De ce ești arțăgos ?

— Eu ? Eu sînt arțăgos ? Zoe, tu ai scoate din răbdare și un sfînt !

— Iartă-mă ! Mi s-a părut... Nu mi s-a părut nimic.

— E perfect. Bea o înghițitură din paharul meu. Ca să văd că nu ești supărată.

— Nu sînt supărată.

— Stai pe genunchii mei.

Zoe se așază ușoară pe genunchii lui Liviu.

— Liviule, m-am gîndit la ceva. Dacă mă duc în țară, am să dau cîteva recitaluri acolo.

— Cînd te-ai gîndit atît de repede ? De ce nu aștepți să dăm la toamnă cîteva concerte în România ? Ce e graba asta ?

— Dacă mă duc acolo, e firesc...

— E firesc să te odihnești, să-ți vezi neamurile, dar să exersezi toată ziua ca să epatezi era să spun provincia, pardon, România, înseamnă abia-abia să-i întîlnești pe ai tăi. Și dorința asta, iartă-mă, de cabotină, de a-i ului pe bieții români ! Ce e ? Unde te duci ?

— Mă duc în odaia mea. Astăzi orice ne-am spune unul altuia e neplăcut şi înţeles greşit.

— Pentru că te încăpăţînezi tu să înţelegi greşit. Haide să ieşim, să luăm masa în oraş.

— Du-te singur.

— Nu ţi-e frică deloc să mă laşi singur? Eh, nu! Asta mai lipsea! Lacrimi! Du-te în odaia ta şi plîngi cît îţi place. Eu nu pot suferi o femeie plîngăcioasă.

— Zece ani n-am plîns.

— Şi azi începi alţi zece de lacrămi? E o făgăduială frumoasă.

Zoe simte că în adevăr o pufneşte plînsul. Aleargă în odaia ei. Se culcă, îşi îngroapă faţa în pernă, hohoteşte. E numai vina ei că au ajuns aici, că fiecare cuvînt al lui o doare sau o jigneşte. Nu cumva sînt invidioasă pe el? Nu cumva succesele lui îmi dau starea asta permanentă de nesiguranţă, îmi dau îndoielile astea în privinţa mea? Să recunosc adevărul, m-am măritat cu un bărbat mult mai talentat decît mine. Nu-i pot face o vină din asta. Nu trebuie decît să-l cruţ, să-l menajez, să-l admir şi să încerc mai puţin să ajung şi eu la un renume netăgăduit pentru că nu pot, pentru că nu m-aş alege decît cu înfrîngeri şi pe Liviu l-aş pune în situaţia fie de a mă minţi, fie de a-mi spune un adevăr care supără. Şi el, sărmanul, minte atît de prost, atît de stîngaci!

O mireasmă delicată, pătrunzătoare ajunge la faţa ei îngropată în perne. Parcă şi părul îi e atins, mîngîiat foarte uşor nu de o mînă, de ceva mai fragil. Zoe întoarce faţa, lîngă patul ei stă în picioare Liviu şi-i dezmiardă uşor capul cu un mănunchi de mimoze.

— Haide, fetiţa mea, destul! Cei zece ani de lacrimi au trecut, au început alţi zece ani de zîmbete şi glume. Totdeauna ai spus că îţi plac mimozele, am coborît anume ca să ţi le aduc şi tu nici măcar nu mi le-ai luat din mînă.

Ce bun, ce sensibil e Liviu, şi ea ce susceptibilă, ce urîcioasă a devenit! se gîndeşte Zoe. Îşi cufundă obrazul în buchetul de flori. Le sărută şi sărută şi degetele lui Liviu care încă îl ţin. Niciodată Liviu n-a ştiut să-şi ceară iertare, dar a ştiut să te împace făcînd un gest gingaş, care spune mai mult decît cuvintele.

— Să le pun în glastra albastră. Are să le stea bine în ea.

— Cere să ne aducă în sufragerie cina. Ce mîncăm în seara asta ?

Zoe deschide ochi mari. Nu ştie şi n-are să înveţe niciodată să se informeze măcar ce va găti Annette la prînz sau seara.

— Habar n-ai, nu-i aşa ? rîde Liviu. E atît de greu să te deprinzi să te informezi măcar ? Eh, nu-i nimic, de acum înainte am să stau eu de vorbă dimineaţa cu Annette.

Sigur că ea e vinovată, dar Liviu putea lăsa observaţia asta pentru altă dată.

— Gata, gata ! N-am spus nimic ! Cu tine nu se mai poate vorbi de la o vreme. Să ştii că despărţirea asta scurtă de sărbători, n-are să-ţi strice. Are să ţi se facă dor de mine, n-ai să-mi iei în nume de rău fiecare cuvînt.

— Eu nu... în orice caz n-o vreau. Poate că mi se întîmplă uneori.

Trec amîndoi în sufragerie. Anette aduce pe masă o friptură şi o salată mare. Slavă Domnului, se gîndeşte Zoe, bine că sînt lucruri care îi plac. Liviu nu vrea să se îngraşe sau să slăbească un gram. Greutatea, silueta lui de acum îl mulţumesc şi apoi publicul trebuie să aibă totdeauna sub ochi acelaşi individ cu care s-a deprins, pe care îl iubeşte. Zoe a slăbit mult, din slabă ce a fost totdeauna. Pentru ea asta n-are mare importanţă, îşi spune Liviu, n-a devenit celebră şi n-are să devină niciodată. Şi nici nu trebuie, şi-ar schimba firea, şi-ar pierde blîndeţea, nu s-ar mai putea trăi lîngă ea. Are să plece de sărbători în ţară şi neamurile, din dragoste şi devotament, au s-o îndoape, se va întoarce împlinită. *Sonata Kreutzer* însă tot cu Lipatti sau cu altul de calibrul ăsta o va cînta. Şi Zoe o cîntă bine, chiar foarte bine, dar numele ei nu e un nume de afiş. Într-o zi va trebui să înţeleagă şi să se resemneze. Dacă aşa cum e Zoe, o pianistă aproape uitată, şi nu se poate trăi cu ea, cum s-ar trăi dacă ar dobîndi nu ştiu ce faimă ? L-ar incomoda îngrozitor. Două vedete e greu să trăiască sub acelaşi acoperiş. Sînt unele menaje de acest fel şi la Paris : ei ştiu cum îşi pot suporta gloria unul altuia. Poate doar dacă la mijloc e un fel de afacere, o colaborare prin care fiecare îl lansează şi îl susţine pe celălalt, se ridică unul pe umerii celuilalt, ca acrobaţii la

circ. Ar fi putut şi el, eventual, să facă o asemenea căsătorie, dar îi pare că e mai bine să ai lîngă tine o femeie modestă, un nimeni care te admiră de dimineaţă pînă seara. E mai odihnitor.

Cum stau acum faţă în faţă la masă, Liviu o priveşte din cînd în cînd şi se întreabă ce a iubit el cîndva la Zoe. Pentru că a iubit-o. Era şi un mariaj convenabil : fată cu moşie... A iubit el aceşti ochi palizi şi trişti ? Pielea ei parcă răspîndeşte lumină, aşa e şi acum, dar e ăsta un motiv să iubeşti o femeie lividă şi sfioasă ? De fapt, n-are el noroc, pleacă în Norvegia, unde femeile trebuie să fie ca Zoe, decolorate şi străvezii. Mai bine ar fi fost poftit în Italia, că în Spania, cu nebunia care i-a apucat, nu e de mers. Şi în Italia fac tărăboi fasciştii cu Mussolini al lor, dar acolo fascismul e carnaval, şi, pe lîngă carnaval, mai e loc şi de un concert pentru spiritele elevate. E bine uneori să schimbi tot ce e în jurul tău, dar chiar tot : aerul, lumina, peisajul, femeia care îţi stă alături, prietenii dacă se poate. Să schimbi măcar pentru o bucată de vreme. Să schimbi civilizaţia pentru sălbăticie chiar şi politeţea care te încorsetează pe o grosolănie care să-ţi dea senzaţia de libertate. Ce plăcut, ce bine e să fii cîteodată brutal, mojic, agresiv ! Ai imediat impresia că eşti puternic, că eşti indiferent faţă de toţi şi toate, că le e frică de tine. Cui ? Tuturor. Asta e, tuturor, fără excepţie. Cine merită să-l respecţi pe lumea asta ? Un mare talent, o mare personalitate. Dar îi cunoşti toate trăsăturile, toate laturile caracterului ? Sub talent poate se ascunde un monstru. În cele mai dese cazuri se ascunde un monstru. Nu-i vin acum în cap exemplele cele mai expresive, dar ştie bine că e aşa. Wagner poate, şi alţii. Nici Beethoven n-avea un caracter de laudă. Cine ştie cum o fi fost Shakespeare. Cine ştie ce javră în viaţa de toate zilele. Şi poate că monstruozitatea animă talentul, ca foalele fierarului focul.

— Nu mănînci, Liviule ? La ce te gîndeşti ?

— La tine, draga mea. Ai slăbit puţin. Ar trebui să mai prinzi puţină carne pe tine. Foarte bine faci că te duci acasă. Ai să te întorci alt om, mai ales de la Braşov. Aerul Parisului e mizerabil. Haide acum să mergem la un bar.

Zoe n-are deloc poftă să iasă acum la un bar. După-amiaza, seara au fost tulburi şi agitate. Liviu s-a plictisit în casa asta, s-a plictisit de necontenita ei tovărăşie, e limpede.

E fericit și nu-și ascunde fericirea că se vor despărți pentru un timp. Ar fi trebuit să aibă ea mai demult inițiativa asta. Așa se plictisesc perechile cînd trăiesc prea mult alături. Și totuși ea nu s-a plictisit de el. Nici maică-sa, Paula, nu s-a plictisit vreodată de bărbatul ei. Zoe își aduce aminte cît era de disperată Paula cînd Simion a fost în război. Liviu ar explica ușor lucrul ăsta : e nevoie ca unul din doi să treacă prin cumpănă de moarte pentru ca dragostea să se controleze, să se măsoare, să se confirme.

— Nu mi-ai răspuns, Zoe. Azi nu-mi faci măcar cinstea să mă asculți.

— Iartă-mă, Liviule. Nu, nu vreau să mă duc la bar. N-am nici un chef. Du-te singur dacă vrei.

— Îți place să te joci cu focul.

— Dacă tu pleci în Norvegia și eu în țară, nu ne jucăm cu focul amîndoi ?

— Ce era să fac ? ridică din umeri agasat Liviu. Să te bag pe gîtul lui Ivar Ivarsson dacă el nu te vrea ?

Zoe simte că îngheață din cap pînă în picioare. Niciodată Liviu n-a fost atît de mojic. Și mai grozav e faptul că, probabil, nu minte, că norvegianul nu-l apreciază decît pe el, că nu poți condiționa un angajament de altul și ea nici n-ar vrea să fie înghițită cu noduri numai pentru că impresarul arde de dorința de a-l avea pe Liviu Dima.

— Du-te la bar, Liviule, du-te, pentru că văd că ai chef. Sînt enervată în seara asta, îmi dau seama, e mai bine să fie fiecare singur.

Liviu nu se lasă mult rugat. Nu-și schimbă hainele, își ia din vestibul paltonul și umbrela și pleacă. Și abia atunci se gîndește Zoe că Liviu s-a dus la acea întîlnire singur, înainte de a ști cam ce vrea impresarul. Sigur că nu știa nimic înainte, de vreme ce la prînz i-a cerut ei să fie gata îmbrăcată la ora patru, pentru că avea să treacă s-o ia. Și atunci, n-ai dreptul să tragi o concluzie ? Una groaznică, urîtă, care nici n-ai vrea să ți se formuleze singură în cap. Nu, nu ! Decît să presupună că Liviu o strivește ca personalitate artistică pentru că e un invidios, mai bine să creadă că nu e ea pianista care a sperat și i s-a spus uneori că e, și el vrea s-o scutească de jigniri din partea altora. Oricum, e adînc nenorocită.

Trece în camera ei. Închide obloanele de fier să nu mai intre luminile firmelor luminoase şi ale ferestrelor îndărătul cărora sînt oameni fericiţi. Oh, cînd era tînără, cînd venise pentru a-şi continua studiile de pian mai departe în acest Paris plin de înţelepciune şi de sminteală, de zgomot şi de linişti în care te poţi îngropa tot, se uita seara la ferestrele luminate ale marii case din faţa ei şi se bucura, şi poate şi jinduia la gîndul că alţii petrec. Pentru ea nu sunase încă vremea petrecerilor, ea trebuia să studieze şi studia, exersa ore şi ore în şir. Iar peste drum, în odăile mari, se dansa, pe terasă ieşeau perechi care îşi vorbeau încet privind marele oraş palpitînd ca o stea întrevăzută printre genele strînse, sau se îmbrăţişau, sau continuau să danseze, pentru că muzica patefoanelor dinăuntru ajungea şi afară prin uşile deschise, ajungea şi la ea, peste trupul îngust al străzii. Nu cunoştea viaţa de noapte a Parisului, o bănuia numai şi şi-o făgăduia pentru mai tîrziu. Singurul loc de destindere era pe atunci cafeneaua. Rămăsese şi azi cu o slăbiciune pentru cafenea, pentru atmosfera ei de zgomote vătuite, pentru coloritul bizar pe care i-l dădea amestecul de neamuri, de rase, de boemi, de haimanale, de oameni aşezaţi şi cuminţi, care îşi citeau ziarele. De pe terasa unei cafenele vedeai strada, colorată şi ea. Acolo îţi puteai scrie corespondenţa mai bine decît acasă, acolo erai şi nu erai singur, nimeni nu te lua în seamă, dar toţi cei din jurul tău existau altfel decît pereţii odăii tale pustii, existau cu năzuinţele lor care poate semănau cu ale tale, cu aşteptările lor, cu împlinirile sau dezamăgirile lor ascunse sub fard, sub zîmbet, sub strîmbături de sarcasm.

Fusese frumoasă epoca aceea de singurătate şi speranţă. Avea şi prieteni puţini. Nu-i trebuiau mulţi. Se împrietenise, bunăoară, cu o pereche de cîntăreţi tineri, care căutau să-şi facă loc în marea îmbulzeală de talente şi netalentaţi ce se zbăteau să iasă la lumină. Îi acompania cînd izbuteau „să-şi dea concursul" la vreo festivitate sau să improvizeze un mic recital în provincie. Cîntase în culise la un teatru de avangardă care juca un spectacol cu puţină muzică. Tîrziu, după cîţiva ani, dăduse şi ea un concert despre care se putea spune că avusese succes. Şi pe urmă, încă vreo două în Belgia, datorită aceluiaşi impresar, care jura că o aşteaptă o mare carieră. Atunci, în epoca aceea de studiu, o iubise René, mic

gazetar care azi era mare, arhicunoscut, dar pentru care ea n-avusese nici un sentiment şi căruia i-o spusese cinstit de la început.

Verile se dusese de cîteva ori la Balcic. Se îndrăgostise de marea lui, albastră ca marea de la Capri, de dealurile argintii, de vegetaţia verde-cenuşie. Era la Balcic o atmosferă de boemă colorată şi nesinchisită care îi aducea aminte de Montmartre, de La Butte. Dar aici boema se lăfăia la soare, umplea uliţele înguste strecurate printre împrejmuiri de bolovani în fundul cărora se ascundeau, cu spatele la drum, casele turceşti sau tătărăşti, aici marea lumina, luîndu-se la întrecere cu soarele, cu ţărmul cretos, semănat cu smochini şi pelin. Aici bucuria de a fi lîngă o apă din zori şi pînă noaptea tîrziu, de a-ţi cufunda trupul în apă, bucuria asta care cere parcă ţipete sonore, se dezlănţuia zgomotoasă. Şi aici îl cunoscuse pe Liviu.

Prima oară îl văzuse ieşind din apă, după ce înotase departe, cu trupul lui ca sculptat în abanos, cu părul ud, căzut în bucle peste fruntea înaltă, cu ochii lui de păcură, plini de soare. Îl cunoscuse pe plaja mică şi pietroasă de sub cafeneaua lui Mahmud. Seara voise întîmplarea să fie amîndoi invitaţi la un domn bătrîn, stăpînul unei vile cu largă terasă de pe care se vedeau marea şi cerul, mult cer. Acel domn poftea la el seară de seară tineret care iubea muzica, îşi umplea terasa de perne pe care se stătea bine şi punea la patefon discuri cu interpreţi celebri. Liviu fusese rugat să-şi aducă vioara. Făcuse nazuri, dar o adusese. După ce toţi invitaţii îl rugaseră în cor să cînte, cîntase. În odaia ale cărei uşi larg deschise dădeau spre terasă, se afla şi un pian. Zoe fusese solicitată să cînte şi ea. Pe vremea aceea credea încă în ea. Aşa, fără repetiţii înainte, cîntase cu Liviu şi se miraseră amîndoi, mai mult decît ascultătorii lor, cît de perfect mersese prima lor întovărăşire. Din seara aceea nici unul dintre ei nu mai era văzut fără celălalt. „Othello şi Desdemona", îi botezase cineva în glumă, referindu-se la culorile lor atît de deosebite. Iar altcineva, care îl cunoştea pe Liviu de acasă, din Bacău, spusese printre dinţi: „S-o ferească Domnul, dar cu Liviu nu e exclus să aibă soarta Desdemonei!"

Comentariul ăsta ajunsese atunci pînă la Zoe. Se gîndise că oamenii bîrfesc mai ales pe cei care îi întrec cu un

cap. Acum, singură în odaia ei, după plecarea lui Liviu la bar, își amintea acea fericită vară și cuvintele auzite atunci. Oh, nu ! Liviu nu avea nimic din Othello, în veci de veci n-ar fi fost gelos pe ea. Nici n-ar fi avut de ce. El era un bărbat de care se îndrăgosteau femeile, ea era o făptură ștearsă pe care Liviu o iubise din greșeală. Dacă o iubise ! Da, în vara aceea, și mai tîrziu încă Liviu fusese îndrăgostit de ea. Era, se vede, prea plicticoasă, prea singuratică în vreme ce lui îi plăcea societatea, îi plăcea să fie centrul de atenție al interesului general, de asta încetase de a o iubi. Ar fi vrut s-o vadă împodobită, cucerind lumea din jurul ei. Ar fi vrut să petreacă, asta însemna s-o lase singură acasă, plină de reproșuri mute. Sigur, toată vina era a ei. Și cel mai curios lucru, n-o mai aprecia destul ca pianistă. Nu i-o spunea deschis, dar era evident, nu mai ținea să dea concerte împreună cu ea. Nici asta nu putea fi vina lui, trebuie și ea să înțeleagă că nu evoluase în meserie, nu realizase ceea ce parcă făgăduise la început. Nu e mai normal să crezi că tu n-ai mers înainte, decît că bărbatul tău, un mare artist, nu-și dă osteneala să te „puseze" cum se spunea în lumea lor ? De ce ar fi făcut-o ? O mare personalitate poate fi geloasă pe altă mare personalitate, nu pe o impostoare. Era chiar o impostoare ? Cuvîntul îi cădea greu, de parcă i l-ar fi spus altcineva, nu ea însăși.

Zoe își băgă din nou fața în pernă și plînse pentru a doua oară în ziua aceea. Avea sentimentul că e săracă, săracă asemeni lui Iov pe movila de gunoi. Talentul o abandonase sau fusese numai o iluzie, Liviu o abandonase, deși era veșnic lîngă ea, viața, puterea de a se bucura o abandonaseră. Era singură, singură pe lume. Dar părinții ? Sînt acolo, departe ea i-a lăsat acolo. O cred probabil fericită. Laurenția ! Îi e dor de Laurenția, de prietenia, de afecțiunea, de puterea ei. Cu toate că îl are pe Emil, Laurenția o iubește la fel. Să ajungă în țară, să-și pună capul pe umărul Laurenției, să-i mărturisească tot ce o chinuie și să audă din gura ei adevărul. Laurenția nu spune decît adevărul.

*

Laurenția se întorcea zilnic pe același drum de la școala unde era profesoară. Îi era capul plin de zumzetul recreațiilor, al cancelariei — mai slab, dar mai neplăcut. Nu se de-

prinsese încă să vadă cum profesoarele priveau elevele cu un soi de ostilitate, ca pe o tabără adversă pe care trebuia s-o prinzi greşind ca să fii mulţumită. Puţine erau cele care îşi iubeau meseria şi copiii. Acelaşi lucru fusese şi la Iaşi. Ea însă era plină de simpatie faţă de clasa pe care o avea în faţă, plină de dorinţa de a-i da ceva din ştiinţa ei. Adrian, profesor şi el, nu avea pentru sine ambiţii mai mari decît aceea de a preda matematicile în liceu, dar îi părea că Laurenţia merită mai mult. După opinia lui, Laurenţia ar fi trebuit să fie la universitate dacă nu profesor plin, cel puţin conferenţiar sau asistent.

— Vezi bine, îl consola ea, că am schimbat oraşul, că aici la Bucureşti toate locurile sînt ocupate. Poată că, dacă rămîneam la Iaşi...

— Cînd cineva a publicat cărţile pe care le-ai publicat tu, n-are importanţă dacă se află la Iaşi sau la Bucureşti.

— Au mai publicat şi alţii cărţi de istorie foloroase. Nu există atîtea catedre cîţi autori de cărţi de specialitate sînt ! Şi pe urmă eu nu sînt nemulţumită, mie îmi ajunge să fiu profesoară la liceu, să scriu acum a treia carte şi să am conştiinţa că e bună. Numai pentru Emil tind la mai mult, dar asta depinde de el, de puterea lui de cuprindere, de culmea pe care poate ajunge intelectul lui. Nici pentru el nu doresc orbeşte, vreau să-l văd mai iute devenind ceea ce sperăm amîndoi că va fi.

La asta şi la alte speranţe în legătură cu Emil se gîndea Laurenţia venind spre casă. Şi la încă un lucru : ea era totdeauna egală cu ea însăşi pe catedră, nu se înfuria ca alte profesoare, nu bruftuia, dar nici nu trecea la înduioşări nepotrivite şi simpatii preferenţiale. Era calmă, era clară. Şi era iubită. Asta i se părea curios. Sigur că fetiţele sau adolescentele pe care le avea în faţa ei intuiau mai curînd decît descifrau că au în faţa lor o făptură dreaptă, echilibrată. Asta le obliga să se comporte la fel. Simţeau că acea profesoară aparent rece are pentru ele afecţiunea pe care n-o aveau altele. I se încredinţau fără teamă şi fără bănuială şi toate clasele, chiar toate, izbuteau să aibă note bune la istorie.

Ziua asta urîtă, în care călcai în zăpada pe jumătate topită, căptuşită cu gheaţă, era zi de sfîrşit de săptămînă, era o sîmbătă. Mîine avea să stea acasă, să citească litera-

tură, să se destindă. Poate că vor rămîne acasă toți, și Adrian, și Emil, și va fi mai bine. Uite pe trotuarul celălalt trece tînărul acela pe care îl întîlnește atît de des de la o vreme. Cînd ea vine la prînz spre casă, domnul cel tînăr se îndreaptă spre oraș. Are o slujbă de după-amiază se vede. Se uită la ea, o fi fratele vreunei eleve a ei. În cazul ăsta ar putea s-o salute. Pe oameni nu-i taie capul că, dacă ți-e cunoscut cineva, îl saluți, chiar dacă nu i-ai fost prezentat. Să fie cineva care o știe de la Iași, care e tot atît de străin de București cum e ea, dar nu cutează să se apropie, să-i vorbească? Asta e a patra, a cincea oară cînd îl întîlnește, și el o urmărește cu privirea. Un băiat prostuț, dacă vrea s-o cunoască n-are decît să se apropie, să spună cine e și ce vrea de la ea. Sigur că e ruda unei eleve.

Acasă toată lumea a sosit înaintea ei. Ana Maria s-a așezat în capul mesei, tocmai ea, care nu mănîncă aproape nimic. S-a așezat pentru că și-a pierdut răbdarea să stea în fotoliu și să se uite în gol.

— Mamă, întreabă Emil, am voie să-l invit mîine la prînz pe prietenul meu cel nou, despre care v-am vorbit?

— Bineînțeles. Nu cred că vreunul dintre noi are ceva împotrivă. Nu-i așa, Ana Maria?

— De ce mă mai întrebi și pe mine? Eu știu să vreau sau să mă împotrivesc la ceva?

— Ana Maria, nu uita că dumneata ești stăpîna acestei case.

— Am uitat de mult.

— Cum ai spus că îl cheamă pe prietenul ăsta al tău? întreabă Adrian.

— Mihai Ispir. Are să vă placă, o să vedeți.

— Și ce studiază?

— Deocamdată nu s-a înscris la facultate, a avut încurcături de familie care l-au întîrziat. Audiază cursurile de filosofie, de acolo îl cunosc.

— Dacă îți place ție, are să ne placă și nouă, rostește Adrian.

Emil e atît de bucuros, încît nici nu mai ia aminte la felul în care maică-sa o hrănește pe mătușă. De cîteva săptămîni de cînd îl cunoaște pe Mihai Ispir, e fermecat de băiatul ăsta puțin mai mare decît el, foarte elegant, iute la cap, plin de entuziasm sau de dispreț rînd pe rînd pentru

lucruri felurite sau uneori pentru aceleaşi. Pentru Emil, starea asta de euforie în care trăieşte veşnic Mihai e o bogăţie sufletească, e o mare şi neprefăcută originalitate, e o formă de tinereţe care îl uluieşte. S-ar vrea şi pe sine asemeni lui Mihai, mai plin de fantezie, mai puţin cuminte. În casa în care a crescut el, între maică-sa şi taică-său, albul a fost alb şi negrul negru. Pentru Mihai Ispir un eveniment, o idee trec prin toate culorile curcubeului. Chiar dacă îi place o fată, azi îi găseşte calităţi de admirat, mîine cusururi oribile sau revoltătoare.

L-a prezentat Magdei Artemie : a fost cîteva zile în extaz în faţa farmecului şi inteligenţei ei, apoi deodată a început s-o dispreţuiască, dar atît de violent, pentru „frivolitatea", pentru „superficialitatea" ei, încît Emil a simţit că se clatină în el ceva, că atracţia pe care o avea Magda asupra lui scade. Pe Sakuntala n-a izbutit încă s-o cunoască Emil, dar nici nu i-a vorbit lui Mihai despre ea. L-a oprit ceva ce nu ştie să-şi explice, poate o frică instinctivă că prietenul lui, atît de sarcastic pe cît e de sentimental uneori, ar putea să-i descopere sau să-i născocească necunoscutei lui frumoase şi tăcute cine ştie ce defecte pe care el nu le vede şi n-ar vrea să le cunoască. Mihai îi pare vrednic de admiraţie şi prietenie chiar cînd se contrazice singur, chiar cînd dărîmă ceea ce a clădit, chiar cînd slăveşte cu o ardoare adolescentă ceva, o idee, un om, sau cînd batjocoreşte cu aceeaşi forţă o teorie lăudată de alţii, un idol al altora.

Chiar felul în care s-au cunoscut îi pare lui Emil plin de farmec. Ieşeau din sala în care se ţinuse un curs de estetică. Emil luase sîrguincios note şi se pregătea să intre la alt curs, de logică. Un băiat înalt, cu ochii mari, negri, cu păr castaniu-închis, cu fruntea înaltă, limpede, se apropiase de el. Îi era complet necunoscut, nu-şi aducea aminte să-l mai fi văzut vreodată.

— Îmi împrumuţi notele dumitale ? Eu mi-am uitat caietul acasă, n-am avut pe ce lua note.

— Vă rog ! Mi-l aduceţi la cursul viitor de estetică. Cu plăcere.

— Unde te duci ?

— La alt curs.

— Hai cu mine la plimbare.

— Poftim ?

— Așa cum ai auzit. Lasă cursul și vino să ne plimbăm.

— Dar...

— Nici un dar. Afară ninge, zăpada e curată încă. Mîine va fi murdară. E încă devreme, putem merge pînă la Șosea.

Și porniseră alături. Mihai Ispir vorbise întîi despre teoria catarsisului aristotelic, apoi despre frumusețea Greciei, pe care n-o văzuse, dar și-o închipuia, apoi despre el însuși, care se născuse cu darul prieteniei, dar aici, în București, n-avea prieteni. Și-i spusese brusc :

— Emil Stoica, nu vrei să fii prieten cu mine ? Eu te-am ales, tu mă vrei ? Să știi că sînt capricios, lesne de înfuriat, susceptibil și mai am poate și alte cusururi. Dar pot fi un prieten bun. Dacă mă devotez cuiva, îi rămîn credincios. Stai, mai am cîte ceva de spus. Pot părea cultivat, nu sînt, mi-am făcut cultura din zbor, pe apucate. Uneori îmi place să bag intrigi, deși nu sînt un intrigant. O fac din plictiseală sau din curiozitate. Acum mă știi, nu ți-am ascuns nimic din ceea ce cunosc eu despre mine.

Emil fremăta de mult. Băiatul ăsta îl cucerise. Îi părea scînteietor.

Se plimbară pe sub copacii plini de omăt, pe aleile pustii ale Șoselei.

— Aș vrea să mai știu ceva, murmură Emil sfios. De ce m-ai ales dumneata pe mine, tocmai pe mine ?

— Pentru că îmi pari un pur. Și spre asta tind și eu. Ah, am uitat să-ți mai spun cîte ceva : nu fac nici o politică. Ai văzut ce e azi în facultate. Pe mine politica nu mă atrage. Pe tine da ?

— În orice caz, nu-mi place Garda de Fier.

— Nici mie. Atunci cum rămîne ?

Emil îi întinse mîna zîmbind :

— Pe viață ?

— Pe viață ! rîse și Mihai. Să ne îndreptăm spre casele noastre. Am impresia că frumusețea asta de ninsoare ne-a cam udat pe spate și pe umeri. Unde locuiești ?

— Pe strada Toamnei.

— Splendid ? Eu pe strada Viitor. Pînă și asta ne-a fost scris dinainte în stele.

În zilele care urmaseră, Emil nu se mai despărțise de Mihai. Se duceau la aceleași cursuri, la aceleași seminare, ci-

teau alături în biblioteca Academiei. Cei trei ani care îi despărțeau îi păreau lui Emil mulți ; se uita la Mihai ca la un atoateștiutor, iar cînd Mihai ignora ceva și o mărturisea deschis, Emil găsea și pentru asta o scuză și era fericit să-i poată el explica noului lui prieten ceva ce nu știa din întîmplare. Mihai spusese că a avut o copilărie grea, chiar un început de tinerețe grea din motive familiale, Emil nu insistase să-i spună și care erau aceste motive. Poate că a le povesti l-ar fi durut pe Mihai. Ispir era mult mai bine îmbrăcat decît el, care avea tot ce-i trebuie afară de lux. Părinții lui disprețuiau luxul și pentru ei înșiși, și pentru copilul lor. Iarna trebuie să fii îmbrăcat gros, vara subțire, totdeauna curat, la asta se mărgineau opiniile Laurenției în legătură cu ceea ce purtau ei. Ispir, cu toate greutățile din familie, despre care pomenise, purta haină îmblănită, căciulă de vidră. Se vede că acele greutăți nu aveau nici o legătură cu starea lui materială. Trebuie să fi fost de altă natură. Îl chemase de cîteva ori pe Emil în camera mobilată din strada Viitor, unde locuia el. Era o cameră elegantă, plină de covoare, cu un divan larg și un birou pe care, între caiete și hîrtii, se afla un craniu omenesc. Un craniu pe birou era pe vremea aceea o mare modă, mulți snobi intelectuali îl întrebuințau drept *presse-papiers*, ca o dovadă că sînt convinși de deșertăciunea vieții.

— Îți place hîrca asta ? îl întrebase Mihai pe Emil, arătîndu-i tigva.

— Eu nu mi-aș pune așa ceva pe birou, răspunsese Emil. N-am nevoie de un *memento mori* și nici de un rînjet atît de urît. Nu mă înfricoșez, dar nu-mi face plăcere. Mi-aș pune pe masa de lucru mai curînd o Tanagra, dacă aș avea. Sau o reproducere bună după *Primăvara* lui Botticelli.

— Așa ? Ai dreptate.

Mihai deschisese fereastra spre stradă și aruncase craniul într-un troian.

— Nu era proprietatea gazdei ? se miră Emil.

— Dacă gazda mea n-are gust, nu sînt obligat să n-am și eu. Am să-i cumpăr în schimb o glastră Gallé. Să vezi ce spaimă pe cel care va da peste el în nămeți !

Rîse încîntat ca de o glumă bună.

De cîte ori Mihai făptuia ceva după sfatul sfios sau numai după opiniile lui exprimate smerit, Emil era fericit ca

de o mare biruință. Cînd părinții îi îngăduiră să-l poftească la prînz în acea duminică pe Ispir, Emil plutea de bucurie. Era curios să afle părerea lor despre acest extraordinar prieten și era aproape sigur că Mihai îi va cuceri pe toți așa cum îl cucerise pe el.

În dimineața aceea stătu ca pe jar. În sfîrșit se auzise soneria, femeia de serviciu deschise, Emil se repezi în vestibul să-și întîmpine amicul, să-l ajute să se dezbrace. Mihai intră în casă cu un enorm buchet de anemone pe care i-l oferi Laurenției. Laurenția tresări, se uită atent la el, lung, apoi, ca să nu fie nepoliticoasă, desfăcu hîrtia în care era înfășurat buchetul.

— Sînt foarte frumoase, domnule Ispir. Mulțumesc.

Emil era încîntat și uimit în același timp de privirea cu care îl învăluise maică-sa pe noul venit. Era o privire cercetătoare, bănuitoare.

Laurenția își dăduse seama din prima clipă că tînărul acesta elegant și frumos era cel pe care îl întîlnea des pe stradă, cînd venea acasă. Bun, o privea cu interes pentru că știa probabil că e mama lui Emil, dar ce-l împiedica s-o salute ? Și de ce o sfredelea așa cu privirea ?

— Să te prezint soțului meu și mătușii mele, domnule Ispir.

Despre existența unei mătuși în casă Mihai nu știuse niciodată. Inima îi zvîcni : era o Movilă ? O rudă apropiată a lui ? Vizita asta începea să fie și mai interesantă decît sperase el.

Emil voia să-i arate prietenului său biblioteca pe care și-o înjghebase, masa la care lucra, în sfîrșit, tot ceea ce-l înconjura zilnic, să-l facă să trăiască o clipă în odaia lui, ca să-l simtă și mai aproape. Mihai părea însă distrat, absent.

— Cum se numește mătușa ta ?

— Ana Maria Stamate.

— Da, da, Stamate. După bărbat ? Sau e fată bătrînă ? Iartă-mă dacă sînt indiscret, dar mă interesează tot ce e al tău.

— Nu, a fost măritată cu un doctor Stamate. E născută Movilă, ca și bunica mea, cu care a fost soră. Să nu te miri, e o făptură cam ciudată. Și-a pierdut fiul în războiul mondial, și-a pierdut acum cîțiva ani și soțul. Nu e chiar dezechilibrată, dar nu are o comportare normală. Foarte des nu

ia parte la discuția generală. Sărăcuța de ea, n-o mai interesează nimic.

— Înțeleg. Cînd ai pierdut un fiu... Era singurul ei copil ?

— Singurul.

— Ce gînd oribil trebuie s-o macine : nici n-are cui lăsa moșia, casa, ce-o fi avînd.

— Oh, ea i-a dat verișoarei mele, Zoe, tot ce avea, ce moștenise din părinți sau agonisise doctorul, bărbatul ei.

— De ce nu ți-a dat ție moștenirea ? Doar și tu îi ești nepot.

— Pentru că mama mea a avut partea ei de moșie — asta ar fi putut fi de drept a mea —, dar a vîndut-o ca să ne mutăm la București, ca să pot studia aici și mai tîrziu în străinătate.

— Știi, Emil, felul în care toată familia ta se leapădă de moșii fie donîndu-le, fie vînzîndu-le, pe mine mă umple de admirație, rosti Mihai grav. Sînt oameni evoluați, nu-i interesează averea. Cultura da, fac orice pentru ea. Asta e un lucru rar.

Emil simțea cum crește în el stima pentru familia lui, pe care uite că și Mihai o admira.

— Poftiți la masă, băieți ! îi chemă Laurenția din prag.

În capul mesei stătea de mult Ana Maria. Mihai fu așezat între Emil și Laurenția. O clipă, Laurenției, care îl fura mereu din ochi, îi păru că oaspetele se fîstîcește sau se emoționează. Pusese mîna pe lingura de supă, apoi o lăsase și luase lingurița, ca peste o secundă s-o dea deoparte și să ia din nou lingura. O roșeață ușoară i se urcase în umerii obrazului, se uita pe furiș, pe rînd, la toți comesenii, apoi începea să mănînce de parcă și-ar fi îndeplinit o datorie, cu grabă, cu gravitate. Adrian încerca să rupă gheața, cum se spune, pentru că nimeni nu scotea un cuvînt. Era evident că musafirul se intimidase și din pricina asta și Emil era tăcut. Avea impresia că prietenul adus de el nu e pe gustul părinților lui și nu se pricepea cum să deschidă o discuție care să-i antreneze pe toți.

— Mi se pare că și dumneata urmezi tot filosofia, domnule Ispir, spuse Adrian.

— E un fel de a spune. Nu sînt încă înscris la facultate, asist numai la cursuri. Probabil însă că tot filosofia o

voi urma. Ar fi şi timpul. Am pierdut nişte ani preţioşi, nu din vina mea.

— Totul se poate recupera la vîrsta dumitale, îl consolă Adrian.

— Ana Maria, te rog, încă o lingură, începu Laurenţia în şoaptă vechea ei litanie.

Ana Maria însă n-o auzea deloc de data asta. Se uita ţintă la Mihai Ispir, căuta parcă ceva în minte, ceva ce nu se lasă prins, aluneca pe lîngă amintire.

— Da, asta îmi spun şi eu, că la douăzeci şi trei de ani nu e încă tîrziu pentru nimic, îi răspunse Mihai lui Adrian. Şi trebuie să existe o justiţie imanentă, dacă viaţa m-a păgubit pe o parte, eu sper că mă va despăgubi pe alta. Nu sînt mistic. Poate că în faţa unui matematician, ceea ce am spus e o gugumănie.

Adrian începu să rîdă.

— Eu nu aprind lumînări, dar respect orice credinţă, cînd e adevărată şi nepăgubitoare pentru altul.

— Din păcate, unele sînt păgubitoare, rosti Laurenţia. E destul să te gîndeşti la asasinatele care s-au comis şi la noi, da, şi la noi, gîndiţi-vă la Duca ! şi asta în numele unei aşa-zise credinţe. A împuşca un om pe la spate justifică o credinţă ? E un lucru abominabil.

Ascultase atent cuvintele Laurenţiei, îl stingherea însă din ce în ce mai mult privirea Anei Maria. Mătuşa se uita necontenit la el. Şi deodată spuse cu glasul ei rece, egal, fără expresie :

— Domnule...

— Ispir, îi suflă Emil.

— Domnule Ispir, eşti moldovean ?

— Da, doamnă, sînt din Moldova.

— Nu ştiu ce se întîmplă cu mine, îmi trezeşti parcă o amintire, o foarte veche amintire. Îmi semeni cu cineva şi nu pot găsi, nu pot dibui cu cine.

Lui Mihai i se sui tot sîngele în obraji, mai puternic decît atunci cînd se aşezase la masă.

— Eşti cumva din Botoşani ?

— Sînt din Botoşani, şi din Iaşi, cam de peste tot. Familia mea şi-a schimbat des — era să spun : reşedinţa, ca pentru capetele încoronate.

— Nu știu, nu știu, se chinuia Ana Maria să-și amintească.

— Lasă, Ana Maria, nu te mai zbuciuma așa. Ai să-ți aduci aminte pe negîndite.

— Ești rudă cu familia Ghica, sau cu Boteanu, sau cu... ? Nu mai știu cine ne venea în casă. De fapt, ai putea fi neam și cu Movileștii din care mă trag eu. Nu ? Nu ești ?

— Stimată doamnă, nu-mi cunosc asemenea neamuri. Dar e posibil să fim rude fără să știm. Și asta e posibil.

— Semeni, semeni mult cu cineva. Dar cu cineva pe care nu l-am mai văzut poate din copilărie.

Mihai zîmbea stînjenit. Nu era încă momentul, oho ! era foarte departe acel moment în care avea să dea cărțile pe față. Trebuie să știe întîi ce are de cîștigat sau, Doamne ferește ! de pierdut.

Ca să risipească impresia de jenă, Laurenția începu să vorbească despre sărbătorile care se apropiau. Mihai avea de gînd să rămînă în București sau să plece la ai lui ?

— Rămîn în București.

— Atunci ai să vii la noi ! izbucni Emil.

Laurenția îl privi puțin pieziș. Prea se grăbea Emil. Băiatul ăsta așezat lîngă ea nu-i plăcea. Era prea elegant, nu-i cunoștea încă opiniile, îl bănuia că înclină către Garda de Fier din puținele cuvinte spuse adineauri. Îi era teamă de o influență nefastă asupra lui Emil. Fiul ei era tînăr, prea entuziast, prea încrezător. Uite, și adineauri se angajase într-o invitație cu care poate că părinții lui nu erau de acord. Acest Mihai Ispir, care spunea că era „cam de peste tot" din Moldova, părea să ascunde ceva, că șovăie cînd e vorba despre familia lui. Sau era ea prea prudentă ? Emil trebuia lăsat să se dezvolte puțin mai liber, nu veșnic condus de opiniile părinților lui. Asta susținea Adrian, și poate că avea dreptate. Pe Emil ea îl crescuse cu anumite principii și opreliști. Eh, asta nu însemna nimic. Așa o crescuse într-un fel și pe Zoe, iar cînd fusese vorba să ia o hotărîre mare în viață, făcuse așa cum o tăiase capul pe ea, mergînd fără șovăire împotriva opiniei Laurenției. Nimeni n-o putuse opri să se mărite cu Liviu Dima. Scria din Franța că e fericită, o și afirma tare cînd venea în țară, dar fericirea asta nu se vedea

pe ea. Cariera Zoei ? Nu se croise aşa cum se aşteptau toţi. Era sau nu vinovat Liviu de asta ? Cine o putea şti ? Zoe n-avea s-o mărturisească niciodată, chiar dacă se va dezmetici. În sfîrşit, acum, de Crăciun, Zoe avea să vină acasă fără Liviu, poate că va vorbi mai clar despre ea.

Laurenţia îşi dădu seama că tăcea de mult, se lupta cu gîndurile ei. Se repezi în conversaţie fără nici o legătură cu nimic.

— Îţi plac papanaşii, domnule Ispir ? Am pus să se facă azi pentru că Emil se prăpădeşte după ei. Se putea însă face o prăjitură mai sărbătorească, Emil dragă.

— Data viitoare, cînd va veni Mihai, să faci o tartă cu dulceaţă, mamă.

— Ţi-ai întrebat prietenul dacă îi place ?

Cel puţin un cuvînt amabil să spună şi ea acestui oaspete frumos şi antipatic.

— Oh, doamnă, dar eu nu sînt un mofturos. Internatul din Dorohoi m-a învăţat să mănînc orice.

— Ai învăţat la Dorohoi ? întrebă tot alb Ana Maria. De acolo chiar că nu cunosc pe nimeni.

Pe Adrian îl sîcîia puţin insistenţa asta a mătuşii de a-l înrudi neapărat pe Ispir cu cineva cunoscut cu zeci de ani înainte. Era evident că oaspetelui nu-i plăcea să povestească despre familia şi copilăria lui. Vorba asta cu internatul din Dorohoi îi scăpase parcă şi avea aerul că o regretă.

— Şi, de altfel, am mîncat admirabil azi la dumneavoastră.

Mihai se întreba în sinea lui dacă în lumea bună e cuviincios să admiri mîncarea sau e mai potrivit să nici nu pomeneşti despre ea. De la Tinca Ispir nu aflase asemenea treburi, iar scurta lui cunoştinţă cu Linica Mardare nu-i dase timp să intre în amănunte de felul ăsta. Nu era o cocoană mare Linica, nu era o boieroaică asemeni bătrînei care stătea aici, în capul mesei, dar ar fi putut învăţa cîte ceva de la ea. Mai avea vreme.

— Ah, mama are un repertoriu foarte bogat, deşi nu găteşte niciodată. Ai să vezi ! zise Emil.

— Cu Leonida ! răsună deodată glasul Anei Maria.

— Ce-ai spus ? întreabă nedumerită Laurenţia.

— Am spus că domnul seamănă cu Leonida.

Mihai înțepeni în scaun. Nu se aștepta la una ca asta. Poate că se deschidea un drum, și încă mai repede decît sperase el.

— Ți-l mai aduci aminte pe unchiul Leonida ? Eu cred, Ana Maria, că în tinerețe sau mai tîrziu, în timpul procesului nostru cu el, nu l-ai văzut niciodată.

— L-am văzut în copilărie și o dată la Iași, cînd venisem la Agata. Îl țin minte.

Laurenția nu mai vru să stăruie. N-avea nici un rost s-o contrazică pe Ana Maria, care, pe lîngă veșnica ei melancolie, începuse de la o vreme să dea semne de scleroză. Avea șaptezeci și cinci de ani, bietul doctor Petre Stamate, care murise la optzeci de ani, își păstrase pînă la capăt mintea limpede.

Mihai se uita pe furiș la argintăria, la cristalurile de pe masă. Va să zică așa arăta o casă boierească, așa avea să fie într-o zi casa lui, cînd toți vor afla că e un Movilă și, vrînd nevrînd, vor trebui să-l despăgubească într-un fel. Păreau oameni cinstiți și cam înguști la minte. Nu vor fi greu de convins.

Ana Maria se ridică prima, ceilalți făcură la fel.

— Da, da, cu Leonida ! mai spuse o dată mătușa, apoi o apucă spre odaia ei, fără să-și ia rămas bun de la oaspete.

— Mergem la un film sau vrei să stai puțin culcat în odaia mea ? Nu-ți cunosc obiceiurile, Mihai.

— Mergem în odaia ta și ne uităm în albumul Monet. L-am văzut pe masa ta. Vă mulțumesc frumos pentru masă, doamnă. Monet are s-o încheie admirabil. Am o pasiune pentru el. Cred că e o moștenire din familie.

Mihai și Emil se așezară pe sofa, cu albumul pe genunchi.

— Cine era unchiul tău Leonida ?

— Frate cu mătușa Ana Maria și cu bunica mea Agata, pe care eu n-am cunoscut-o. A murit destul de tînără.

— Și unchiul ăsta a murit ?

— Habar n-avem. Era rupt de familie. De la război încoace nimeni nu mai știe nimic despre el. De altfel, vara mea Zoe, care trăiește la Paris, nici nu l-a căutat vreodată. E de presupus că a murit, ar fi foarte bătrîn, ar avea peste optzeci de ani dacă ar mai trăi.

— Să-i fie țărîna ușoară ! Hai să ne uităm la album.

Şi ei cred, ca şi Linica Mardare, că Leonida a murit. Să nu mai fie chiar nimic de făcut ? se gîndea Mihai. Nu se poate. Dacă eşti perseverent, totdeauna mai e ceva de făcut.

— Uită-te tu, Emil, la catedrala asta în ceaţă, difuză şi totuşi de o stranie măreţie. Parcă se topeşte şi parcă se înalţă în acelaşi timp. Movilă ăştia din care te tragi tu sînt în adevăr coborîtori din voievozi ? Sînt principi ?

Emil începu să rîdă.

— Dar te preocupă, nu glumă, familia Movilă ! Există în casă, într-un sertar, un arbore genealogic pe care l-a găsit mama cîndva, cînd lucra la cartea bunicului ei. Atunci a avut nevoie de el, altfel nu dă doi bani pe originea ei princiară dinspre mamă. Am impresia că mai mult a fost legată de tatăl ei, care numai nobil nu era.

— Eu, dacă aş coborî din principi, n-aş uita-o nici o clipă.

— Glumeşti ?

— Sigur că glumesc, răspunse Mihai, dar lui Emil îi păru, după glasul şi după chipul lui avid parcă o secundă, înăsprit deodată, că nu glumea deloc.

*

Liviu Dima trebuise să pornească spre Norvegia cu două zile înainte de plecarea Zoei în România. Aşa suna contractul lui şi nu se putea altfel. Zoe îl conduse la gară, cu toate că Liviu se împotrivise.

— N-are nici un rost să te scoli cu noaptea în cap, să te îmbraci din zori şi să ieşi din casă pe vremea asta umedă, cînd nu ne despărţim decît cel mult pentru o lună.

Zoei îi părea mult o lună, dar n-o mai spuse şi tare. Concertele lui Liviu n-aveau să dureze decît două săptămîni, el fixase o lună pentru şederea ei la părinţi, în ţară. Poate că voise să fie amabil, îngăduitor faţă de ea. Zoe se mustra singură, orice ar fi spus sau făcut Liviu îi dădea de bănuit. Urît obicei să-ţi bănuieşti bărbatul ! Cu ce o merita bietul Liviu ? Vieţile lor merseseră paralel, nu era vina lui că avea mai mult succes decît ea. Nici că rămăsese frumos ca un zeu, pe cînd ea era ca o floare presată, veştedă. Şi

totuşi parcă uneori o lăsa prea mult s-o simtă sau i-o trecea pe la nas repede, de parcă ar fi vorbit de altceva.

Pe peronul gării, aşteptînd plecarea trenului, nu avuseseră ce-şi spune. Liviu chiar o subliniase.

— Ţi-am spus eu să nu vii ! Nu cunosc nimic mai stupid decît despărţirile într-o gară, aşteptarea cu nerăbdare ascunsă a tuturor ca trenul să plece odată.

— Să nu răceşti, să nu umbli fără fular la gît, bîiguise Zoe.

— Ei, pentru sfatul ăsta merita să te scoli de dimineaţă şi să vii pînă aici. E un lucru pe care nu mi-l puteai spune acasă ?

— De ce vrei neapărat să fii atît de nesuferit, Liviule ?

— Tot ca să-mi spui asta ai venit la gară ?

În sfîrşit, locomotiva începuse să scoată aburi, fluieră, însoţitorii de vagoane închideau uşile.

— Suie-te ! Suie-te ! îl grăbise Zoe. Ah, obiceiul ăsta al tău...

— Vă salut, doamnă ! M-am suit. De asta ai venit, am înţeles, ca să mă mustri pentru ceva...

Restul vorbelor se pierduse în mersul, în ţăcănitul trenului. Zoei nu-i venea să se ducă acasă. La ora asta însă n-avea unde se duce. Poate la o cafenea, se deschideau cam acum. La o cafenea mică, liniştită, ca în vremea studenţiei. Şi tot ca atunci în atmosfera ei caldă, plină de mireasmă de cafea şi de fum de ţigară, să-şi închipuie că viitorul e înainte, plin de necunoscut, de imprevizibil, de farmec, poate de fericire. Dacă îşi mai putea închipui. Îmbătrînise atît de mult la cei treizeci şi opt de ani ai ei ? N-ar fi fost încă timpul, dar ceva se frînsese în ea, murise. Şi altceva crescuse în locul rămas pustiu : neîncrederea în ea însăşi. Greu e de făcut casă cu neîncrederea. Eşti veşnic pe marginea unei prăpăstii, mai aproape de o moarte dorită decît de viaţa care te sleieşte, te usucă. Nu e destul că eşti nevasta unui mare violonist ? Treabuie să fii neapărat şi tu o mare pianistă ? Orgoliul e lipit de tine ca propria ta piele, nu se poate desprinde şi arunca la lada de gunoi ? Şi totuşi poate eşti o pianistă foarte bună şi ţi-a intrat în cap... sau ţi s-a băgat în cap... Ce prostie ! Nu e vorba numai de propria ta părere, e vorba de impresarii care nu te mai caută, de orchestrele care te-au uitat, nu te mai invită pentru un concert de

pian cu orchestră sau pentru un recital. E vorba că trebuie să te deprinzi a nu mai fi nimeni. Şi asta e peste puterile unei femei de treizeci şi opt de ani.

Cafeneaua e mică, friguroasă. Nu miroase nici a fum de ţigară, nici a cafea aburindă. E prea devreme. Un chelner prost dispus, care pesemne că n-a dormit bine astă-noapte, îi aduce o cafea din care a şi vărsat puţin pe farfurioară. Pe raft, în spatele tejghelei, se înşiră sticle de băuturi cu nume vestite şi stive de pachete de ţigări. Ah, are să fumeze acum ! A învăţat de la Liviu, încă de cînd s-au cunoscut la Balcic, să fumeze şi tot el a bătut-o la cap să renunţe la ţigară. El nu mai fuma şi îl sufoca fumul ei. Îl îmbolnăvea. Aşa trebuise să renunţe şi la pisică, nu pentru că ar fi avut astm şi-l îneca năpîrlirea ei, ci pentru că animalul zgîria, cînd se întindea, mătasea de pe mobilă şi-l enerva zgomotul zgîrieturii. Şi mai renunţase pe rînd şi la prietene, la unele dintre ele, care îl agasau pe Liviu. Erau proaste, susţinea el, îi era penibil să exerseze în odaia lui cînd proastele astea, în vizită la Zoe, trăgeau cu urechea. Un maestru trebuie ascultat la concert, de la distanţă, în deplină linişte, nu surprins din odaia de alături şi poate chiar şi comentat de oricine.

Ţigara e iute şi cafeaua slabă. Cu asemenea gînduri nu poţi să simţi gustul a nimic. Iar a crede că numai şederea într-o cafenea, ca în tinereţe, o putea întineri era o naivitate — „o prostie", ar fi spus Liviu. Cam simplist modul ăsta al lui de a împărţi lumea în proşti şi în inteligenţi. Mai existau mii de nuanţe care îi deosebeau pe oameni. Pentru Liviu omenirea era o mare, un ocean de imbecili, din care răsăreau rar, ici şi colo, cîteva inteligenţe. Era un noroc să le întîlneşti, el nu avusese des acest noroc.

Zoe stinse ţigara, plăti şi plecă. Coborî în prima staţie de metro. Era gata să-şi cumpere un tichet de clasa întîia, ca Liviu, cînd se îndura să meargă cu metroul, dar luă unul de clasa a doua, ca zecile de oameni care se îmbulzeau pe culoare sau pe scările rulante. Se dete jos în piaţa Operei, ca să cumpere din centru cadouri pentru cei de acasă. Cîtă vreme alese, alergă din magazin în magazin, sui şi coborî etaje, amărăciunea de dimineaţă se risipi. Începu chiar să se acuze pe sine că e o veşnică nemulţumită, că a devenit susceptibilă, plină de complexe, bolnavă poate, cine ştie, de

vreo boală care-i roade organismul şi se reflectă în psihic. I-ar fi plăcut să aibă de cumpărat daruri pentru copii, prăvăliile erau pline de jucării încîntătoare, dar în familia ei nu există nici un copil. Vărul ei, Emil, e acum student. Îi părea rău că îl văzuse atît de puţin timp copil, acum nu-i putea duce decît cravate, cărţi, fulare mai deosebite. Dacă Emil, la rîndul lui va avea copii, neamul lor nu se va stinge de tot, deşi din bunicul Iorgu Movilă, în ale cărui scripte o punea Laurenţia pe vremuri să facă ordine, nimeni nu se trage direct, pe ramura bărbătească a neamului. Movileştii se isprăviseră. Un Stoica, un eventual Dima, care nu mai avea şanse să se nască în viitor, un Stamate care murise, aveau puţin sînge Movilă în vinele lor. Poate că nu era nici un păcat. Ana Maria îi spusese ei de multe ori „semeni cu tata", i-o spusese şi bunica Agata, i se păruse şi ei că vede unele asemănări într-un daghereotip care înfăţişa un domn bălan, cu ochi decoloraţi, cu un soi de blîndeţe pe chip care nu era deloc bărbătească, dar asta nu-i făcuse mare plăcere, deşi acel străbunic era venerat de Ana Maria şi de Agata. Tot ce se descifra ca slăbiciune în înfăţişarea acelui om recunoştea şi în ea, cînd se uita în oglindă.

Va să zică jucării n-avea de cumpărat. De acolo porniseră gîndurile şi ajunseseră departe, pe alte căi. Cumpără catifele, tafta, jerseuri de mătase pentru femeile din familie. Stilouri pentru bărbaţi, albume.

În trenul cu care plecă era frig. Noaptea dîrdîise în vagonul de dormit. Doamna cu care împărţea compartimentul cu două cuşete se certase zadarnic cu însoţitorul vagonului. Nu era nimic de făcut „în timpurile astea grele". Zoe nu pricepea de ce erau atît de grele timpurile. La 6 decembrie, cu aproape două săptămîni înainte, Germania şi Franţa încheiaseră doar un pact de neagresiune. E adevărat că la München, la sfîrşitul lui septembrie, marile puteri occidentale fuseseră de acord cu dezmembrarea Cehoslovaciei, fapt care şi ei, fără să se priceapă la politică, îi păruse odios, dar existau atîtea pacturi de neagresiune între diferite ţări ale Europei, încît greu îţi venea să crezi în eventualitatea unui război. „Petice de hîrtie!" spune Liviu zvîrlind ziarele deoparte. „Pentru noi e esenţial unde să ne refugiem în momentul în care ar izbucni ceva. Artistul trebuie să fie conşti-

ent de valoarea lui și de obligația de a o păstra ca pe un bun de preț. El nu-și aparține lui, e al omenirii, pentru fericirea ei trebuie să se cruțe."

Zoei nu-i păreau chiar demne, sau drepte, sau nobile, sau generoase, nici eu nu știa cum, aceste cuvinte ale lui Liviu. Nu știa cum să-și exprime obiecțiile, dar o frămînta o împotrivire lăuntrică. Sigur că dacă ea ar fi fost căpetenie de oști, nu l-ar fi pus pe Beethoven sau pe Debussy în prima linie de foc, i-ar fi ocrotit pînă și de sunetul exploziilor, dar îi părea penibil, chiar pentru un violonist de talia lui Liviu, să se așeze pe sine atît de sus. Iar ea, ce conta ea ? Despre ea nici nu putea fi vorba.

Înfășurată în pledul cu care se acoperise noaptea, cu picioarele învelite în paltonul ei, Zoe se uita pe fereastră. Întinsul ăsta alb era podișul Transilvaniei. Abia acum dorul stăvilit atîția ani o năpădea. Acolo, departe, albaștri, se ridicau munții Făgărașului, limpezi în dimineața asta limpede. Era aproape, era aproape Brașovul. De cînd părinții ei se mutaseră la Brașov, Liviu nu mai venise decît o dată în țară. Brașovul îi rămăsese în minte Zoei din copilărie și din prima tinerețe, cînd venise cu taică-său, Simion Mocanu, să-și vadă rudele în orașul lui natal.

Pe peronul gării o așteptau amîndoi părinții. Zoe tresări dureros cînd îi văzu îmbătrîniți, dar bucuria de a-i strînge în brațe fu și mai puternică.

— Ce ai, fata tatii ? De ce te uiți lung ? Am îmbătrînit rău ? Așa e cînd ți-e copilul departe și ți-e dor de el. Hai, fără lacrimi, am glumit.

— Mamă ! Ce bine că te văd ! Ce frumoasă ești încă ! Dar Laurenția ? Ea n-a venit la Brașov ?

— N-o poate lăsa pe Ana Maria singură și nici n-o poate urni din loc. Nu se lasă mătușa ! Așa că vom pleca noi după Crăciun, să facem Anul Nou la ei.

Zoe văzuse multe orașe vechi în turneele ei prin Germania. Brașovul nu era o noutate sau nu fusese decît pentru „un regățean". Dar cît era de frumos în hainele lui albe, între dealurile albite care îmbrățișau Șcheii, cu gangurile lui sonore strecurate printre casele cenușii cu obloane colorate, cu ciudata căciulă albă a Tîmpei, prin care numai vîrfurile verzi ale brazilor se iteau. În casa în care îi locuiau părinții, în care ea îi apucase pe bunici, se rînduiau și vechile mo-

bile de lemn lustruit, vechile lăzi de-a lungul pereților între care crescuse Simion, și mobila adusă din Iași, pe care o cunoștea ea de la primii ei pași. Amestecul era frumos sau îi părea Zoei frumos și, pentru prima oară de cînd îl întîlnise pe Liviu, îi trecu un fulger de bucurie prin piept că e singură, că e fără el, că se putea bucura în voie de amintiri și de prezent, fără zîmbetul lui ironic și fără glumele lui tăioase. Sigur că față de ea ar fi avut ceva de criticat în casa asta „prea burgheză" sau chiar despre părinții ei ar fi făcut vreo remarcă dureroasă pentru ea. Le făcuse doar și data trecută.

Paula mai avea de pregătit cîte ceva, Zoe nu se simțea obosită. Fusese numai înfrigurată, dar se încălzise cu cîteva ceaiuri fierbinți. Taică-său voia să se plimbe amîndoi prin Șchei, să-i arate ca odinioară casa bunicilor, pe cea a străbunicilor lui, mici și pricăjite azi în ochii Zoei, care se deprinsese cu marile orașe ale Europei, străzile puțin întortocheate și povîrnite, biserica Sf. Nicolae, într-o stranã în care nu uita niciodată să-i spună că stătuse cîndva Mihai Viteazul, cimitirul din spatele bisericii „cu toți ai noștri", la care ultimul se adăugase fratele lui, Sterie. Ulița principală a Șcheilor se pierdea printre dealuri care o strîngeau din ce în ce mai tare, și urca, urca pînă la Poiană dacă voiai și aveai picioare sprintene.

Simion se uita la Zoe din cînd în cînd pe sub sprîncenele lui tufoase care albiseră și fața i se lumina. În sfîrșit, era aici copila, era lîngă părinții ei, care o așteptau în fiecare an, în fiecare vară, și, slavă Domnului, venise singură. Dacă ar fi putut fi sincer, absolut sincer cu sine, Simion și-ar fi spus că nu-l poate suferi pe Liviu. Dar Zoe îl iubise dintru început atît de mult, iar el ajunsese atît de cunoscut, încît trebuia să-și spună că fiica lui se măritase bine. Și Paula o spunea, cam fără convingere, dar o repeta des. Numai cumnata lui, Laurenția, cînd Liviu venise de cîteva ori în țară și începuse să vorbească în felul lui ironic și superior, nu se stăpînise să nu-l pună la locul lui cu duritate, ca pe vremea cînd, tînăr încă, o ceruse pe Zoe de nevastă și-i vizita des după logodnă. Era firesc ca numai ea din întreaga familie să nu-i dea Zoei, care îi fusese atît de aproape, nimic din partea ei din Glodeni, ea avea un moștenitor, pe Emil, asta nu i-o putea imputa nimeni nici în gînd, dar că nu se

bucura destul de succesele copiilor în străinătate părea ciudat. Simion își spunea sieși că nu e chiar atît de ciudat, cînd te gîndeai (dacă te lăsai să te gîndești) că Liviu cucerise mai multă glorie decît Zoe. Poate că o merita, voia el să se convingă ca să fie deplin cinstit, sau poate numai știa cum s-o dobîndească, în vreme ce Zoe fusese totdeauna și rămăsese sfioasă și modestă.

Sărbătorile familiei Mocanu cu fiica lor împreună trecură lin, într-un fel de fericire molcomă, dulce. Paula se întreba uneori dacă ăsta o fi ultimul Crăciun cu Zoe alături, apoi încerca să-și potolească întrebările. Nici ea, nici Simion n-aveau încă vîrsta morții, război care să-i despartă spera că nu va fi. Nu exista nici o pricină pentru care să lăcrimeze cînd ridica paharul cu vin pentru sănătatea tuturor. Lăcrima așa, de bucurie, și pentru că era femeie slabă și sentimentală, se cunoștea ea !

În București, în casa Stoica, Anul Nou se petrecu mai zgomotos, mai animat. Emil izbutise să-l facă invitat la familia lui în fiecare zi de sărbătoare pe Mihai Ispir, cu toate că nici Laurenția, nici Adrian nu-i găseau miile de calități pe care i le găsea el.

— Ai aflat cel puțin din ce oraș vine ? Cine îi sînt părinții ? Tu știi că pe mine nu mă interesează familia sau alte mofturi de astea. Ar putea să vie și de pe maidan, mi-ar fi totuna, important e ce gîndește el și dacă-și mărturisește adevăratele gînduri. Nu-mi place faptul că face un mister nu față de noi, față de tine, prietenul lui, din originea lui. Ce înseamnă asta ? Romantism întîrziat ? Rușine că ești fiul lui X și nu al lui Y ?

— Nu știu, mamă. Nu l-am descusut.

— E îmbrăcat bine, chiar prea bine, și spui și tu că locuiește într-o cameră elegantă. Deci e copil de oameni cu stare. Din ce se naște această discreție jucată ?

— I se pare probabil că e mult mai interesant așa, încerca să-l scuze Adrian.

Dar fericirea lui Emil era mult mai mare decît o bănuia Laurenția. Emil izbutise s-o cunoască la bibliotecă pe Sakuntala. Îi fusese prezentat de un coleg al lui, care nici nu-și dădea seama ce lucru important săvîrșise.

— Emil Stoica, Gina Georgescu ! spusese el simplu, cînd își luau toți trei paltoanele la garderobă.

Și Emil pornise alături de Gina Georgescu pe Calea Victoriei, pe cînd colegul lor o apuca spre strada Rosetti. Era o zi blajină, fără ninsoare, fără ger. Emil aflase repede că Gina Georgescu e orfană de tată, că studiază Științele naturale, că n-avea să se ducă de sărbători acasă, la Buzău, la mama ei, pentru că această mamă pleca într-un sat din munți, la Vintilă Vodă, la bunica Ginei. Toate astea fuseseră ușor de aflat fără ca Emil să întrebe mult. Aici, la București, Gina stătea la un soi de rudă depărtată a familiei, o femeie bătrînă, ursuză, singuratică.

— Și dumneata mi-ai părut singuratică, spuse Emil.

— Poate că și sînt. Nu-mi plac prieteniile înfiripate pripit, fără să cunoști omul cu care te împrietenești.

Emil nu-i ceruse, ca Mihai cu cîteva săptămîni înainte, să se împrietenească cu el. Dar ardea de dorința s-o cunoască treptat. Era sigur că înainte chiar de această prezentare la garderoba bibliotecii, Gina îl urmărise așa cum o urmărise el cu privirea, că și ea voise să-l cunoască și aștepta întîmplarea care să-i pună față în față. Așa cum o bănuise, Gina n-avea nimic din cochetăria, din duhul sprințar al Magdei Artemie. Era sigur că avea să-i placă și lui Mihai. Asta era foarte important. Orice îi plăcea sau îi era drag lui, trebuia să-i fie și lui Mihai. Pentru părinții lui, Mihai avea o mare prețuire, îi găsea oameni drepți, plini de cultură și de corectitudine.

Și Gina îi plăcuse lui Mihai.

— Nu cred că aș putea-o iubi vreodată, fii liniștit Emil. Dar e o fată care îți impune respect.

Cea mai mare cucerire a lui Emil fusese nu acceptarea lui Mihai în casa lor de cîte ori o cerea Laurenției, ci invitarea Ginei Georgescu la revelion : și părinții lui o îngăduiseră, și Gina se învoise să vină. Ăsta era un mare pas înainte.

— Am să vin eu să te iau de acasă.

— Ce rost are să ieși tu noaptea din casă, îi spusese Mihai, cînd eu tot vin la voi și mi-e foarte ușor să trec s-o iau pe Gina ? Am s-o aduc cu o mașină, n-avea grijă, n-am s-o las să-și ude picioruşele de căprioară. Ești de acord, Gina ?

Mihai îi și spunea pe nume domnișoarei Georgescu. Emil nu cuteza și-i plăcea să întîrzie cît mai mult intimitatea asta, de care Mihai nu se ferea. Gina nu protesta că

Mihai o chema pe nume și nici nu-l invita pe Emil să facă la fel.

Pregătirile de revelion le făcuse Paula, în familie era lucru binecunoscut că se pricepea la întocmitul unei mese sărbătorești, pe cînd Laurenția stătea îndelung de vorbă cu Zoe, ca în trecut. Laurenția nu întreba nimic despre Liviu, nu era nevoie, Zoe îl pomenea la fiecare frază. Dacă mi-ar povesti despre facerea lumii, își spunea Laurenția, sigur că și în Geneză Liviu ar avea un mare rol. Și se acuza pe sine Laurenția. De ce din capul locului nu-i plăcuse Liviu și de ce tot foarte antipatic îi era Mihai Ispir ? Se vede că îmbătrînea ea și devenise cusurgioaică, absolută în părerile ei repede formulate, ca multe profesoare pe care le obosise meseria lor. Și doar la școală n-avea asemenea porniri și se ferea să le aibă chiar cînd i s-ar fi oferit prilejul. Simțea cum dragostea ei pentru Zoe era nealterată, și tocmai din pricina asta ar fi vrut s-o audă povestind mai mult despre ea însăși, despre gusturile ei care sigur că evoluaseră, despre recitalurile ei. Chiar dacă și-ar fi povestit guturaiurile, Laurenția ar fi fost mai mulțumită. Cînd nu vorbea despre Liviu, Zoe povestea o călătorie la Veneția, o croazieră pe Mediterana, o ascensiune în Alpi. De ce se mira Laurenția ? Liviu fusese totdeauna un alpinist convins, încercase și ea lîngă el să urce puțin, pînă la o primă cabană unde rămăsese să-l aștepte pe Liviu, care urcase mult mai sus cu un grup de sportivi și sportive. Oh, ce bine petrecuse Liviu atunci !

— Dar tu ? întrebase puțin enervată Laurenția.

— Și eu, bineînțeles. M-am odihnit pînă cînd au coborît ei. Știi, Laurențio, eu cred că nu sînt făcută pentru viața pe care o duc. E o viață obositoare și puterile mele sînt foarte limitate. Cred că nu mi-am ales bine meseria.

Laurenția fu gata să-i spună : „Cred că nu ți-ai ales bine bărbatul", dar se stăpîni.

— Nu vorbi prostii. Ești o excelentă pianistă. Și părerea asta nu e numai a mea pentru că te iubesc : mi-ai trimis doar atîtea cronici apărute în străinătate.

— Mai demult, mormăi Zoe. Lasă, e mai bine să nu vorbim despre asta. Trec printr-o criză de neîncredere în

mine. Poate că are să-mi treacă, poate că așa am să rămîn... Și mai spun : poate că nu e nici o pagubă.

— Zoe, te găsesc schimbată, și nu în bine. Ai și slăbit mult. Nu ești cumva bolnavă ?

— Nu cred sau nu știu. Dacă e vorba de boală, are să mă învingă și am să-mi dau seama.

— Am greșit, nu ești bolnavă fizic, ești sufletește. Ce ți s-a întîmplat ?

— Nimic, Laurențio, nimic. Toane, gînduri negre uneori. Eredități grele.

— Taică-tău e un om sănătos, iar Paula n-a moștenit din familia noastră decît frumusețea fizică de la mama noastră, de la bunica noastră, se pare. Ea e o echilibrată.

— Moștenirile pot veni de mai departe, din cine știe ce străbuni. Laurențio, te rog ! Am venit la voi toți ca să mă vindec de gînduri rele. Să nu le scormonim.

Atît putuse afla Laurența de la Zoe, în prima lor convorbire. Trebuia să-i dea o mînă de ajutor Paulei la prepararea mesei, trebuiau să se îmbrace de seară. Ana Maria declarase scurt că n-are de gînd să participe la această masă festivă.

— N-am nici un chef și, așezată acolo, ca o momîie în capul mesei, am să vă stric și vouă cheful. Rămîn în odaia mea.

Fu lăsată în apele ei. În vreme ce Paula și Laurența se găteau, Emil, îmbrăcat în haine negre, se întreba dacă Gina avea o rochie potrivită pentru asemenea împrejurare. Nu-i ducea grija lui Mihai, dar Gina, dacă nu avea să fie îmbrăcată de seară, avea să se simtă prost. Știa că nici maică-sa, nici mătușa Paula, nici Zoe cea picată de la Paris nu țineau socoteala nimănui dacă era sărac sau bogat, împopoțonat sau prea simplu. Totul era ca Gina să nu se sfiască de felul în care li se înfățișa.

La unsprezece fix, așa cum fusese vorba, Mihai veni cu Gina Georgescu. El era strălucitor, ea purta o bluză albă și o fustă lungă de tafta neagră. Emil răsuflă liniștit. Gina nu se fardase, nu se farda niciodată. Nu se dusese nici la coafor, părul ei negru, lins, des, era adunat la ceafă nu în coc, ci în bucle. Fusta lungă și buclele erau singura concesie sau efort pe care îl făcuse în seara asta.

Se aşezară toţi la masă, începuseră să se servească primele feluri. Mihai făcu o cinste deosebită ţuicii pe care o adusese Simion din Braşov şi de care el singur spunea cu mîndrie că e de prin Năsăud şi rivalizează cu orice whisky. Apoi bău vin cam repede, pahar după pahar. Emil n-avea timp să se uite mult la el, el stătea lîngă Gina şi simţea o nemaiîntîlnită fericire. Era evident că Gina îi plăcea şi Laurenţiei, asta era foarte important pentru Emil. Mihai nu-şi lua ochii de la Zoe, părea fascinat de prezenţa ei. Zoe purta o rochie albă, îşi pusese puţin roz pe pomeţi şi pe buze, dar tot străvezie, tot palidă era.

Simion şi Adrian beau cu măsură şi erau şi ei veseli. Simion se uita la fata lui, îi părea desprinsă dintr-o frescă de Giotto sau Fra Angelico. Poate că mai tîrziu avea să le cînte ceva, asta va încununa noaptea, va coborî asupra tuturora ca un dar de sus. Era a lui fata asta îmbrăcată în alb, cu mîini subţiri, delicate, fata asta care cînta Mozart ca nimeni pe lume.

Pendula bătu douăsprezece bătăi. Cineva stinse lampa, apoi o aprinse imediat.

— Beau pentru un an de pace ! spuse grav Adrian ridicînd paharul de şampanie.

Toată lumea închină odată cu el. Laurenţia le îmbrăţişă pe rînd pe Paula, pe Zoe şi pe Gina. Mihai şi Emil le sărutară mîinile. Adrian umplu repede paharele la loc.

— Încă unul, îl rugă Laurenţia. Vreau să mă duc la Ana Maria, să-i spun la mulţi ani. Sigur că nu doarme încă.

Mihai ţîşni de la locul lui cu paharul în mînă.

— Pot să vă întovărăşesc ? Să-i spun şi eu la mulţi ani mătuşii ?

Laurenţia încremeni o secundă. Propunerea domnului Ispir era şi neprevăzută, şi nepotrivită.

— Iartă-mă, domnule, dar cred că e în pat. I-ar fi penibil să fie văzută aşa.

Emil simţi un fior de ruşine. Nimeni din familie nu se oferise s-o întovărăşească pe Laurenţia la acea mătuşă care se izola cu vrere şi tocmai Mihai, un străin ! Şi mai spusese şi „mătuşii", de parcă ar fi copilărit în casa asta.

Mihai se aşeză la locul lui. Ca să-şi şteargă impresia că făcuse o prostie, bău repede încă un pahar. Gina se adresă Paulei, probabil tocmai ca să facă uitată cît mai

repede gafa lui Mihai. Ea n-avea habar cine e mătușa, dar simțea că un sentiment de penibil plutea în aer.

— E frumos Brașovul iarna, nu-i așa ? L-am văzut și eu odată troenit.

— E cel mai frumos oraș din țară, spuse cu convingere Simion.

Laurenția se întoarse în sufragerie.

— N-a vrut să bea, spuse cu dezamăgire. Nici măcar să ciocnească n-a vrut. Emil, adu tu torta. A spus că, dacă ar ciocni cu mine, asta i-ar aduce poate nenoroc, ar mai trăi un an. De cînd vrea să moară și moartea nu se îndură de ea !

— Să bem pentru viață ! spuse Adrian, pentru că se așezase un soi de tăcere apăsătoare peste cuvintele Laurenției. Vă urez la mulți ani !

Telefonul sună prelung, repetat.

— Vreun prieten pesemne, spuse Adrian și se îndreptă spre receptor. Da, alo ! Norvegia ? Oslo ? Zoe, repede, trebuie să fie pentru tine.

Zoe fu dintr-un salt la telefon.

— Da, Liviule, da, dragă ! Îți mulțumesc. Da, am să le spun tuturor. Și noi toți îți urăm ție un an bun. Un nou succes ? Îmi pare bine. Mulțumesc, mulțumesc, te îmbrățișez.

Chipul cu care se întoarse Zoe la masă parcă nu mai era al ei. Era îmbujorată, întinerită, ochii îi străluceau.

— Liviu vă urează tuturor noroc și sănătate.

— Nu l-ai îmbiat să vină în țară după concerte ? Mi se pare că încheie seria în două săptămîni, așa ai spus, rosti Simion.

— Nu, n-are rost. Să mai zburde și el puțin.

Glasul de data asta era al Zoei de toate zilele. Apoi fața ei se umplu iar de lumină.

— Așa e Liviu, neașteptat de drăguț. Nici nu știu cînd a copiat acasă, adică la Paris, numărul vostru de telefon. Și a făcut o încercare, am fi putut fi toți la Brașov.

Iar Laurenției îi spuse în șoaptă, privind-o cu marii ei ochi aprinși acum ca două safire :

— Îl nedreptățesc uneori, ți-am spus eu că am toane și gînduri urîte. Liviu e atît de drăgăstos, atît de atent !

Mihai nu-și putea lua ochii de la Zoe. Era frumoasă în clipa asta, era cunoscută în lumea întreagă, era nevasta

celebrului Liviu Dima şi-i era lui nepoată de vară. Parcă aşa suna rudenia lor sau poate altfel, în clipa asta băuse prea mult ca să poată face socoteala bine. Toţi cei de faţă îi erau rude, afară de Gina Georgescu (să-l preocupe pe Emil, treaba lui, pe el însuşi nu-l interesau decît descendenţii din principi şi voievozi), toţi îi erau neamuri de sînge sau prin alianţă şi n-aveau habar. Dacă le-ar spune-o acum, aşa, deodată ? Nu, poate că e prea devreme. Întîi ar trebui s-o ştie bătrîna, Ana Maria, îi era doar mătuşă, soră cu Leonida, tatăl lui. Ce profit ar fi putut avea de pe urma Anei Maria Stamate, născută Movilă ? Aproape nimic. Nu mai avea nimic. Poate bijuterii. Mai ţinea ea minte, da, nu era deloc ramolită, mai ţinea minte procesul cu Leonida şi pagubele pe care le adusese el surorilor lui ? Şi dacă îl ţinea minte, cum era de presupus, îi mai purta pică fratelui ei, azi probabil mort, şi avea să-l înlăture ca pe un nimic pe el, nepotul ei de frate ? Nu era cu putinţă ca toţi oamenii ăştia, care păreau cumsecade, să lase o rudă atît de apropiată în starea în care era el : cu studiile neterminate şi cu bani în buzunar numai cînd îi trimitea doamna Mardare. Ba şi pe doamna Mardare vor trebui s-o accepte într-o zi în clanul lor, aceea cel puţin îl iubea cu adevărat, iubirea ei avea să-i influenţeze şi pe ceilalţi.

Mesenii trecuseră în salon, se risipiseră pe canapele şi fotolii, Paula îi trata cu cafea neagră. Mihai luă o pernă mare de pe canapea şi o puse la picioarele Zoei, care se aşezase într-un jeţ. Se uita la ea de jos în sus cu o admiraţie neprefăcută. Era o mare pianistă şi era nepoata lui. Ar putea într-o zi, dacă ar afla, ar putea să-l ia cu ea la Paris. Trebuie să aibă o casă mare şi bani destui doi oameni celebri. Ce drum şi-ar alege el acolo ? Oh, cîte posibilităţi i s-ar deschide, cîte uşi s-ar da în lături în faţa lui !

Emil se aşezase pe o canapea lîngă Gina. Niciodată nu sperase că vor fi atît de aproape şi chiar curînd. Gina păstra firescul ei de fiecare zi în care se întrevedea uşor, uşor de tot, un fir de timiditate bine ascunsă. Şi ea se aprinsese puţin la faţă. Avea o dorinţă ca o obsesie, pe care abia şi-o stăpînea, să întindă mîna şi să mîngîie obrazul lui Emil. Era frumos acest chip oval, împodobit de o chică ondulată, castanie cu reflexe de aramă, erau frumoşi ochii lui aproape negri, ca ai tatălui său, Adrian Stoica. Nu-l cunoştea încă

bine, era necesar să-l cunoască bine de tot, cu toate gîndurile lui. Primise s-o întovărășească în iarna asta de cîteva ori în Cișmigiu, s-o conducă pînă acasă, dacă ieșeau seara amîndoi de la bibliotecă, și, spre propria ei uimire, primise invitația lui la revelion. Nu știa peste ce fel de familie va da, nu știa nimic despre el decît că amîndoi părinții îi erau profesori, ceea ce constituia pentru ea o garanție de seriozitate, dar fusese puțin surprinsă, cînd intrase în casă, de cele cîteva mobile vechi, stil, de oglinzile venețiene, de covoarele persane în care piciorul se afunda adînc. Părinții lui Emil însă îi plăcuseră pe loc, aveau un fel deschis și cald de a-ți vorbi, de a te primi, care dovedea o bună calitate omenească. Nici acea fiică a mătușii venite din Brașov, acea fiică a cărei viață se petrecea la Paris și al cărei nume era cunoscut, nici ea n-avea aere de superioritate. Dar cînd Mihai, așezat la picioarele ei cu un pahar de coniac în mînă, spuse tare, pe neașteptate: „Doamnă Zoe Dima, niciodată nu v-a făcut plăcere faptul că descindeți din voievozi?" Gina se gîndi repede: „Oare am nimerit într-o casă de boieri? Numai asta n-aș fi crezut."

Zoe zîmbise vag.

— Mi-e cu totul și cu totul indiferent. Nu m-am gîndit niciodată la asta. Singura mea grijă e să cînt bine la pian. Asta e frămîntarea, asta e îndoiala care mă copleșește uneori. Voievozii din care mă trag din partea mamei sînt atît de departe de mine!

Deci era adevărat. Nimerise între boieri. Nu-i căutase niciodată Gina, ar fi putut spune că avea un soi de repulsie pentru ei. Nici ăsta nu era un sentiment de preț, puteau exista pe lume și boieri cumsecade, fără fumuri, așa cum păreau toți cei din jurul ei, dar educația pe care o primise Gina acasă, la părinții ei săraci, și pe care și-o făcuse singură mai tîrziu, îi întreținea această neîncredere, această repulsie pentru ciocoimea pe care o confunda lesne cu boierimea. Și ce simplu și modest părea Emil! Acum însă îi pierise cheful să-l mîngîie pe obraz. Poate că era, că se născuse de partea cealaltă, a aristocraților, care mimează simplitatea. Aveau oare moșii? Puneau pe alții la muncă în profitul lor și-i plăteau prost? Părinții ei făcuseră totdeauna parte din cei prost plătiți pentru eforturi mari. Pă-

rinții lui Emil erau profesori, deci nu puteau fi latifundiari, încerca să se potolească Gina. Ai ei fuseseră învățători, cu o treaptă mai jos, dar cu aceleași preocupări.

În clipa aceea Zoe se ridică de la locul ei, se apropie de pian, îi deschise capacul, își întinse degetele subțiri peste claviatură și se gîndi o clipă, cu fruntea plecată. Apoi începu să cînte cu mîini de înger parcă.

— Fantezie de Mozart, îi șopti Emil Ginei.

Eu n-aș fi știut ce e, se gîndi ea. Asta înseamnă să ai o cultură moștenită, nu una făcută cu greu. Dar nu i-o putea reproșa lui Emil. Cu atît mai bine pentru el dacă era familiarizat cu muzica.

Notele picurau delicat și vioi. Un izvor de apă neîncepută se gîndi Gina.

Mihai asculta și el atent. Îi plăcea și avea un sentiment de posesie : cînta doar nepoata lui ! Parcă ar fi avut și un merit personal în asta. Cînd o vor ști ăștia toți, nu se poate să nu-l stimeze, să nu-l considere al lor. Doar nu erau nebuni să-l lase bătut de toate vînturile pe fiul lui Leonida Movilă.

Emil căuta cu privirea ochii Ginei, ochii ei puțin oblici, strălucitori. Erau plini de lacrimi.

— E frumos, e foarte frumos ! îi șopti ea.

— Bucata asta e imprimată și pe disc, cîntată de Zoe, îl am. Cînd vei mai veni la noi, am să-l pun la patefon.

— Și mie ! suflă Mihai care îi auzise.

E cineva, e cineva nepoata asta a mea. Are și discuri pe pieţele lumii, se gîndi el. Apoi se mustră singur : „Aș putea asculta fără gînduri de culise. Nu în fiecare zi poți auzi așa ceva."

Cînd pianul tăcu, Simion se îndreptă spre Zoe și o strînse în brațe.

— Fata tatii ! Nu mai e alta ca tine.

— Or mai fi, tăicuță, or mai fi ! rîse Zoe și-l îmbrățișă și ea. Eh, acum, după concert, eu cred, Laurenția, că ar trebui ca tinerii ăștia să danseze. N-ai discuri de dans ?

— Trebuie să fie în casă cîteva. Emil dragă, caută-le tu.

Odaia în care plutea seraficul Mozart se umplu de melodia languroasă a unui tango. Emil o pofti la dans pe Gina. Mihai se aplecă în fața Zoei.

— Eu ? Vai de mine, am dansat atît de puțin în viața mea, încît cred că nici nu mai știu. Nu, nu te supăra. Nu mai dansez poate din tinerețe.

Zoe se cufundă și mai adînc în fotoliul în care stătuse înainte de a cînta. Mihai se așeză și el pe perna de la picioarele ei. Se aplecă adînc, luă ușurel cu două degete marginea largă, albă a fustei ei și o sărută, apoi îi dădu drumul.

De ce am făcut-o ? Din josnicie și lingușire sau din entuziasm adevărat ? Nu știu, toate se amestecă în mine. Mai vreau un coniac.

Sticla se afla pe o măsuță, aproape. Își turnă în pahar și bău.

Laurenția îl văzuse și cînd sărutase poala Zoei, și cînd își umpluse paharul. Are să se îmbete de tot, bietul băiat. Se vede că nu-i deprins cu băutura. Ar trebui să mut sticla de acolo. Emil nu bagă de seamă nimic, Emil e într-al nouălea cer. E drăguță fata pe care a adus-o în seara asta. Se vede bine că Emil e topit după ea. Dacă l-ar merita ! Uite că Mihai Ispir își umple iar paharul. Hotărît lucru, trebuie să iau sticla de acolo. Ușor, ca să nu ia aminte, să nu se simtă jignit. Bărbații nu bagă de seamă, vorbesc în sufragerie despre înființarea Frontului Renașterii Naționale, despre convenția comercială româno-germană. Nici în seara asta nu le pot uita, sărmanii de ei !

— Știi, domnișoară Georgescu, vorbi încet Emil încă dansînd cu Gina, știi care e adevăratul dumitale nume ?

Gina îl privi scurt și parcă prin ochii ei trecu o umbră de neliniște.

— Care ?

— Sakuntala.

— Ah, da ? N-am știut. Îmi place. Cine m-a botezat așa ?

— Eu. N-o știe nimeni. Numai eu și dumneata acum.

— Iubești literatura sanscrită ?

Emil fu gata să spună : „Pe dumneata te iubesc !“ dar își înghiți cuvintele. O aprobă cu capul și o strînse foarte ușor, foarte sfios la piept. Apoi o duse înapoi la canapeaua pe care stătea Laurenția. Gina simți nevoia să-i spună ceva cald, frumos doamnei Stoica. Se întoarse către ea, o privi adînc și rosti :

— Doamnă, am fost fericită în seara asta.

— Chiar fericită ? Îţi mulţumesc, domnişoară Georgescu. Şi mie mi-eşti dragă.

Şi mai cui ? se întrebă Gina. Şi lui Emil, asta a vrut să spună ? Sau a simţit cît mi-e ea de dragă mie şi mi-a răspuns la fel ?

— Am să vă spun odată cine sînt eu ! răsună deodată tare glasul lui Mihai. Am să vă spun cine sînt.

Glasul lui puternic umplu încăperea. Toţi aşteptau o urmare, dar Mihai nu mai spuse nimic.

S-a îmbătat de tot băiatul, gîndi Laurenţia. Ar trebui ca Gina să aibă ideea plecării. Cine e el ? O fi împăratul neîncoronat al Japoniei. Nu mai ştie ce vorbeşte.

— Să-l rog să mă conducă acasă, nu-i aşa ? întrebă Gina. Îi ghicise gîndul. Simţise şi ea că e ceva prea mult sau fără rost în cuvintele lui Mihai Ispir.

Adrian şi Simion, care stăteau alături în sufragerie şi-şi vorbeau încet, auziră şi ei strigătul lui Mihai şi tăcură, ca să aştepte urmarea. Dar urmarea nu veni. Mihai se uita acum în pămînt, parcă număra florile de pe covor. Gina se apropie de el.

— Nu vrei să mă conduci acasă ? Cred că amîndoi am stat prea mult. Gazdele noastre trebuie să fie obosite.

— Vin şi eu cu voi, vreau să iau puţin aer, spuse Emil. Nimeni nu-i îndemnă pe oaspeţi să mai stea.

Ce nerod e Emil ăsta ! se gîndi Mihai. Ce-şi închipuie ? Că dacă o conduc pe Gina am de gînd să-i fac şi curte ? Familia lui mă interesează de o mie de ori mai mult decît fetişcana asta asemănătoare cu toate fetele din lume. Mi se pare că mă cam clatin pe picioare. Sper că nu m-am compromis în nici un fel în ochii familiei mele. Ar putea Emil să ia un taxi şi să ne ducă acasă pe rînd pe Gina şi pe mine. Trebuie să fie plin de bani. El nu-i cere Linichii Mardare, care se plînge mereu că este la fundul sacului. După informaţiile Linichii, adică ale mamei, ca să vorbim corect, nimeni dintre ei nu mai are moşie. Doar n-or fi cretini, să fi prăpădit tot !

Paula şi Laurenţia ajutau femeia de serviciu să strîngă din salon ceştile, paharele, scrumierele risipite peste tot. Zoe rămăsese în fotoliu, cu capul rezemat de speteaza lui, cu ochii pe jumătate închişi, cu faţa destinsă într-un zîmbet uşor. Se gîndea la urarea la telefon a lui Liviu. Cît putea

fi de atent, cît putea fi de cald ! Sarcasmul lui era numai un joc, dispreţul lui faţă de lucruri care ei îi plăceau era o armă de apărare. Nu se voia sentimental ca ea şi bine făcea. Într-o pereche bine legată ca a lor, cel puţin unul trebuie să fie puternic.

— Cum v-a plăcut Mihai Ispir în seara asta ? întrebă şters Laurenţia.

Bărbaţii vorbeau încă în sufragerie, dar Simion se întoarse şi răspunse el în locul femeilor :

— S-a îmbătat, bietul băiat ! N-o fi deprins cu băutura. Ce-o fi înţeles el prin acel „am să vă spun eu odată cine sînt" ?

— Noroc că nu l-a întrebat nimeni cine e, spuse domol Paula. Cine ştie ce-ar fi ieşit la lumină. O fi Franckenstein mascat şi nu l-am recunoscut noi.

Zoe rîse cu un rîs perlat ca o gamă, aşa cum nu mai hohotise de mult.

— L-am avut toată seara la picioarele mele. E un succes la vîrsta mea, recunoaşteţi.

— Mie băiatul ăsta nu-mi place, spuse limpede Laurenţia.

— De ce ? se împotrivi Adrian. E un entuziast. E şi cultivat, îl iubeşte mult pe Emil...

— Mai bine l-ar iubi mai puţin. Nu e un entuziast, e un exaltat, ceea ce e cu totul altceva. Dacă cumva nu se preface.

— Laurenţio ! Ce interes ar avea ? Îmi pare rău că te văd bănuitoare. Nu e asta natura ta. Eh, dragii mei, nimănui nu-i e somn ? Nimeni nu vrea la culcare ? Văd că Zoe a şi adormit în fotoliul ei.

— Draga tatii ! se înduioşă Simion. Hai s-o ducem ca la groapa cu furnici, Adriane.

— Nu dorm, sînt mulţumită, şopti Zoe fără să deschidă ochii. Mă duc eu acuma singură să mă culc.

Paula se aplecă peste Zoe şi o sărută apăsat pe pleoape.

— Vino cu mama, haide !

— Fata în schimb mi-a plăcut, încheie Laurenţia. Gina Georgescu mi-a plăcut. Noapte bună tuturora ! Mîine dimineaţă fiecare are dreptul să se scoale cînd îl taie capul.

Din oglindă o privește o femeie slabă, cu părul cărunt la tîmple. Nu e încă bătrînă femeia asta, nu e încă urîtă, ar putea spune că a dobîndit cu anii și o oarecare distincție. Suferințele, vîrsta i-au adus distincția asta? Sau poate e numai o părere, vrea atît de mult ca fiul ei, cel flămînd de boierie, de noblețe, să n-o găsească vulgară, să nu se rușineze de ea, încît își imaginează că s-a schimbat. Dar e tot ea, Linica Mardare, fiica unui notar, nevasta unui avocat craidon, amator de chefuri cu lăutari cînd le poate face în ascuns de protipendada orașului în care a pătruns. Amanta unui prinț? Cînd a fost asta? De mult, și prințul s-a lepădat de ea ca de un papuc uzat, prințul a mințit-o, a părăsit-o, prințul a fost și el o mare secătură, aproape un tîlhar. Ba chiar un tîlhar atunci cînd vindea bijuteriile ei... Să nu-și mai aducă aminte. Acum important în viață e numai copilul ei. Nu l-a căutat ea, n-a avut curajul, a dat el de ea și bucuria ei, bucuria ei amestecată cu frică și cu rușine, n-a avut margini.

Ce poate face acum pentru el? Cum îl poate despăgubi de felul în care s-a purtat cu el? I-a urîțit copilăria, i-a schilodit adolescența, i-a nenorocit tinerețea. Nici studiile nu și le-a sfîrșit fiul ei. Studiile? Ar trebui să-i mulțumească în genunchi Tincăi Ispir că l-a dat la liceu. Nici atîta nu sperase ea cînd i-l încredințase pe viață. Îl credea la coarnele plugului, cînd s-a ivit deodată în curtea ei, apoi în casa ei, frumos, falnic, aproape un boier în zdrențe, mult mai cultivat decît e ea de pildă, deși nu urmase consecvent cursurile universitare. Tinca făcuse din el aproape un domn, ar fi trebuit să se ducă de mult să-i mulțumească Tincăi. Dar acum, acum ce putea face pentru el? Lui Mihai nu-i ajunge că e îmbrăcat bine, că are bani în buzunar, nu-i ajunge că ea îl iubește ca o mamă adevărată și i-o mărturisește, și i-o dovedește. Mihai se dorea un Movilă, s-ar fi dorit și moșier, dacă ar fi putut face rost amîndoi de una din moșiile Movileștilor. Dar două fuseseră făcute praf de Leonida, iar a treia (cel puțin așa știa ea, că familia Movilă nu avusese mai mult de trei moșii), a treia se împărțise probabil între ceilalți moștenitori. În tîrgul Botoșanilor se spunea că moștenitorii le înstrăinaseră. În ce măsură puteai

crede zvonurile din Botoşani, cînd nu mai era picior de Movilă pe aici şi chiar pe nicăieri ?

Linica se mai privi o dată în oglindă. Telegrama lui Mihai o vestea că azi va sosi acasă. Acasă însemna acum în casa ei. Trebuia să arate bine. Mihai fusese la Bucureşti ca să-şi caute „neamurile", cum zicea el. Într-o scrisoare îi spunea că le găsise, nimic mai mult. Apoi nu-i mai scrisese. Nu ştia nimic despre felul în care fiul ei izbutise să se apropie de aceste neamuri. Şi azi, deodată, venise telegrama lui. Nici nu era nevoie de aşa ceva, Linica nu mai ieşea din casă, îl aştepta necontenit. Dragostea duioasă pe care o avusese pentru Mihai cînd îl îndepărtase de ea, cînd, peste un an, încercase să-l zărească măcar în sat, cînd ani de zile îl urmărise cu gîndul şi ar fi vrut să-l ocrotească, se schimbase acum într-o dragoste respectuoasă şi temătoare. De Leonida nu-i fusese teamă niciodată, nici de Victor Mardare, îi era acum de acest bărbat tînăr, veşnic revoltat, veşnic în clocot, rareori potolit şi blînd. Îşi spunea că faţă de el era mai vinovată chiar decît faţă de bărbatul ei, pe care îl înşelase. Victor probabil că i-o plătise, fără să ştie că plăteşte ceva, de zeci de ori cu aceeaşi monedă, lui Victor ea nu-i stricase viaţa, dimpotrivă, i-o împodobise. Lui Mihai nu făcuse decît să-i dăuneze pînă acum. Copilului ei !

Soneria sună lung. Linica îşi mai netezi odată părul şi ieşi în hol. Femeia de serviciu deschisese. În mijlocul încăperii neîncălzite stătea Mihai, cu paltonul lui îmblănit, cu căciula pe cap, cu şoşonii în picioare. Semăna atît de tare cu Leonida, încît Linichii îi veni să strige şi-şi înghiţi strigătul.

Mihai îşi scoase căciula, se aplecă şi-i sărută mîna. Ce mult ar fi vrut Linica în clipa aceea s-o îmbrăţişeze ca orice fiu venit de la drum ! Asemenea elanuri n-avea niciodată Mihai sau nu avea faţă de ea. Poate că în toamnă, cînd se dusese în Cosîneşti, pe Tinca o îmbrăţişase. Şi bine făcuse, oh, făcuse ceea ce era drept şi bine.

— Vino în salon, Mihai. Lasă-ţi paltonul şi vino repede. Aici e frig.

Mihai o urmă în salonul încălzit. Nu-şi dădu osteneala să se dezbrace pe sală, îşi aruncă blana pe un fotoliu şi se aşeză pe canapea. În loc de „ce mai faci, mamă ?", întreabă scurt :

— Cine o mai fi stat cu ani în urmă pe canapeaua asta ? Care dintre ei ?

Linica ridică din umeri. Întrebarea era absurdă, probabil că stătuseră toţi pe rînd. Nu avea darul viziunilor, nu era o halucinată, nu putea ghici, de pildă, ziua în care mătuşa Măriuca, tînără încă, îmbrăcată în rochia ei cu malacov, aflase de la fratele său Iorgu Movilă, pe cînd broda pe această canapea, că logodnicul ei Todirel Brătescu murise într-un accident împreună cu femeia cu care o înşela, pe care de fapt o iubea.

— I-am cunoscut, spuse scurt Mihai.

— Pe care ?

— Cred că pe toţi care mai sînt în viaţă, începînd cu bătrîna mea mătuşă, sora tatii, Ana Maria Stamate.

— Le-ai spus... ?

— Nimic. Sună să-mi facă o cafea. Nu le-am spus încă nimic. Am mătuşi, verişoare, nepoate, tot ce vrei. Una mai inteligentă, una mai distinsă decît alta. Am o nepoată celebră în Europa, o mare pianistă.

Linica se rezemă moale de speteaza fotoliului. Ce însemna ea pe lîngă toate aceste doamne ? Ce putea însemna în ochii lui Mihai ?

— Nu-şi dau aere. Una e profesoară şi ea, şi bărbatul ei. Am ajuns să cred că azi la aristocraţi e moda să pari că nu eşti.

— Nu înţeleg.

— Ah, cum nu înţelegi ! ridică puţin glasul Mihai. Să fii boier şi să pari că nu eşti. E un gen, un stil nou. Altfel nici eu n-aş înţelege.

— Ai fost în casa lor ?

— Am fost de mai multe ori la nepotul meu de vară, Emil, pe care l-am cunoscut. Am făcut revelionul în familie. Începu să rîdă : Bineînţeles, am făcut şi cîteva gafe, fără asta nu se putea cu educaţia pe care mi-ai dat-o dumneata din faşă.

— Mihai !

— Ce e ? Te-am jignit ? Îmi cer iertare ! Sună să-mi dea şi un coniac.

Linica sună iar. Nu era bucuroasă cînd Mihai îi cerea de băut pentru că îi aducea aminte de setea nestinsă a lui

Leonida. Altfel, era încîntată să-i ceară ceva şi ea să-i poată da.

— Şi în ce fază sînt acum lucrurile ?

— Un moment mort. Am mai fost după Anul Nou la ei, dar pe mătuşă n-am mai văzut-o şi nepoata mea pianista a plecat înapoi la Paris. În toată afacerea asta, cea mai interesantă îmi pare mătuşa Ana Maria, dar din păcate e cam bolnavă şi cam bătrînă. Ştii ce-a putut spune odată această Ana Maria Stamate, născută Movilă ? N-ai să ghiceşti niciodată.

— N-am cum ghici.

— A spus că seamăn cu Leonida. Le-a spus celorlalţi, firește, mie n-avea de ce. Eram un străin, un om tînăr abia intrat pe uşa lor.

— Oh, Doamne ! Oh, Doamne ! Va să zică nu e numai o părere a mea ? Şi ceilalţi, ceilalţi ce ziceau ?

— Nici unul nimic. Sau da, Laurenţia Stoica, un fel de vară a mea, a spus că mătuşa nu şi-l poate aduce aminte pe Leonida. Deci nici unul dintre ei n-a văzut mutra tăticului meu.

— Mihai !

— Ce mai e ? Ăsta e adevărul adevărat. Dumneata îl ştii mai bine decît rudele lui în viaţă. Probabil că, odată matur, n-a prea stat el în Botoşani şi în Iaşi.

— A stat o vreme, din pricina procesului cu surorile lui.

— Şi vremea asta n-a pierdut-o. A lăsat cel puţin un urmaş vrednic de el, ca mine.

— Lasă ironia şi batjocura. Nu folosesc la nimic. Nu foloseşte la nimic să mă chinuieşti pe mine. Ai făcut vreun pas înainte ? Asta ar folosi la ceva.

Mihai începu să se plimbe prin salon.

— Eu ştiu ? Trebuie să privim chestiunea lucid. Dacă ei toţi află că sînt de-al lor, ce-mi pot da ? Ce-mi pot face ? Moşii nu mai au. Au casa asta, în care ne aflăm acum. Trebuie să le deschidă ochii cineva că e a lor. Ca să mă despăgubească, mi-o pot da mie. Nici un chilipir. O casă la Botoşani !

— Mobilată frumos, cu lucruri vechi, de familie...

— Dacă, cel puțin așa cum e, casa ar fi la București. Mi-ar plăcea să port numele de Movilă. Nici asta n-ar fi o mare scofală, dar îmi sună frumos : Mihai Movilă !

— N-ai decît să-ți spui Ispir-Movilă, au mai făcut-o și alții. Am cunoscut destui Ghica și numai Ghiculești nu erau.

— Adevărat ? Mă rog, să spunem că s-ar putea.

— Mai tîrziu, pe Ispir îl faci uitat pe drum. Și asta s-a mai văzut. Dar nu pricep ce-ai cîștigat pînă acum.

— Aș vrea să mă recunoască de unchi nepoata mea de la Paris.

— Dacă poți, fă-o să te recunoască.

— Așa ? Eu să-mi dau osteneala pentru una și pentru alta ! Eu să alerg, eu să fiu dibaci ! Și dumneata ? Ce ajutor îmi dai dumneata, marea vinovată ?

— Înțelege, omule, ei nu l-au iubit pe Leonida, s-au judecat cu el. L-au disprețuit. El i-a jăpcănit, ăsta e adevărul. Ce vrei să fie în ochii lor o nenorocită de femeie care a trăit cu el și pe care a părăsit-o ? Vrei să-mi deschidă brațele și să mă cheme la pieptul lor ?

— Iar plîngi ?

— Nu plîng. Sînt dezolată. Ce pot face eu în afara faptului că-ți dau bani, și asta cît oi mai avea ?

— Să vii la București, să mergem împreună la ei, să le povestești tot, să-i facem să li se rupă inima de mila noastră.

— Așa ceva nu pot eu face. Nici să mă umilesc așa, nici să mă duc la o înfrîngere sigură.

— Poți face altele, mai rele, sau ai putut. Ți-ai putut înșela bărbatul și arunca fiul. Asta a fost mai ușor ?

— Dar nu pricepi că n-aș culege decît dispreț ?

— Pe mine de ce m-ai lăsat să mă duc la ei ?

— Pentru că tu n-ai nici o vină. Tu ești o victimă și ești din sîngele lor. Și apoi, adu-ți aminte că nu te-am îndemnat eu să te duci. M-am temut de încercarea asta a ta. Dar, în același timp, m-am gîndit că tu ești cuceritor, inteligent și abil cum nu sînt eu. Dacă vărul tău te iubește... Cum îl cheamă pe acest văr ?

— Nepot de vară. Îl cheamă Emil Stoica. Mama lui a fost născută Saint-Laurent, iar mama acestei mame, bunica lui, pe care n-a cunoscut-o, era Agata Movilă, coborîtoare

din adevăraţii Movileşti, soră cu tata. Fiica unuia Iorgu Movilă, cărturar se pare.

— Ceva parcă îmi aduc aminte. Cred că în copilăria mea am auzit vorbindu-se de el.

— Laurenţia Stoica, vara mea, i-a încheiat îmi pare o lucrare neterminată, şi asta e o mîndrie a familiei. Sau, să nu exagerez, o bucurie. Ajung să cred că oamenii ăştia sînt anormali, atît sînt de modeşti. Emil parcă n-ar avea habar din cine coboară.

— Gîndeşte-te cît s-a amestecat sîngele Movileştilor cu sînge străin pînă să se ajungă la acest Emil.

— Eu sînt mai nobil, am un sînge mai curat decît el, tata a fost un Movilă adevărat.

Linica începu să se frămînte în fotoliul ei. I se părea că Mihai a luat-o puţin razna. Prea era obsedat de nobleţea lui, prea socotea că merită ceva pentru asta.

— Cînd s-o urca Emil pe tronul ţării, să ' dai jos tu, ca unul ce-l merită din strămoşi !

— Ah, mama ştie şi să mă ia peste picior ! Asta e ceva nou. Ai descoperit în lipsa mea vreo comoară în pod sau în pivniţă şi mă ai la mînă cu ea ?

— Băiete dragă, vino-ţi în fire. Am locuit cu Mardare aproape douăzeci de ani, poate chiar mai mult în casa asta. Podul şi pivniţa au fost de multe ori răscolite, s-a făcut curăţenie în ele. Nu spera lucruri imposibile. Şi mai ales scutură-te puţin de boieria asta care ţi s-a urcat la cap. N-ai să obţii nimic, sau cel mult au să recunoască şi ei că le eşti rudă şi după asta n-are ce să mai urmeze. Nu au de unde da, nu mai au nimic. Tot ce-au avut s-a spulberat. Mihai, mă auzi ?

Mihai stătea tolănit pe canapea, cu ochii în gol. N-o mai asculta. Avea gîndurile lui. Dacă mătuşa Ana Maria ar fi aici, i-ar spune cine a locuit în fiecare odaie de la parter sau de la etaj, cum era acea făptură, cum a trăit, cum a murit. Cine stătuse bunăoară în odaia de sus în care dormea el, în care se afla un birou mic, cu picioarele arcuite în afară, cu sertare şi sertăraşe, făcut din lemn lucios, acum şubrezit de vreme ? Cineva care lucra mult, postavul de pe tăblia biroului era pătat cu cerneală. N-ar şti cine a dormit în patul cu tăblii de lemn cu intarsii nici Laurenţia, nici Paula, dar Ana Maria, ea ar şti. Era asta foarte important

pentru el ? În clipa asta era, i se părea că, dacă ar prinde firul, ar fi aproape, mult mai aproape de cei de la București și mai ales de cea de la Paris.

— Mihai !

— Poftim ?

— Să mergem să cinăm. Sus, în odaia ta, s-a făcut foc de azi de dimineață, cînd am primit telegrama.

— În pod se mai află mobile vechi ?

— Cred că nici una.

— Portrete de familie, nu ?

— Asta cred că da. Eu le-am surghiunit acolo. Dacă vrei, am să spun să le coboare. N-ai să înțelegi nimic mai mult dacă le vezi. Toți se holbează la tine cu niște ochi enormi, negri, prelungi, de te bagă în sperieți. Eu cred că așa era moda pe atunci, orice fel de ochi ai fi avut, pictorul îi făcea negri și prelungi. Uită-te și pe pereții bisericilor și ai mănăstirilor. Toți ctitorii se holbează cu aceiași ochi !

Mihai simți că-i crește respectul pentru Linica. Luase ea aminte la frescele mănăstirilor, era în stare să facă o asemenea înrudire sau comparație. Poate că nu era chiar atît de proastă cum o vedea el !

— Hai la cină, Mihai.

Soneria se auzi lung.

— Așteptați pe cineva ?

— Eu ? Pe nimeni. E și tîrziu, nu bănui cine poate fi. Are să deschidă Voica. Bine ar fi s-o ducă mintea să spună...

Linica nu mai avu vreme să-și sfîrșească vorba. În salon intră, dînd-o în lături pe Voica, o femeie în straie țărănești, cu doi desagi pe umeri. De sub broboada groasă îi ieșeau cîteva fire cărunte, care se lipiseră de ger și-i atîrnau ca niște țurțuri pe chipul veșted.

— Mamă ! strigă Mihai din fundul pieptului, sări de pe canapea, o îmbrățișă și o sărută pe obrajii înghețați.

— Mihăiță ! rosti cald și ea. Lăsă să-i cadă desagii pe covor și-l cuprinse pe Mihai în brațe.

Linica pricepu într-o secundă : era Tinca Ispir, era femeia pe care Mihai și-o crezuse și o simțea și acum mamă. Dar îi fu greu s-o recunoască. Ochii vioi ai Tincăi erau acum cercănați, împrejmuiți de zbîrcituri, puțin stinși. Trupul odinioară zvelt se cam cocîrjase, se îngroșase. Tinca se desprinse din brațele lui Mihai și se apropie de Linica.

— Să nu te superi, cucoană. Dacă a aflat băiatul de la maică-mea, eu nu i-am mai putut-o ascunde. Ai văzut, l-am crescut, l-am dat la şcoli cît am putut. Acum fă şi dumneata restul, că poţi ; bărbatul ţi-e mort după cîte ştiu eu, nu mai ai de cine te teme. E păcat de el să nu iasă un domn mare, prea e isteţ şi frumos.

Linica se zăpăcise cu desăvîrşire. Femeia avea dreptate. Nu-i trecuse chiar ei prin gînd să se ducă să-i mulţumească ? Să vină în casa ei Tinca nu se aşteptase, n-avea decît s-o primească bine, alta nu-i rămînea de făcut.

— Aoleau ! Desagii ! strigă Tinca. Am adus cîte ceva pentru băiat, doi pui, slănină, cîrnaţi, dar vezi că am pus şi nişte ouă. Să nu să fi spart. Nu că n-ar avea ce mînca aici, adăugă ea mieros, dar că vreu să guste şi din ce mai e pe acasă. Şi dumneata, coniţă, bineînţeles, că doar n-am adus ploconul să-l mănînce el singur.

Linica sună femeia. N-avea decît s-o descarce pe Tinca de povară şi să rînduiască darurile la loc potrivit.

— Stai jos, mamă, stai jos ! o ruga Mihai. Stai că-ţi scot cataveica, se scurge toată zăpada din ea pe covor, şi deh ! aici avem covoare de preţ.

Tinca se uită o clipă în jurul ei. Se vedea că era mulţumită de casa în care stătea acum Mihai. Că avea să-i rămînă lui, nici nu se mai îndoia. Ce-o mai oprea acum pe cucoană să-i dea tot ce avea fiului ei ? E drept că nu-l căutase ani de zile, dar prin noiembrie, cînd venise Mihai la Cosîneşti s-o vadă, îi spusese că doamna Linica Mardare îl primise cu lăcrămi şi îmbrăţişări.

Linica ceru să se mai pună un tacîm.

— O fină a mea, eu am cununat-o, îi explica ea Voicăi, apoi îi rugă pe cei doi să nu spună chiar orice în faţa slujnicei. Nu era nevoie să fie şi Voica pusă la curent.

Pe cînd stăteau la masă toţi trei şi Tinca se minuna ce puţin s-a schimbat cucoana, iar Linica în gîndul ei se mira de cît de mult îmbătrînise Tinca, Mihai întrebă răspicat :

— Unde ai de gînd s-o culci pe mama ?

Asta se întreba şi Linica. În odaia Voicăi doar n-avea s-o trimeată. Altă odaie, afară de salon, sufragerie, camera ei şi a lui Mihai, nu încălzise în casă. Se hotărî repede.

— În salon, pe canapea. Numai acolo e cald.

Lui Mihai îi veni să rîdă. Se întreba acum un ceas cine o fi stat vreodată pe canapeaua de mătase galbenă. Uite cine avea să stea acum, să doarmă chiar. Se cutremurau strămoşii în morminte, în mormintele aşezate toate la rînd, solemne, pe care îl dusese Linica să le vadă? Numai tatăl lui lipsea de acolo, tatăl lui, frumosul aventurier Leonida Movilă, îşi dăduse sufletul pe cine ştie ce meleaguri. În sfîrşit, lasă-i să se cutremure, Tinca Ispir merită toată cinstea, îl iubise, îl crescuse pe el, ultimul Movilă.

A doua zi de dimineaţă, Tinca părea puţin schimbată faţă de doamna Mardare. În ajun fusese respectuoasă, la locul ei, intimidată chiar de felul în care era primită. Acum, la cafeaua cu lapte („Vino, mamă, la cafea cu lapte, nu la mămăliga cu lapte, ca acasă", spusese Mihai), Tinca se uita ţintă în ochii Linicăi, fără sfială, şi parcă avea ceva de spus. Linica prinse şi un semn discret prin care Mihai o îndemna parcă: „Dă-i drumul!"

— Uite, coniţă, care-i necazul. Eu am venit de dor, asta e una, de dorul lui Mihăiţă. Dar m-au adus şi nişte nevoi, bată-le pacostea de nevoi. Eu, dacă n-aş fi avut în ochii satului copil, poate că mă mai lua cineva. Aşa am rămas singură, nici unul nu s-a încumetat să se înhame la fată mare cu copil şi cu mamă bătrînă. Aşa că acum mi-e greu, mi-e foarte greu. Vine primăvara, trebuie să chem om să-mi are, că eu putere nu mai am, să-mi semene, să-mi plivească. Toate le făceam singură, să vă spuie Mihai, că-i aici de faţă. Aşa că am nevoie de ceva bani.

Linica simţi că se înroşeşte. Asta era rezultatul convorbirii Tincăi cu Mihai aseară, cînd rămăseseră singuri. Băiatul ăsta nu se mulţumea s-o scuture de bani pentru el, ar fi luat şi pielea de pe ea să-i facă maică-sii scurteică. N-o iubea deloc, deloc, era vădit. Şi avea dreptate.

— Tincă dragă, acum douăzeci şi trei de ani eu ţi-am dat cît ai cerut şi n-a fost vorba să-mi mai ceri vreodată.

— Nici să dau băiatul la liceu n-a fost vorba.

— Ai făcut foarte bine, dar ai făcut-o, cred, pentru că te-a îndemnat inima.

Linica era să spună mai mult, şi că Tinca nu s-a ţinut de cuvînt, şi că n-a păstrat taina, dar se opri. Era şi primejdios să-l întărîte pe Mihai. Şi pe urmă, ivirea lui în

viața ei fusese o bucurie. O bucurie amestecată cu mult amar, cu primejdie, dar o bucurie totuși.

— Acu să te îndemne inima și pe dumneata să nu mă lași pe rogojină, că doar ce-am avut cu băiatul am cheltuit.

— Doamnă Mardare ! spuse aspru Mihai. Începuse de la un timp să-i spună mamă, dar acum era de față cea căreia îi dase toată copilăria lui acest nume, cea pe care o iubea. Doamnă Mardare, pentru femeia asta trebuie să faci orice jertfă, i-ai stricat viața împovărînd-o cu mine, rodul amorurilor dumitale nepermise. Nu-ți cere altceva decît bani. Mie mi-ai reproșat că îți cer să intervii pentru mine, să te umilești și alte mofturi din astea. Mi-ai spus că bani ți-e mai ușor să dai.

— Dar nu mi-a lăsat nimeni un sac fără fund.

— Vinde ceva.

— Am să vînd un covor dacă trebuie, un tablou din cele vechi...

— Ah, nu ! Casa asta trebuie să rămînă așa cum e, sînt lucrurile familiei mele în ea. Mie îmi revin. Vinde ceva ce e al dumitale, vreo bijuterie de la Mardare, vreun dar de la el. Să fim bine înțeleși.

Linica suspină adînc. Avea în fața ei doi oameni care îi erau ostili și din nenorocire unul dintre ei îi era drag. Nu o putea apăra nimeni nici de propriile ei greșeli, nici de lăcomia ăstora.

— Bine. Am să vînd ceva al meu. Chiar azi am să ies în oraș. Pînă cînd rămîi la noi, Tinco ?

— Păi, pînă mîine. Am acasă vacă, orătănii, cîine. Trebuie hrăniți. Mi-a făgăduit o vecină, dar știu eu dacă s-o ține de cuvînt ?

— Așa e. Oamenii nu se țin totdeauna de cuvînt, rosti Linica și se ridică de la masă. Măcar cu atît să-și descarce năduful. Era sigură că Tinca o înțelesese.

Mihai voi s-o întovărășească, s-o ajute să se tocmească la vinderea unei broșe cu rubine.

— Dar stai puțin, își veni el în fire tocmai cînd erau gata de plecare, nu înțeleg de ce trebuie să vinzi broșa în grabă și chiar aici, în Botoșani, unde te cunoaște toată lumea. Sigur că mai ai bani puși deoparte și-i păstrezi ca să mi-i dai mie cînd mă voi întoarce la București. Dă-i mamei din banii ăștia și mie dă-mi broșa, s-o vînd la București.

Am să obţin pe ea mai mult decît dumneata aici şi nici n-am să mă compromit, că încă nu mă cunoaşte mai nimeni.

Linica oftă şi se duse la dulapul cu albituri în care îşi ţinea banii. Se topeau banii ăştia, iar ea, afară de pensia pe care o primea ca văduvă a lui Mardare, alte venituri n-avea. Cu toate că încercările pe care le făcea Mihai să fie recunoscut de „familia" lui îi păreau absurde şi fără perspective, nu se putea opri să nu năzuie către ceva neclar, nesigur, pîlpîitor de speranţă, pentru tînărul ăsta pe care fără să vrea îl iubea.

Tinca vru să iasă în tîrg să facă niscai cumpărături. Deodată Mihai, care era gata să vie cu Linica, fu trăsnit de o groaznică durere de cap, prevestitoare de gripă. S-o iubeşti pe Tinca Ispir, s-o jupoi pe Linica Mardare pentru el era una, să te plimbi cu Tinca de braţ pe străzile tîrgului era cu totul altceva. O lăsă să plece singură, el trebuia să ia aspirine şi să bea ceaiuri fierbinţi. Afurisitul de vagon cu care venise în ajun de la Bucureşti avea un geam spart. Ca să omoare timpul, o rugă pe Linica s-o pună pe Voica să coboare din pod portretele cele vechi. Salonul se umplu de tablouri încadrate bogat sau scoase din cadrele lor, care înfăţişau boieri bărboşi, fastuos îmbrăcaţi, cucoane grave, decoltate sau acoperite pînă aproape de bărbie de şaluri şi dantele şi, întocmai cum spusese Linica, ochioşi toţi, sprîncenaţi şi foarte serioşi.

— Cine sînt ? Cine sînt ăştia toţi ? se zbuciuma Mihai. Unele dintre aceste tablouri se află reduse la dimensiuni de miniatură aproape, pictate pe porţelan, pe peretele din salon. Dar numai unele dintre ele. Trebuie să fie ale celor mai din urmă Movileşti, bunici, străbunici de-ai mei. Miniaturi pe porţelan mai sînt şi în alte odăi. Toate sînt semnate cu un Z şi reprezintă flori, copaci mici, scunzi ca nişte zambile de pildă. Dacă Ana Maria ar fi aici, dacă aş putea-o convinge să vină o dată la Botoşani, ea i-ar recunoaşte pe mulţi, le-ar şti povestea.

— Şi la ce ţi-ar folosi, fiule ?

— Nu ştiu. La aşezarea mea în locul ce mi se cuvine. Printre Movileşti.

— Băiatul meu, nu ţi se pare că exagerezi puţin ? Nu vreau să spun : mult, ca să nu te supăr. Ce importanţă au

Movileştii în împrejurările prin care trece ţara în momentul de faţă ?

— Ştii dumneata ceva despre împrejurări ?

— Ştiu. Citesc ziarele. Ştiu de pildă că s-ar putea să vină şi un război.

— Nu mai spune ! O ştii şi pe asta !

— Eu am mai trăit unul. Mi-a mers bine, poate prea bine în timpul lui, cu Mardare alături, dar, dacă m-ai fi întrebat, incultă şi proastă cum eram, dacă doresc victoria Puterilor Centrale, aş fi spus *nu* din toată inima. Din inimă, nu din cap, aşa simţeam. Şi în vremea asta patronam baluri şi tombole ale Crucii Roşii, tombole din care Mardare îşi făcea parte. Am fost şi eu într-o perioadă cea mai mare doamnă a tîrgului, nevasta primarului. Nici atunci n-am fost mîndră de asta, nici azi nu mi-o amintesc cu mîndrie.

— E cu totul altceva să ai străbunici voievozi decît să fii primăreasă născută într-o căsuţă de mahala şi ridicată la grad de cucoană de un afacerist.

— Poate. Am trecut şi eu printr-o asemenea criză. M-am vindecat.

— Cine e acest Z ? Mi-aş da zece ani din viaţă ca s-o aflu.

— Cu Z sînt semnate miniaturile, nu-i aşa ? Mi-a venit o idee, bună sau proastă, ai să vezi şi tu. Ai fost cu mine la cimitir, ai văzut mormintele lor.

— Zenobia Movilă ! Aşa scrie pe una dintre cruci. Cine era Zenobia asta ?

— Pe cît ştiu eu, era mama lui Leonida.

— Bunica mea !

— Am fost la înmormîntarea ei. Leonida o iubea sau spunea că o iubeşte, niciodată n-am să ştiu cînd minţea şi cînd rostea adevărul. Zenobia trebuie să fie.

Mihai era cuprins ca de friguri.

— Să-mi dai o miniatură sau două. Am să le duc la Bucureşti, am să le arăt, ca o dovadă că ne tragem din acelaşi trunchi.

— Şi ce are să se întîmple pe urmă ?

— Om vedea. Uite, miniatura asta de pe perete care reprezintă un cap bărbătesc bălan, cu ochi de un albastru palid, o vezi ? Seamănă cumplit cu nepoata mea de la Paris.

— Şi eu te întreb iar : şi pe urmă ?

— Nu se poate să nu-i emoționeze. Mai ales pe Ana Maria Stamate.

— Bun. Cred. Și pe urmă, după emoții ?

— Au să mă adopte ca al lor.

— Perfect. Și pe urmă ?

— Mă scoți din fire cu acest „pe urmă". Au să mă trimeată la Paris, la Zoe Dima. Am să fac acolo carieră.

— Ce fel de carieră ?

— De unde vrei să știu de acum ? Parisul e altceva decît București și cu totul altceva decît Cosînești, la care mă condamnaseși dumneata. Am să iau miniatura asta cu capul bătrînului și cealaltă, cu margarete și albăstrele. Aș lua eu și portrete mai mari, dar sînt greu de dus și pe urmă s-ar putea ca nici unul dintre cei de azi, din urmași vreau să spun, să nu-i recunoască. Deocamdată trebuie să dau la o parte vălul de pe misterul originii mele...

— Ca în romane.

— Ca în romane, doamnă. Apoi să obțin să mă trimeată la Paris, cu Emil sau fără, mi se pare că vor să-l trimeată pe Emil pentru un doctorat, de asta au și vîndut soții Stoica bucata lor de moșie, și să-mi dea posibilitatea să ajung acolo ceva sau cineva, cum preferi să spun.

— Taci, vine Tinca. Și așa știe destule.

— Din fericire pentru mine. Altfel n-aș fi aflat niciodată și m-aș fi mirat pînă la moarte că sînt atît de deosebit de toți cei care mă înconjurau.

— Nu e nevoie să mai știe și altele, posibile sau imposibile.

— Uite că în adevăr mă doare capul. Adineauri am găsit un pretext, dar cred că sînt bolnav de-a binelea.

— Culcă-te, dragul meu. Am să-ți fac ceaiuri, am să te îngrijesc. Ești rău, Mihai, dar eu te iubesc mult.

*

Laurenția se învîrtea în mica grădină din spatele casei lor. Se gîndea unde va răsădi pansele și unde va pune mai tîrziu cepele de crin. Era ora prînzului, dar acest început de martie amesteca atîta primăvară în iarna care se încăpățîna să dăinuie și să sperie cu repezi viforniță, atîta miros de lemn crud, de pămînt răscolit adia în aerul cînd înghețat,

cînd încălzit de un soare repede ascuns în nori, acest început de martie o făcea să întîrzie voit intrarea în casă. Nu mai era bine acum acasă, parcă se strecurase moartea între pereții vechi, sau numai o stafetă a ei cernea sufletele. Ana Maria era foarte bolnavă. Trebuia să împlinească zilele astea șaptezeci și șase de ani, era o vîrstă la care alții se țineau încă binișor pe picioarele lor slăbite sau umflate, dar ea, mereu lucidă, mereu nemîngîiată, dorindu-și de ani de zile sfîrșitul, ajunsese, așa părea, la capătul chinurilor, la limanul liniștii.

Laurenția cumpărase de la o femeie care trecuse pe drum un imens mănunchi de ghiocei să i-l dea mătușii. Poate că mirosul lor avea să-i aprindă măcar o scînteie de bucurie. Sau poate avea să-i deștepte cine știe ce amintiri, și ar fi fost mai bine să nici nu i-l dea. Cumplite îi păreau Laurenției luciditatea și memoria Anei Maria. Dacă ar fi existat un leac împotriva lor, ca împotriva unor boli, Laurenția i l-ar fi dat. La nimic nu-i folosea nici faptul că pricepea tot ce auzea, tot ce se vorbea cu ea sau în jurul ei, nici că-și amintea tot. Laurenția renunțase la a o hrăni cu sila. Avea dreptate Emil, pentru bătrînă nu mai era nimic de sperat. Dacă ar fi avut cancer, de pildă, ar fi nădăjduit că mîine-poimîine se găsește medicamentul care să lupte cu el, dar înțelesese că golul din viața mătușii nimic nu l-ar umple, chiar dacă ar mai trăi un veac. Știa și acum ce e frumos și ce e urît, ce e adevăr și ce e minciună, dar nici una, nici cealaltă nu-i trezeau o participare.

Își cufundă fața în mănunchiul de ghiocei și privea prin garduri la grădinile alăturate care înviau, răscolite de vînt. Gîndurile i se amestecau. Nu numai în casă începuse să fie greu de trăit. Era destul să deschidă un ziar, ca să i se umple gura de fiere. Ceea ce se petrecea acum în țară nu se potrivea cu părerile ei și ale lui Adrian. Din fericire, nici Emil nu era departe de aceste păreri. Patriotismul urlat al legionarilor îi umplea de dezgust, ca și crucile pe care și le atîrnau de gît, pe piept, ostentativ. Amiciția cu Germania hitleristă le părea o primejdie care putea duce departe. Convenția comercială dintre cele două țări, ponderea Germaniei în comerțul exterior al României, pondere care atingea 46%, îi tulbura, le părea numai începutul unei și mai grave concesii ce li se făcea. Nu credeau o iotă din tratatele de nea-

gresiune. Cehoslovacia fusese făcută bucăţi şi împărţită „prieteneşte". Situaţia Austriei faţă de Germania era înjositoare, avea un caracter de vasalitate, parcă se aştepta anexarea ei la Reich, ameninţarea plutea în aer. Cu două-trei zile înainte, se formase un guvern Armand Călinescu, al cărui caracter se anunţa dur. Încă o dată începea vînătoarea de legionari, pe care Carol al II-lea nu-i putea suferi. Laurenţia şi ai ei nu-i puteau deopotrivă suferi, dar orice opresiune, de orice fel, le părea un pericol pentru ţară. Dacă cel puţin aceşti patriotarzi pletoşi ar fi fost înlăturaţi de nişte patrioţi adevăraţi! Adrian începuse a nu avea încredere în nici unul dintre partidele politice desfiinţate cu un an în urmă, dar destul de active în umbra în care fuseseră aruncate, şi Laurenţia se molipsise de neîncrederea lui. Amîndoi ar fi vrut altceva, ceva care să îmbine spiritul de dreptate, de ordine socială, cu un patriotism adevărat, dar nu cunoşteau calea care ducea acolo. „Ruşii au găsit-o", spusese odată Emil. Greu să afle cum era la ei, ce se petrecea în amănunt, la ce ajunseseră.

Mîncată de gîndurile astea, Laurenţia se îndreptă către uşă.

— E o doamnă la mătuşa Ana Maria, a intrat aproape cu forţa şi văd că nu se dă dusă de vreo oră, îi spuse Emil, care o aştepta în hol. Credeam că te întorci mai devreme azi, mamă. Vezi dumneata dacă poţi s-o scoţi de acolo, cred că a obosit-o destul pe bătrînă.

Laurenţia se mustră în gînd că zăbovise atîta în grădină, îşi lăsă în vestibul paltonul, pălăria şi intră în odaia Anei Maria. O găsi în pat, sta rezemată de perne şi părea istovită. În faţa ei, pe un fotoliu, o doamnă voinică, puţin cam prea voinică, se întoarse la auzul uşii.

— Doamnă Stoica! Nu mă cunoşti? Nu? Atît de tare m-am schimbat? Uită-te bine la mine.

— Doamna are ceva de vorbit mai curînd cu tine, Laurenţio, decît cu mine. Fiţi drăguţe, treceţi în salon. De altfel, e ora mesei, sper că doamna n-are să te reţină prea mult, spuse liniştit Ana Maria.

Laurenţia o pofti pe doamna trupeşă s-o urmeze. Îi era cunoscută, şi-o aducea aminte, dar nu ştia de unde şi de cînd. În salon era cam răcoare, străina se înfioră, îşi strînse un şăluţ în jurul gîtului plin şi se uită iar lung şi cu un fel de duioşie la Laurenţia.

— Văd bine că nu mă recunoşti. Ce să-i faci, anii desfigurează pînă şi marile frumuseţi, darmite pe biata Mioara Cosma !

Un fior neplăcut trecu prin inima Laurenţiei. Oricare ar fi fost mobilul vizitei ei, Mioara n-ar fi trebuit să intre la Ana Maria, să-i răscolească amintirile.

— Acuma da, te recunosc (era să spună : şi după lipsa de tact), nu te-ai schimbat mult. Eram eu preocupată de alte gînduri. Iartă-mă.

— În schimb dumneata eşti aceeaşi, absolut aceeaşi.

Vrea ceva de la mine, dar ceva important, altfel n-ar fi început cu o minciună atît de mare, se gîndea Laurenţia.

— Cu ce îţi pot fi de folos ?

Ca la comandă, două lacrămi ţîşniră din ochii Mioarei.

— Poţi salva ceea ce am mai scump pe lume. M-am măritat, am o fetiţă.

— E eleva mea ?

— Tocmai asta e nenorocirea, nu e eleva dumitale.

— Mii de copii din ţară suferă de nenorocirea asta, nu sînt elevii mei ! rîse Laurenţia.

— E elevă în clasa a şaptea la alt liceu. Şi a fost luată de val, înţelegi ce vreau să spun ? — Aici Mioara şovăi îndelung. Nu cunoştea opiniile Laurenţiei. — E un copil de azi, influenţat de unul din curentele de azi.

— Din curentele politice ? se încruntă Laurenţia.

Mioara plecă frumosul ei cap de păpuşă îmbătrînită. Ce-ar fi fost potrivit să spună acum ? De care parte era Laurenţia ? O femeie de origine nobilă ca ea trebuie neapărat să ţină la strămoşi, la glia strămoşească, la sfînta ortodoxie a înaintaşilor ei, în sfîrşit, să urască şi să hulească străinii infiltraţi în ţară. Nu poate fi decît legionară, hotărî ea repede în gînd.

— Da, firește. Îşi iubeşte ţara şi, desigur, a cucerit-o Garda de Fier.

— Dumneata nu erai lîngă ea cînd s-a întîmplat asta ?

Haiti că am dat greş ! Parcă nu-i place ce i-am spus. Cum s-o dreg acum ? Mioara îşi formulă repede o frază de apărare.

— Eu n-am vrut să constrîng personalitatea copilului meu. L-am lăsat să creadă ceea ce... în ceea ce... în sfîrşit, să meargă o dată cu acest curent care mi se părea...

— Că va ieşi biruitor. Ţi se părea oportun aşa. Şi eu ce pot face ? Fata e arestată ?

— Vai de mine ! Un copil, o fetiţă care nici nu ştie exact ce susţine, care n-a făcut niciodată vreun rău nimănui !

— Pentru că n-o fi avut prilejul.

— Pentru că e un înger, o floare de fată.

— Bun. Şi eu ce trebuie să fac pentru floarea asta ?

— În liceul în care învaţă se cam cunosc părerile ei. Acum, cînd regele a numit un guvern condus de acest inamic al Gărzii de Fier, aş vrea ca Viorica mea să treacă la altă şcoală.

— S-o ajut adică să intre în liceul în care sînt eu profesoară ? Să le molipsească, poate, şi pe altele, dacă e isteaţă. În orice caz să se ascundă de cei care o cunosc. Ce lucruri atît de grave a făcut ?

— Viorica ? Nimic. O dată, fără să vrea, din întîmplare, a fost amestecată într-o mică încăierare, o încăierare de copii. Un moft.

— A bătut vreo colegă cu opinii de stînga, cum se spune. Mi se pare că floarea dumitale e o poamă. Probabil că încă n-are pistol, ca alţi „camarazi", dar are opinii şi ghiare.

— Te rog ! În numele amintirii lui Ionică ! Pentru că era să ne înrudim cîndva.

— Asta i-ai spus şi doamnei Stamate ? I-ai răscolit sufletul pentru îngeraşul dumitale ! Noi nu ştim cum s-o facem să uite, şi vii dumneata să-i aduci aminte. Îţi mulţumesc !

Faţa Mioarei se încreţi de furie. Cum putuse spera o clipă că „Pătrata" avea şi ea sensibilitate şi sentimente, ca orice om ? Laurenţia o invidiase totdeauna, o urîse pentru frumuseţea şi feminitatea ei, şi tocmai acestei vipere venise să-i ceară ajutorul. Ce nerozie ! Bine că nu-şi spusese numele de familie. Dacă izbutea prin altcineva s-o treacă pe Viorica la alt liceu sau chiar la ăsta, la care era Laurenţia profesoară, cel puţin să n-o cunoască, să n-o persecute.

— Am greşit grav venind aici. Îmi pare rău. Uitasem cum era domnişoara Saint-Laurent. Eu mi-l aduceam aminte numai pe generosul Ionică. Mă iubea atît de mult ! Ar fi făcut orice pentru mine. Bună ziua, doamnă.

Mioara ieşi în hol cu multă demnitate.

— Emil, condu-o tu pe doamna, te rog ! spuse Laurenţia şi intră în odaia Anei Maria.

Slabă, slabă, cu părul alb adunat la ceafă, cu faţa suptă, dar lipsită de zbîrcituri, asemănătoare unui chip cioplit în lemn, Ana Maria îşi întoarse privirea către Laurenţia.

— Au venit la masă ?

— Pe Emil l-am văzut, cred că a venit şi Adrian.

— Nu, eu întreb de Ionică, de Petre. Au venit la masă ? Astăzi vreau să vin şi eu în sufragerie. Dă-mi halatul şi papucii, Agato.

Laurenţia încremeni o clipă, apoi înţelese. Era sfîrşitul.

— N-au venit încă, Ana Maria. Poţi să mai stai în pat.

— Mi-e frig.

— Să-ţi mai pun un pled peste plapumă.

— Dă-te la o parte, Agato. Nu-l pot vedea pe tata. E în spatele tău şi mi-l acoperi. Pe ea pofteşte o afară. N-are ce căuta aici.

— Doamna de adineauri ?

— Nu. Mama. N-o vezi ? Stă lipită de sobă, se uită la mine. E bucuroasă. E atît de rea, încît se bucură că mi-e frig. Şi asta îi face plăcere.

— Un moment, Ana Maria.

Laurenţia ieşi repede din odaie să-i caute pe Adrian şi pe Emil. Se aştepta ca acum să defileze în faţa ochilor Anei Maria, ca atunci cînd murise Ionică şi boala din copilărie i se întorsese iar, şi femeile îmbrăcate în negru, şi lupul, şi toate spaimele care o zguduiseră atunci.

— Emil ! Vino, băiete dragă. Adrian s-a întors ? Da ? Cheamă-l şi pe el la Ana Maria. Îşi dă sufletul. Delirează, dar nu mai are mult.

— Poate că delirează şi are să-şi revină ! se rugă aproape Emil.

— Nu, nu. Îmi dau eu seama. Vino cu Adrian, să fim lîngă ea.

Faţa Anei Maria se înseninase.

— Tată ! Tăticule ! şopti ea fericită. Ia-mă de mînă. Ionică, hai cu noi. Era o grădină mică, aproape. Să mergem în grădină, tată. Cu Ionică şi cu Petre. Agato, rămîi cu Alexandru. Totdeauna îl lăsăm singur.

Acum glasul Anei Maria coborîse atîta, încît Laurenţia trebui să-şi apropie urechea de buzele ei ca s-o audă. Bolnava avu o tresărire ciudată.

— Ana Maria, draga mea, fii liniştită ! o rugă Laurenţia. Două şiruri de lacrimi îi lunecau pe obraji şi umezeau faţa uscată a mătuşii.

— Cîteodată parcă e greu şi să te plimbi. Ia-mă de mînă, tată !

Apoi Ana Maria începu să bîiguie rar cuvinte neclare.

— N-are să se sfîrşească acum, şopti Adrian, Ştii şi tu, din spital...

— Se poate. Duceţi-vă la masă. Rămîn eu.

— Vom sta cu ea pe rînd. Vino, Emil.

Toată ziua, toată noaptea făcură cu schimbul la patul bătrînei. Uneori bolnava ridica glasul, îi chema pe Petre, pe Ionică, se uita ţintă la Laurenţia şi o întreba cine e ea, ce vrea, se uita la Emil şi se încrunta, îşi agita mîinile slabe.

Către zori nu mai spuse nimic, se întinse în pat dreaptă cu un ultim efort, şi închise ochii. Mîna ei uscată rămăsese în mîinile Laurenţiei. Se răcea, devenea grea. Laurenţia îi strigă pe ceilalţi. Erau în spatele ei de mult. Adrian o dădu la o parte pe nevasta lui.

— Ajunge, draga mea. Nu mai plînge şi...

— Eu plîng ? se miră Laurenţia şi se îndreptă din spate. Ar trebui să aprindem o lumînare. Nu ştiu la ce foloseşte, dar aşa e obiceiul.

— Am fost noi trei aici, am întovărăşit-o pînă la prag. E ca şi cum ar fi ars trei lumînări. În sfîrşit, fă cum crezi tu.

Adrian împreună mîinile Anei Maria pe piept.

— Acum urmează nişte procedee la care noi nu ne pricepem. Cheamă femeia, ea va şti şi cum e cu scăldatul, şi cum e cu îmbrăcatul. Să cheme şi popă, dacă vreţi. Oricum, o să facem o înmormîntare după toate regulile. N-are rost s-o ducem la Botoşani. Sau, ştiu eu ? Cum crezi tu, Laurenţio.

— Ionică e îngropat nu se ştie unde, iar Petre e aici, la Belu. Cred că trebuie s-o ducem lîngă Petre.

— Poate că ea s-ar vrea lîngă tatăl ei, spuse sfios Emil.

Laurenţia îl mîngîie pe obraz.

— Dragul mamei, ea nu mai vrea nimic. De asta poţi fi sigur. Te-au impresionat nălucirile ei. Înţeleg. Şi pe noi. Duceţi-vă în sufragerie. Trimiteţi-mi-o aici pe Oltea. Trebuie

să caut în dulap rochia ei cea mai frumoasă. Hai, duceți-vă. Vin eu acum să vă dau la masă. Oltea are să rămînă cu ea, s-o spele. Sau are să-și mai cheme o femeie s-o ajute. Plecați.

Adrian și Emil ieșiră din odaie, dar nu se îndreptară către sufragerie, ci către odaia lui Emil, după ce o trimiseră pe Oltea în odaia Anei Maria. Se așezară față în față și se priviră lung.

— Așa se moare, tată ?

— Uneori așa, alteori mai greu, mai urît, cînd agonia durează mai mult.

— Tată, ar trebui să telefonăm la Brașov și la Paris.

— Să vină Laurenția, să hotărască ea.

Laurenția întîrzia. Celor doi bărbați nu le era foame. Nu le era nici frig, deși în odaia lui Emil nu se făcuse încă focul. Stăteau încremeniți în fotolii, fiecare cu gîndurile lui. Adrian o revedea în amintire pe Ana Maria așa cum o cunoscuse după război, împietrită, rece, cu mintea rătăcită uneori. Despre o Ana Maria tînără, frumoasă, fericită, îi vorbise Laurenția și i-o arătau fotografiile dintr-un sertar. Emil nu cunoscuse decît o doamnă în vîrstă, lucidă, tăcută, înghețată. Și, în chip ciudat, o iubise pe mătușa asta înghețată pentru suferințele prin care știa de la mama lui că trecuse.

În sfîrșit veni și Laurenția.

— V-am căutat în sufragerie. Nu vreți să mîncați ceva ?

Adrian ridică din umeri.

— Nu putem încă. Nu te supăra, Laurențio. Ar fi bine să le telefonăm Paulei și lui Simion la Brașov, nu crezi ?

— Ba da. Telefonează-le tu, Adrian. Poate că ți-e mai ușor.

Pentru prima oară în viața ei Laurenția mărturisea o slăbiciune.

— Și Zoei, la Paris ?

Laurenția se gîndi o clipă.

— Nu. Zoei nu. Nu e nevoie să bată un drum atît de lung iar, acum, cît încă nu s-a desprimăvărat. Îi telefonăm mîine ca s-o vestim, nu s-o chemăm.

Laurenția se socotise repede în gînd. O despărțire de Liviu, încă una, poate că nu i-ar fi priit Zoei. Nepoata ei nu-i făcuse nici un fel de mărturisire cînd venise în țară la sărbători, dar, cu tot telefonul pe care îl dăduse Liviu în noaptea Anului Nou, ea simțea că în Zoe se petrecea ceva,

că o muncea o nemulțumire, poate chiar o suferință. Și, fără să vrea, îl acuza în cugetul ei pe Liviu pentru starea Zoei. N-ar fi putut explica de ce avusese din capul locului o teamă de el ca de o fiară mică, prefăcută, frumoasă și primejdioasă.

*

În aceeași zi se întoarse de la Botoșani Mihai Ispir. Era vesel, plin de nădejdi. Își ducea cu grijă geamantanul în care pusese între rufe cele două miniaturi luate de pe pereții bătrînei case, odinioară a Movileștilor. Nu știa cum le va arăta Anei Maria, ei înaintea oricui, ei, care trebuie să le fi cunoscut din copilărie, dar făcea zeci de planuri în mintea lui. Totul avea să semene cu o lovitură de teatru. Lovitura asta trebuia pusă în scenă cu talent. Bătrîna doamnă Stamate era îndeobște rece, distantă, nu numai cu el, cu toată lumea, dar aceste mărturii ale copilăriei ei nu se putea să n-o tulbure și poate să-i topească pentru un moment gheața din inimă.

Către seară îi dădu un telefon lui Emil. Un glas necunoscut îi răspunse în șoaptă că-l va chema pe Emil la telefon. Apoi prietenul lui îi spuse tot în șoaptă că se bucura de întoarcerea lui, că avea nevoie de prietenia lui acum mai mult decît oricînd, că moartea se abătuse peste familia lui. Cînd auzi numele Anei Maria Stamate, Mihai fu cel căruia i se tăiară picioarele. Întregul eșafodaj de planuri i se dărîmase. Chestiunea nu era pierdută, dar trebuiau găsite alte căi pentru a-și cîștiga locul în familia *lui*.

— Vii acum să stai puțin cu mine ? întrebă încet Emil.

— Acum ? Cred că... mi se pare că e prea devreme pentru tine și pentru voi toți să vă dea buzna în casă un om străin. Și... și... sînt foarte obosit de drum și înghețat. Dar nu, nu de asta, pentru tine cred că nu e bine să vin chiar acum. Mîine, Emil, mîine.

Mihai își adună puterile și găsi în gîtlejul lui uscat un glas bărbătesc :

— Gîndește-te că mătușa era bătrînă, era bolnavă. Fii înțelept, Emil, privește moartea asta ca pe o eliberare.

Ce platitudine am spus, Doamne, ce platitudine ! Dar văd că lui Emil i-a făcut bine. Mi-a răspuns : „Ai dreptate !" Eh, nu se putea să moară altcineva din neam ? Trebuia musai să moară bătrîna înainte de a mă recunoaște, de a mă im-

pune celorlalți ! Poate că n-ar fi făcut-o, era o femeie indiferentă la suferințele altora, dar era mătușa mea, ruda mea cea mai apropiată. Aș fi obligat-o să mă recunoască. Am în mine atîta putere de convingere și atîta încăpățînare ! Acum trebuie să mă gîndesc cui mă adresez mai întîi. Și pe urmă mătușa, tocmai pentru că mi-era mătușă, mai apropiată în rudenie de mine decît de Emil, ar fi putut să-mi lase... Ce ? Casa asta din București ? Aș, sigur că a lăsat-o Laurenției Stoica. Poate unele bijuterii, ca să mă despăgubească de faptul că sînt o victimă, cum zice Linica Mardare. Chiar dacă nu l-a iubit pe tata, eu tot o victimă din neamul lor și a neamului lor sînt.

A doua zi Mihai veni în casa Stoica și puse pe picioarele răposatei un mare buchet de liliac alb. La înmormîntare nu se putu opri să nu se așeze în rînd cu Emil și cu Laurenția. Dacă azi ei nu știau de ce, aveau s-o afle mîine-poimîine.

Nu era lume prea multă la înmormîntarea Anei Maria Stamate. Prietene ea nu mai avea de mult. Veniseră colege ale Laurenției, foști pacienți ai doctorului Stamate, cărora el le salvase viața. Pierdută în ultimele rînduri stătea Gina Georgescu. Ea nu se apropie de familie decît în clipa cînd toți cei de față o condolau. Și mai era un domn necunoscut, cu părul alb, care se uitase tot timpul slujbei din capelă la fața destinsă, aproape surîzătoare a moartei și care pe urmă, șchiopătînd cu un picior a cărui labă părea o proteză ascunsă într-un șoșon enorm, veni în urma sicriului și aruncă peste el, în groapă, un buchet de violete. Își aducea aminte bine Dinu Olteanu cum mirosea a violete camera lui în singura zi, în fericita zi în care Ana Maria venise la el să-și ia rămas bun înainte de plecarea lui pe front.

Laurenția o opri pe Gina și o chemă să vină la ea acasă, la o ceașcă de ceai. Nu, nu făcea un praznic, poftea cîțiva prieteni care înghețaseră în capelă și în cimitir.

— Pe Mihai nu-l chemi ? o întrebă la ureche Emil.

Laurenția îi răspunse scurt :

— Dacă tu îl vrei, cheamă-l tu. Eu nu mă împotrivesc.

În drum spre casă, în mașina în care stătea între Adrian și Paula, Laurenția se întreba ce justifica antipatia ei pentru acest prieten al lui Emil, totdeauna politicos, care nu fusese ciudat decît în noaptea de revelion, dar numai din pricina băuturii, și de ce îl detestă pe Liviu așa, de la depărtare,

fără să aibă motive clare şi concrete. Începuse ea să devină o cucoană bătrînă şi acră? Uite că nu era acră cu Gina Georgescu, nici cu elevele ei. Elevele o iubeau. Poate că era geloasă, şi asta s-ar fi putut, pe faptul că Zoe şi Emil, cei mai apropiaţi sufletului ei afară de Adrian, îşi împărtăşeau afecţiunea şi altora. Atunci ar fi trebuit să-i fie antipatică şi Gina, şi uite că nu-i era. Poate că totuşi avea un fler deosebit, de cîine de vînătoare, care simte jivina sub orice înfăţişare s-ar ascunde.

Îl văzuse şi ea pe domnul necunoscut lor, cel care aruncase în groapă un mănunchi de violete. Parcă îşi ducea greu un picior.

— Tu ştii cine era domnul acela infirm, Adriane?

— Nu. Poate o cunoştinţă a lui Petre.

Şi nimeni nu ştiu că Dinu Olteanu venise la înmormîntarea Anei Maria, pentru că nimeni nu ştia cine fusese şi ce însemnase o clipă acest Dinu Olteanu pentru ea. Nici marea lui dragoste n-o cunoscuse nimeni, iar Ana Maria o uitase o dată cu pierderea fiului ei.

Emil era frămîntat în sufletul lui. De atîtea ori îi spusese maică-sii că o ţine în viaţă cu sila pe mătuşa ei, iar acum se simţea parcă vinovat. El îi dorise moartea! I-o dorise ca pe o salvare, dar o dorise, şi asemenea sentiment n-ar trebui să aibă nimeni faţă de nici una dintre făpturile vii, sensibile. Era acum mai bine pentru Ana Maria? Putea avea el certitudinea asta, după ce auzise pămîntul căzînd peste sicriul ei? Şi în definitiv putea şti că ceea ce rămăsese acolo, micşorat, uscat în fundul coşciugului, nu mai simţea nimic, chiar nimic? Cine şi cînd îi făgăduise vreodată că morţii sînt morţi de-a binelea, sau că duhul lor se desprinde de coaja care l-a învelit şi e pe undeva, eliberat, uşor, fericit?

O mînă mică se aşeză pe mîna lui. Stăteau la ceai în jurul mesei din sufragerie ai lui şi cîţiva prieteni. Nu-şi dăduse seama că încremenise de mult cu ochii în fundul ceştii lui goale. Gina, lîngă ea, se neliniştise văzîndu-i încremenirea, îşi aşezase mîna subţire, brună, peste mîna lui.

— Emil! Totul e aşa cum trebuie. Priveşte lucrurile cu puţină înţelepciune. O viaţă se stinge ca o flacără. În urma ei nu mai există durere. Mătuşa ta a suferit mult. Acum nu mai suferă. Nu e mai bine?

Cuvintele ei nu-l alinau, dar îi făcea plăcere că e Gina aceea care le spune. Cuprins de remuşcări cum era, sensul vorbelor îi rămînea străin, apropierea Ginei însă era caldă şi pe ea n-o putea ignora.

Mihai stătea ceva mai departe, lîngă Paula căreia îi vorbea încet şi convingător.

— Cei bătrîni trebuie să se ducă, mai ales cînd ponderea lor e cît a unui fulg. Să rămînă veşnic, şi să rămînă veşnic tînără ca acum o făptură ca fiica dumneavoastră, care înseamnă pentru oricine, nu numai pentru părinţii ei, un miracol greu de cîntărit, pentru că egalează greutatea lui în aur. Greşesc, aurul nu poate fi comparat cu muzica. El are echivalenţe în lumea materială, muzica n-are egal în nimic.

Paula, uşor măgulită, zîmbea vag şi-şi ştergea ochii care i se umpleau mereu de lacrimi. Telegrama care venise azi de la Zoe cuprindea în ea atîta durere, încît avea impresia că Zoei îi era foarte frig acolo, departe. Paula plîngea pentru Ana Maria şi pentru Zoe în acelaşi timp.

— Îţi mulţumesc, domnule Ispir. Oricine are o părere bună despre fiica mea mi-e puţin prieten şi mie.

Paula, care avea amintiri clare şi multe despre Ana Maria, îşi dădea seama că Zoe n-o văzuse pe această mătuşă vioaie şi într-adevăr frumoasă decît cînd era copil, în verile petrecute la Glodeni. Apoi, după război, nu mai întîlnise decît o femeie cînd cu minţile rătăcite, cînd lucidă, dar îngheţată, depărtată, tristă. Şi totuşi avea atîta dragoste pentru ea! Poate că toată dragostea pentru toţi şi tot ce lăsase în ţară se adunase acum în sufletul Zoei cu prilejul morţii mătuşii la care locuise cît timp urmase Conservatorul la Bucureşti, poate că tot ce lăsase în urmă o durea acum, cînd nu mai voia sau nu mai putea să se întoarcă. Mai blajină, mai puţin bănuitoare decît Laurenţia, Paula simţea totuşi că Liviu Dima pusese stăpînire pe Zoe şi stăpînirea asta era poate tiranică. O mamă simte sau presupune totdeauna cine ştie ce nemulţumiri pe care le are sau nu le are fiica ei.

— Şi Liviu Dima! continua încet Mihai la urechea Paulei. Eu n-am avut norocul să-l aud cîntînd, am un singur disc al lui, dar am citit articole, am văzut fotografii în reviste străine. Un zeu, aşa mi-a părut.

Paulei îi veni nu să suspine, ci să geamă. Trebuie să fie grea viața alături de un zeu. Și ea, Zoe, cu ce era mai prejos de această zeitate? Nu cînta ea cu mîini de înger?

— Știi? Eu am dorit această moarte, îi spuse Emil Ginei. Azi mi se pare că, dorind-o, eu am adus-o și am remușcări.

— Pentru ce i-ai dorit-o? Voiai s-o moștenești? îl întrebă Gina privindu-l în ochi.

— Eu? Pe mătușa Ana Maria? Cum îți poți închipui...

— Nu-mi închipui deloc. Pun o întrebare foarte firească.

— Voiam să nu se mai chinuie. Să nu mai întîrzie pe acest pămînt pustiu pentru ea. Sigur, existam noi, care o iubeam, dar fiul ei, bărbatul ei muriseră. Ea nu-și mai găsea rostul, suferea.

— Atunci de ce ai remușcări? Așa e bine, așa trebuia să se întîmple poate mai demult. Ar trebui să fii liniștit, mulțumit.

— Ai dreptate, dar nu pot.

— Moartea unora dintre noi s-ar cuveni să fie pentru alții o bucurie. Și nu sîntem în stare de ea.

— Sakuntala, mă înveți filosofie budhistă?

— Vai, n-am învățat-o încă nici eu! Poate că mi-ar folosi la ceva.

Era frumoasă Gina în clipa asta. Emil era mișcat și de dorința ei de a-l liniști, și de frumusețea ei foarte pură, foarte cuminte. Și-i trecea prin cap că era bogat, foarte bogat cu doi prieteni ca Mihai și ca Gina, cu niște părinți ca ai lui.

Oaspeții se pregătiră de plecare. Ieșiră aproape toți deodată, și Laurenției îi păru casa pustie, cu toate că Paula și Simion aveau să mai rămînă în București cîteva zile. Se năpusti în odaia lor, să le facă patul de culcare, intră la Emil să-i deschidă ferestrele, să aerisească odaia în care nu intrase nimeni, nu fumase nimeni. Era ora la care de obicei se ocupa de Ana Maria. De acum înainte, trebuia să-și găsească altceva de făcut la vremea asta, ceva care s-o ajute să nu se mai gîndească. Pentru că, dacă refăcea în minte întreaga viață a mătușii ei, o găsea plină de zbucium și dureri, rar și puțin luminată de fericire.

*

Primăvara venise caldă deodată, asemeni unei veri. Oamenii erau zăpăciți de năvala ei, la fel ca vegetația care nu-și urma cursul firesc, îmbulzea și încăleca înmuguriri, înfloriri care ar fi trebuit să se succeadă. Lui Emil îi părea că e puțin beat, puțin năuc. Trebuia să învețe mult pentru examenele din primăvară, știa că trebuie să aibă capul clar, dar în el era o învălmășeală de dragoste și de primăvară care îi încurca gîndurile și hotărîrile. Trebuia să se ducă neapărat la un seminar, dar se repezea mai întîi pe la bibliotecă. Părăsise aproape de tot biblioteca Academiei, unde ar fi putut citi adesea lîngă maică-sa. Prefera să meargă zilnic la Fundație, cu remușcări că o trădează pe Laurența, dar dornic s-o vadă pe Gina. Foarte des n-o găsea acolo : mai cumpănită decît el, se dusese la un curs, dar el își pierdea seminarul. Voia să învețe acasă o după-masă întreagă, pe la ora șase nu mai putea sta locului, alerga nebunește către facultate sau către casa ei, norocul nu-i putea fi vrăjmaș, trebuia să i-o scoată în cale. Dacă o găsea, porneau alături prin Cișmigiu sau, ca să fie mai singuri, prin cartiere mărginașe, pe străzi cu salcîmi bătrîni, cu case scunde, cu maidane care miroseau a buruieni bătute și încinse toată ziua, de soare. Nu se țineau de braț, nu se îmbrățișau la despărțire. Simțeau o ilimitată fericire cînd spuneau „noi", și-l spuneau cît mai des, pentru orice împrejurare, pentru tot ce avea să fie în viitor. Asta parcă era o făgăduială de amîndouă părțile. Nu se promiteau lucruri precise, se întrevedea însă ceva ca o mare lumină în fața lor. Către ea mergeau, nu călcau pămîntul mergînd.

Cu Mihai ajunsese Emil o dată pînă la ceartă. Cu toate că era și se simțea totdeauna mai tînăr, cu toate că influența lui Mihai îl intimida uneori, Emil nu putea înțelege de ce Mihai continua să se plimbe de la o facultate la alta, de ce nu prindea rădăcini nicăieri, de ce se amesteca uneori în discuțiile unui seminar și dădea răspunsuri ascuțite sau ridica probleme greu de descurcat, fără să se înscrie undeva, să studieze neîntrerupt, să ajungă la o diplomă, oricare ar fi fost ea.

— Nu vezi că sînt ca un trubadur ? glumea Mihai. Îmi ciripesc cîntecul din castel în castel, nu mă pot opri nicăieri. Nimic nu mă interesează destul.

— Citeşti filosofie, literatură, văd că te interesează zeci de lucruri. De ce nu alegi ?

— Odată şi odată am să aleg eu. Pentru tine e mai uşor. ai ales filosofia, ai ales-o pe Gina, n-ai stat mult pe gînduri.

— Pricep. Eu sînt mai limitat, mai redus.

— N-am spus asta. Eşti mai clar înlăuntrul tău. Dacă ai şti cît îmi placi şi cît te invidiez pentru dragostea asta cu Gina ! Voi doi parcă n-aţi fi făcuţi din carne şi sînge, vă iubiţi ca doi îngeri. Sînt sigur că n-ai îndrăznit nici s-o mîngîi vreodată.

— Nu. Mă disprețuiești pentru asta ?

— Deloc. Te admir. Vă admir pe amîndoi. Eu m-am întors la Magda Artemie şi, cu toate că multe trăsături ale ei nu-mi plac, trebuie să spun că am ajuns foarte departe. Vai, pune, Doamne, strajă gurii mele, nu e frumos, nici onorabil ca un bărbat să-şi dezvăluie faţă de altul, chiar şi de cel mai bun prieten, legăturile cu o femeie. Ea n-are decît să fie indiscretă, şi este din plin, eu am alte îndatoriri.

— Mihai dragă, să ne întoarcem de unde am plecat. E nevoie să faci studii temeinice, nu se poate altfel. Ce vei deveni tu în viaţă ? Cît timp au să-ţi mai cumpere părinţii paltoane îmblănite şi au să-ţi plătească odăi mobilate luxos ?

— Părinţii ? Părinţii mei ? O veşnicie ! rîse zgomotos Mihai. Într-o bună zi, trebuie să-i cunoşti şi tu pe părinţii mei. Poate că mama n-are să-ţi placă destul, dar după tata ai să te dai în vînt.

— Cînd vei vrea tu.

— Nu sînt în Bucureşti. Dar ai să-i cunoşti în curînd.

— Cînd te înscrii la facultate ?

— Eh, Emil, începi să devii pisălog şi plicticos. Vorbeşte-mi mai bine despre orhidee.

— Despre ce ?

— Despre orhidee. Nu ţi se pare că Gina seamănă cu o floare exotică ?

— Nu seamănă, este. Gina nu-mi pare o femeie, face parte parcă din regnul vegetal. Orhidee ? Fie. Aşa e. Cînd te înscrii la facultate ? în toamnă, nu-i aşa ?

— O dată cu moartea primelor frunze. Ăsta va fi doliul meu după ele : studiul serios şi aplicat.

— Îţi mulţumesc, Mihai.

— Să răspund : „n-ai pentru ce" ? Nu orice cuvînt care iese din gura mea e adevărat. N-o lua drept bună. Şi să ştii că, dacă o voi face, va fi de dragul tău şi din stimă pentru mama ta. Sau, mai bine zis, ca să cîştig stima mamei tale.

Emil nu mai stărui. Cunoştea antipatia Laurenţiei pentru Mihai. În adevăr, poate că atunci cînd îl va vedea studiind, va fi mai îngăduitoare faţă de el, îl va stima poate, cum spunea Mihai.

Într-una din dimineţile în care n-o găsise pe Gina la bibliotecă, Emil începu să hoinărească fără nici un rost. N-o luă spre facultate ca de obicei, ci către Şosea. Îi era cumplit de dor de ea. Nici în ajun n-o văzuse. Pe Calea Victoriei i se năzărea mereu trupul năltuţ, subţire, taiorăşul cenuşiu-deschis cam sărăcuţ pe care îl purta ea zilnic de cînd începuse primăvara. Alerga după acea umbră care îi semăna şi, cînd se apropia, vedea că nu e ea. Şi iar i se năluce altă Gină în faţa lui. În colţul străzii care ducea în Piaţa Amzei o siluetă zveltă, cenuşie, o apucă spre piaţă. Din cîţiva paşi, Emil o ajunse. Nu era ea. Ce ciudat să semene atîtea femei cu Gina, cînd era unică, fără pereche !

Dar cînd trecu prin faţa micii cofetării din piaţă şi se uită întîmplător prin vitrina ei, o văzu, o văzu cu adevărat. Era Gina, cu taiorul ei cenuşiu, cu pălăriuţa de pai de sub care îi ieşea la ceafă un mănunchi mic de bucle. Era Gina aşezată la o masă, faţă în faţă cu un bărbat tînăr. Bărbatul bea o cafea, Gina mînca plină de atenţie un cataif. Se uita la acel cataif ca la un joc de şah foarte complicat, în vreme ce domnul spunea ceva.

Primul gînd al lui Emil fu să intre în cofetărie, să se ducă la masa Ginei. Apoi se opri nesigur, nedumerit. Cine putea fi acel domn ? De ce stătea Gina la aceeaşi masă cu el şi-l asculta parcă, fără să-şi ia ochii de la cataif ? În clipa aceea Gina ridică fruntea, îl văzu pe Emil în faţa vitrinei, îl privi o secundă grav, apoi îi zîmbi şi-i făcu un semn vag cu mîna. Nu, cu semnul ăsta nu-l chema înăuntru. Emil porni năucit mai departe. O ghiară parcă îi prinsese inima. Nu-l chemase înăuntru. Stătea la o masă cu un domn. Gina lui ! În sfîrşit, domnul putea fi o rudă. Vorbeau despre chestiuni de familie şi n-avea rost să-l poftească şi pe el la sfatul lor. Dar dacă nu era o rudă ? Gina vorbise de mai multe ori de

singurătatea ei, niciodată despre neamurile sau prietenii ei. Despre maică-sa numai, și atît.

Ziua asta caldă îi părea lui Emil copleșitoare. Nu mai avea nici un rost să se ducă la Șosea, nu mai avea rost să se ducă nicăieri. Nici acasă nu-l trăgea inima. Îi venea să se așeze pe o margine de trotuar, să se culce pe o margine de trotuar și să zacă. Întîi îl privise foarte grav, apoi zîmbise. Un zîmbet slab, silit. Și semnul pe care îl făcuse cu mîna nu însemna nimic. Dacă cel puțin acel domn ar fi fost bătrîn. Era un om care putea să placă, un om puternic, cu o frunte înaltă. Poate că nu era nici puternic, poate că avea fruntea îngustă, nu-l privise atent, el se uitase la Gina. Îl salutase și-i zîmbise ca unei vagi cunoștințe. Dar el o salutase pe ea ? Nici nu știa dacă își scosese pălăria, dacă se înclinase. În clipa asta ar putea jura că n-o salutase. O privise prostește, ca un netot ce era, o privise și trecuse mai departe. Ce grădină era asta din fața lui ? Ah, da, Grădina Icoanei. Nici nu știe cînd a ajuns aici, pe ce drum. E o grădină săracă, fără aer, fără destui copaci, fără pajiști și ronduri cu flori. Nici nu merită cinstea să-i spui grădină. În spatele lui nisipul scrîșnește tare. Cineva îl ia de braț.

— Am alergat după tine, abia mai respir, spune Gina. E îmbujorată și în adevăr abia mai poate respira.

— Să stăm aici, pe bancă, rostește Emil cu un glas pe care nu și-l recunoaște, un glas slab și răgușit.

— M-am întîlnit cu vărul meu, nici nu știam că e în București. Și nici măcar n-a trecut s-o vadă pe mama cînd a venit încoace, să-mi spună cum arată.

Gina vorbește repede, ușor, parcă n-ar înțelege nici ea ce spune. Nu, parcă n-ar crede ce spune, se gîndește Emil. Mă minte și mă minte prost.

— Era... un văr ?

— Da, vărul meu, fiul fratelui mamei.

— Din munții Buzăului ?

— Nu chiar din munți, de mai la vale. Ce e cu tine ? Nu te simți bine, Emil ?

— Ba da... Gina !

— Ce e ?

— Eu nu cred că era vărul tău.

Gina se înroșește pînă la rădăcina părului.

— Emil, niciodată, auzi tu, niciodată să nu te îndoiești de mine și de spusele mele. Să nu-mi aduci jignirea asta, Emil. Și dacă vreodată n-ai să pricepi ceva, să crezi mai curînd că e vorba de vreun lucru foarte al meu, care ție poate că ți-ar dăuna sau ți-ar fi total indiferent, decît că îți ascund, că te fur cu ceva. Noi nu ne-am spus niciodată cuvinte de dragoste, dar știm bine amîndoi că e vorba de ea. În numele ei îți cer puțină încredere. Sau multă, atît cît poți tu da. Ne-am înțeles ?

Emil îi luă amîndouă mîinile, le strînse o clipă la piept și le sărută apăsat.

Începură examenele. Emil învăța pe brînci, le dădea pe rînd, o întîlnea pe Gina cînd erau amîndoi liberi un ceas, dar continua să se îndoiască de ea, deși își iurase că o va crede întotdeauna. Îndoiala asta era ca o boală. Încerca s-o alunge și nu putea. Nici unul dintre ei nu-și schimbase atitudinea față de celălalt din ziua acelei explicații din Grădina Icoanei, Emil însă era sigur uneori, sigur prostește, cum își spunea el singur, că Gina îi ascunde ceva, că Gina are și alte preocupări decît învățătura și dragostea. Ce însemna acel lucru tăinuit de Gina care lui i-ar dăuna ? Poate că nu voise să spună chiar asta, „dăuna", ci „displăcea". Nu-l putea ghici. Trebuie să fi fost ceva în legătură cu familia ei. Gina poate se socotea din alt strat social, mai de jos, și se jena de asta sau credea că l-ar supăra pe el. Nu-l cunoștea încă, nu-l cunoștea destul. Era atît de neliniștit, încît Laurenția băgase de seamă și-l întrebase ce se petrece cu el. Îi povestise tot și, povestind, își dăduse seama că acest „tot" era un nimic. Gina mîncase un cataif cu un domn, cu vărul ei, într-o cofetărie din Piața Amzei. Ce descoperire cumplită ! Pe urmă alergase după el să-i iasă sufletul și mai multe nu, pînă în Grădina Icoanei. Mărturisise că nu-i spune chiar tot ce-o privea, dar asta nu era treaba lui.

— Fiule, îi spusese grav Laurenția, dacă pornești în viață cu asemenea suspiciuni fără temei, dacă vrei neapărat să suferi din pricina fetei care ți-e dragă, să știi că pornești prost. Eu sînt o fire prudentă și te-am învățat și pe tine să fii prudent, dar nu bănuitor, nu gata să-ți încarci prietenii sau neprietenii cu scorneli și acuzații care se nasc din tine, nu din

vini ale lor. Viața noastră ar fi foarte urîtă dacă ne-am închide într-o carapace de neîncredere. E mult mai bine să te dăruiești chiar dacă o vei regreta cîndva, decît să te ții pe tine în gheare, ca Harpagon caseta lui, străin de bucuria întîlnirilor între oameni și să pierzi, să lași să treacă pe lîngă tine o iubire, o prietenie. Cu alte cuvinte e mai bine să te lași furat, decît să te furi tu pe tine de ceea ce ar putea însemna o bucurie în viață.

— Bine, dar tot dumneata esti cea care te îndoiești de Mihai Ispir.

— Adevărat, am îndoieli în privința lui. Dar te-am rugat vreodată, — pentru că între noi doi nu poate fi vorba de interzicere —, te-am rugat eu vreodată să nu-l mai vezi sau să nu-l mai poftești în casa noastră ?

— Nu, e adevărat.

— Timpul ne va dovedi dacă instinctul meu sau elanul tău a avut dreptate. Și dacă Mihai are s-o cîrmească la dreapta, prea la dreapta, — înțelegi ce vreau să spun ? — eh, atunci sînt sigură că tu singur ai să te desprinzi de el.

— Personalitatea lui e mult mai puternică decît a mea, rosti Emil pe gînduri.

— Ce vrei să spui ? Că, dacă mîine-poimîine ar exprima niște opinii fasciste, te-ar influența și pe tine ?

— Nu, nu sînt chiar atît de slab. Dar lupta între noi s-ar da cu forțe inegale. Aș avea nevoie de ajutorul tău, mamă ! — și Emil începu să rîdă ca de o glumă.

— Băiatul meu, încep să ating vîrsta la care o mamă are nevoie de tăria fiului ei.

— Oho-ho ! Pînă acolo mai va. Laurenția Stoica e încă tare ca o stîncă.

Lui Mihai, Emil nu-i spusese nimic din ceea ce-l rodea. Îi era rușine să pară slab în fața lui și se temea de spiritul poate prea realist, prea jupuit de poezie de care dădea uneori dovadă Ispir. Și, ca un făcut, tocmai acum îl apucase pe Mihai o criză de scepticism.

— Tu crezi în Gina ta, foarte bine pentru tine. Eu nu pot crede nu în Marga, în care n-ar crede nici un om cu puțină doxă, dar nu cred în nici o femeie din lume. Sînt altfel făcute decît noi, din mai puțin, mai lunecos, mai instabil, mai fărîmicios. Și, pe lîngă asta, au un spirit de apărare, de conservare pe care noi nu-l avem. Cel mai inteligent băr-

bat din lume poate fi tras pe sfoară, înşelat şi în extaz în faţa celei mai proaste femei.

— Ascultă, Mihai, tu ai o mamă ?

— Am. Cred că ţi-am mai spus.

— Intră această mamă în definiţia pe care ai dat-o adineauri despre femeie ?

— Mama mea, da, poate că intră într-o formulă şi mai crîncenă. Maică-ta nu.

— E absurd ce spui. Şi mama e femeie. Ori există excepţii, şi ele sînt milioane, ori definiţia e proastă.

— Emil dragă, nu lua de bun tot ce iese din gura mea. Nu sînt încă înţeleptul Solomon, nici Socrate. Lasă-mă să mai şi glumesc puţin.

*

În pragul vacanţei, Emil îşi dete seama : greu îi va fi să se despartă pînă la toamnă de Gina. Ea pleca la Buzău, poate şi mai sus, împreună cu maică-sa, la Vintilă-Vodă sau la Lopătari. Chiar dacă Emil ar fi făcut nebunia s-o caute la Buzău, risca să n-o găsească. S-ar fi putut duce şi la mănăstirea Gătanul, sus, în munţi. Vara voia să stea la cheremul maică-si, să-i facă toate chefurile, era destul că o lipsea de prezenţa ei atîtea luni pe an.

Îi era greu să se despartă şi de Mihai, dar prietenul lui spuse în treacăt, ca pe un lucru foarte firesc, că în vara asta avea să treacă şi pe la Braşov, şi ceruse adresa soţilor Mocanu. Apoi avusese aerul că-şi regretă cuvintele.

— Dar nu vin nepoftit.

— Păi, te poftesc eu de pe acum.

— Nu tu eşti stăpîn acolo. Am să stau la Hotel Coroana, ca şi în alte veri, şi am să-ţi trimit un comisionar cu un bilet. Ţin să fiu invitat de doamna Paula Mocanu.

— Ai să fii, bineînţeles.

Mihai Ispir se gîndea cu emoţie şi curiozitate la acel Hotel Coroana, în care nu călcase niciodată. În viaţa lui nu locuise o zi într-un hotel. Va trebui ca Linica Mardare să umble iar la economii. Dacă ar merge împreună cu ea şi ar face acolo, la Braşov, legătura între maică-sa şi familiile Stamate şi Mocanu ? Ar fi mai uşor ? Le-ar plăcea Linica acestor doamne ? Cine ştie, poate că nu e în stare ei s-o aprecieze

destul. Ei, și dacă s-ar cunoaște acolo, ce ar fi de cîștigat față de problema în sine ? Excursii, petreceri în păduri, o intimitate care se creează altfel în vacanță, și deodată marea mărturisire a Linichii, ca să-i facă praf pe toți. Nu, Linica n-are să vrea și nici nu știe să joace teatru de bună calitate. Tot neamul ăstora o inhibă. Și, vorba ei, el, Mihai e victima, ea nu e decît o femeie care și-a înșelat bărbatul. Are să se ducă singur la Brașov. Deocamdată va pleca la Botoșani, să se lăfăie puțin în casa strămoșilor lui și să scoată cîți bani o putea de la maică-sa.

Emil se despărți greu de Gina.

— Sakuntala, n-ai să mă uiți ?

— De mîine chiar. Din Gara de Nord. Ba mi se pare că te-am uitat de azi de dimineață. Cine ești tu, băiat frumos, care îți porți sufletul în ochi ca pe o lumină ?

— Sînt un îndrăgostit, iubesc o floare de lotus.

— Oh, ce schimbător ești ! Iubeai o orhidee altădată. Ești botanist ? Să nu cumva să presezi floarea între paginile unui album și s-o uiți acolo !

— Niciodată, Gina, nu mi-ai dat adresa ta din Buzău.

— Uite, ți-o scriu aici, dar ți-am spus, s-ar putea să fiu cine știe unde cînd vine scrisoarea ta și să-ți răspund tîrziu. Să nu te superi.

— Are să-mi fie foarte dor.

— Are să-mi fie foarte dor, Emil.

Plimbîndu-se singur prin Stejăriș, pe Varte, ajungînd pe poteci necunoscute pînă în Poiană, Emil își aducea aminte ultimele lor cuvinte. La trei scrisori nu primise răspuns. Gina îl prevenise că poate fi împreună cu maică-sa prin cine știe ce sat de pe Valea Slănicului. Nu era supărat, era trist. Îi plăcea să vadă de sus orașul, îmbulzeala de acoperișuri înalte, roșii, povîrnite, de olane, îi plăcea să vadă văile din care urcase, cu livezi în fundul lor, pietroase și cu copaci din ce în ce mai rari cu cît li se înălțau și li se îngustau malurile. Soarele le umplea cît era ziua de lungă, le părăsea treptat către seară, cînd cobora în spatele munților cărora le aurea de rămas bun crestele. În adîncul văilor se făcea răcoare, răcoare era și pe străzile orașului pe care turiștii își plimbau oboseala zgomotoasă după o zi plină.

În vremea asta, Mihai Ispir se deprindea din ce în ce mai mult cu huzurul și răsfățul casei din Botoșani. Un sin-

gur lucru îl supărase cumplit din prima zi : Linica vînduse automobilul !

— Cum ? Așa, fără să mă întrebi dacă sînt de acord sau nu ?

— De unde crezi tu că am luat banii pe care ți i-am trimes ? I-am furat ? Tot pentru tine l-am vîndut.

— Trebuia să-mi ceri părerea.

— N-ai cerut chiar tu ca, dacă vînd ceva, să fie un lucru rămas de la Mardare, să nu fie al „strămoșilor" tăi ?

— Altceva nu se mai găsea ?

— De asemenea valoare nu.

— Și ce ți-ai spus ? „A umblat derbedeul o viață pe jos, să umble și de acum înainte" !

— Nu mi-am spus nici asta, nici altceva. Aveai nevoie de bani ? I-ai avut. Mai ai încă la mine din prețul mașinii.

Mihai încercase să se deprindă cu ideea asta amară. Visase să i se dea lui automobilul, să se plimbe cu el prin București. Eh, avea să se despăgubească în alt fel, în toate felurile. Nu voia să alerge la Brașov, cum l-ar fi îndemnat inima, voia să se lase așteptat. Linica nu știa cum să-i intre în voie. Îi comandase acum o întreagă garderobă de vară, potrivită la munte.

— Dacă te-ai fi priceput cît de cît, tata, Leonida Movilă, nu vindea Izvorul, moșia unde m-ai născut, și acum nu ne perpeleam în căldura Botoșanilor, stăteam la conac, ni se aduceau fructe din livadă, flori din grădină... Aveam și grădină de flori, nu-i așa ?

— Da, era acolo o grădină, răspundea spășită Linica. Și așa îi dăduse prea multe amănunte în legătură cu Leonida, cu nașterea lui, cu moșia Izvorul. I le dăduse prostește.

— Mobilele erau mai frumoase decît aici, în casă ?

— Nu. La fel. Nu știu. Același gen. Mai puține tablouri.

Mihai își dădea seama că o chinuie. Îi părea rău. Se întreba dacă nu cumva îi devenise dragă și trebuia s-o recunoască. Îl cuceriseră răbdarea, tandrețea ei, indiferența ei actuală față de tot ce putea spune tîrgul despre acceptarea lui în casa ei. Îl lepădase de copil, dar era ea atît de vinovată ? Îl putea aduce în casa lui Mardare ? Îi putuse refuza ceva lui Leonida, care era fermecător, după cum spunea ea ? Bătrîna de la București, doamna Ana Maria Stamate, îi spusese o dată că semăna cu Leonida. Se știa frumos, era, pro-

babil că moștenise și farmecul tatălui său. În noua lui familie care ignora încă legăturile lor de rudenie, numai Laurenția îi opunea parcă rezistență. Avea s-o cucerească și pe ea. Și pe Zoe, asta era și mai necesar.

Cînd își făcu bagajele să plece la Brașov, Linica dovedi atîta devotament, atîta atenție încît la despărțire Mihai o strînse în brațe și o sărută apăsat pe obraji. Aproape îi părea rău că o lasă aici, că el pleacă singur în locuri mult mai frumoase. Oare oi fi sentimental ? se întreba mirat în trenul care îl ducea departe. Probabil că sînt, am moștenit și de la ea ceva, o fărîmiță de slăbiciune, dar unui voinic ca mine îi stă bine să fie uneori și duios. Zău că nu m-am prefăcut adineauri, mi-e dragă și mama asta, mi-e dragă și cea de la Cosînești, dar, ca să fiu sincer, mult mai drag îmi sînt eu mie. Asta trebuie să mă conducă în viață.

Nu era cine știe ce Hotelul Coroana. Avea un caracter boieresc, dar nu era comod, nu era ca „cele" văzute în filme.

Mihai își încercă răbdarea. Două zile se plimbă prin oraș și abia a treia zi îi scrise lui Emil și-i trimise biletul printr-un comisionar. Cu același purtător îi veni o scrisoare de la Emil care îl invita din partea doamnei Paula Mocanu a doua zi, la masă. Ca să-i treacă după-masa și seara mai ușor, urcă să cineze la micul restaurant de pe Varte. Grădina nu era plină. O singură masă zgomotoasă, la care beau mari cantități de bere cîțiva tineri blonzi și unul oacheș, care parcă îi era cunoscut. Tînărul cel brun, cu sprîncenele îmbinate, se ridică și se apropie de el.

— Ce faci, Mihai ? Hai la masa noastră, doar n-ai să cinezi singur aici.

Atunci Ispir și-l aduse aminte, îl întîlnea des la cursurile lui Nae Ionescu, se numea... asta nu mai știa bine, parcă se numea Andrei și nu-și mai aducea aminte cum. Avea să-l cheme cineva pe nume în cursul serii. Trecu la masa lor.

Băieții blonzi se numeau unul Hans și altul Erik. Celui de-al treilea nu-i spusese nimeni pe nume. Vorbeau toți românește puțin aspru, puțin stricat, dar în românește din pricina lui Andrei probabil. Cînd își ciocneau paharele își spuneau încet, ca o taină : *„Heil !"* Și tot încet, dar aprins, vorbeau Hans și Erik despre superioritatea rasei lor, lucru de care Andrei și noul venit, Mihai, nu trebuiau să se supere. E o realitate, oamenii nu sînt toți la fel, unii sînt

făcuți să domine, alții să-i slujească. Și cei făcuți să slujească trebuiau să se dea la o parte, să respecte, și Doamne sfinte! să se înmulțească mai puțin. Pe pămînt nu e destul loc. Spațiul trebuie ocupat de cei tari. În definitiv, între cei tari puteau să pună la socoteală și alți arieni, nu numai pe germani. Andrei și Mihai trebuiau să priceapă asta și să se ridice la înălțimea acelor principii... Și iar spuneau *„Heil!"* ca o taină, și iar ciocneau. Sigur, oameni ca Andrei și prietenul lui Mihai suferiseră o mare pierdere, o pierdere incomensurabilă, prin uciderea Căpitanului (și cuvîntul „Căpitanul" fu rostit în șoaptă, privindu-se prudent în toate părțile). Dar se vor găsi alții în locul lui, poate nu cu aceeași personalitate, dar cu destulă tărie ca să facă în țară curat. Guvernul ăsta de la putere apasă greu pe adevărații patrioți, se va vedea însă într-o zi cine e mai puternic, patrioții sau trădătorii de țară. Zău, spunea Hans, regele ăsta parcă n-are picătură de sînge german în el. Sau, mai bine zis, picătură de sînge românesc. Și nici n-are, de asta îi striveşte sau încearcă să-i strivească pe românii adevărați. Cine e ostil fascismului e ostil și României, care numai prin fascism se poate redresa.

Mihai bea și el halbă după halbă și i se părea că Hans vorbește cuceritor, că Andrei Coman (da, Coman îl chema) are deplină dreptate. Evrei? Prea mulți. Rasă inferioară. Masoni? Și de ăștia te împiedici la fiecare pas, numai că sînt mai greu de recunoscut decît evreii. Comuniști? Sînt toți în închisori, nu mai găsești unul pe afară. Și închisorile astea ar face bine să-i pună la un regim de exterminare, un regim lent și discret ca să nu se mai ivească niciodată problema lor. Patriotismul e sentimentul cel mai înălțător, merită să-i jertfești orice. Comuniștii n-au habar de patrie, de asta trebuie suprimați. Prima patrie din lume în înțelesul nobil al cuvîntului e Germania, apoi mai vin și altele, și depinde de ele să fie nobile, tari, fără milă, fără cruțare, ca să aibă dreptul la viață.

Plecară tîrziu acasă, clătinîndu-se. Mihai se clătina și el. Niciodată nu-i plăcuse berea. Acum se simțea umflat, nițel năuc și foarte patriot. Ce ciudat, tocmai un Hans să-l trezească pe el la adevărata superioritate a nației lui! adică a lui proprie, fiindcă făcea parte dintr-o nație... nu, nu așa.

În sfîrşit, ai străbuni, ai drepturi. Străbuni care au fost stăpîni în ţara asta, i-ai moştenit. Stăpîn trebuie să fii şi tu.

În odaia lui, parcă şi patul se clătina. Se clătina cu unul dintre stăpînii ţării, ai pămîntului, ai celorlalţi care nu erau... Ce nu erau ? Nu erau stăpîni, ce dracu !

Toată vacanţa şi-o împărţi Mihai Ispir între Emil şi Andrei. Simţea că n-are nici un rost să-i prezinte unul altuia. N-aveau să se placă, nici să se contamineze unul pe celălalt de opinii personale sau mai puţin personale. Aşa cum îl atrăgea ca un magnet „familia" lui, cum spunea el, îl atrăgea şi Andrei. Cu ceilalţi, de la cheful de pe Varte, nu se mai întîlnise, dar Andrei se pornea de fiecare dată să-l îndoctrineze. Mihai îşi făcea socotelile : azi Garda de Fier avea o situaţie proastă sub Armand Călinescu, dar mîine ? Esenţialul era să fii român, s-o spui sus şi tare, să fii gata să striveşti pe cine nu era. Şi pe urmă exaltarea pe care o simţi cînd cînţi în cor cu ceilalţi că eşti stăpîn în ţara ta, şi faptul că ai în buzunar ascuns un pistol, sau îl ai la centiron, la vedere, şi uniforma, bluza verde, cîte lucruri care îţi dau sentimentul superiorităţii ! Atîţia oameni pe care îi poţi considera inferiori ţie te umpleau de bucurie, de trufie chiar. Că în rîndurile Legiunii se mai strecuraseră şi tipi nu chiar neaoşi, cu taţi sau mame, cu bunici de altă naţionalitate, asta n-avea nici o importanţă. Aşteptau ziua triumfului lor şi a îngenuncherii a tot ce nu era Garda de Fier.

Cînd ajungea însă la familia Mocanu, fie poftit la masă, fie chemat de dimineaţă ca să facă o excursie, Mihai Ispir uita de ordinea pe care avea s-o facă în ţară împreună cu toţi camarazii lui într-o zi de care nu se îndoia că va veni, şi nu se mai gîndea decît la cucerirea acestei familii şi a fiecăruia dintre membrii ei în parte. E bine să fii un Ispir în ochii legionarilor, dar şi mai bine să fii un Movilă cu un lung şir de strămoşi în urma ta, cu drepturi pe această glie, măi camarade ! Cu un viitor politic asigurat şi cu oarecare cheag. De la ei trebuie să pice cheagul. Ce nevoie avea, de pildă, Zoe de casa asta din Şcheii Braşovului ? Doar nu putea s-o mute la Paris. S-o vîndă ca să mai pape nişte bani cu Liviu al ei acolo ! Lasă că păpaseră destul,

toți se grăbiseră să-și vîndă partea din moșia Glodeni pentru fetița cea spelbă. Numai Laurenția vînduse partea ei pentru mutarea la București și viitoarele studii ale lui Emil în străinătate. Mai clară la minte femeia asta, mai realistă.

Urcaseră împreună la Poiană, urcaseră pe jos și pe Postăvarul, văzuseră valuri de munți rostogolindu-se la picioarele lor, șesuri nesfîrșite dincolo de ele, dormiseră peste noapte într-o cabană, se sculaseră o dată cu soarele care răsărea rotund, foarte curat, la marginea podișului. De zeci de ori Mihai fusese ademenit de gîndul de a le spune că le e rudă și ce fel de rudă, de zeci de ori își înghițise cuvintele. Niciodată momentul nu i se părea destul de potrivit. Oamenii ăștia admirau natura, iubeau muzica, vorbeau despre ea, aveau amintiri comune din timpurile în care le trăiau mătuși și mame, dar nu pomeneau de originea lor nobilă. Poate pentru că și Paula, și Laurenția luaseră bărbați fără blazon, fără trecut de care să fie mîndri a-și aduce aminte.

Vara intra în toamnă. În curînd liceele și facultățile aveau să-și înceapă cursurile. Mihai stătea cu Emil în grădina de lîngă casă, culcați pe spate în iarba aspră, cu ochii la cerul pe care se plimbau nori albi, ca niște bărci pîntecoase cu vele umflate în vînt.

— Parcă ar pleca și pomii o dată cu norii, spunea Mihai.

— Mai avem două săptămîni. Crezi că Gina se va întoarce chiar la începutul cursurilor ?

— Conștiincioasă cum e, nu cred că va întîrzia. Măi băiete, tot la ea te gîndești ?

— De cîte ori tac, mă gîndesc la ea.

— Te felicit. Aș vrea să am și eu odată statornicia ta.

— În dragoste ?

— În orice. Față de orice. Mă simt ca norii de colo, pe care îi poartă vîntul. Barca mea tînjește spre rada unui port !

— Dacă tînjește, are să-l găsească.

Primăvara năvălise fără multe ezitări peste Paris. Țîșniseră frunzele platanilor de pe bulevarde, pajiștile din parcuri, din Luxembourg, din Monceau, din Jardin des Plantes înverziseră fraged și crud. Pe Sena porniseră vaporașe

ca de jucărie, care pufăiau, sforăiau, fluierau și lăsau evantaie de apă clară în urma lor. Vrăbiile din copaci, care ciripiseră cam toată iarna, își dădeau acum aere grozave că au descoperit primăvara, de parcă pînă atunci ar fi fost mute.

Zoe era cuprinsă de fiorul întregului oraș, sensibil la orice adiere, gata parcă să chiuie de la un capăt la celălalt. Lacurile mici din Bois de Boulogne se încreţeau și fremătau, anotimpul tinereții nu trecea numai peste oglinda lor, izvora parcă și din adîncurile lor răcoroase.

Nu-și înțelegea fericirea, dar o simțea. Era și în mădularele ei, și în pieptul ei, și în jurul ei. Se văzu într-o vitrină și nu-și displăcu, așa cum se întîmpla de obicei. Era încă zveltă, era subțire, mergea cu pas ușor, iute. Treizeci și nouă de ani e mult, foarte mult, se gîndea ea, dar azi nu mă apasă și parcă nici nu se văd. Uite, nici în oglinda asta pusă pieziș în vitrina unui coafor nu i-am văzut. Nu-mi vine să cred că mă flatez singură, eu de obicei mă las covîrșită de o foarte proastă părere despre mine însămi. Probabil că primăvara m-a scuturat puțin de praful pe care chiar eu îl chem să mă acopere. E o manie. Și e dăunătoare mania asta. Ce ?... Cine ? Cine e domnul ăsta care și-a strecurat brațul sub al meu ? Nu-l cunosc. Ce trebuie să fac ? Dacă nu m-am scuturat în prima clipă de el, cum să mă comport acum ? Nu mă pot uita întruna la el ca să mă asigur că nu-l cunosc. Și el se uită înainte, nu la mine, cu cel mai firesc aer din lume. Pot jura că nu l-am văzut în viața mea. Îl fur cu coada ochiului. E tînăr. Ce i-a venit să ia de braț o femeie de aproape patruzeci de ani ? Uite, colo, la colț, am să mă desprind ușurel de el și am să fac cale întoarsă. Pe neașteptate, ca să nu dăm un spectacol trecătorilor ! Încă zece pași, încă cinci. Îmi trag brațul, mă întorc în loc și pornesc pe o stradă laterală. Nu mă urmărește. A rămas la colț, poate mirat, poate făcînd haz înlăuntrul lui cum fac și eu. Ce întîmplare surprinzătoare și nostimă ! Sînt ani de zile de cînd nu m-a mai urmărit un trecător sau nu mi-a spus un cuvînt de ademenire. Am văzut eu bine în oglinda de adineauri, azi par tînără. Azi îmi simt și eu pe chip o bucurie de a trăi pe care n-am mai avut-o de mult. N-am să-i povestesc lui Liviu, ar rîde de mine. Altfel decît rîd eu însămi, ar rîde sarcastic, mușcător.

N-am nevoie azi de sarcasmul lui. Poate că genul ăsta al lui de a batjocori tot sau aproape tot m-a obosit, m-a descurajat puțin. Sînt sigură că în adîncul sufletului lui nu e nici neîncrezător, nici înghețat și tăios. El nu-și poartă sufletul pe dinafară ca pe o haină, cum facem noi, și de asta haina nu i se zdrențuiește. El se încordează ca să nu-l atingă nimic, și bine face. De asta și cîntă așa cum nu mai cîntă altul sau nu mulți. Să mă duc acum acasă ? Poate că ar fi bine. De două zile n-am mai pus mîna pe pian. Am văzut la față primăvara în grădina Luxembourg, mă pot închide acum în odaia mea pentru că o iau cu mine.

Liviu stă în fața oglinzii din camera lui și-și cercetează atent obrazul. Da, e bine așa. Nici o cută încă. În părul mult și ondulat, nici un fir alb.

— Nu te mai uita atîta la tine, Narcis, ca să nu pățești ca el, glumește Zoe.

— Ai citit ziarele de azi ? răspunde Liviu.

Ziarele ! Zoe se rușinează, citește atît de rar cîte un ziar ! Și doar trăiește într-o epocă frămîntată și nesigură, cum spune Liviu.

— N-ai citit, bineînțeles. Eh, să te anunț eu : Germania a denunțat tratatul de neagresiune cu Polonia și acordul naval cu Anglia.

— Și asta e foarte rău ?

Liviu se uită la ea și ridică din umeri.

— Tu trăiești pe altă lume ? Nu pricepi nici atîta lucru ? Denunțarea unor tratate de neagresiune înseamnă a pregăti cine știe ce poporului de care nu mai vrei să te lege nici un tratat. E greu de priceput ?

Zoe se așază pe un scaun. Toată bucuria primăverii, a dimineții luminoase, străvezii ca de cristal, s-a stins. Veștile pe care i le dă Liviu sînt proaste și tonul pe care îi vorbește e jignitor, e grosolan.

— Da, pricep, murmură. Ce vor germanii ăștia ?

— Supremație, doamna mea. Să se întindă într-o bună zi ca o caracatiță peste Europa. Mă întreb ce țări vor scăpa și unde e bine să te muți cu cortul, ca să fii la ferealâ.

Zoe nu citește zilnic ziarele, ca Liviu, dar are impresia că amenințarea asta despre care vorbește el nu se poate limita numai la propria lor grijă de a se refugia. Dacă Germania

se va întinde ca o caracatiță, atunci multe țări vor suferi, vor geme. Nu cumva și România ?

— Este și România amenințată ? întreabă sfios.

— Eu aș crede că nu, pentru că face destule reverențe în fața caracatiței. Dar o poți ști ? Cred că nici actualii ei conducători n-ar putea să ți-o spună. Eh, draga mea, poate că ți-e scris să mai fii o dată infirmieră. E o meserie care de fapt ți-a plăcut. Mi-ai povestit de atîtea ori despre acel spital, încît îmi vine să cred că asta e adevărata ta vocație.

— Mai adevărată decît pianul, vrei să spui ?

— Numai asta n-am vrut să spun. Ah, da, să nu uit. Pînă una, alta, pînă va începe sau nu un război, eu am cedat în fața unei propuneri de angajament pentru trei concerte, două la Paris, unul la Lyon.

— Ce concerte ? întrebă Zoe aproape fără glas.

— Cele trei sonate de Brahms. Cu Marie Hermelin la pian. Nu trebuie să te superi, nici să-mi faci o scenă. Așa a sunat angajamentul care mi s-a propus și așa am fost nevoit să-l accept.

— Știi bine că n-am să-ți fac o scenă.

— Aha, pricep. Scenă nu, dar supărare da. Recunoaște că Hermelin cîntă bine.

— Recunosc.

— Nu vreau să spun prin asta că ți-o prefer ție, dar n-am avut cum o refuza. Nu poate nimeni spune : „Eu nu cînt decît cu nevasta mea", ca și cum le-ai forța mîna să-ți primească nevasta. Ar fi umilitor mai ales pentru tine. Nici tu n-ai spune : „Nu cînt decît cu bărbatul meu". Ți-ar fi greu s-o spui. Și m-ai pune pe mine într-o situație stupidă, de artist care trebuie strecurat, impus.

Zoe își simte deodată sufletul greu. Și ea toată e grea pe scaun ca un sac umplut cu pietre, gata să se răstoarne.

— Mă duc în odaia mea.

— Și eu mă duc la prima repetiție cu Marie Hermelin. Voiam să ți-o spun de aseară, dar am uitat.

Ce se întîmplă, Doamne, ce se întîmplă ? Liviu n-o mai iubește deloc, absolut deloc ? Sau nu e vorba de iubire, ci de prețuire. Ca artist n-o prețuiește deloc. S-a înșelat și el

la început, ca și alții, în privința ei. Apoi, an de an, a văzut-o mai limpede pe măsură ce dragostea devenea o obișnuință, i-a cîntărit talentul cu o balanță în al cărei taler nu mai intra și iubirea, și procedează ca un om obiectiv ce e. I-o fi și lui greu, abia adineauri i-a vorbit despre concertele cu Marie Hermelin. Cine știe de cîte zile se perpelește și nu știe cum să i-o spună. Trebuie să fie îngrozitor să fii silit să-i spui omului de lîngă tine: „Lasă-te păgubașă, dragă. N-ai de ce te încăpățîna. N-ai avea de cules decît dezamăgiri."

Marie Hermelin e mai tînără și e foarte frumoasă. Are talent, e tînără și frumoasă. Poate că și astea sînt motive. Zoe n-ar putea spune că Hermelin nu cîntă bine. Dar ea, ea, Zoe Dima, n-a cîntat cu Liviu cele trei concerte de Brahms chiar aici, la Paris, nu cine știe unde în provincie? Și n-a avut succes? Cronicarii le-au adus amîndurora laude egale. Erau surzi acei cronicari? E foarte frumoasă Marie Hermelin, cu părul de un castaniu roșcat, cu marii ei ochi de catifea neagră, cu trupul de Salomee, de dansatoare. Trebuia să vină ziua în care Liviu să vadă clar cum arată alte femei și cum arată ea, cea fără culoare, fără vino-ncoace. Mai cu seamă cînd acea altă femeie are și talent.

Dacă pianul ar fi ușor ca o vioară sau ca o chitară, Zoe l-ar ridica acum și l-ar arunca pe fereastră. Îl urăște. Nu împotriva lui Liviu se răscolesc acum furie și dezamăgire, ci împotriva înșelătorului ăstuia, asupra căruia a stat aplecată ani de zile, cu îndărătnicie, cu devotament, cu un balast întreg de iluzii. Tinerețea ei s-a măcinat în fața claviaturii albe. Colții ăștia albi, învîrstați cu negru, i-au ros viață personală, timp, speranță, încredere în sine. Dacă se socotește bine, încrederea în ea însăși a pierit de mult. Se minte singură de cîțiva ani, cu lașitate. Un recital din cînd în cînd, cîteva cronici elogioase poate din politețe. Și te pomenești că nici acei cronicari n-ar scrie așa dacă n-ar fi vorba de nevasta lui Liviu Dima, pe care toată lumea ține să-l cruțe, care e copilul răsfățat al acestui moment, care e în vogă.

Ce ar fi, ce e de făcut? Să renunțe singură, de bunăvoie? E ca și cum te-ai sinucide pe jumătate, ca și cum te-ai purta prin lume numai pe jumătate moartă. Jumătatea cea vie ar tîrî cu ea cadavrul respingător, care se descompune

din ce în ce mai mult. Adevăratele, marile talente au fost toate precoce. Ea a început să studieze serios pianul pe la optsprezece ani. Ca o amatoare, nu ca o profesionistă. Pînă atunci scria versuri lingave și destrămate, atît de destrămate, încît nici Laurenției nu îndrăznea să le arate. Liviu cînta de la cinci ani. Asta se numește chemare, vocație. Ce-ar trebui să facă ea acum ? O franțuzoaică fervență catolică în locul ei s-ar refugia într-o mînăstire. Nu e catolică, nici măcar foarte ortodoxă nu se simte, nu e credincioasă. Și-ar pierde mințile între zidurile unei mînăstiri. Ar fi organista mînăstirii. Vezi, iar se gîndește să cînte, în orice condiții, dar să cînte. Și zidurile albe între care te închizi, și rugăciunile pe care nu le poți face cu sinceritate, și ipocrizia celor care te înconjoară ! Nu, nu e bună de așa ceva. Atunci la ce e bună ?

Își dă seama că toate gîndurile ei o iau razna, că pentru un act de trădare al lui Liviu, un act de trădare, trebuie să-i spună pe nume, e gata să se disprețuiască, să renunțe la tot, aproape la tot ce e existența ei, „aproape" la tot, pentru că la Liviu nu s-a gîndit să renunțe. La el nu. N-ar trebui poate început cu el ? Și ăsta e un gînd de om laș. Să se despartă, adică, de singurul om care spune clar ceea ce vede foarte clar, ca să se refugieze lîngă alții cărora să le fie milă de ea, s-o mintă din milă sau să nu priceapă nimic și să-și dea aere că pricep și o prețuiesc.

Îi vine deodată în minte seara de revelion în care le-a cîntat alor ei nu mai știe ce, parcă Mozart. Ce mulțumiți erau, bietul tata ce fericit o strîngea în brațe ! Ce știe tata despre muzică ? Și chiar dacă ar ști mai mult, pe fiica lui n-ar asculta-o o ureche pricepută, ci o inimă de părinte. Și totuși, ce bine e, Doamne, să fii lîngă cei care nu te văd și nu te aud bine, pentru că te iubesc prea mult. Ce odihnitor e, ce liniște se așterne în tine !

Ar fi ceva de făcut acum, numaidecît. Ar fi o călătorie scurtă undeva, aproape, ca să iasă din atmosfera casei și din cercul de fier al gîndurilor negre. Să-l vezi zilnic pe Liviu gătindu-se ca de sărbătoare, luîndu-și vioara și ducîndu-se să repete cu Marie Hermelin ar însemna o boală lentă și lungă. E geloasă ? Poate. E orgolioasă. Ofensată în

clipa de față ? Și asta. Dar mai presus de orice e foarte nenorocită. Omul de lîngă ea nu seamănă cu bărbații altora, nu te poți sprijini de el, nu i te poți mărturisi, nu poți căuta lîngă el căldură. De el trebuie să fugă în primul rînd, mai ales de el.

După o săptămînă de șovăire, în care nu-i mai pomenește niciodată lui Liviu despre repetiții sau viitoarele lui concerte, iar el face același lucru, din tact sau de teama unei „scene", cum spusese atunci, scenă care știe bine că n-ar veni niciodată, așa cum nu fusese nici una în trecut, Zoe se hotărăște să plece la Rouen. E un oraș frumos, bătrînele lui ziduri trebuie să fie invadate acum de primăvară, se poate întoarce oricînd într-o oră la Paris. Liviu se minunează de hotărîrea asta neașteptată pentru el.

— Acum ? Vrei să pleci tocmai acum ? Să nu vii la concertele mele ? Știi bine că îmi aduci noroc. Dacă ești în sală sau pe scenă lîngă mine, tu, Zoe, îmi aduci noroc.

— Eh, uite că talismanul pleacă într-un oraș mai liniștit. Zarva Parisului mă obosește anul ăsta. Vei avea destul succes și fără mine.

— Faci un gest demonstrativ ?

— Ce să demonstrez ? Că sînt obosită ? Că sînt puțin dezorientată ? Are să-mi treacă.

— Și tocmai la Rouen ! Mi se pare că acolo își ascundea amorurile doamna Bovary, sau poate greșesc. Nu cumva... Zoe ! Pleci tocmai pe urmele acestei cucoane cu complexe ? Ce-mi ascunzi ?

— Nu vorbi prostii, Liviule. Știi bine că nimic. Te uiți la mine sau prin mine ca printr-un geam.

— Nu pricep comparația. Un geam poate fi și murdar. M-am obișnuit cu o Zoe pură și străvezie.

— Noapte bună, Liviule. Nu mi-am sfîrșit bagajul și plec mîine devreme. Noapte bună.

Dar nici la Rouen Zoe nu fu mai fericită. Rătăcea ziua pe străduțele orașului vechi, cerceta cu ochii fiecare statuie care împodobea minunata catedrală, se ducea la biserica Saint-Maclou, se oprea în partea nouă a orașului la fiecare vitrină de parcă ar fi descoperit în ea o ciudățenie sau o raritate. Totul era frumos, de netăgăduit. Și Sena era parcă mai limpede decît la Paris, gata parcă oricînd să-și iasă din maluri, și totuși prinsă între ele ca ochiul în orbită, liniștită și

albăstruie ca şi cerul pe care îl oglindea. Dar oricît de frumoase ar fi fost toate, Zoe îşi simţea singurătatea ca pe o haină de plumb. Foarte des seara, uneori şi la prînz, renunţa să intre într-un restaurant şi se ducea la hotel să se culce. Crezuse că aici va privi cu ochi limpede în viitor, că va găsi o soluţie, că se va resemna sau poate va pricepe pe ce cale se cuvine s-o apuce. Gîndurile i se încurcau şi mai tare, resemnarea era departe de ea, zarea nu se lumina.

Stătea în amurg pe podul cel mare şi privea apa în mersul ei lin, privea spre dealurile din depărtare, privea oraşul colorat de pe mal. Şi nimic, nimic nu se alina în ea, nici o siguranţă nu alunga dubiile. Făcea în gînd socoteala zilelor trecute, ale celor viitoare în care se vor încheia cele trei concerte ale lui Liviu cu Marie Hermelin. Voia să se întoarcă la Paris după ce ele se vor fi consumat. Şi pe urmă ? Pe urmă nimic.

Într-o zi fusese oprită pe stradă de un domn necunoscut, dar care în schimb ştia foarte bine cine e ea. El era directorul sălii de spectacole din Rouen şi puţin şi impresar, cînd nu se ivea altul venit de la Paris care să le facă legătura cu o trupă de teatru, cu un solist, cu o orchestră. Domnul Laverin era în întregime numai plecăciuni şi zîmbete. Cum, doamna Zoé Dimá se afla în Rouen singură, fără nici o treabă, ca un simplu turist, şi nu se îndurase să treacă măcar pragul frumoasei săli de spectacole a oraşului ? Nu vrea să dea nici un recital ? Ar fi mană cerească pentru rouanezii care adoră muzica. El se însărcinează să facă în cea mai mare grabă afişele, să facă o reclamă fără precedent acestui recital. Chiar de azi îi pune doamnei Dimá o sală bună şi un pian excelent la dispoziţie pentru repetiţii. Bine, pricepea, a venit pentru odihnă, dar un mic recital cu bucăţile care îi sînt cele mai familiare doamnei Dimá ar fi sorbit, ar fi băut ca un nectar de cetăţenii oraşului. O roagă să se mai gîndească. Să nu fie avară cu propria ei persoană. Franţa mai are în clipa de faţă una sau două pianiste de cea mai bună calitate, dar pentru el, şi nu numai pentru el, Zoé Dimá e deosebită de toate celelalte şi chiar de toţi ceilalţi, de pianişti în genere. Nu e nici linguşitor, nici măgulitor cînd o spune. Cuvintele astea îi ies din inimă. Are s-o mai caute la hotel. Nici nu vrea să-i

spună la ce hotel locuieşte ? Are s-o descopere el. Rouenul nu merită atîta dispreţ.

Zoe se întoarse la hotel şi mai tristă. Poate că omul acesta este sincer, poate că spunea adevărul. Atunci de ce Liviu... ? Ia te uită ! Acest Laverin, impresar şi director de sală în acelaşi timp, nici nu pomenise de Liviu, nu avusese aerul că îi întinde o nadă, ca prin ea să pună mîna şi pe violonistul Liviu Dima. Sau poate spera că mai tîrziu, tot prin ea...Ah, bănuielile, presupunerile astea au s-o ucidă ! Laverin era un admirator al ei, era clar, şi poate tot atît de clar era faptul că avea în Rouen mulţi admiratori. E cumplit să nu ştii ce să crezi despre tine. Şi dacă ar crede, dacă ar da un recital aici ? Dacă ar trăi în Rouen fericita întîlnire cu publicul, cînd tu îi spui ceva prin muzică şi el îţi răspunde prin tăcerea lui încordată, care te soarbe şi te fericeşte ? La întoarcere, Liviu ar fi în stare să spună : „Cabotina n-a ştiut să se stăpînească". E sigur că asta ar spune, pentru că din zi în zi rosteşte cuvinte şi mai jignitoare cu cel mai firesc aer din lume, de parcă ar vrea s-o pună în gardă să nu se compromită singură.

Să accepte sau să nu accepte acest recital ? De ce n-o mai caută acasă alţi impresari, iar ăsta s-a repezit aşa, la colţ de stradă ? Numai pentru că îi era la îndemînă ? Sau, Doamne sfinte, ce gînd îngrozitor, sau Liviu, cel care dă înaintea ei ochii cu impresarii, are un fel dibaci şi discret de a-i îndepărta de ea ? De ce ar face-o ? Şi uite că a făcut-o de cîteva ori. Chiar atunci, cu norvegianul, şi altă dată, cu un austriac. Înseamnă că lui nu-i mai place cum cîntă ea. Asta poate fi o părere personală. Sau ăsta poate fi un adevăr obiectiv. Recital la Rouen, numai pentru că te afli aici ! Nu, pentru nimic în lume. Nu-şi consideră cariera încheiată, dar îi trebuie o pauză, ca să-şi dea seama mai bine ce se petrece cu ea.

Cîntă bine această Marie Hermelin. Nu atît de bine ca Zoe, dar destul de bine. Ai ! Ce duritate în finalul ăsta ! Zoe n-ar fi avut-o niciodată. Şi aici, la Lyon, parcă a scăzut sub nivelul pe care l-a avut la Paris. Probabil că este dintre acei artişti care fac eforturi numai în faţa unui public pe care îl consideră select şi cîntă cum le vine în acel mo-

ment dacă socotesc că publicul din fața lor nu merită mai mult. Ce greșeală grosolană! Artistul trebuie să se stimeze pe sine întîi, și în al doilea rînd publicul. El trebuie să fie egal cu sine. Roșcata asta n-a aflat-o pînă acum. Dar e frumoasă roșcata, e plină de viață, de ritm, de vigoare. Știe să se împotrivească, știe să se dăruiască, știe să răspundă cu sfichi de bici la sfichi de bici. Asta va face carieră mare dacă va putea să se țină tot atît de țeapănă și mai departe. N-are să mai cînte niciodată cu ea, pentru că nu vrea să fie trambulină pentru nimeni.

La Lyon, după banchetul pe care l-a oferit primăria celor doi muzicanți, Liviu încearcă ceea ce n-a vrut să încerce la Paris. Acolo i-a făcut curte Mariei Hermelin pînă la limita după care bărbatul ar trebui să cuteze mai mult. N-a trecut mai departe, ca să se lase dorit. În noaptea concertului de la Lyon, s-a strecurat în odaia Mariei — era simplu, camerele lor vecine în hotel — și ea nu i-a opus nici o rezistență. Asta aproape la dezamăgit. Ce naiba, sînt lucruri pe care le poate face o Zoe, nu o Marie! Adică Zoe a putut fi slabă în fața marii ei iubiri pentru el, să fie clar. Nu e slabă oricînd și cu oricine. Și, de fapt, probabil că nici nu e asaltată, fadă și potolită cum e.

Liviu se îndreaptă spre casă. Merge pe jos. E cald, pomii au frunze mari cît palma, umbra lor acoperă cu dantele fragile trotuarele. E bine să mergi uneori și pe jos, nu pentru păstrarea aceleiași greutăți și aceleiași ușurințe în mișcări, asta o face la sala de gimnastică la care se duce de patru ori pe săptămînă și la bazinul de înot Molitor, e bine să mergi pe jos ca să te mai vadă lumea, să se întoarcă după tine, unii să schițeze un salut, femeile un zîmbet timid. E practic așa cum e practic un afiș, cu fotografia ta mare la toate răspîntiile, înaintea unui concert. Și, Slavă Domnului, au ce vedea în fotografia lui! Mai ales în cea cu vioara sub bărbie, cu pleoapele întredeschise, cu fața încleștată parcă de o supraomenească emoție și concentrare.

Ar putea urca acum la Sylvie Bruneau, trebuie să fie acasă. Ea e veșnic acasă, îl așteaptă mereu. Stă la birou, își scrie gramatica limbii franceze, de care e pasionată, și, scriind, îl așteaptă. E plăcut să urci la ea, să te primească

entuziast așa cum îl primește totdeauna, să-ți spună fără ocol cît te-a așteptat, dar mai plăcut e să treci prin fața porții ei și să nu urci, s-o lași să te aștepte zadarnic.

A trecut ora mesei, îl așteaptă și Zoe, bineînțeles. În ochii ei mari și spălăciți (parcă n-au fost totdeauna atît de spălăciți, la început erau sau îi păreau lui altfel), se vede reproșul pe care nu-l rostește niciodată. Și pe masă, of ! iar au să fie zece feluri de salată, și legume fierte și fructe rase, și fructe întregi, tot ce i-a cerut el cînd s-a hotărît să devină vegetarian. Zoe l-a ascultat, acum e vegetariană și ea, dar el s-a plictisit și de teorie, și de menu. N-are cum da înapoi, nu va spune doar că și-a schimbat gîndul. Ar trebui să-i treacă ei prin cap să-l roage să renunțe la acest regim care te lasă lihnit, care te plictisește și-ți face silă de viață. Dar ea n-are să cuteze niciodată, ea ia drept sfinte toanele lui.

Nu-i prea inteligentă Zoe, și nici n-are destulă demnitate. O femeie care ți-e atît de supusă te saturi de ea în doi-trei ani, iar el o rabdă de zece, de unsprezece. Într-adevăr, are o răbdare de fier. O aventură pe ici, pe colo, nu te face să te resemnezi să găsești acasă ceea ce ai lăsat : platitudine. Numai libertatea, libertatea absolută l-ar putea primeni. Ce-ar fi să afle într-o zi că Zoe îl înșală ? Numai la gîndul ăsta îi vine să se prăpădească de rîs. Zoe să-l înșele ! Mai curînd i-ar spăla picioarele și i le-ar șterge cu pletele ei, ca Maria din Magdala. Ea nu se umilește în cuvinte, în declarații : toată viața ei e umilință. Vezi, asta nu mai poți suporta la un moment dat. Te și miri cum de iese de sub degetele ei albe și subțiri muzica aceea, care nu e niciodată lipsită de inspirație. Dar nici pentru ea nu mai vrea să fie trambulină.

Stai puțin, nu e chiar așa, Zoe s-a ridicat prin propriile ei puteri o dată cu el, numai că nu poate respira la altitudine. E destul să-i dai un bobîrnac, ca să se năruie. Și a da bobîrnace e specialitatea lui. E atît de plăcut să faci pe cineva să-și piardă capul, siguranța, părerea bună despre sine ! E o mare voluptate. N-o înțelege oricine. O înțeleg aleșii.

Își lăsă pardesiul și pălăria în vestibul. Zoe nu e în hol. Pianul nu se aude din odaia ei. Poftim, e așezată la masa din sufragerie în fața celor zece salate, stă, nu mănîncă, vrea numai să-i demonstreze lui că îl așteaptă, că a întîrziat.

Eh, nu era mai bine să urce la Sylvie și s-o lase să-l aștepte un ceas sau două ?

— Dacă ți-e foame, de ce n-ai început să mănînci ?

— Nu mi-e foame.

— Atunci de ce te-ai așezat la masă ?

— Nu știu nici eu. Din obișnuință, pentru că e ora prînzului.

— Deci demonstrativ.

Zoe îl privește lung și nu mai răspunde. Îi umple farfuria cu o salată, cu două, cu mazăre fiartă și fasole verde. Lui i se face greață de mîncarea asta. Și nu întreabă, nu întreabă niciodată, netoata, dacă n-ar fi bine să se treacă la fripturi în sînge.

— Am întîrziat, spune potolit Liviu, pentru că m-am întîlnit cu niște amici și am vorbit puțin despre situația politică. Ei o văd foarte în negru.

— Ah, da ?

— Azi o afli pentru prima oară ? Eu mă gîndesc cu toată seriozitatea unde să ne mutăm ca să nu dea urgia peste noi. Pentru că sînt sigur că Franța nu va vrea și nu va putea să rămînă neutră. Poate că în Suedia.

— Ce să facem în Suedia ?

— Să trăim, doamnă, să trăim. Eu nu sînt dispus să mă las nici chinuit, nici ucis la vîrsta mea.

— Am impresia că te grăbești, Liviule.

— Și eu am impresia că tu nu știi pe ce lume trăiești. De „Pactul de oțel" ai auzit ?

— Nu.

— Formidabil ! Au aflat-o și copiii. Pactul de alianță militară germano-italian.

— Ah, da. Știu. Dar tu singur spuneai că toate pactele astea, fie de neagresiune, fie de alianță, au o viață efemeră.

— Clocotește Europa, Zoe, și tu parcă trăiești într-un trib de sălbatici care nu știu să numere pînă la trei. Ascultă-mă pe mine, în Suedia poate că am fi mai feriți decît oriunde. Cred că Suedia va ști să rămînă neutră.

— Dacă e vorba să las Parisul, adică Franța, mai bine mă duc acasă, în România.

— Ai primit tu asigurări oficiale că România va sta deoparte ?

— Nici tu n-ai primit din Suedia. Așa că mai bine acasă, cu ai mei, fără fronturi între mine și ei.

— Mă rog, dacă pornim pe socoteli sentimentale, putem să precizăm și mai mult. În Șcheii Brașovului, nu-i așa ? Cu mămica și tăticu.

— Liviule, nu se mai poate înțelege omul cu tine.

— Trebuie găsită o soluție și la chestiunea asta.

Zoe se duce în odaia ei după-masă. Liviu iese iar în oraș. Un act de curaj, atît, și se încheie această prea lungă maladie în doi, care se numește căsnicie. Zoe nici nu mai are bani, au topit împreună de mult zestrea cu care au venit din țară. Sigur, nu e vorba de asta. Nu-l interesează banii, cîștigă destul, dar, dacă banii au fost una din calitățile Zoei, a pierdut-o și pe asta, așa cum a pierdut tinerețea, elanul, așa cum s-a spulberat iubirea lui. De asta e sigur, iubirea lui pentru Zoe s-a spulberat, și nu el e vinovat. E ea monocordă, limitată. Cît timp poți iubi o asemenea făptură ?

Seara, la cină, Liviu scoate portofelul din buzunarul de la piept, caută în el, pune în fața Zoei un mic, foarte mic teanc de hîrtii prinse între ele cu o capsă.

— Ce e asta ?

— Biletul tău de tren și de vagon de dormit pentru București. Ai spus că vrei să te duci acasă. Nu sînt eu omul care să-mi terorizez nevasta să mă urmeze în Suedia. Mai ales cînd e vorba de viață și de moarte, de instinct care te poate îndemna într-o parte a Europei și nu în alta. Pe tine te îndeamnă inima să te duci în țară. Pe mine mă cheamă altundeva. După război, dacă va fi război, și eu îl cred inevitabil, ne vom întîlni aici sau unde va fi mai potrivit. E bine așa ?

— E foarte bine, spune Zoe.

Nu-i vine să plîngă. Gîtlejul i s-a uscat și o strînge. Omul din fața ei e deodată un străin, un străin rău, crunt, cu care e mai bine să nu mai aibă de-a face.

— Pentru ce dată e biletul ?

— Peste o săptămînă. La începutul lui iunie. Ca să ai timpul să-ți faci bagajele și unele cumpărături, dacă vrei.

— Nu poți să te duci la agenție să schimbi biletul pentru o dată mai apropiată ?

— Nu știu. Să încerc. Atît de grăbită ești să te desparți de mine ?

— Foarte grăbită.

*

Zoe nu se duse pînă la București, nici măcar pînă la Brașov. Coborî din tren la Arad. Nu știa ce avea să facă acolo, dacă va rămîne în oraș sau se va adăposti într-un sat din apropiere. Știa numai că nu poate da încă ochii cu familia ei. Nu i se spusese de-a dreptul, în față, dar simțea totdeauna că Liviu nu e pe placul nici unuia dintre ai ei. Acum se întorcea înfrîntă, chiar dacă nimeni n-avea să-i spună : „Vezi că ai greșit, Zoe ?", greșeala asta era acum vădită, transformată într-o realitate cumplită.

În hotelul din Arad, în odaia lipsită de frumusețe, dar plină de zăduful verii, Zoe se întreba de zeci de ori de ce se întorsese. Liviu îi oferise biletul de tren ? Altă femeie i l-ar fi aruncat în obraz, s-ar fi mutat din apartamentul lor sau, și mai bine, l-ar fi alungat pe el din casă și și-ar fi văzut de treabă mai departe. Cunoștea și ea destui impresari, avea un nume care circula în Franța, deși nu mai cîntase de o bună bucată de vreme, era cunoscută și în Belgia, și în Italia, putea ușor prin telefon restabili unele legături rupte. De ce îl lăsase mereu pe Liviu să se interpună între ea și organizatorii de concerte și de turnee ? Ce însemnase plecarea asta pripită ? Renunța la meseria ei ? Era complet lipsită de personalitate, de încredere în ea ? Nu iubea destul muzica ? Nu-și putea răspunde la nici una din aceste întrebări.

Ar fi alergat acasă, la Brașov, să se lipească de ai ei, să se ascundă ca un pui sub aripile unei cloști, ar fi alergat la București, să ceară ajutorul Laurenției, părerea, aprobarea ei, dar își dădea seama că Laurenția n-ar fi aprobat-o. N-ar fi încuviințat atîta slăbiciune. Ar fi îngrijit-o un timp ca pe o bolnavă, apoi ar fi trimes-o înapoi, la Paris, unde apucase să-și facă un nume. Sau poate că nu, ar fi silit-o să-și facă legături în lumea muzicală din București, așa cum avea Enescu, care se împărțea între Franța și România, așa cum avea Maria Ventura în teatru, continuînd a fi actriță și la Paris. Ei nu făceau decît să răspîndească peste hotare bunul nume al țării, fără s-o abandoneze. Dar ea n-ar fi cu-

tezat niciodată să se compare, nici în ceasurile de cea mai mare împăcare cu sine, nici cu Enescu, nici cu Ventura. Nu era o adevărată personalitate. Şi dacă cel puţin ar fi avut mai multă siguranţă, mai mult aplomb decît talent, tot ar fi putut să se menţină pe linia de plutire. Acum se înecase, era la fund, valurile clare şi puternice treceau deasupra ei şi lunecau mai departe.

Sigur că acum toţi se adunaseră la Braşov. Trebuie să fi venit acolo şi Laurenţia cu Adrian şi cu Emil. Fericiţi, fericiţi că sînt laolaltă, puţini trişti de moartea Anei Maria, dar bucuroşi împreună ca pe vremuri, cînd ea era copil şi-şi petreceau toţi vacanţele la Glodeni. Dar n-are curajul să li se înfăţişeze aşa cum e acum. Nu le-ar putea explica nimic. Pentru toţi întoarcerea asta acasă, încărcată de bagaje feluri te, de haine de iarnă şi rochii de vară luate la întîmplare din dulapuri, întoarcerea asta asemănătoare cu o fugă în refugiu cînd apuci şi îndeşi în valize ce-ţi cade sub mînă, fie că e vas de flori sau cămaşă de noapte, ar fi un act de sminteală cum e şi pentru ea acum. O dezertare de la tot ce-a vrut şi a crezut.

Zoe macină zi şi noapte gîndurile astea. Trece iulie, trece august, şi ea zace în odaia de hotel de la Arad, topită de căldură, inertă, fără nici un rost şi fără nici un gînd mai limpede şi mai curajos care să arunce o lumină peste viitor. Se mai gîndeşte că maică-sa, tată-său, ceilalţi aşteaptă necontenit o scrisoare de la ea, din Elveţia, din Italia, de unde presupun că îşi petrece vacanţa şi se sperie de lipsa asta de veşti. Să le scrie de la Arad ? Ar fi lucrul cel mai incredibil, cel mai bizar pentru ei. Aşa că tace, aşteaptă să se liniştească, să se limpezească şi să se ducă la Braşov. Oricînd va ajunge acolo, va fi prea devreme pentru a-i dezamăgi.

În sfîrşit, la începutul lui septembrie îşi adună lucrurile risipite într-o dezgustătoare dezordine în odaie, îşi cumpără bilet de tren pentru Braşov şi plecă. Poate că nu va trebui să le explice mult, poate că vor înţelege singuri şi nu vor pune întrebări. Şi nu le duce nici un dar. Pentru prima oară în zece ani de cînd trăieşte în străinătate vine acasă fără daruri. Numai la asta nu s-a gîndit cînd a plecat ca luată de vînt.

Ajunge la Braşov într-o zi de septembrie, caldă încă, dar potolită, uşor înfiorată de o adiere vestitoare de toamnă.

Ajunge înainte de prînz. Un taxi o duce pînă la casa din Șchei. Bate în poarta mare de lemn, poarta masivă prin scîndurile căreia, ca și prin cele ale gardului, nu se zărește curtea. Se aude cum se trage pe dinăuntru un zăvor mare, greu. În fața ei stă taică-său și, de uluit ce e, nu poate scoate o vorbă, poate numai deschide larg brațele. O strînge la piept și o sărută pe toată fața, apăsat. Mustața lui acum albă miroase ca odinioară a tutun și numai mirosul ăsta îi ajunge Zoei ca să plîngă înăbușit la pieptul lui.

— Vino, fetițo, vino ! Intră înăuntru. Lasă bagajele, are să le aducă Saveta în casă. Stai că plătesc eu mașina. Urcă, urcă, sînt toți la masă. Ce-au să se mai bucure, Doamne, ce-au să se mai bucure !

Zoe nu-i dă drumul de mînă lui Simion. Dacă va intra împreună cu el îi va fi poate mai ușor.

— Zoe ! strigă Paula, se ridică de la locul ei, răstoarnă fără să vrea scaunul, se repede la Zoe și o smulge de la brațul tatălui ei.

— Zoe ! spune încet și Laurenția. A văzut fața slabă și plînsă a Zoei. Venirea asta, fără o telegramă, fără un telefon, chipul veștejit parcă al nepoatei ei nu sînt a bună.

Zoe trece din brațe în brațe, îi sărută pe toți, își ține firea, nu mai vrea să plîngă, nu trebuie să plîngă.

— Stați, nu mi-a fost bine pe drum, a trebuit să mă opresc la Arad. N-am vrut să vin acasă bolnavă.

— Cum se poate asta, Zoe ? se supără Paula. Să stai bolnavă între străini, în loc să vii să te îngrijească mama ?

— Și nu ne-ai scris de atîta timp ! se miră și Emil.

— Am să vă spun, am să vă povestesc. Lasă, mamă, altă dată. Acum să mă bucur că vă văd.

— Are să ne spună ea altă dată, rostește apăsat Laurenția și se uită la toți pe rînd, s-o înțeleagă, să nu descoase acum făptura asta străvezie, care abia se ține pe picioare.

— Dacă mai întîrziai două zile, nu ne mai găseai aici, plecam la București, spune Adrian. Armata hitleristă a invadat Polonia.

— Ah, da ? se miră Zoe. N-am știut. Acolo, la Arad, n-am cumpărat ziare.

Asta înseamnă că e din august la Arad, se gîndește Laurenția. Ce i s-o fi întîmplat, săracuța ?

— Să nu te sperii prea tare, o liniștește Simion pe Zoe, care nu pare speriată, ci numai zăpăcită. În august s-a încheiat un pact de neagresiune germano-sovietic. Asta ar fi o garanție de liniște pentru noi, cel puțin.

— Pentru că alte țări, în 3 septembrie au declarat război Germaniei. În Occident, Anglia, Franța au declarat...

— Las-o, îl rugă Laurenția pe Adrian. Nu-i mai spune nimic că nu înțelege, e tulburată de altele. Las-o !

Paula i-a așezat un tacîm Zoei, îi umple farfuria.

— Nu mi-e foame. Sînt emoționată, sînt fericită că vă văd. Sînt năucită de tot ce-mi spuneți. Nu pot mînca, mamă.

— Las-o, Paulo, ei îi trebuie să doarmă întîi, cu ferestrele deschise, cu aerul ăsta de munte în odaie, spune Laurenția.

Dacă ar ști ea cît am dormit, ah ! cît am dormit și cît am zăcut, și cîte insomnii au brăzdat nopțile mele, nu m-ar mai îndemna să mă culc. Toți sînt așa cum i-am lăsat, poate cîteva fire de păr alb în părul mamei și al Laurenției. Numai eu sînt altfel, sînt alta, sînt o femeie bătrînă, și stinsă, și moartă. Ei mă cred vie, dar eu am murit. Și în lume e atîta nenorocire. Începe alt război. Eu aici, Liviu acolo. Așa e poate mai bine.

Cele două zile cît mai stau soții Stoica și Emil trec repede. Toată lumea e de acord că Zoe trebuie să se odihnească, dar fiecare ar vrea să stea de vorbă cu ea și chiar stă, și ziua, și noaptea pînă tîrziu. Au înțeles că nu trebuie s-o descoase în privința venirii ei neașteptate, a slăbiciunii ei excesive, chiar în privința lui Liviu. Dar sînt atîtea lucruri de vorbit cu un copil al tău care de obicei trăiește departe de tine, lucruri de nimic, numai ca să-i auzi glasul și să-ți povestească viața lui zilnică.

În ultima seară vine și Mihai Ispir, care a aflat de la Emil că Zoe se află în Brașov. Și el vrea s-o vadă, și el ar avea parcă de vorbit ceva cu ea. Cum a sosit la ora cinei, Paula l-a oprit să mănînce cu ei. Mihai e neliniștit, se pregătește să spună ceva. După ce s-a strîns de la masă, aduce o servietă pe care o lăsase pe sală.

— Aș vrea să vă vorbesc. Nu, doamnă Stoica, nu pleca. Ceea ce am de spus interesează, cred, pe toată lumea. Sau sper eu că va interesa.

Laurenţia se aşază la loc. Emil îl priveşte uimit pe Mihai, lui nu-i spusese că are de gînd să ţină o cuvîntare sau aşa ceva familiei. Ca un scamator, Mihai scoate din servietă o placă ovală de porţelan şi o pune în mijlocul mesei, sub bătaia lămpii cu abajur. Pe placă sînt pictate delicat, miniatural, cîteva albăstrele şi cîţiva maci, adunaţi mănunchi.

— E o pictură gingaşă, spune Laurenţia.

— Atît ?

— Frumoasă, poate.

— Şi n-o cunoaşteţi deloc ?

Ai casei se uită miraţi unul la altul.

— Nu. N-am mai văzut-o niciodată.

Mihai se tulbură. E cu putinţă ca nepoatele astea ale Zenobiei Movilă să nu fi văzut nici o miniatură făcută de ea ? Se prefac ? Scoate din servietă o a doua miniatură. Reprezintă un portret, un cap de bărbat.

— Dar asta ?

— Nu ştiu, spune şovăind Paula, n-o cunosc.

Mihai acoperă cu palma jumătatea de jos a portretului. Rămîne în lumină părul blond albicios, fruntea înaltă, ochii mari, de un albastru pal.

— Nici acum ?

— Seamănă... seamănă cu Zoe. Uite, Paulo, cum seamănă cu Zoe, murmură Adrian.

Zoe se uită şi ea lung.

— Da, seamănă cu mine. Sau eu cu el. Cine e ?

— Bunicul, rosteşte scurt Mihai Ispir.

— Bunicul dumitale ? nu pricepe Paula.

— Bunicul nostru, rosteşte Mihai. Al doamnei Stoica, al dumneavostră, doamnă Mocanu, şi al meu.

Cei de faţă se uită unul la altul nedumeriţi.

— Nu pricep, spune Laurenţia.

— E Iorgu Movilă, bunicul nostru.

— Nu l-am văzut niciodată, murise înainte de naşterea mea, îngînă Paula. Aveam în casă un daghereotip cam şters...

Laurenţia se ridică, face cîţiva paşi spre uşă, se întoarce iar :

— De ce spui, domnule Ispir, bunicul „nostru" ? Ce legături ai dumneata cu Iorgu Movilă, cu noi toţi ?

— Iorgu Movilă a avut două fete și doi, nu, trei băieți. Cel mai mic, Leonida, e tatăl meu.

— Leonida ? A fost însurat ? A avut copii ? Cînd ? Unde ? îl ia repede Laurenția.

— N-a fost însurat. N-a luat-o niciodată de nevastă pe mama mea, care locuiește și azi la Botoșani.

— Dar Leonida, dacă ar mai trăi azi, ar fi foarte, foarte bătrîn.

— Puțin mai bătrîn decît mătușa Ana Maria, care a murit anul trecut. Iar acum douăzeci și patru de ani, cînd m-a conceput pe mine, presupun că era încă viguros și vrednic de a fi iubit. Mama mea l-a adorat.

Toți au încremenit într-o liniște încărcată de întrebări tăcute și de uimire.

— Atunci... asta înseamnă că noi doi sîntem veri... sau ce sîntem ? șoptește uluit Emil.

— Vară mi-e mama ta, doamna Laurenți a Stoica. Tu îmi ești nepot de vară, dragă Emil.

— Taci, Emil, spune uscat Laurenția. N-am nici un drept să-i spun domnului Ispir că scornește sau țese o poveste cel puțin ciudată, dar am avea toți dreptul să-i cerem dovezi. Ne spune că doamna Ispir trăiește încă...

— Mama mea nu e doamna Ispir, mama e Linica Mardare.

— Nevasta avocatului care... În sfîrșit, eu eram destul de tînără pe vremea aceea, dar știu că Leonida a avut un avocat, Mardare, cu care tata a avut de furcă. Era un avocat mai mult decît abil.

— Și Ispir ? Cine e Ispir ?

— E femeia care m-a crescut. Doamna Linica Mardare m-a născut în taină la moșia Izvorul și m-a dat unei țărance, Tinca Ispir, să mă crească. Am crescut într-un sat o bucată de vreme.

— Bietul copil ! se înduioșează Paula.

— Povestea dumitale, domnule Ispir, seamănă cu *Două orfeline* sau, în cel mai bun caz, cu anumite părți din *Mizerabilii*, rostește așezat Adrian. Și cum ți-ai descoperit adevărata mamă ? Și mai ales de unde se naște presupunerea dumitale că ești feciorul lui Leonida Movilă ?

Mihai a început să se enerveze. De zeci de ori încercase să-și imagineze cum va primi familia lui revelația că sînt

într-adevăr o familie, şi de fiecare dată se vedea îmbrăţişat, recunoscut repede şi cu emoţie. Or, toţi cei de faţă îl privesc cu îndoială, afară de Emil, în ochii căruia străluceşte un soi de bucurie.

— Să vă mai explic o dată, spune el cu glas alterat.

— Nu e nevoie să ne faci istoricul „bietului copil", cum a spus Paula adineauri...

— De ce nu, mamă ?

— Taci, Emil. Domnule Ispir, cum poţi dovedi că eşti fiul lui Leonida Movilă ? Asta este problema. Şi, după ce o vei dovedi, şi eu sper că ai s-o poţi, că nu te-ai apucat să te joci cu nişte oameni bătrîni şi cuminţi, după ce sau mai bine zis dacă o vei dovedi, te vom pune şi noi la curent cu legăturile noastre cu unchiul Leonida. Au fost nule, dragă domnule, mai rău, ostile. Poate că e mai bine să fii şi să rămîi un Ispir al Tincăi sau al doamnei Mardare, decît feciorul nelegitim al unui Movilă cu care familia lui nu s-a putut lăuda.

— Eu stau de zece ani la Paris, şi nu m-am interesat niciodată dacă acest unchi mai trăieşte, şopteşte Zoe.

Lui Mihai i se îmbrobonează fruntea de sudoare. I se pare că asudă sînge. Linica i-a vorbit despre ostilităţile dintre Leonida şi restul familiei lui, dar în acelaşi timp l-a încurajat, demonstrîndu-i că e o victimă, că viaţa a fost nedreaptă cu el şi că descendentele din familia Movilă, femei sensibile, nu se poate să nu-l recunoască în vreun fel oarecare, să nu-l compătimească, să nu-l ajute.

— Am fost conceput de un boier uşuratic, am fost aruncat într-un sat unde păzeam vacile la păscut, am urmat liceul cu imense eforturi de a-mi convinge mama adoptivă, pe biata Tinca Ispir, să mă dea la şcoală. Am încercat să mă cultiv singur, neajutat de nimeni, şi am izbutit în asemenea măsură, încît pot sta fără sfială de vorbă cu domniile voastre, oameni de viţă nobilă şi cu diplome peste diplome. Am ajuns s-o cunosc pe Linica Mardare, adevărata mea mamă, şi să caut urmele tatălui meu sau ceva care se leagă strîns de el, aşa cum vă legaţi dumneavoastră prin acelaşi sînge. Dar un sînge de cîteva ori încrucişat pînă să ajungă, de pildă, la o Zoe Dima. Eu sînt un Movilă, un Movilă direct, descind dintr-un Movilă, aş putea să mă numesc şi prinţ, dacă aş vrea, aş putea... aş putea... N-a spus Ana

Maria, mătușa mea, că seamăn cu Leonida ? Erați toți de față cînd a spus-o.

Mihai lovi cu pumnul în masă și se așeză istovit pe scaunul de pe care se ridicase ca să-și declame melodramatica tiradă. Pe tăcute, Emil îi întinse un pahar cu apă.

După încă un minut de tăcere, Paula întrebă :

— Și miniaturile astea de unde le ai ?

— Din casa noastră de la Botoșani.

— Cine locuiește acum acolo ? Noi nu ne-am mai interesat de mult de ea.

— Mama stă acolo. Atîta a fost în stare să-i dăruiască tata, Leonida Movilă. Deși... deși... cred că această casă e înscrisă la cadastru pe numele tatii.

Era singura minciună pe care o strecurase Mihai în toată istorisirea lui. Doar n-aveau ăștia să scotocească în trecut și să vadă că în timpul războiului din 1916 Victor Mardare rechiziționase bătrîna casă.

— Vedeți cu ce inițială sînt semnate miniaturile ?

— Cu un Z.

— Asta a fost bunica noastră sau mai curînd a mea, Zenobia Movilă.

Paula și Laurența se privesc în tăcere. Mama lor, Agata Saint-Laurent, născută Movilă, nu povestea niciodată nimic despre propria mamă. Uneori se întîmpla să-i spună Anei Maria sau aceasta ei printre dinți : „o ființă frumoasă ca mama" sau „o femeie rea ca mama". Murise tîrziu această Zenobie Movilă, murise în timpul procesului lor cu Leonida pentru Izvorul. Îi văzuseră și mormîntul în cimitirul din Botoșani, lîngă ceilalți Movilești, dar pe ea n-o văzuseră niciodată.

— Eu am auzit cîndva că bunica Zenobia picta miniaturi, spune încet Paula, a fost vorba de asta în casă în nu știu ce împrejurare și tata a spus atunci : „Nu, Agato, nu ne trebuie nici un lucru de la maică-ta, nouă nu ne trebuie nimic. Avem nevoie de liniște, atît."

— Mi se pare ciudată această familie în care fiicele și nepoatele se leapădă de bunica lor și își mărturisesc pe față antipatia față de un unchi pe care nici nu l-au cunoscut. Leonida era doar frate cu Agata Saint-Laurent, mama domniilor voastre, nu-i așa ?

— Domnule Ispir, dumneata ai venit aici înarmat cu două miniaturi şi gata să ne deschizi ochii în privinţa rudeniei care ne leagă, rosti răspicat Laurenţia. Să presupunem că aşa stau lucrurile, că eşti fiul nelegitim al lui Leonida. S-o acceptăm. Ce poate urma de aici ? Ce îţi închipui dumneata că poate urma ? Dacă Leonida Movilă ar fi aici, printre noi, sau ar mai fi undeva pe lume, i-ai putea cere să te recunoască. Am impresia că ţii mult la numele de Movilă. Cred însă că unchiul Leonida s-a dus de mult, era să spun în lumea dreptilor, dar nu cred să fi fost primit acolo. În sfîrşit, că nu mai e. La ce te aştepţi dumneata din partea noastră ? Eu sînt o Stoica, născută Saint-Laurent. Chiar dacă aş vrea să te adopt, eu, care am copilul meu şi sînt mulţumită că-l am, n-ai cîştiga nimic să fii Stoica în loc de Ispir, sau să fii Mocanu, dacă pe Paula ar apuca-o nu ştiu ce elan.

— Dar nu mă vreau nici Stoica, nici Mocanu ! strigă Mihai.

— Ce vrei atunci ? Două din moşiile bunicilor le-a topit presupusul dumitale tată, a treia am împărţit-o între noi, am vîndut-o, nu mai există. Şi dă-mi voe să-ţi spun cinstit că, dacă Glodenii ar mai fi încă proprietatea noastră, tot n-am partaja-o cu dumneata. N-ar fi drept. Leonida a avut destul şi prea destul, prin testamente adevărate şi false.

— Mai e casa din Botoşani, spuse răguşit, încăpăţînat Mihai. Nu-l interesa prea mult acea casă, dar trebuia să se mai agaţe de ceva.

— De asta am şi uitat, îngînă Paula. Ea părea cea mai emoţionată din toţi cei de faţă. Din partea mea, poţi s-o stăpîneşti sănătos, eu nici n-am intrat vreodată în ea. Nici Laurenţia. Nu-i aşa, Laurenţio, că şi tu renunţi la casa din Botoşani ? Sau... nu ?

— Niciodată nu m-am gîndit la casa din Botoşani, n-am să mă gîndesc nici de acum înainte.

— Dar, pentru Dumnezeu, nu e înscrisă nici pe numele Ispir, nici pe Mardare. E trecută pe numele lui Leonida Movilă. Ar trebui să faceţi cu toţii un act de renunţare la notariat sau ştiu eu ce altceva.

— Să te informezi ce trebuie să facem şi să ne anunţi, îi spuse pe un glas alb Adrian.

Emil era neliniştit. Pentru asta, adică pentru o casă în Botoşani se apropiase atunci, demult, Mihai Ispir de el şi îi

propusese să fie prieteni ? Şi cît timp crezuse el că Mihai îl alesese dintre alţii, că îi e apropiat pentru că îl preţuieşte ! Cît de mîndru fusese de prietenia acestui băiat mai mare decît el, foarte inteligent, foarte frumos, care jongla cu noţiunile de filosofie pe care el abia acum le prindea şi care citise atîta literatură ! Într-adevăr, fusese numai vorba de o casă în Botoşani ?

Ispir sări deodată în sus, de parcă i-ar fi ghicit gîndul.

— Ce nevoie am eu, în definitiv, de casa voastră din Botoşani ? Puteţi să vi-o păstraţi, puteţi s-o daţi afară pe mama, adică pe Linica Mardare. Nu un acoperiş deasupra capului îmi lipseşte mie. Alte lucruri mă umilesc şi mă fac să-mi bat joc de mine şi de studii : am avut o copilărie urîtă, v-am mai spus-o. Am o tinereţe urîtă.

— Bietul băiat ! oftă din nou Paula.

— Copile, rosti cumpănit Simion, dacă îţi lipseşte un tată, o familie, căldura unui cămin, uite, Paula şi cu mine te poftim să rămîi la noi. Zoe ne părăseşte mîine-poimîine, dacă în Europa treburile nu vor fi prea încurcate. Nu ne-a spus-o încă, dar nici nu nădăjduim, nici nu vrem chiar să rămînă la noi. Ea şi-a deschis alt drum. Poate că ai să te simţi bine între noi.

Mihai era atît de încordat şi de încrîncenat pînă în clipa aceea, încît cuvintele lui Simion Mocanu îi picurară balsam pe rana orgoliului.

— Vă mulţumesc ! spuse el şi se înclină adînc. În glasul lui nu era ironie, era emoţie. Nu vreau să stau pe capul nimănui. Nu vreau milă de la nimeni. Nu vreau bunuri materiale. Am aşteptat... am aşteptat o familie.

— Mi se pare că pînă acum ai prea multe, şi chiar prea multe mame. Pe Tinca Ispir, pe doamna Mardare, mai vrei una ? Mai vrei cîteva ?

Adrian îşi puse mîna pe mîna Laurenţiei, aşezată pe masă. Era parcă aspră. Dacă boala băiatului ăstuia se numea snobism, era un lucru trist, dacă se chema un sentiment de nedreptate, de demnitate neluată în seamă de nimeni, era şi mai dureroasă. Aşteptase o familie, spunea el. Vorba Laurenţiei, mame avea, şi chiar două. Nefericitul ăsta se voia neapărat prinţ ? Dar cine mai lua aminte la asemenea treburi ? Adică da, mai era o anumită pătură socială care se umfla în penele propriei ei aristocraţii, care preţuia „sîngele

albastru". Din fericire, Laurenţia lui nu se gîndea şi nici nu pomenea de originea ei nobilă pe ramură maternă. Nici Paula. Dacă Laurenţiu ţinuse neapărat să ducă la capăt opera abia începută a bunicului ei, Iorgu Movilă, o făcuse din respect pentru ceea ce ştia de la părinţii ei că fusese truda de o viaţă a acelui cărturar necunoscut, pentru că imensul material adunat de bătrîn era interesant, era folositor. Dar dacă Mihai Ispir se dorea prinţ, nimeni nu-i putea da nici un ajutor. Îl puteau primi mai departe în casă, puteau fi prietenoşi cu el, fuseseră doar şi pînă acum. Dar nu era Emil oare primejduit de amiciţia asta ? Pentru Adrian Stoica asta era singura întrebare şi singurul risc. Pînă acum, Emil arătase multă afecţiune pentru Mihai şi chiar preţuire, dar nu se schimbase în rău. Nu-i slăbise nici ardoarea la învăţătură, nu dovedise că s-a molipsit de la Ispir sau de la altcineva de spiritul fascist, care agita o parte de tineret şi care în casa Stoica era urît, nu se depărtase de părinţii lui. N-avea decît acest Ispir să le vină în vizită cît o vrea şi să se considere şi rudă, pe nimeni nu supăra aşa ceva.

— Miniaturile astea vi le las în dar, doamnă Mocanu. La mama, la Botoşani, sînt multe. Dacă vreţi, vă mai aduc, rosti cu glas stins Mihai.

— Îţi mulţumesc, dragul meu. Îmi ajung astea două. Nu mai vreau altele. Mai ales asta a bunicului Iorgu îmi face plăcere, pentru că Zoe a mea îi seamănă atît de mult.

Zoe părea că nu mai urmăreşte discuţia. Stătea cu ochii în gol, se gîndea. Începuse un nou război şi tocmai acum se despărţise de Liviu. El presimţea că va începe. Şi totuşi o trimisese în ţară sub un pretext care nu stătea în picioare : că ea prefera să vină acasă decît să plece cu el în Suedia. O vorbă care îi zburase de pe buze nici nu ştie cum. Liviu o prinsese din zbor. Liviu n-o mai voia. Nu era mai bine aici, cu toţi cei care o iubiseră de la începutul vieţii ei, o iubeau şi acum şi îi iubea şi ea ?

Deodată tresări speriată, Mihai Ispir ridicase iar glasul.

— Dacă eu vreau să mă numesc de azi înainte Movilă, mă poate opri cineva dintre dumneavoastră ? Vreau să-mi schimb oficial numele în Movilă. E dreptul meu.

— Drept sau ne-drept, dumneata poţi cere să ţi se schimbe numele şi în Bourbon dacă vrei. Pe noi nu ne superi cu nimic. Toată treaba asta, preocuparea asta a dumi-

tale, mi se pare puțin copilărească, mai ales în zilele pe care le trăim. Toată lumea e încordată, germanii au invadat Polonia, acolo se dau lupte. Cîteva țări din Occident, Noua Zeelandă și India au declarat război Germaniei. Nimeni nu știe cum se vor desfășura lucrurile, iar dumitale îți arde să fii prinț, am impresia.

— Mai domol, Laurențio ! interveni cu glas scăzut Adrian.

— Vara mea, Laurența Stoica, nu m-a putut suferi niciodată.

— Mihai, nu e adevărat. Vreau numai să te aduc cu picioarele pe pămînt. Dacă Emil al meu ar bate cîmpii ca dumneata, i-aș spune aceleași lucruri.

— Am să încerc să mă întorc pe pămînt, doamnă. Noapte bună tuturor.

— Domnule Ispir, vino mîine la noi la prînz. Poimîine ceilalți pleacă la București. E ultimul nostru prînz împreună în vara asta.

Paula îl conduse pînă la ușă.

— Merg și eu cîțiva pași cu tine, Mihai, se grăbi Emil să spună. Mă întorc repede.

— Ce credeți voi despre băiatul ăsta ? întrebă Simion, după plecarea tinerilor.

— Are un caracter destul de prost ca să fie într-adevăr feciorul lui Leonida Movilă, răspunse scurt Laurența.

— Stați, stați puțin, îi opri Adrian. Poate că tot ce a spus e adevărat, dar băiatul e plin de complexe. Nici el nu știe ce vrea.

— Și toate complexele astea sînt justificate, rosti cu tristețe Paula. A fost țăran, a păzit vacile, a intrat în liceu pentru că s-a încăpățînat el și a știut să stăruie. Pe urmă s-a pomenit că nu e feciorul maică-si, țăranca, ci al unei cucoane. Și cucoana i-a spus că l-a făcut cu un prinț. Probabil că și ea, cu toate spaimele pe care le-o fi tras, era mîndră de treaba asta. Copilul și-a pierdut capul. E plin de gărgăuni. A trecut de la opinci și suman la palton îmblănit și căciulă de vidră. S-a smintit, bietul de el ! Prost nu e deloc, e numai absurd. Să nu-l mai contrazică nimeni dintre noi, ca să se liniștească. Noi nu-i putem da nimic. Nici el nu știe ce să ceară. Vrea să-l recunoaștem rudă cu noi ? O să-l recunoaștem, dacă asta îi face bine.

Paula se opri speriată de cît de mult vorbise. Parcă niciodată în viața ei nu ținuse asemenea discurs.

— Mama are dreptate. Așa cred și eu, șopti Zoe. Mergem la culcare ?

— Da. Simioane dragă, nu încuia poarta, trebuie să se întoarcă Emil. Noapte bună.

Cei doi tineri coborau spre „cetate" în același pas. Deasupra lor bolta era înstelată. Tîmpa se ridica neagră pe cerul luminos.

— Nici tu nu mă crezi, Emile ?

— Eu socot că te-a crezut toată lumea, Mihai. Numai că nimeni nu poate să-ți ofere decît prietenie, căldură.

— Ce altceva v-am cerut eu ?

— N-a fost clar, murmură Emil.

— Nici pentru tine n-a fost clar ? Îmi vreau dreptul meu sub soare, numele pe care îl merit și, cînd oi muri, locul meu în parcela Movileștilor din cimitirul din Botoșani.

Emil era gata să rîdă, apoi îl copleși o mare tristețe. Mihai vorbea ca un zănatic, toată seara se comportase ca un dezechilibrat. Îl auzise de multe ori spunînd lucruri fantastice și neîntemeiate, dar socotise atunci că glumește, că se joacă cu ideile, că îi place să-și uluiască auditoriul. De data asta Mihai fusese sincer, era evident, așa gîndea, așa credea el și suferea fără îndoială mai mult chiar decît arătase. Și pe urmă îl rîcîia încă și pe el gîndul că Mihai îl alesese numai ca să-și facă drum spre familia lui, nu din adevărată simpatie.

— Toate astea nu sînt greu de obținut. Credeam că ții mai sus.

— Mai sus ? Ce ar putea fi mai sus ?

— Niște studii încheiate, o carieră frumoasă, meritată. Știu eu ? Credeam că vrei să te desăvîrșești intelectual și moral și că paradoxurile pe care le arunci în discuție sînt un joc, o glumă.

— Vorbești ca maică-ta.

— Și cred ceea ce crede și mama.

— Ce fericit ești ! Un om cu formule de viață limpezi încă de la vîrsta asta !

— Nu sînt încheiate, nici înţepenite formulele mele. Ştii bine că mă aflu pe undeva, pe la mijlocul evoluţiei mele spirituale.

— Hai, întoarce-te acasă. Te aşteaptă. E tîrziu.

— Ne vedem mîine la prînz.

— Mîine la prînz, sau niciodată, sau mereu. Emil, mi-e foarte greu.

— Ce, Mihai dragă ?

— Tot ce trăiesc. Mă clatin ca un plop în vînt. Nu-mi găsesc locul.

— N-ai vrea să te sprijini puţin de mine ?

— De tine, drăguţule ? Şi cu ce fel de puteri ai să mă susţii ?

— Cu prietenia mea, cu afecţiunea mea. N-ai spus că ai nevoie de căldură ?

— Du-te acasă. Mă duc şi eu la hotel. Poate că am să adorm, poate că am să visez soluţii, drumuri lungi, sigure. Noapte bună, Emil.

Emil se întoarse spre casă. Dacă s-ar fi întrebat ce simţea acum pentru Mihai Ispir, pe care îl admirase de cînd îl cunoscuse, şi-ar fi răspuns : milă !

*

Poate de o sută de ori în vara aceea Gina luase stiloul în mînă şi începuse să-i scrie lui Emil, şi tot de atîtea ori rupsese hîrtia şi renunţase la scrisoare. Ea nu-i dăduse nici un fel de adresă. Unde să-i scrie lui la Braşov ştia, alte gînduri o făceau să amîne sau să renunţe. Se întreba uneori dacă avea dreptul să-l antreneze şi pe el în mişcarea primejdioasă şi foarte dreaptă în care se angajase ea, iar alteori îşi spunea că avea datoria să-l atragă, să deştepte în el sentimentele, ideile pe care le nutrea.

N-ar fi fost greu. Întreaga familie a lui Emil avea opinii antifasciste, întreaga lui familie era democrată. Mama lui Emil uitase sau voia să uite cu desăvîrşire că descindea dintr-un neam princiar. Îi era indiferent acest lucru, stimă desăvîrşită avea pentru cultură şi pentru onestitate. Şi tatăl lui Emil gîndea la fel, dar Ginei îi părea că, în casa Stoica, Laurenţia era cea care îi influenţa pe bărbatul şi pe fiul ei, că avea o mare şi sigură personalitate.

Şi atunci Gina se chinuia cu gîndurile. Făcea parte de doi ani dintr-o celulă U.T.C. Ajunsese acolo, ea, fiica unei învăţătoare văduve din Buzău, printr-un coleg cu care se împrietenise chiar în primul an de facultate. Acel coleg, Matei Axinte, fusese arestat. Tovarăşii bănuiau că se găsise la el materialul de propagandă ilegal. Gina nu ştia cît şi cum va fi fost torturat la interogatorii la Siguranţă, dar înţelegea că rezistase, nu scosese un cuvînt, dovadă faptul că nici un alt tovarăş din celulă nu mai căzuse, că ea însăşi se plimba liberă şi liniştită pe străzile Bucureştilor, prin parcuri, că se ducea regulat la cursuri şi la bibliotecă. Apoi nimeni nu mai ştiu nimic de Matei Axinte. De obicei se mai afla cîte ceva despre felul în care fusese judecat un tovarăş căzut, despre condamnarea pe care o luase, la ce închisoare era. Despre Axinte nu se ştia nimic, se bănuia că fusese împuşcat pe la spate în drum spre închisoare, sub pretext că voise să fugă. Gina suferise de dispariţia lui ca de a unui frate, ca de a unui părinte, dar îşi văzuse mai departe, discret, de treabă.

O singură dată, la un seminar, vorbise puţin mai liber, mai îndrăzneţ despre „Pactul de oţel", tratatul de alianţă germano-italian, ca de o primejdie pentru pacea lumii. Atunci o urmărise pe stradă un coleg care o oprise şi o felicitase pentru opiniile ei cutezătoare. Nu-l cunoştea pe acel coleg, dar ceva din glasul lui, din ochii lui, care priveau pieziş, din felul în care îşi zvîrlea capul pe spate şi-şi alunga şuviţele de păr de pe frunte, îi aducea aminte vag dar stăruitor de ceva, de ceva neplăcut sau chiar odios. În timpul zilei nu-şi putuse aminti nimic, dar se trezise în toiul nopţii, se ridicase pe marginea patului şi-şi adusese deodată aminte clar: în anul întîi, cîţiva studenţi bătuseră în faţa facultăţii pe un coleg care era, se pare, evreu. Tipul care o felicitase era printre bătăuşi, nu avea nici o îndoială, îl vedea acum ca în acea clipă oribilă, doborînd şi lovind cu piciorul în acel evreu. Lovindu-l în cap, în ochi. De ce o felicitase după seminar? Era provocare în cuvintele lui? Credea că, măgulind-o, o va face să spună mai mult? Fusese ea neabilă vorbind azi la seminar aşa cum vorbise? Pînă cînd unii trebuiau să tacă, iar alţii să-şi urle părerile şi să se laude că sînt neaoşi şi viteji şi „arieni", adică superiori pentru con-

cepția lor ? Și ea era ariană, dar nu pentru asta se socotea un om liber, înzestrat cu drepturi.

A doua zi își căutase legătura cu U.T.C.-ul. Se întîlniseră într-o cofetărie din Piața Amzei. Fusese sfătuită să fie mai prudentă și pentru că acel student, fără îndoială legionar, încercase cu felicitările lui s-o facă să vorbească mai mult decît la seminar, era mai bine acum, cînd urma să înceapă vacanța, să-și întrerupă pentru un timp activitatea. În toamnă avea să i se dea o muncă nouă. Atunci o văzuse Emil prin vitrina cofetăriei și o bănuise de orice altceva în afară de ceea ce era adevărat.

Așa cum îi spusese și lui la despărțire, din Buzău plecase cu mama ei, învățătoarea Ștefania Georgescu, în cîteva sate de pe Valea Slănicului, la Vintilă Vodă, la Lopătari, unde Ștefania avea neamuri, apoi sus în munte, la mînăstirea Găvanul, unde Ștefania avea un frate călugăr.

Era frumos acolo sus, era negrăit de sălbatic. Mînăstirea, mică și pricăjită, era așezată într-un adevărat găvan, în fundul lui, înconjurată de păduri care băteau în ușa chiliilor mărunte. Se dormea pe paturi tari, de lemn, acoperite cu cîte o rogojină, se bea lapte de capră (asta aveau monahii, cîteva capre), se făcea mămăligă din mălaiul cărat de departe, de către fratele Ioan cu măgarul lui, se aducea apă cu ulciorul din izvorul cel curat și jucăuș din pădure, se strîngea apă de ploaie în putinile puse sub burlanele care coborau din prăpăditele de streșini ale pocîltitelor acoperișuri.

La fratele Ștefaniei, călugărul Profirie, se trăia la fel ca la toți ceilalți. Ștefania și Gina urcaseră și în alte veri pînă aici. Amîndurora le plăceau adînca liniște din munte, singurătatea, amîndouă îl iubeau pe părintele Profirie pentru simplitatea, pentru bunătatea lui. Ștefaniei îi plăceau și slujbele în mînăstire, vecerniile și utreniile îngînate de glasuri slabe și bătrîne (nicăieri nu văzuse Gina atîția bătrîni la un loc, afară de fratele Ioan nimeni parcă nu mai venise să se sihăstrească aici), mirosul de tămîie, fumul puținelor lumînări pe care călugării ăștia săraci le aprindeau cu economie.

Intra și Gina uneori în biserică, dar mult mai des hoinărea în pădurea umedă, deasă. Se așeza pe un trunchi răsturnat lîngă un fir de apă străveziu și săltăreț, și se gîndea la ce e bine și ce nu să facă în viitor. Era limpede ca lumina

zilei că datoria ei, ca a oricărui militant comunist, utecist, şi a celor ce erau mai puţin decît atîta, democrat şi antifascist numai, era să convingă pe alţii, să-i tragă către omenie, dragoste, să-i depărteze de fascism, de sminteala care cuprindea tineretul şi chiar oamenii maturi. Asta era datoria ei. Dar pe Emil ? Dacă îl ademenea pe Emil către ceva din care avea să i se tragă suferinţă, primejdie ? Pe el adică se cuvenea să-l cruţe ? Atunci cît adevăr are credinţa ei ? Se oprea în faţa iubirii ca în faţa unei bariere ? Dacă Emil o iubea şi el, era numai vina ei. Înainte de a-l cunoaşte îi fusese drag. La bibliotecă se întorcea să-l vadă intrînd sau plecînd, şi imaginea lui de o clipă îi umplea de bucurie toată ziua. Apoi îl cunoscuse. Şi dragoste fusese de amîndouă părţile. Pînă acum nu-i spusese nimic despre convingerile şi activitatea ei. Convingerile nu trebuise să le ascundă foarte tare. Emil şi familia lui urau fascismul şi nu se sfiau s-o spună. Activitatea ei era însă altceva. Asta nu se putea mărturisi sau împărţi decît cu un om despre care ştii fără nici o îndoială că e tare, e hotărît, poate duce pînă la capăt o acţiune plină de riscuri grave. Şi Gina îşi mărturisea sieşi că nu numai necunoaşterea pînă în adînc a caracterului lui Emil o oprise să şi-l facă ucenic sau adept al marii cauze, ci şi dragostea ei pentru el. Ar fi vrut să-l ferească, să-l apere de orice primejdie. Şi atunci ce fel de utecistă era ea ? Nimeni nu-i spusese vreodată : „Nu iubi." Ar fi trebuit să i-o spună. Nu, n-ar fi trebuit, se bucura de atîta încredere din partea celor din celula ei, încît n-o prevenise nimeni ca pe o nemernică : „Vezi, ia aminte !"

Gina îşi prefira apa limpede a izvorului printre degete. Şedea jos, pe o piatră, sub o umbră deasă, prin care o singură rază pătrundea şi lumina două imense flori galbene de iarbă mare, numai pe ele, ca pe doi mici sori. Florile îşi trimiteau mireasma ascuţită şi subtilă pînă la ea, amestecată cu alte miresme de buruieni, de lemn tăiat de curînd, de ciuperci. Uneori mîna ei stîrnea un mic vîrtej scormonind nisipul din fundul apei, apoi vîrtejul se potolea şi apa era iar de cristal lichid. Dacă ar fi fost acum lîngă ea Emil, cu ochii lui mari aproape negri ca ai tatălui său, cu chipul lui atît de blajin, încît te întrebai uneori dacă băiatul ăsta nu e şi slab, cu glasul lui potolit şi plin de neaşteptate armonii ! Dacă ar fi fost aici ! Cît de frumoase ar fi fost toate

cele care şi aşa erau frumoase în jurul ei ! În adîncul acestei linişti infinite ar fi stat ei doi alături şi şi-ar fi simţit fericirea tot atît de infinită ca liniştea.

În spatele ei trosniră nişte ramuri, foşni frunzişul căzut. O vietate ? O sălbătăciune ? Venea parcă drept spre ea. Gina întoarse capul. Era un monah, unul pe care parcă nu-l mai văzuse niciodată sau poate îl zărise la o vecernie, într-un colţ întunecat al bisericii. Avea o barbă mare, neagră, sălbatică, o sutană roasă. Era înalt, slab. Se uita la ea ţintă. Un soi de zîmbet îi destinse chipul crispat. Ochii ăştia, ochii ăştia îi cunoştea. Şi zîmbetul îi era parcă familiar. Dar restul făpturii lui nu avea nimic...

— Artemiza ! spuse el încet.

Gina sări în sus dintr-o dată, se repezi la pieptul jerpelitului monah.

— Matei Axinte !

Monahul o îmbrăţişă şi el.

— Încet. Mă cheamă fratele Macarie. Să nu uiţi.

— Şi pe mine Gina. Nici tu să nu uiţi ! Trăieşti, Matei, trăieşti ! Eşti viu, eşti viu, eşti liber. Cum ai scăpat ? Cum ai fugit ?

— Printr-o minune. Fratele Macarie din faţa ta ar trebui să numească asta minune. Matei Axinte o numeşte un plan excelent şi puţin noroc pentru realizarea lui. Părintele Profirie, unchiul tău, dacă i-am povesti tot de-a fir-a-păr, ar spune că Dumnezeu e comunist ! rîse Matei.

— Dar cum ? Cum ? După perioada în care ai fost la Siguranţă, nimeni n-a mai putut afla nimic despre tine. Te-au socotit mort, Matei. Te-am plîns cu atîtea lacrimi cîte aveam în mine.

— Siguranţa îşi sfîrşise treburile cu mine. În aşteptarea procesului la Consiliul de Război, m-am odihnit un timp la Văcăreşti.

— Odihnit ? Dragul meu, odihnă a fost aia ?

— După Siguranţă, te asigur că Văcăreştii erau o odihnă. A venit să mă vadă la vorbitor un văr. Am aranjat cu el să mă ceară martor într-un proces de moştenire. Om cu minte ageră, cu cap deschis şi cu suflet, m-a cerut martor. De la Văcăreşti la Tribunal am fost dus pe jos, cu cătuşe la mîini, cu un singur paznic. La întoarcere era noapte, frig, ploua. Mai era şi întuneric. În dreptul podului Lemetru am

luat-o la fugă. Gardianul a tras după mine, nu m-a nimerit.

— Și unde te-ai dus ?

— La același văr, care locuiește cam pe-acolo. S-au speriat cînd m-au văzut. Mi-au scos cătușele de la mîini, mi-au dat de mîncare. Ah, ce foame mi-era !

— Matei dragă !

— Am uitat să-ți spun că vărul meu e șofer de piață pe mașina lui. Ca să mă pună la adăpost și mai ales, sper că nu vorbesc cu păcat, ca să se descotorosească de mine, care eram o primejdie pentru toată familia lui, chiar în noaptea aceea de ploaie și zloată m-a dus la Buzău. Asta e.

— Și cum ai ajuns aici ?

— Mai pe picioare, mai în patru labe. Mi-erau cam zdrobite oasele, dar am ajuns. Nu-ți mai povestesc cum s-au petrecut toate. Nici pentru mine nu e o plăcere să mi-o amintesc, nici pentru tine s-o auzi. Și așa, fărîmat cum eram, am putut ajunge pînă aici. Cred că drumul, adică tîrala mea de la Buzău pînă aici, a durat mai bine de două săptămîni. Mai sînt pe lume și oameni care îți dau un codru de pîine sau de mămăligă cînd te văd în asemenea hal. M-au crezut mulți un tîlhar scăpat de la ocnă. M-au crezut mai puțini ceea ce sînt, dar uite-mă, am ajuns aici. Sînt fratele Macarie, găzduit de părintele Agafton, călugărul acela bătrîn care nici la biserică nu se mai poate duce. Îi car lemne, îi aduc apă, îi fac focul, merg la slujbe. Ce-și închipuie bătrînul despre mine nu știu. Am să mai stau aici pînă în toamnă. Apoi am să mă duc într-un oraș, nu în București, și am să-mi continuu activitatea. Spune-mi, spune-mi noutăți, nu știu nimic din ce se petrece pe lume.

— Ultimele noutăți nu le știu nici eu. Sînt aici de aproape douăzeci de zile cu mama. Matei, am înțeles toți că n-ai spus un cuvînt la interogatoriu. Ești un brav.

— Lasă, sînt cum sînt, și altul ar fi fost la fel.

— Știi că sovieticii au încheiat un tratat de neagresiune cu Germania ?

— Nu, nu știu. Nu știu nimic. Treaba asta trebuie să aibă o justificare, trebuie să fi fost o necesitate. Cum se explică ?

— Cred că prin faptul că puterile din Occident amînau la nesfîrșit un pact cu Uniunea Sovietică. Voiau să scoată castanele din foc cu mîna sovieticilor. Le-ar fi fost

comod ca Uniunea Sovietică să se lupte cu Germania hitleristă şi ei să stea cu braţele încrucişate. După mine, asta ar fi justificarea.

— Aşa, aşa ! Mare lucru nu poţi afla la Găvanul. Şi tu ?

— Se pare că am să trec în altă muncă. Nişte cîini răi m-au adulmecat. Pleci ?

— Trebuie să iau apă şi uscături. Mă aşteaptă bătrînul. Ştii, Gina, dacă ne întîlnim în vatra mînăstirii, nu ne cunoaştem.

— Înţeleg. Ce să transmit la Bucureşti ?

— Tot ce ţi-am spus. Din oraşul în care mă voi hotărî să cobor, am să ştiu să iau legătura cu ei.

— Matei, vreau să te întreb ceva. Sînt muncită de gînduri, sînt nehotărîtă. M-am îndrăgostit, Matei. Ţi-am mai spus-o o dată, de mult. Iubirea asta durează, nu mi-a trecut. Omul pe care îl iubesc nu ne e vrăjmaş, dar nu ştie mare lucru despre existenţa şi activitatea noastră. Şi mă tem să-l atrag la noi. Mi-e milă de el, de riscurile pe care le-ar înfrunta. Dar în acelaşi timp cred că trebuie s-o fac, nu-i aşa ?

— Făptură corneliană ! Ruptă între datorie şi dragoste, sărăcuţa de tine. Cum ar fi soluţionat Corneille treaba asta ?

— Tare mă tem că în favoarea datoriei.

— Atunci teme-te şi fă-o. Pe cine vrei să tragem în mişcare ? Pe cei pe care nu-i putem suferi şi-i dispreţuim, sau pe cei pe care îi stimăm, în care avem încredere, şi deci îi iubim ? Credem sau nu că avem dreptate şi că oponenţii noştri sînt în cel mai bun caz, halucinaţi, dacă nu criminali, ca să spunem lucrurilor pe nume ?

— N-aş vrea să-l încarc peste puterile lui. Nu e un om tare, ca tine.

— Atunci nu-l încerca, dar apropieţi-l treptat, în măsura în care poţi. N-avem nevoie numai de luptători, ci şi de prieteni.

— N-are să fie prea greu.

— Du-te, Gina, a fost o mare bucurie că te-am văzut, a fost o întîmplare nesperată. Din clipa asta nu ne mai cunoaştem. Sfinţii părinţi sînt puţin cam bănuitori şi, îmi pare rău că trebuie să spun cuvîntul, cam intriganţi. Ce vrei ? Se plictisesc în sihăstria asta. Dacă ar putea bănui o po-

veste de dragoste între noi, ar fi încîntați, iar dacă ar ști chiar adevărul, entuziasmul unora dintre ei ar atinge fericirea și... denunțul. Ar fi în stare să coboare pînă la Buzău să-și povestească descoperirea și doar au în cîrcă fiecare peste șaizeci de ani. Afară de fratele Ioan, care n-ar fi exclus să coboare o dată cu mine, cu același țel.

— L-ai cucerit ?

— L-am catehizat, ca să vorbim în limbajul cel sfînt. Era păcat de un om tînăr și puternic să-și prăpădească viața la moara asta care macină în gol. Îți doresc putere și sănătate, Gina !

— Și eu ție, Matei. Aș vrea să înțelegi, să simți cît sînt de fericită că te-am văzut, că ești întreg ! Sînt foarte fericită, Matei !

Cînd coborî cu maică-sa în Buzău, la începutul lui septembrie, primul lucru pe care îl află Gina fu că armata hitleristă invadase Polonia, că unele țări declaraseră război Germaniei. Trebuia neapărat să plece cît mai repede la București, să-și înceapă noua muncă despre care îi vorbise secretarul celulei, să treacă în aparatul tehnic.

Întîlnirea cu Emil la biblioteca la care citeau amîndoi fu o sărbătoare.

— Dar de ce nu mi-ai scris toată vara ? Cum ai putut să nu-mi scrii ? Eu, dacă mi-ai fi lăsat o adresă, ți-aș fi scris în fiecare zi.

— M-a purtat mama din sat în sat. Are puzderie de neamuri pe acolo, neamuri de care eu nu sînt deloc legată, dar trebuie să-i fac plăcerea asta, să mă arate tuturora că am crescut mare și învăț carte.

— Bine, din pricina asta nu-mi puteai trimete o adresă, dar să-mi scrii ce te-a oprit ?

— Niciodată n-am știut să scriu o scrisoare ca lumea. Mă intimidez în fața foii de hîrtie.

— Asta eu nu înțeleg. Mă așez și scriu, e ca și cum aș vorbi, tot atît de simplu.

— Uite că pentru mine e greu. Haide, Emil, nu te uita urît la mine. Mi-a fost foarte dor de tine !

— Mie nu.

— Minți atît de prost, Emil dragă, încît îi vine omului să rîdă. Să mergem în Cișmigiu. Povestește-mi despre vacanța ta, despre familia ta.

După liniștea și pustietatea pădurilor de la Găvanul, Ginei îi părea Cișmigiul un bîlci în care fuseseră uitați cîțiva copaci și cîteva peluze. Unde să te așezi cu omul iubit așa ca să-l poți privi cît îți cere inima fără să atragi privirile altora, unde îți poți pune mîinile în mîinile lui fără să se oprească un copil pe trotinetă ca să se minuneze de ce vede sau să rîdă ? Cum scapi de ochii obosiți dar cercetători ai pensionarilor, care se distrează și ei puțin iscodindu-i pe îndrăgostiți ?

Se așezară totuși, la oarecare distanță unul de altul. Emil îi povesti că Zoe se întorsese în țară pentru un timp a cărui lungime n-o precizase, că se afla încă la Brașov, era tristă, era slabă.

— Eu, dacă aș avea talentul ei, spunea Emil, cred că nu m-aș lăsa înfrînt de nimic. Nu ne-a povestit, nu știu ce a lovit-o atît de adînc, ce a rănit-o, de ce e atît de schimbată, dar trebuie să se fi petrecut în viața ei ceva foarte rău. Poate ceva cu Liviu, despre care nu mai pomenește.

— O făptură dăruită cu atîta har poate pune dragostea înaintea menirii ei ? întrebă revoltată Gina.

— Tu nu ?

— Eu... eu nu am o menire, rîse ușurel Gina, dar știa că în clipa asta minte.

Emil îi mai povesti și incredibila, și totuși adevărata, el era sigur, mărturisire a lui Mihai Ispir.

Gina îl asculta atentă.

— Și ce vrea de fapt ?

— Cred că nici el nu știe bine. Înțeleg că viața lui a fost grea, că adolescența i-a fost zbuciumată, pricep că e muncit de ambiții neclare și de sentimentul că a fost nedreptățit, nu știu însă la ce vrea să ajungă. Se înfurie, se umilește, se îngîmfă, se umilește iar, aproape insultă dar se simte veșnic insultat. E un om nenorocit, Gina.

— Atît de nenorocit pentru că nu știe lumea că el coboară dintr-un prinț ? Vai, Emil, dar există atîtea nenorociri adevărate și suferințe peste care nu se apleacă nimeni ! Nici nu trebuie luată în seamă o asemenea suferință, nu merită. Să știi că am avut o părere mult mai bună despre

el. Cine or fi ăştia, perechile astea două care trec prin faţa noastră ? Sînt ciudaţi, vreau să spun îmbrăcaţi ciudat şi cu nişte chipuri stranii, cu ochii rătăciţi.

— Sînt polonezi refugiaţi. De cîteva zile întîlneşti mulţi în oraş. Au toţi expresia asta de nedumerire şi de spaimă stăpînită.

— *Asta* e o adevărată nenorocire, Emil. Asta da ! Îţi închipui prin ce au trecut şi ce e acum în sufletul lor ? Patria părăsită în urma lor şi în viitor nimic clar, nici o nădejde bine întemeiată.

Perechile se îndepărtau. Gina şi Emil rămaseră pe bancă privind în urma lor. Bucuria li se spulberase.

— Va să zică sînt în stare de orice, murmură Emil. Naziştii sînt în stare de orice.

— De şi mai rău poate, şuieră Gina printre dinţi.

— De şi mai rău ? Eu nici nu întrevăd ce ar putea fi mai rău. Poate orbi un popor întreg, poate el deveni un popor de fiare, numai pentru că are în fruntea lui un dement ?

— Demenţa se molipseşte. Cel puţin la ei e molipsitoare.

— Gina ! Haide să vorbim puţin despre dragostea noastră. O clipă măcar, cîteva cuvinte-leac pentru tot ce s-a sfîşiat adineauri în noi.

— Te iubesc mult, Emil. Am să te iubesc din ce în ce mai tare şi în acelaşi timp în jurul nostru dezastrul va fi din ce în ce mai cumplit.

— Tu eşti sigură ?

— Din păcate, sînt sigură. Emil, dacă nu mă gîndesc la lucrurile astea, de care sînt sigură, te iubesc nesfîrşit de mult.

— Nu te mai gîndi la ele.

— Dacă am putea ! Dar sîntem oameni, nu sîntem jivine. Şi tot ce e omenesc ne preocupă, mai ales suferinţa. Aşa şi trebuie.

— Chiar dacă în vremea asta tinereţea noastră trece pe lîngă noi şi ne lasă în urmă, fără să ne fi bucurat de ea ?

— Chiar. Dar noi doi, Emil, încă ne bucurăm de tinereţea noastră.

— Ne bucurăm, răspunde Emil ca un ecou slab.

În clipa aceea ar fi vrut să fie în el numai bucurie. O vedea pe Gina pe care n-o mai văzuse de mai bine de două luni, simţea că e iubit de ea aşa cum o iubea şi el, dar o umbră se aşezase peste iubirea asta. „Tot ce e omenesc ne preocupă, mai ales suferinţa", spusese ea. Şi avea dreptate.

Începuse să amurgească. Dinspre lacul pitic, din tufişuri, din copaci venea o umezeală rece. Umbre se întindeau pretutindeni, soarele pierise îndărătul caselor înalte de pe Schitul Măgureanu. Emil strîngea tare în mîinile lui mîna subţire a Ginei. „Legătura mea cu pămîntul", îşi spuse în gînd, apoi se mustră singur tot în gînd. Taică-său, maică-sa, tot ce iubea pe lume, frumuseţea din cărţi sau din natură nu erau tot atîtea legături cu pămîntul ? Nici o primejdie să se socotească puf de păpădie, n-avea să-l spulbere niciodată vîntul, era bine legat de pămînt.

Mihai trecu prin Botoşani înainte de a veni la Bucureşti. Reacţia „familiei" lui nu fusese aceea pe care o sperase el. În sfîrşit, Simion Mocanu şi Paula, nevasta lui, îl poftiseră călduros să vină la ei, la Braşov, de cîte ori va voi, de cîte ori se va simţi străin şi singur pe alte meleaguri. Era o mînă întinsă cu sinceritate, dar el rîvnea la mult mai mult. Emil nu se depărtase de el, dar nici nu se apropiase mai tare. Şi parcă din comportarea trecută a lui Emil pierise ceva, respectul pentru un prieten mai în vîrstă şi mai cultivat. Cultura asta şi-o aprecia Mihai mai bine decît alţii. Dacă n-ar fi rostit enormităţi şi paradoxuri, probabil că oricine şi-ar fi dat seama cîte goluri are această cultură.

Se întreba singur ce căuta la Botoşani. Îi fusese dor de Linica Mardare ? Poate. De Tinca Ispir, pe care se duse s-o vadă la Cosîneşti ? Şi asta. Cu alte cuvinte, era un sentimental, un prăpădit de sentimental, care se ducea orbeşte, ca tras cu funia, către ceea ce îi pătrunsese odată în inimă. Şi cu unul ca el voia Andrei Coman să schimbe lumea. Nici mai mult, nici mai puţin decît s-o schimbe. Pentru Coman era destul să te consideri aparţinînd unei rase superioare, ca să fii superior oricui nu era de neam cu tine, iar în această rasă fruntea erau nemţii, bineînţeles. Abia aştepta să ajungă la Bucureşti ca să-l caute pe Coman. Acela trebuie să fi avut

păreri clare în privința invaziei Poloniei de către armata hitleristă. Mai clare decît ale lui. O femeie cu minte puțină, ca Linica Mardare de pildă, îi jeluia pe polonezi. Mihai era sigur că Andrei Coman și toți cei cu cămașă verde, ascunsă sau la lumină, aveau alte opinii în problema asta.

În Botoșani venise Mihai Ispir și ca să aranjeze chestiunea numelui lui. Era o treabă care cerea alergături și oarecare cheltuială în sensul mitei, nu al taxelor, dar se cuvenea s-o facă la Botoșani, unde îi părea mai ușor decît la București. Pînă cînd formalitățile aveau să fie gata, el se putea prezenta lumii tot Ispir-Movilă. Cel puțin atîta amabilitate avusese familia lui, nu-i interzisese să se numească de aici încolo Movilă. Și nu din generozitate, ci din indiferență. Oamenii ăștia erau țicniți!

Linica ardea de nerăbdare să știe cum se descurcase cu rudele lui. Mihai era decepționat. Dacă asta se numea descurcare, atunci o obținuse. Nimeni nu avusese nimic împotrivă, nimeni nu fusese entuziasmat. Pe Leonida îl disprețuiseră toți. Glasul sîngelui nu suna în ei. Ba încă Laurența Stoica îl luase și repede în unele momente, de parcă ar fi vrut să-l prindă cu vreo minciună, iar cînd recunoscuse și ea adevărul, stătuse stană de piatră.

— Oricum, dacă devii un Movilă, casa asta îți rămîne ție, încercă ea să-l consoleze.

— Oficial! La cererea mea, cu un nume ales de mine, ca unul care s-ar chema Popescu și ar vrea să devină Maiorescu. Nimeni nu-l împiedică, dar nici Titu Maiorescu nu iese din mormînt să-l strîngă la piept. Și pe urmă înseamnă ceva asta? Pentru dumneata o fi însemnînd ceva, o treaptă pe care ai sui-o. Eu vreau o scară întreagă, vreau să fiu în vîrful unei scări.

— Eu n-am cum te ajuta. Dacă socoți că e necesar să vin la București, să mă prezinți acestei famili de gheață, eu vin. Ca o mărturie că nu le-ai spus brașoave, pentru că eu le pot povesti despre Leonida...

— Pe care l-ai cunoscut mai bine decît ei. Pe care l-ai și iubit mai mult decît ei. N-am face nici o scofală cu această mărturie. Poți să stai acasă.

Linica tăcu. Sperase, nici ea nu știa de ce sperase, să se ducă în capitală, să le cunoască acolo pe doamnele distinse pe care le văzuse cu mulți ani în urmă la cimitir, să fie pri-

mită de ele ca o persoană pe care Leonida o nedreptățise și față de care erau ei datori cu o consolare, cu un sprijin moral. Se și temuse, bineînțeles, de disprețul lor, dar în același timp nădăjduise la generozitatea lor. Castelul de cărți de joc se dărîmase la primul bobîrnac. Îi era scris să rămînă doamna Mardare din Botoșani, mama unui fiu care n-avea nici un interes să fie al ei, adoptat sau recunoscut de ea. Și crunt era faptul că îl iubea din ce în ce mai mult pe acest fiu obraznic, batjocoritor și uneori atît de cald cu ea, încît i se părea că nu e adevărat, că nu e el Mihai Ispir cel din fiecare zi.

Odată ajuns în București, Mihai îl căută întîi pe Andrei Coman, nu pe Emil. Andrei era foarte agitat, foarte preocupat, așa îi păru lui Mihai. Voia să stea de vorbă cu el, cum să nu, și chiar curînd avea să-i spună lucruri foarte importante, îi cerea numai un răgaz de cîteva zile. În vremea asta Mihai trebuia să se înscrie la facultate, era mult mai bine să fii student decît nimic. Emil nu punea așa problema, nu-i spunea „că e mai bine să fii student", el îi cerea să învețe temeinic, să devină doctor, profesor, avocat, ce voia el, dar să studieze, să nu se mai joace de-a intelectualul boem. Gîndurile astea îl făcură pe Mihai să se înscrie la Filosofie. O idee cumplită îl fulgeră cînd păși pragul facultății : dacă avea să i se ceară livretul militar ? Recrutase cîndva la Focșani, apoi nu se prezentase să-și facă stagiul militar. La secretariat nu i se ceru însă nimic. Răsuflă ușurat. Nici el n-ar fi putut explica de ce nu se prezentase la Cercul de recrutare. Avusese alte gînduri, urmărise alte țeluri, vagabondase, armata cu disciplina ei îi repugna. Sperase să i se piardă urma, și uite că i se pierduse. Se duse să-l caute pe Emil.

— Unde mănînci azi ? îl întrebase Emil, bucuros că îl vede.

— Sînt invitat la Hohenzollern, dar cred că n-am să mă duc. Se mănîncă prea mult acolo, totdeauna mă aleg cu o indigestie. Mă poftești tu la Herdan, la un sandviș ?

— Te poftesc să vii cu mine acasă. Să iei masa cu noi.

— Ca să se bucure maică-ta ?

— Mama n-are nimic împotriva ta. Pentru că ești mai mult decît feciorul lui Leonida, ești un intelectual, un om tînăr care citește mult și se exprimă bine. Și ești prietenul meu.

— Foarte mulțumesc ! Astea toate la un loc înseamnă ceva de preț.

O apucară către strada Toamnei.

— M-am înscris azi la Filosofie.

— Bravo, Mihai ! Sînt fericit. Avem pentru ce bea astăzi.

— Mai ales tu, care știi să bei...

Pînă să ajungă acasă, întîlniră cîțiva polonezi, cu aceeași privire stranie, deznădăjduită. Un avion trecu peste cerul limpede, un avion oarecare, așa cum treceau zilnic. Cîțiva polonezi care mergeau înaintea lor intrară deodată în panică, grăbiră pasul, căutară cu ochii rătăciți un loc în care să se ascundă probabil.

— Îi vezi ? gemu aproape Emil. Asemenea groază a semănat în ei primul bombardament aerian deasupra Varșoviei și probabil că și cele următoare, încît numai zumzetul unui avion îi sperie, îi face să uite unde se găsesc și că se află în siguranță.

— Colosali sînt nemții ! fu răspunsul lui Mihai.

— Ce spui ? Îi admiri pentru asta ? Pentru năvala lor sălbatecă ?...

— N-am spus că-i admir. Am constatat numai o forță în fața căreia am impresia că nimeni nu va putea rezista.

Emil tăcu. Un fel de frig se așeză între ei. Simțeau că nu gîndesc la fel și nu mai voiau să și-o spună. Emil regreta că îl poftise la masă. Dar îi părea că, dacă n-ar fi făcut-o acum, cînd știa că sînt rude, Mihai ar fi socotit că se leapădă de el tocmai pentru că nu-i plăcea să fie neam cu un copil din flori a cărui viață fusese pînă acum obscură și mizeră. Tocmai în acest moment se cuvenea să-i dovedească mai multă prietenie și chiar în acest moment anume îl stima mai puțin. Și, la drept vorbind, nici nu-i cunoștea bine părerile, Mihai era abil, părea că e una cu tine, apoi își pierdea subit abilitatea și exprima o opinie contrară. Mai ales cînd era vorba de politică, și în perioada asta nu se putea să nu fie, se dădeau parcă în scrînciob, nu pentru că nu era sigur de nimic, ci pentru că îi plăcea să se joace cu teoriile și cu doctrinele.

Așa îl socotise pînă acum Emil. Azi nu mai știa ce să creadă. Parcă acele cuvinte „colosali sînt nemții", îi ieșiseră

lui Mihai din fundul inimii. Şi nu era vorba de Goethe, ci de hitleriştii care invadaseră barbar Polonia.

Laurenţia şi Adrian îl primiră bine pe Mihai, îl primiră ca şi altădată, cînd era numai prieten cu Emil, cu firescul lor zilnic. I se puse repede un tacîm — în casa Stoica, în care nu era chiar belşug, era bunăvoinţă şi ospitalitate întotdeauna.

— Mihai s-a înscris la Filosofie, mamă.

— Da ? Sînt foarte bucuroasă. Era păcat pentru dumneata, domnule Ispir...

— Ispir-Movilă, susură Mihai.

— Era păcat pentru dumneata, domnule Movilă, să nu te apuci de un studiu serios, rosti Laurenţia fără să clipească.

Mihai simţi că-i creşte inima. Numele ăsta dorit nu era încă înscris în actele lui, autorităţile se mişcau greu, dar lucrul era ca şi făcut, fusese aprobat.

— Şi am de gînd să mă pun serios pe învăţătură. Mă gîndeam să mă înscriu la Istorie, dar...

În clipa aceea, aparatul de radio aşezat pe o măsuţă lîngă masa cea mare în jurul căreia erau aşezaţi toţi patru, se opri brusc şi, după un moment de linişte, trimese un glas care urla, exaltat, sălbatic, dezlănţuit, o ştire, pe cu totul alt ton decît se transmiteau zilnic diverse ştiri. Glasul spunea, răgea mai curînd un comunicat, dacă i se putea spune aşa : primul ministru Armand Călinescu fusese ucis cu cîteva minute înainte, în maşina lui, în drum spre casă. „Eroicul" act fusese săvîrşit de Garda de Fier, care îşi striga victoria printr-o beregată răguşită de fericire şi triumf. Apoi fu iar tăcere.

Laurenţia îşi privi fiul şi bărbatul. Erau uluiţi. Mihai însă tremura tot. Îşi strînsese şervetul în pumn, devenise stacojiu la faţă, nu putea rosti nici un cuvînt. Îi tremurau buzele, voia să rostească ceva şi nu putea. Nimănui nu-i scăpă expresia lui de emoţie, dar nimeni nu ştia dacă asta însemna bucurie sau teamă.

— Ăsta e felul lor de a face dreptate în ţară ! Acte criminale care nu rezolvă nimic, spuse uscat Adrian.

Mihai gîndea în clipa aceea atît cît putea gîndi în starea în care se afla. Nu intrase încă în Garda de Fier, întîrziase. Acum ar fi participat la acest mare succes. Era vădit, era limpede că al lor era viitorul !

— Mănîncă, Mihai! îl îndemnă încet Emil. Se ruşina pentru el în faţa părinţilor lui.

Peste scurt timp, radioul se porni iar. Un glas stăpînit, măsurat, anunţa că ucigaşii primului ministru fuseseră arestaţi chiar în clădirea Radiodifuziunii, de unde îşi clamaseră victoria.

Şi Mihai nu mai regretă că nu era încă legionar. Se cuvenea să aibă răbdare, să mai aştepte, să se hotărască în momentul în care va fi clar de partea cui e puterea. Dar tot nu putea mînca. O furnicătură ciudată îi alerga prin tot trupul. Ar fi vrut să fie el acela care urlase la Radio anunţînd atentatul, pentru că i-ar fi plăcut să facă parte dintre cei aleşi să-l comită. Dar nu i-ar fi plăcut deloc să fie arestat în clipa asta. Trebuia să găsească un motiv ca să se ridice de la masă, să plece în oraş, să afle ce s-a mai întîmplat. Şi ăştia din faţa lui, ăştia la a căror masă şedea, ce credeau în fond? De care parte a baricadei se aflau? „Omenie şi umanitate", ieşea mereu pe gura lor. Asta era literatură. Parcă vorbea Tolstoi prin glasul lor. Sau poate ştiau mai mult decît spuneau? Trebuia să-l descoase el puţin pe Emil, care nu se pricepea să păstreze o taină. Greu e să mănînci chifteluţe marinate cînd îţi clocoteşte sîngele în vine şi stai ca pe jar, necunoscînd urmarea eroicului act. Da, eroic, orice ar crede familia Stoica.

Mai tîrziu, cînd se îndrepta spre oraş, Mihai află urmarea crimei pe care o admirase. Ucigaşii zăceau ucişi, executaţi la rîndul lor, pe străzile Bucureştilor. Spectacolul nu era o plăcere pentru nimeni, dar însemna pentru unii un act demonstrativ, o lecţie dată pletoşilor ăstora înarmaţi, care îşi închipuiau că dragostea de ţară se dovedeşte prin huliganism şi cîntece de calitate poetică dubioasă, exaltate şi pline de îngîmfare.

Cîteva zile nu-l căută pe Andrei Coman. Putea fi arestat sau urmărit, filaţi şi cei care îl vizitau sau stăteau cu el de vorbă la facultate. Apoi nu-l mai răbdă inima, trecu pe la el pe acasă. Andrei stătuse în pat zilele astea cu o răceală grozavă, pentru care gazda îi făcea mereu ceaiuri de tei. Era într-o stare de excitaţie febrilă.

— Eh, ce spui? Aşa o să-i doborîm pe rînd pe cei care ne stau în cale.

— Cu un preţ cam mare îi doborîţi, încercă Mihai.

— N-are importanță prețul. Azi sîntem mulți, peste puțin timp vom fi cîtă frunză și iarbă.

*

Zilele începuseră să se scurteze. Nu se putea încă vorbi despre nopțile cele lungi, dar amurgul venea repede și aducea răcoare peste oraș. Liviu se felicita că, în goana plecării de la Paris, nu-și pierduse capul și-și luase cu el aproape toată garderoba, toate hainele de iarnă și de concert, dar și pe cele de vară, pentru că presimțea că dacă avea în adevăr să înceapă „ceva", lucrurile nu se vor sfîrși atît de repede. Un război durează. Și despre cel trecut, de care își aducea aminte bine, avea pe atunci șaisprezece-șaptesprezece ani, optimiștii, inconștienții își imaginaseră că se va sfîrși repede și durase, cel puțin pentru țările din Apus, patru ani de zile. Poate că de data asta, cu mijloace mult mai moderne, una sau alta dintre ele avea s-o îngenunche mai repede pe cealaltă, dar omul trebuie să fie prudent. Prudența îl îndemnase să plece în Suedia, flerul lui politic îi spusese că această țară va putea rămîne neutră, iar pentru data la care plecase se putea felicita. Abia ajuns la Stockholm, ziarele anunțau că Polonia fusese invadată la 1 septembrie de trupele hitleriste. Era sigur că aceste armate n-aveau să se oprească aici, că elanul și dorința lor de cuprindere erau mult mai mari. Imediat, în 3 septembrie, Anglia, Franța și alte țări mai îndepărtate care îi păreau lui Liviu mai puțin primejdioase și evident mult mai puțin primejduite, ca Noua Zeelandă, Australia și India declaraseră război Germaniei. Liviu se gîndea că teoria care spunea că inteligența omoară instinctul era o vorbă goală. El se simțea înzestrat din belșug cu amîndouă. Judecase logic, cîntărise cu mintea ceea ce era inevitabil, dar și mirosise în aer ca un copoi. Totul se adeverise.

Încuiase bine apartamentul de la Paris după ce pusese să se strîngă sul covoarele, să se închidă în dulapuri porțelanurile și argintăria, dar rîdea singur de măsurile pe care le luase. Spera, bineînțeles, că germanii n-aveau să invadeze Franța și să intre chiar în Paris, dar, cum pe lume nimic nu e exclus, cum acest Hitler părea foarte sigur de forțele pe care le conducea, pe care le și condusese în Polonia ca pe

o vijelie şi era aproape s-o calce în picioare, nu mai avea mult pînă s-o invadeze toată, s-ar fi putut să zdrobească şi Franţa. În acest caz, nimeni n-avea să cruţe apartamentul lui părăsit, aşa cum n-avea poate să cruţe nici apartamentele ocupate. Singurele lucruri pe care le putea pune la adăpost erau făptura lui, vioara lui şi, într-o măsură oarecare veşmintele lui. În sertare şi dulapuri rămăseseră multe obiecte care fuseseră ale Zoei, pe care ea le lăsase sau le uitase în plecarea ei grăbită. N-avea doar să se încarce cu ele, pe Zoe poate n-avea s-o mai vadă niciodată. Dacă îi plăcuse să-şi lase aici rochii, etole, pălării, pînă şi ceasul de mînă, aici să rămînă. Nu se înduioşase la vederea lor şi nu-i stîrniseră amintiri.

Aproape unsprezece ani de convieţuire sînt destul. E încă tînăr, e plin de forţă, e plin de talent şi de frumuseţe. Se vor mai găsi femei care să se pună cu adoraţie în slujba lui. Nu le cere decît să nu-l incomodeze prea mult cu iubirea lor. Au femeile un simţ de proprietate care te scoate din fire. Şi Sylvie, şi Marie Hermelin, cărora le-a acordat în treacăt ceva din atenţia lui, au vrut să pună stăpînire pe el, prima cu răbdarea ei nesfîrşită, a doua cu toanele ei care voia să-i fie respectate. Despre Zoe nu mai putea fi vorba, aşa, smerită şi tăcută cum era, îl voia întreg, şi fidel, şi politicos, şi legat veşnic prin muzică de ea. Sensibilă şi susceptibilă, cel mai odios tip de femeie.

Liviu găsise un apartament mic în partea veche a oraşului, cea cu străzi povîrnite şi înguste, cu case lipite una de alta, cu multe magazine de antichităţi, magazine care ele însele păreau tot atît de vechi ca obiectele pe care le vindeau. Luase legătura cu un impresar pe care îl cunoştea din Franţa, prin care dăduse cîteva concerte în Suedia împreună cu Zoe. Impresarul îi şi aranjase un turneu în toată Suedia, împreună cu orchestrele din oraşele care le aveau pe ale lor, şi împreună cu o pianistă, în cele care n-aveau orchestră. Cel puţin o jumătate de an îi era asigurată din punct de vedere material prin aceste concerte, n-avea nevoie să se atingă de economiile cu care venise şi pe care le şi depusese la o bancă, schimbate în coroane suedeze.

Pianista care avea să-l acompanieze, destul de preţuită în Suedia, era o doamnă în vîrstă, uscată, înaltă, care îi părea lui Liviu că bate în clape cu oasele degetelor jupuite

de carne. În alt soi de împrejurări, dacă ar fi avut de unde alege, n-ar fi acceptat-o pe această doamnă rece și antipatică, foarte „corectă", cum ar fi spus orice cronicar muzical, dar lipsită de nuanțele pe care le cerea el unui muzicant. Doamna era prea bătrînă ca să încerce să-i dea indicații, să facă școală cu ea, cum îi plăcea lui să-și spună în gînd. L-ar fi lăsat baltă imediat și ar fi fost greu să găsească pe altcineva. Repeta cu ea strîngînd din dinți, și făcea în sinea lui un plan : avea să se ducă la Conservator, să asiste la orele de pian ale elevilor din ultimul an și să-și aleagă o femeie tînără sau un bărbat care să-i pară foarte înzestrat, să-l ademenească făgăduindu-i colaborări în viitor și să repete cu el, să-l formeze după stilul lui, după concepția lui muzicală. Mai curînd o fată decît un băiat, ca să fie mai modestă și mai receptivă. Nu era greu să pătrundă în conservator, era doar cunoscut de muzicienii din Stockholm.

După cinci sau șase vizite la Conservator, își alese o fată, o adolescentă aproape, care cînta cu o delicatețe, cu o suavitate ce i-o aducea aminte pe Zoe, dar avea mai mult nerv, mai mult temperament decît ea. Temperamentul ăsta o făcea să bruscheze uneori un motiv, să precipite un andante, dar Liviu își spunea că o va învăța el să se poarte cu pianul așa cum te-ai purta cu un prieten, nu dușmănos și tiranic. Instrumentele nu sînt oameni ca să îndure și chiar să simtă voluptatea de a fi terorizate. Era convins că multe ființe omenești, mai ales femei, se simt mai bine cînd sînt strivite și îngenuncheate, decît atunci cînd au o libertate cu care nu știu ce să facă. Așa fusese Zoe, așa era Sylvie, așa erau multe de care își aducea aminte sau pe care le uitase.

Vorbi cu profesorul, încîntat de cît de apreciată era eleva lui, vorbi cu Astrid Silverson, care nu-și putea crede urechilor că ea, tocmai ea fusese aleasă de acest violonist străin, cu faimă, frumos ca un zeu, căruia toate căile îi erau deschise. Avea s-o ducă de la primii pași, de la debut, către marea carieră pe care o visează orice tînăr, fără să îndrăznească a crede în realizarea ei.

Astrid era o fată înaltă, suplă, cu părul auriu și cu mari ochi verzi. Nici părul, nici ochii nu aduceau aminte de coloritul străveziu al Zoei, și Liviu îi era recunoscător pentru asta. Era convins că tînăra pianistă se va îndrăgosti în cu-

rînd de el, se întreba nehotărît încă în ce fel îi va răspunde. Fără îndoială că în viaţa lui avea să intre o femeie, dar nu ştia dacă e mai bine să intre o colaboratoare ca să-l asculte supusă pentru că îi e stăpîn şi în acest fel, sau e mai comod să cucerească o femeie oarecare, gata să fie şi gospodină, şi slugă la nevoie. Viaţa era scumpă în ţara asta neutră, focul se încingea în mai toată Europa, nu i-ar fi stricat o făptură simplă şi devotată alături de el ca să-l cruţe de alte cheltuieli. Bun, simplă, dar nu chiar opacă la artă, asta l-ar fi agasat în fiecare ceas. Femeia de lîngă el trebuia să-i priceapă geniul. În sfîrşit, avea să lase lucrurile să se desfăşoare de la sine.

Şi ele se desfăşurară. Făceau repetiţii la Astrid acasă. Era o casă oarecare, în care domneau ordinea şi curăţenia, dar nu realizate de Astrid, ci de mama ei, o doamnă care se ţinea foarte drept, privea omul în ochi, nu avea multe de vorbit cu Liviu şi citea neîntrerupt în odaia alăturată celei cu pianul. Cînd era vorba de o mică trataţie, pentru că Astridei şi lui Liviu li se făcea foame după cîteva ore de lucru, doamna Silverson aducea totdeauna acelaşi lucru şi numai la cererea fiicei ei. Gustarea era alcătuită din cîte o ceaşcă de supă de zarzavat caldă şi o tartină, una singură pentru fiecare, pe care se întindea modestă o felie subţire de salam parcă sau alt soi de cîrnat fără gust, pe care Liviu nu-l putea identifica. Repetau de obicei după-masa. Astrid se ducea dimineaţa la conservator, la cursuri. La ora opt seara, chemată de un resort interior, Astrid se ridica de la pian, se uita la ceas şi spunea :

— Acum va veni Gustav să mă ia. Ne ducem la patinaj.

Gustav era logodnicul Astridei. Venea în fiecare seară s-o ia la patinoarul artificial (cel natural nu se deschisese încă, nu era destul de frig), sau la bazinul de înot. Uneori o lua la cinematograf sau la una din cofetăriile de pe Kungsgatan. Liviu se grăbea să plece. Nu-i făcea plăcere să dea ochii cu Gustav. Îl văzuse de două ori şi-i ajungea. Era un tînăr nesfîrşit de înalt, alb la faţă şi la păr ca brînza de vaci, bodogănea în gîndul lui iritat Liviu. Se pricepea la toate sporturile şi învăţa încă la Institutul de Belle Arte. În odaia Astridei, deasupra canapelei, se răsfăţau pe peretele

gol două mici acuarele ale lui, care înfățișau flori decolorate și suave.

Liviu pleca și nu-și găsea rostul, nu știa încotro să se îndrepte. Se ducea pe marginea lacului Mälar, care aici, în oraș, avea aspectul unui larg canal, se uita la vapoarele care își aprinseră luminile sus pe catarg, la cîte o fereastră-două de cabină, pe punte, în asemenea chip încît fiecare dintre ele se topea, siluetă neagră pe negrul nopții, și viețuia numai prin luminile lui, ca o dantelă aurie întinsă pe cer.

Situația asta nu se cuvenea să mai rămînă mult timp așa. Gustav trebuia să dispară din viața Astridei și din calea lui. Nu pentru că îi plăcea atît de mult Astrid, dar pentru că nu găsise deocamdată alta și era un gînd insuportabil acela că un lungan ca un praz, un pictor care zugrăvea flori fără viață, un sportiv mîndru de bicepșii și de pulpele lui să-i fie preferat lui, tocmai lui. I se părea lui Liviu, cînd trecea pe lîngă ea, că statuia lui Orfeu din fața sălii de concerte, cea care într-un negrăit elan se ținea în vîrful unui singur picior și cu brațele ridicate spre cer cînta la o liră fără coarde, își apleacă și mai mult capul spre umărul drept, de mila violonistului excepțional, căruia un ins fără personalitate și fără haz îi furase o eventuală iubită. Trebuia să întreprindă ceva, și fără amînare.

Începu prin a-i face curte Astridei. O privea lung cu ochii lui negri printre genele negre, întîrzia să atace bucata ale cărei note se aflau înaintea lui, tresărea pe urmă speriat, ca trezit din gînduri care îl furaseră preocupării lor majore și își rupea cu greu privirea de pe chipul ei. Dacă din întîmplare mîna lui atingea mîna Astridei sau umărul ei, tresărea iar și-și cerea iertare ca pentru o gravă greșeală. Cînd îi dădea o indicație, cînd făcea o corectură felului ei de a cînta, rostea cuvintele cu un glas catifelat, ca pe o taină pe care numai ea trebuie s-o cunoască. Pleca uitîndu-și pălăria la cuier, se întorcea de pe scară să și-o ia, se scuza că a devenit cumplit de zăpăcit de la o vreme și se rușina de această zăpăceală de care nu mai suferise niciodată. Nu-i mai era foame, nu mai putea înghiți ceașca de supă adusă de mama Astridei, mărturisea că somnul și foamea îl părăsiseră de la o vreme. Îl obseda gîndul bătrîneții. Astrid îl asigura că mai avea timp lung pînă la bătrînețe, dar el își clătina capul cu tristețe și spunea că e chiar acum bătrîn, că

între inima lui care clocotea de tinereţe şi înfăţişarea lui atît de dezolant de veştedă era un contrast obositor, care îl măcina. Şi Astrid iar îl asigura că arată uluitor de tînăr, că e chiar frumos. Ca să-l consoleze, Astrid îi cuprindea amîndouă mîinile şi-i spunea cu sinceritatea ei obişnuită că nu cunoscuse niciodată un bărbat atît de frumos ca el. Liviu îi săruta mîinile şi o ruga să nu exagereze şi să nu mintă un om care suferă. Sfîşiată de tristeţea lui, Astrid îi sărută şi ea mîinile într-o zi. Liviu o cuprinse în braţe, o strînse la piept, apoi îi ceru iertare.

Gustav nu mai venea în fiecare seară, îşi rărise vizitele, Astrid nu mai sărea în picioare la ora opt şi nu se mai uita la ceas. Acum îl ruga pe Liviu să prelungească repetiţiile, învăţa atît de mult de la el ! Începuse să dispreţuiască patinajul şi înotul. Sportul nu se împăca deloc cu arta, ajunsese la convingerea asta. Ar fi vrut să cînte mai bine, din ce în ce mai bine, ca să merite să stea alături de Liviu în faţa publicului, la primul lor concert. Şi, într-adevăr, receptivă la explicaţiile şi sfaturile lui, ajunsese la un mod de a cînta pe care Liviu nici nu-l aştepta atît de curînd, care şi pentru ea era o revelaţie. Abia acum, de la el, înţelegea muzica.

Primul lor concert împreună avu loc la Göteborg. Şi tot acolo fură pentru prima oară singuri. Liviu nu vru să grăbească nimic. În noaptea de după concert, în odăi vecine la acelaşi hotel, Liviu nu se comportă ca în anul trecut, cu Marie Hermelin. Astrid era mult mai tînără, mai lipsită de experienţă şi vădea uneori un fel de romantism ciudat la o fată deprinsă cu sportul, plină de firesc şi de sinceritate, liberă în mişcări, cum era aproape tot tineretul suedez în rîndul căruia parcă nu se simţea diferenţa dintre sexe şi raporturile dintre ele, i se părea lui Liviu, nu se împiedicau de convenţii, de prejudecăţi. Era convins că Astrid se purtase cu fostul ei logodnic Gustav fără distanţe şi prudenţe, ci aşa cum s-ar fi purtat cu un soţ. Dar, pentru că întrevăzuse în ea o umbră, o mireasmă de poezie romantică, voia să pună din capul locului o aureolă pe frunţile lor, ale amîndurora. Era necesar ca Astrid să vadă mereu în el o făptură neobişnuită, extraterestră, şi dragostea ei să semene a evlavie.

A doua zi după concert se plimbară amîndoi în oraşul peste care căzuse o perdea subţire de nea şi pudrase discret

trotuarele, tivise cu alb ramurile negre şi golaşe ale copacilor. Se duseră şi în port să vadă forfota colorată şi zgomotoasă a unei ţări care nu intrase în război cu nimeni, care îşi vedea de treburile ei organizat şi fără panică. Deşi intraseră în noiembrie, deşi în Marea Nordului primele nave comerciale aliate căzuseră victima minelor magnetice germane, viaţa Suediei nu se modificase, nu-şi schimbase ritmul.

Liviu era mulţumit de succesul din seara precedentă, era mulţumit şi de Astrid. Mai avea ea multe de învăţat, dar violonistul o simţea ca pe o pastă moale în mîinile lui, cel puţin în ceea ce privea muzica. Dragostea ei pentru el nu ajunsese însă la apogeu, acolo mai era nevoie de persuasiune şi de cheltuire generoasă a farmecului cu care se ştia înzestrat.

Astrid în schimb avea impresia că zboară la braţul lui, nu mai simţea pămîntul sub picioare. Era prima ei întîlnire cu publicul şi întîlnirea asta însemna o victorie. Trăise emoţia marii comunicări cu o sală plină care îţi răspunde prin liniştea ei încordată, prin respiraţia ei suspendată parcă, prin aplauzele ei la sfîrşit, care cad ca o ploaie binefăcătoare peste arşiţa din tine. Ştia şi nu ştia, sau mai curînd ignora în unele momente că toată fericirea asta i-o datora lui Liviu. Cînd îşi aducea aminte, îi venea iar, ca în acea zi în care el se plînsese că e bătrîn, să-i sărute mîinile. N-o făcea, îl strîngea de braţ, îl privea cu ochi scînteietori. Liviu îşi dădea seama că asta nu era chiar dragoste, că era numai o mare recunoştinţă şi o revărsare de afecţiune poate asemănătoare cu aceea pe care o au copiii pentru părinţii lor. Asta îi lipsea acum, să fie iubit ca un tată! Poate că greşise modul în care voise s-o cucerească. Poate că Astrid avea o fărîmă de poezie în ea, aşa cum o simţea el, dar era şi plină de tinereţe, de vioiciune. Tinereţea asta trebuia atacată cu vigoare, fără multele zigzaguri şi ocoluri pe care le făcuse pînă atunci.

Metoda asta se dovedi fructuoasă. Pesemne că Astrid îl crezuse cînd se declarase bătrîn şi de asta atitudinea ei era plină de respect şi sfială. Cînd Liviu se purtă cu ea aşa cum te porţi cu o femeie, ea reacţionă ca o femeie. Atîta aştepta! se gîndea Liviu. Pentru mine, fără îndoială, s-a despărţit de Gustav al ei şi tot eu m-am aşezat alături de ea ca un părinte, am lipsit-o la vîrsta ei de un bărbat aşa cum fusese

pictorul-sportiv, care probabil că avusese toate îndrăznelile şi i se răspunsese cu îndrăzneală.

Nu mai era nevoie să-şi petreacă amîndoi noaptea într-un hotel de provincie, după concert, acum Astrid îl vizita după-masa, cînd nu aveau de repetat la ea acasă, unde se afla un pian, şi nu se împiedica de faptul că se întuneca devreme, nici de acela că de multe ori era noapte şi se putea presupune că maică-sa o aştepta trează. Ca să simplifice lucrurile, Liviu făcu marea jertfă de a închiria un pian şi a-l aduce acasă la el. Era mult mai comod aşa, repetau cînd voiau, cît voiau, rămîneau împreună tot cît voiau. Liviu se gîndea că rezolvase în mare parte problema unei tovărăşii feminine plăcute şi pe aceea a unei pianiste din ce în ce mai pe gustul lui. Dar, din păcate, Astrid nu se gîndea defel că ar trebui să-l slujească puţin şi în gospodărie, să-i calce măcar cămăşile sau să-i facă de mîncare. Era costisitoare, Liviu trebuia să plătească mereu o femeie de serviciu şi să mănînce des la restaurant, ba chiar, cînd mînca împreună cu Astrid, să achite el nota pentru amîndoi. Şi doar Astridei i se plăteau concertele. Aşa o deprinsese pesemne Gustav. Salatele şi legumele fierte pe care le cerea zilnic în ultimii ani de convieţuire cu Zoe dispăruseră ca o amintire urîtă, în Suedia se puteau mînca un muşchi în sînge, cîrnaţi pe varză.

Uneori Liviu se întreba ce cîştigase schimbînd-o pe Zoe cu Astrid. Nu pricepea nici de ce se încurca întotdeauna cu pianistele cu care cînta. E drept că, într-un fel, era mai la îndemînă, dar devenea şi prea monoton. Sigur, Astrid era mai tînără, mai plină de vitalitate decît Zoe, era chiar mai frumoasă decît fusese Zoe la vîrsta ei. Nici Zoe nu se pricepea la gospodărie, dar plătea din buzunarul ei una, două femei de serviciu, cîte erau de trebuinţă. Liviu nu se considera meschin, însă i se părea că acordă destul unei femei dacă îşi împarte patul cu ea şi o acceptă colaboratoare la un concert. Alţi bărbaţi, inferiori lui, n-aveau decît să se scuture de bani ca să aibă la dispoziţie o femeie, pentru el problema se punea altfel. În sfîrşit, trebuia să fie foarte prevăzător, Astridei i se putea urca succesul la cap, într-o zi era cu putinţă să se considere egala lui şi asta era de nesuportat. Liviu ştia, era sigur că n-are egal, că bătrînii violonişti celebri care cîntau încă nu se puteau măsura cu el, că steaua lui urca mereu, pe cînd a celorlalţi apunea. Iar pianiştii şi

pianistele trebuiau să se socotească fericiți cînd cîntau cu el, fără nici o îndoială.

Venise iarna. Orașele suedeze erau împodobite cu mult înainte de sărbători cu brazi luminați cu becuri electrice, cu ghirlande de brad care treceau prin aer de la o casă la alta, de la un trotuar la celălalt, pline de globuri colorate, vitrinele fuseseră gătite și ele și-și revărsau belșugul de marfă. Pe cînd în alte țări se declarase stare de război și noaptea punea stăpînire pe ele cu toată masa ei de întuneric, pe cînd în estuarul La Plata vasele de război germane și engleze se luptau crîncen, în Suedia cetățenii își pregăteau un Crăciun liniștit și bogat.

Într-o seară, pe cînd se plimbau la braț și priveau vitrinele, Astrid îi spuse deodată lui Liviu :

— Ai să mă iei de nevastă, nu-i așa ?

Liviu îngheță. Niciodată nu fusese vorba de așa ceva. Trecuseră abia vreo cinci-șase săptămîni de cînd natura raporturilor dintre ei se schimbase și Astrid era gata să pună stăpînire pe el. Nici n-apucase să-i spună vreodată că e însurat. Dar nu asta era piedica mare care îl speria, ci faptul că nu-i trecuse defel prin cap una ca asta. Nu cu Astrid, cu nimeni nu s-ar mai fi însurat vreodată. Într-o bună zi avea să găsească o formulă ca să divorțeze de Zoe și abia atunci avea să se simtă cu totul liber. Să rămînă pe veci în Suedia ? Nici gînd. După război avea să opteze pentru țara care va fi victorioasă. Era atașat de Paris, dar, dacă războiul nemții, în Germania avea să se ducă. Ce-și închipuia Astrid ? Că avea s-o care după el în toată Europa ? Poate că maică-sa îi băgase ideea asta în cap.

Nu răspunsese încă, Astrid îl privea întrebător cu marii ei ochi verzi. Trebuia să spună ceva.

— Căsătoria e un lucru la care nu m-am gîndit niciodată, draga mea. Nici nu cred că e o formulă practică pentru doi artiști.

— De ce ? Și așa sîntem mereu împreună. Ești mulțumit de felul cum cînt, am să cînt din ce în ce mai bine. Ai cumva intenția să cauți o altă colaboratoare sau colaborator ?

— Nu, nu, deloc. Dar de ce să ne punem singuri în lanțuri ? Așa nu sîntem fericiți ?

— O fericire pe jumătate. Noi, în Suedia, ne trăim o parte din tinerețe în libertate, apoi cînd ne dăm seama că

legătura noastră poate dura, ne căsătorim și ne rămînem fideli.

— E și asta o concepție de viață. Eu nu sînt suedez, dragă Astrid.

— Eu sînt.

Răspunsul fusese scurt și uscat. Astrid îi dădu drumul de braț și merse mai departe alături de el fără să mai scoată un cuvînt. Liviu nu-și venea în fire. În cîteva săptămîni, deci, fata asta, care nu-și sfîrșise încă studiile, devenise sigură de ea, de ea ca pianistă, de ea ca femeie. Îi admira evoluția. Nu putea trage decît o concluzie, aceea că el greșise față de ea, că fusese prea blajin, prea tandru, că jucase prea mult rolul îndrăgostitului care simte povara anilor lui și se înclină în fața tinereții. Trebuia să corecteze purtarea asta, să-i dovedească Astridei că putea cînta și trăi fără ea, că oricînd o putea înlocui cu alta.

Începu prin a-i imputa în fiecare zi, cînd repetau, o greșeală pe care ea se încăpățîna s-o facă, o slăbiciune tehnică supărătoare, o lipsă de vibrație la un anumit pasaj, revelatoare a unei sensibilități sărace. Astrid îl privea lung, cu neîncredere parcă. Încerca să se corecteze, dar fără convingerea de altădată. Cînd cîntau în public, primea aplauzele alături de el ca pe un drept al ei, cu o siguranță că le merită pe care Zoe n-o avusese niciodată. Își petrecea și acum parte din noapte cu el, dar uneori pleca devreme fără să explice în amănunt ce treburi avea și de ce era necesar să-l lase singur. De Crăciun nu-l pofti la ea acasă, deși povestise în amănunt cum era bradul pe care îl împodobise și ce prăjituri pregătise maică-sa. Liviu mîncă singur la restaurant în zilele de sărbătoare.

Într-o zi, nu se mai putu stăpîni și o întrebă :

— Te-ai supărat foarte tare pe mine că nu te iau în căsătorie ? Contai atît de mult pe asta ?

— Ah, nu, nu m-am supărat. Sînt atît de tînără, încît am tot timpul în viitor.

— Mi se pare că mă iubești mult mai puțin decît înainte.

— Nici asta nu e exact, dar deprinderea întunecă strălucirea dintru început a dragostei. Oricum, învăț de la tine mult, învăț necontenit, așa că îți sînt mereu recunoscătoare.

— Atîta mai reprezint pentru tine ? Un profesor ?

— Mi se pare că e mult mai mult decît a reprezentat Gustav, bunăoară.

Atît mai lipsea, să-l compare cu Gustav ! Ca s-o umilească, îi pregăti la următorul concert pe care îl dădeau la Malmö una dintre loviturile care o descurajaseră pe Zoe. Cînd publicul îi bisă, ieşi singur şi cîntă neacompaniat Ciacona de Bach. Astrid nu i-o reproşă. Trecu pe lîngă jignirea asta ca şi cum n-ar fi băgat-o în seamă. Liviu nu pricepea dacă asta era tărie sau insensibilitate, dar îi fu dat ca foarte curînd să primească riposta. Astrid îl anunţă că era chemată să cînte la Göteborg, unde debutase lîngă el, Concertul în do minor al lui Rahmaninov, împreună cu orchestra de acolo.

Asta era deci recunoştinţa tinerei pianiste sau mai bine zis a elevei din care el scosese o pianistă adevărată. La cei douăzeci de ani ai ei, avea perfidia şi tăria unei femei cu experienţă. I se părea de neîndurat un act de independenţă faţă de el, de el, Liviu Dima, care nu cunoscuse pînă atunci decît supunere şi adoraţie. Îi dăruise femeii ăsteia cu amîndouă mîinile, se ostenise la început să pară el îndrăgostit de ea, şi uite că ajunsese la un soi de faliment. Ca maestru era abandonat, fie şi vremelnic, ca bărbat numai Astrid ştia dacă e unicul în viaţa ei în acest moment. Liviu simţea nevoia s-o pedepsească aspru, s-o zdrobească. Ţinea la demnitatea ei ? I-o va călca în picioare. Se socotea unica lui acompaniatoare ? Îi va arăta că mai există şi altele, poate mai bune decît ea. Începuse o carieră strălucită ? Strălucirea asta se putea întuneca. La cine putea face apel în conjunctura de faţă ? La Marie Hermelin nu, Franţa era în plin război, nici n-ar fi ştiut unde s-o caute. Dar Zoe ? Din România se putea încă veni în Suedia. Zoe nu ştia să i se împotrivească. Îi cumpărase bilet de tren şi o trimesese în ţară ? Se dusese. Dacă o va chema acum, va veni, fără doar şi poate. De calitatea ei de pianistă se îndoise numai cînd avusese chef să se îndoiască. De fapt ştiuse totdeauna că e o foarte bună muziciană. Poate că Astrid mergea pe urmele ei, dar mai avea ani pînă s-o ajungă.

Prezenţa Zoei începu să i se pară atît de necesară, încît nu mai avea linişte. Şi cum avea să i-o prezinte pe Astrid sau mai bine zis cum avea să-i spună Astridei : „Dă-mi voie să te prezint nevestei mele !" Ce lovitură de teatru ! Astrid

trebuie să fi aflat că el fusese odată însurat sau cel puţin că dăduse cîteva concerte în Suedia cu ani în urmă împreună cu o doamnă care se numea tot Dima. El apucase să spună că nu se gîndise niciodată la căsătorie. Astrid îşi închipuia poate că acea doamnă fusese sora lui, pentru o asemenea presupunere avea destulă bună-credinţă. Nu-l descususe, era prea binecrescută pentru asta.

Liviu se aşează la birou şi-i scrise Zoei o lungă scrisoare. Pentru ea era mai potrivit un ton poruncitor decît unul tandru şi duios. Aşa o deprinsese, dacă ar fi schimbat stilul raporturilor dintre ei, Zoe nu l-ar fi recunoscut. Şi apoi ea făcea parte din neamul smeriţilor, o scrisoare care ar fi ridicat-o în slăvi nu şi-ar fi atins ţelul, ar fi speriat-o. N-ar fi simţit că cel care o chema e Liviu şi nu altul. Vina că plecase în România era a ei, bineînţeles, pentru că luase o toană a lui drept o adevărată schimbare în sentimentele lui. Trebuia să-şi aducă bine aminte că ea fusese aceea care propusese întîi o întoarcere în patrie. Îşi făcuse cheful, stătuse destul cu familia ei, era timpul să vină la el, în ţara asta paşnică şi frumoasă. Închiriase un mic apartament în oraşul vechi anume pentru a o aduce pe ea, lui singur i-ar fi ajuns o odaie. Ba mai mult, adusese pentru ea un pian care o aşteaptă. De lucru vor avea destul, el devenise copilul răsfăţat al Suediei. Publicul de aici nici pe ea n-o uitase, era întrebat des ce face pianista Zoe Dima şi de ce nu vine să cînte în Suedia, în Norvegia, unde avea alte propuneri de concerte.

Apoi Liviu începu să aştepte liniştit răspunsul Zoei, de care nu se îndoia că va fi afirmativ, sau poate o telegramă de la ea, care să-i anunţe sosirea. Continua să repete cu Astrid, să fie uneori foarte sever cu ea cînd pregăteau o bucată pe care n-o mai cîntaseră, dar, în chip ciudat, Astrid nu se lăsa demoralizată. Îl asculta cu atenţie, se corecta unde i se părea ei că e necesar să se corecteze, i se împotrivea cînd socotea că maestrul nu avea dreptate. I se împotrivea! Lucru nemaipomenit la Liviu. Îi explica muşcător, cu zîmbetul lui cel mai sarcastic, că în felul ăsta n-avea să atingă niciodată un nivel înalt, nivelul la care era dator să aspire orice muzician, dar Astrid nu reacţiona ca Zoe, nu pleca fruntea, nu-şi pierdea îndrăzneala. Continua şi s-o oprească seara la el, Astrid nu se refuza, dar nu mai dovedea acel

extaz în fața lui, a frumuseții lui, a faptului că se coborîse pînă la ea. Liviu o păstra și pentru că nu avea deocamdată altă pianistă sau pianist bun, dar mai ales pentru că voia să lovească în plin cu venirea Zoei. O despărțire oarecare nu-i ajungea, voia s-o jignească, s-o strivească pe fata asta prea sigură acum pe ea.

Dar nu primea nici o scrisoare, nici o telegramă de la Zoe. Ar fi putut fi bolnavă, sigur că o ființă debilă ca ea avusese un șoc cînd el o trimisese în țară. A doua scrisoare n-avea el să mai scrie niciodată. Dacă era bolnavă, îi putea dicta o scrisoare maică-si, ori altcuiva din familie. Dar, pentru că nu știa exact care era situația, pentru că exista un risc de unu la sută ca Zoe să fie supărată pe el, demnitatea lui nu se putea cobori la scrierea altei scrisori. Avea să vină ea, Zoe, într-o bună zi. Firea ei de rob nu se putea schimba, nici iubirea pentru el nu putea trece ca o grindă de lungă durată.

Și scrisoarea Zoei sosi într-o zi, pe la începutul anului 40. Liviu nu putu crede că e scrisă de ea, deși îi recunoștea scrisul. Cine o influențase atît ? În toată familia lor numai Laurenția putea fi atît de dură. Oricum, Liviu era silit deocamdată să cînte cu Astrid, ba chiar să-și îmblînzească purtarea față de ea, ca să n-o piardă. Ce lucru ciudat, femeile începuseră să-i reziste !

*

Scrisoarea lui Liviu făcu drum lung pînă la Zoe. La Brașov o primi Paula și i-o trimise Zoei la București. Grozav o îndemna inima să n-o trimeată, dar nu-și putea îngădui una ca asta. Zoe nu povestise nimic în privința conflictului ei cu Liviu, dar toată lumea din jurul ei simțea că se petrecuse ceva grav, care o determinase să vină singură acasă și să nu mai pomenească nimic despre bărbatul ei. Popasul ei la Arad, care se dovedise că fusese destul de lung (se dovedise pentru că Zoei îi scăpase de pe buze acest adevăr) era suspect și pentru părinții ei, și pentru restul familiei. De la Dima nu venise nici o veste luni întregi, asta era prima. Paula și Simion tremurau de teamă ca Zoe să nu spună într-o bună zi că vrea să se întoarcă la bărbatul ei. Acum, după ștampilele și mărcile de pe plic, se vedea că scrisoarea

lui venea din Suedia. Cel puțin atît, dacă o chema undeva, n-o poftea în Franța care intrase din septembrie în război. Sau poate n-o chema deloc, nu știau nici ei de unde vine presupunerea asta. Poate îi propunea să divorțeze. Ar fi fost cea mai bună formulă pentru Zoe, care împlinise patruzeci de ani, era istovită de convietuirea cu acel violonist foarte talentat, dar plin de fumuri și impertinență. Departe de el, Zoe se putea reface, la vîrsta ei se mai putea încă remărita.

Cînd primi la București scrisoarea lui Liviu, Zoe o răsuci lung timp între degete fără s-o deschidă. Orice ar fi scris Liviu în ea, iertare chiar dacă și-ar fi cerut, tot cu venin de viperă scrisese. După ce o citi de două ori, se duse să bată la ușa Laurenției.

— Citește, te rog, și tu. Vreau să știu și părerea ta.

Laurența citi, apoi i-o dădu înapoi Zoei.

— Stăpînul are nevoie de roaba lui, e limpede. Asta e o poruncă, nu o rugăminte. Eu în locul tău aș fi aruncat-o în foc, n-aș mai fi dat-o și altcuiva s-o citească.

Zoe se înroși puternic.

— Nu altcuiva, ci ție.

— Și ce intenții ai? Dacă ai fi fost hotărîtă la ceva, n-ai fi venit să-mi ceri părerea.

— N-am deloc de gînd să mă împac cu el. Voiam numai să știu dacă se cuvine să-i răspund sau nu.

— Aha, vrei să fii binecrescută! Răspunde-i. Nu mi-ai povestit niciodată cum de ai venit singură acasă și ce s-a petrecut între voi. Nici nu te-am întrebat. Am înțeles după felul cum arătai că nu v-ați despărțit în liniște și numai pentru puțin timp. Nu, nu! Nu trebuie să-mi povestești nici acum.

— Aș vrea să divorțez, Laurențio. Se poate oare așa, în lipsa lui?

— Trebuie să întrebăm un avocat. Eu cred că se poate, dacă îți trimite el o hîrtie în care să spună că e de acord cu divorțul. Oricum, trebuie să ne consultăm cu un om al legilor. Zoe!

— Da, poftim.

— Ți-a propus Filarmonica să colaborezi cu orchestra ei la două concerte?

— Știi bine că da.

— Eu o știu, dar am impresia că tu ai uitat-o. Mi-ai spus de atîtea ori că muzica e rostul vieții tale și eu te-am crezut. Nu ți se pare că sclavia asta a durat destul ? Sînt lucruri pe care le-am ghicit, n-a fost nevoie să mi le spui. Cînd venea în țară cu tine, se purta ca un stăpîn, și mai avea și hachițe, și ifose, și tot ce desfigurează un om pe care ai vrea să-l stimezi. Eu îl mai repezeam, dar maică-ta, care în viața ei n-a știut să fie aspră cu nimeni, a plîns de multe ori cu fața îngropată în pernă și nu ți-a spus ție nimic.

— Mama a plîns ?

— Vezi ce orbită erai ? Nici măcar asta n-ai băgat de seamă, pentru că despotul era lîngă tine.

— Laurențio, am să divorțez.

— Te felicit din toată inima. Toată familia ta va fi fericită. Mîine mergem la un avocat.

Peste cîteva zile, Zoe îi scrise lui Liviu că îi cerea o hîrtie prin care să confirme că accepta despărțirea lor.

Mihai Ispir-Movilă venea destul de des la Emil. Cînd nu se afla la facultate sau în casa Stoica, se întîlnea cu Andrei Coman. Îi plăcea să dea un aer de mister acestor întîlniri, să le fixeze seara tîrziu în cîte un parc sau la el acasă, în cîte o cîrciumă din Floreasca sau din Pantelimon. Cu toate insistențele lui Andrei, nu se încadrase încă în Garda de Fier. Mai spera nici el nu știa ce de la familia lui regăsită și era evident că această familie era net antifascistă. Nădejdea că Zoe îl va lua la Paris, ca rudă ce-i era, se prăbușise. Franței nu-i mergea strălucit în război, nu mai era în clipa de față o țară în care să visezi să trăiești. Zoe nu dădea nici ea vreun semn că vrea să plece undeva, stătea țintuită în casă, făcea toată ziua exerciții la pian, se pregătea pentru concerte. Despre Liviu Dima, care avea un nume cunoscut în toată Europa, nimeni nu mai pomenea în casa Stoica. Acest Liviu, dacă ar fi vrut, i-ar fi putut croi și lui un drum în lume. Dacă Mihai l-ar fi avut la îndemînă și Liviu ar fi vrut.

Un act de donație al casei din Botoșani îi dăduseră ușor Laurenția Stoica și Paula Mocanu, moștenitoarele de drept ale lui Leonida. Mihai nici nu se mai ostenise să se ducă la Botoșani, îl trimisese Linichii Mardare, ca să-i dea ea curs

prin tribunal. Era frumoasă acea casă și mobilată bine, dar nu se afla la București, era marele ei cusur. Mihai se gîndea numai că o va vinde odată, că va cîștiga ceva și de pe urma tuturor lucrurilor care se aflau în ea sau, și mai bine, va aduce aceste lucruri la București și-și va mobila cu ele un apartament cumpărat sau închiriat. Astea erau planuri pentru viitor, deocamdată trăia în prezent și acum trebuia să rezolve sau să obțină ceva important, ceva care să-l salte deasupra celor cu care fusese pînă acum egal sau cărora le fusese inferior.

Dacă s-ar fi lăsat condus de Andrei Coman, era destul să se înregimenteze la legionari, ca să ajungă în curînd șefuleț, sau șef de cuib, de naiba știe cum se mai numeau formele lor de organizare. Era destul ca să urce și să comande pe alții, ba încă Andrei mai întrevedea pentru el, cînd vor veni legionarii la putere, un loc de director de minister și cu timpul un loc în guvern poate. Andrei Coman îl asigura că nu vechimea va conta atunci, vor cîntări mai greu calitățile omului, darul vorbirii cu care, slavă Domnului, Mihai era înzestrat, patosul patriotic, intransigența față de tot ce nu era legionar și chiar înfățișarea. „Tu semeni cu arhanghelul Mihai", îi spunea Coman și Ispir-Movilă simțea cum îi crește buna părere dspre el însuși.

Dar familia Stoica, familia Mocanu chiar, îl atrăgeau deopotrivă. Ar fi numit distincție felul lor de a se purta. Semănau cu ceea ce socotise el toată viața „boieri", deși erau simpli, naturali, foarte muncitori. Chiar Emil, pe care îl alesese el de la început nu pentru că îi plăcuse, ci pentru că îl putea conduce fără să-și dea seama către neamul care visa să fie al lui, chiar Emil îi plăcea acum mult mai mult decît Andrei Coman. Emil era cultivat și nu înceta o clipă să studieze, nu cădea în transe patriotice, dar se vedea bine că e legat de țara lui. Emil era îngrijit, curat și tuns scurt, nu pletos, nu mustăcios ca Andrei și nu-și declama nici una din opinii, ci o rostea clar și calm. Nu spusese niciodată ca Andrei că visa să calce în viitor în bălți de sînge. Despre o reorganizare a societății vorbise și el, lui Mihai nu-i fusese clar cum va arăta această reorganizare. De altfel, nici Emil n-o știa bine, dar o dorea. Pomenea despre desființarea exploatării omului, despre absurditatea rasismului, despre opiniile false, sălbatice cărora le puteau da naștere fascismul și

actele barbare care se petrecuseră chiar în ţara noastră. Mihai nu pricepea cum acest descendent din voievozi, cu sîngele destul de amestecat de altfel cu altul burghez, putea să susţină o prostie ca această dispariţie a exploatării. Pentru el oamenii trebuiau să se împartă în stăpîni şi slugi, altfel nu se putea trăi sau nimeni n-ar fi trăit bine. Iar el însuşi deschisese ochii între slugi şi acum era pe cale să ajungă între stăpîni. O dorea cu toată puterea din el şi trebuia s-o şi realizeze. Dacă trecea de partea lui, era sigur că Andrei avea să facă din el un conducător mai mic sau mai mare? Nu era sigur deloc.

În casa Stoica se simţea bine, mult mai bine decît în cercurile în care se întîlnea cu Andrei. Îl uluia marea lor bibliotecă, faptul că în timpul lor liber citeau toţi pe întrecute, că Laurenţia scria a treia ei carte de istorie. Îi plăcea s-o asculte din odaia învecinată pe Zoe cîntînd la pian ore întregi. Simţea pentru această Zoe un respect pe care nu i-l mai trezise altă femeie, cu toate că nădejdile pe care şi le pusese în ea se spulberaseră. Sau poate, după ce se va sfîrşi războiul, Zoe îl va lua totuşi în străinătate. I se părea uneori că Emil nu mai are pentru el afecţiunea de la început. Atunci suferea de-a binelea şi nu ştia cum să-l recucerească. Nu mai înţelegea dacă avea pentru Emil şi ai lui o adevărată dragoste sau dacă îl mîna numai speranţa ca prin ei să parvină. Gîndurile i se încîlceau, trecea de la furie la slăbiciune. Aşa i se întîmplase şi cu maică-sa, cu Linica Mardare. Socotea că o dispreţuieşte, că e mînios pe ea pentru că îl lepădase acolo, în sat, apoi îl apuca o duioşie, o tandreţe inexplicabilă pentru femeia asta slabă care îl iubea. Se simţea făcut din bucăţi şi se detesta pe sine. Mai era un lucru pentru care îl invidia pe Emil. Era dragostea dintre el şi Gina, fidelitatea lor, seriozitatea sentimentelor lor. El nu avusese parte de asemenea iubire, şi doar era mai frumos, mai original decît Emil. Încercase la începutul prieteniei lor să i-o fure pe Magda Artemie, de care îl crezuse îndrăgostit. Se dovedise că sentimentele lui Emil erau îndreptate în altă parte şi că Magda era o femeiuşcă superficială, cochetă, pentru care nu merita să lupţi.

În toamna asta îi veni în minte să i-o „sufle" pe Gina Georgescu. O aştepta în faţa facultăţii sau a bibliotecii şi, dacă ea nu ieşea împreună cu Emil sau dacă n-o aştepta şi

Emil, Mihai o conducea el acasă. Pe drum era melancolic, suspina des și încerca să spună cuvinte uluitoare sau să desfășoare înaintea ei imagini extravagante.

— Nu-mi plac amurgurile astea aprinse, incendiare. Nu le simt măreția. Mi se pare că sînt îndopat cu dulceață de trandafiri cînd le văd. Pentru mine, viscolul e timpul cel mai potrivit cu starea spiritului meu.

Gina îl privea lung cu ochii ei căprui, cuminți, și se ferea să fie luată de braț.

— Nu, nu, mulțumesc, merg mult mai bine cînd nu mă ține nimeni de mînă sau de braț.

— Cînd femeia se vrea atît de independentă, își pierde feminitatea.

— Ce să fac ? O pierd !

— Pentru că ții neapărat. Dacă te-ai lăsa în voia adevăratei dumitale firi, ai fi o mare primejdie pentru mulți. Și mai ales pentru mine.

— Eu mă urc în tramvaiul ăsta. La revedere, domnule Movilă.

— Și eu iau același tramvai.

— Dar eu merg cu clasa a doua, spunea Gina exasperată.

— Nu mă oprește nimic să merg și eu cu a doua. Îmi place să mă cufund în vulg. E o baie de sănătate. Cu cît oamenii sînt mai vulgari, ar spune altul, mai aproape de natură, aș spune eu, cu atît îmi devin mai simpatici. Contrafacerea salonardă ne-a dus pe toți la degenerare. Uită-te, te rog, la tipul de colo, cel care își șterge nasul cu mîneca. Aș vrea să fiu ca el, să nu-mi pese absolut deloc de cei care mă văd. Să privesc întreaga omenire ca pe o baltă plină de broscoi.

— Mai încet, îl ruga Gina. Cel care te-ar auzi s-ar simți jignit, și pe bună dreptate.

Ce-o fi găsind Emil la individul ăsta care se crede deștept și se vrea original ? se întreba ea. Cu cît vorbește mai mult, cu atît spune mai multe prostii. De la o vreme, parcă e mai netot decît era cînd l-am cunoscut.

— Ah, da ! Trebuie să cruțăm omul, ar zice prietenul nostru Emil. Cînd spune „omul", parcă i se umple gura de nectar. Ce farsă ! Între patrupede și bipede eu nu văd decît

o deosebire de poziție în spațiu. Altfel, interesele lor sînt aceleași, chiar și modalitatea de a le realiza. Dar noi știm să facem fraze, pe cînd pisica nu. Ea mănîncă șoarecele fără frazeologie. Noi ținem întîi un discurs.

— Eu cobor aici.

— De ce? Mai ai două stații pînă acasă la dumneata.

— Mă opresc la o prietenă. La revedere.

Gina sărea din tramvai și o cotea grăbită la prima răscruce. Era belea pe capul omului acest Ispir-Movilă. Și ce voia, în fond? Nu-și dădea seama că o plictisește și că între ea și Emil era mai mult decît o prietenie oarecare, așa că el n-avea de ce să-i facă curte? Și ce fel de curte! Începuse să bată cîmpii ca un adolescent care vrea să epateze la un bal de provincie.

La rîndul lui, Mihai încerca s-o disprețuiască pe Gina. Era lipsită de umor și de sensibilitate. Sau poate de fantezie. Căzuse cu dragostea pe Emil și nu mai era în stare să vadă mai departe de el și să aprecieze și alt stil. De fapt, n-avea nici o nevoie de ea. S-ar fi amuzat așa, în joacă, s-o vadă părăsindu-l pe Emil pentru el. Să vadă mutra plouată a lui Emil. N-avea decît s-o păstreze sănătos, ca ea se mai găseau mii și sute. Bietul Emil nimerise prost, alesese cu ochii închiși. Merita mai mult.

Și, cuprins de un val de dragoste pentru Emil, Mihai se ducea la o librărie, cumpăra o carte sau un album pentru el sau se ducea la o florărie și-i trimetea flori Zoei.

Gina nu-i spuse lui Emil nimic despre scurtul răstimp în care Mihai îi făcuse curte. Nu voia să rupă o prietenie, deși numai adevărată prietenie nu era asta, în care unul dintre prieteni încerca să strice legăturile de dragoste ale celuilalt. Mihai îi era din ce în ce mai antipatic, mai străin. N-avusese de cînd îl cunoștea mare încredere în el, acum nu mai avea deloc. Nu știa nici în ce ape se scaldă în clipa de față, cînd fiecare cetățean, chiar fără să facă politică, avea o opinie, măcar o atitudine interioară față de cele două mari curente care se înfruntau acum, fascismul și antifascismul. Indiferent nu putea rămîne nimeni, se gîndea Gina. Nu era absolut necesar să fii militant, cu toate că ei îi fusese

necesar, o rezistență tăcută, dar tenace trebuia să opună orice om cinstit, altfel plaga fascismului s-ar fi întins prea mult.

Își continua activitatea în aparatul tehnic, primea mesaje pe care le transmitea mai departe, unde i se indica. Nu mai frecventa celula studențească din care făcuse parte. Nu cunoștea nici locul tipografiei, nici depozitul. Era numai un factor de transmisie, astea erau măsuri de prudență obișnuite în mișcarea din ilegalitate.

Emil se mira uneori de absența ei de la bibliotecă sau de la cursuri. Gina avea de furcă mereu cu un dentist, fusese la poștă să ridice un pachet trimis de mama ei, în sfîrșit, făcuse un lucru la care nu se așteptase din ajun, ca să-l poată anunța că va lipsi din locurile în care se întîlneau de obicei. Fără s-o bănuiască de ceva grav, Emil era neliniștit, era gelos ca în ziua în care, înainte de vacanță, o văzuse cu domnul acela în cofetărie, așa cum fusese toată vara, neprimind vești de la ea. Detesta gelozia, dar nu se putea vindeca de ea. Își dădea seama că Gina e o femeie întreagă, incapabilă de înșelătorie sau minciună, însă suferea. Se ascundea sau nu se ascundea ceva îndărătul acestor absențe inexplicabile? După concepția lui, doi îndrăgostiți trebuie să-și povestească tot ce fac și ce gîndesc. Gina nu credea același lucru. I se părea că fiecare dintre ei trebuia să-și păstreze o parte din libertate.

Atunci i se întîmplă lui Emil acel lucru straniu, pe care nu-l înțelegea sau a cărui dezlegare n-o înțelesese. Se afla pe un culoar al facultății, în pauza dintre două cursuri. Se apropiase de el un student pe care nu-l cunoștea și-l întrebase:

— De ce te uiți urît la mine?

Emil crezuse la început că nu i se adresează lui, întorsese capul înapoi să vadă cu cine vorbea necunoscutul.

— Cu dumneata vorbesc, nu mai privi în urmă. Te uiți la mine cu dușmănie.

— Eu?

— Da, da! Și știu și de ce. Te-am întrebat numai ca să văd dacă ai curajul opiniei. Dar nu-l ai.

— Nu înțeleg o iotă. Nu te cunosc deloc, domnule.

— Eu te cunosc și știu ce gînduri clocești.

— Bine, poate că știi dumneata mai bine decît mine. Dă-mi voie să trec, mă duc la un curs.

— Uite că nu-ți dau voie să treci.

Necunoscutul se apropiase în fața lui, era voinic, avea o privire batjocoritoare și rea. Într-o clipă se mai strînseră cîțiva în jurul lui. Făcuseră cerc, și cercul se strîngea din ce în ce. Îl priveau cu ochi care îl împungeau ca niște cuțite. Emil își păstră aparent calmul, dar înăuntrul lui se neliniști. Ei erau acum vreo opt-nouă, el era singur. Desigur că erau legionari. Era inutil să le vorbească acum înțelepțește și cinstit. I se părea că e înconjurat de lupi, de niște jivine primejdioase. I se părea că trăiește un vis rău.

— E bolșevic! spuse studentul care îl oprise primul.

Emil știa că nu e bolșevic, că nici nu cunoaște bine doctrina comunistă, dar știa în același timp că părerile lui erau cu totul opuse celor care îl înconjurau. Dacă ar fi declarat acum că nu e comunist, că e numai antifascist sau că politica nu-l preocupă, pentru ei ar fi fost același lucru. Era limpede că vor să-l ia la bătaie, că erau mulți și că avea să ajungă sub călcîiele lor. N-ar fi fost primul. Toți erau încordați, cu pumnii strînși. Erau gata. Și tocmai în clipa aceea cercul din jurul lui fu spart de intrarea bruscă a lui Mihai în mijlocul lor.

— Ce vrei cu ăsta, camarade Coman? Lasă-l în pace. Mă auzi, Andrei? Ăsta e al meu și mie trebuie să mi-l lăsați. Am eu socotelile mele cu el.

Cercul se desfăcu. Unii îi întoarseră spatele, alții îi mai priviră o clipă cu furie și plecară și ei. Emil se pomeni luat la braț de Mihai și scos în stradă. Începuse să ningă.

— Ce-a fost asta, Mihai? Ce voiau de la mine? Nu i-am cunoscut, parcă nici nu i-am văzut în viața mea. Erau studenți?

— Cred că studenți.

— Tu îi cunoști?

— Numai pe unul, cel cu care am vorbit.

Emil se dezmetici puțin. În mintea lui se ivi o nouă întrebare.

— Dar cum se face că au ascultat de tine?

— Ți-am spus că-l cunosc pe ăla cu care am vorbit, am făcut astă-vară niște excursii cu el. Speră să mă cîștige de partea lor, de asta au renunțat cînd le-am vorbit eu. Și, vezi și tu, a trebuit să le vorbesc pe graiul lor, altfel n-aș fi avut nici un succes.

Emil se opri în mijlocul trotuarului, se scutură de fulgii care îi intrau la ceafă pe sub gulerul paltonului și se uită lung la Mihai.

— Tu... tu ești de-al lor ?

— Ferit-a sfîntul ! Eu nu sînt al nimănui. Sînt numai al meu și puțin și al tău.

S-ar fi cuvenit să-i strîngă mîna, să-i mulțumească, dar Emil nu putea. Îl oprea ceva nelămurit. Mihai îl salvase din mîinile huliganilor acelora, dar, tocmai pentru că o făcuse atît de ușor, o îndoială se strecurase în el. De la o vreme, prietenia lor se poticnea în cîte o piedică neprevăzută, în cîte o bănuială poate neîntemeiată, se gîndea Emil. În orice caz, nu mai avea pentru Mihai elanul pe care îl avusese la început, cînd îl cunoscuse.

Nu povesti acasă nimic din cele întîmplate. N-avea nici un rost să-i sperie cu primejdia care i se părea că îl pîndește de cîte ori pășea pragul facultății. Era destul că se simțea el însuși primejduit și că uneori, noaptea, visa acele chipuri crunte care își strîngeau cercul din ce în ce mai mult în jurul lui. Nu mai era vorba de lașitate sau de curaj, era o stare de fapt, căreia trebuia să-i facă față. Odată intrat pe culoarele facultății, i se putea întîmpla orice. Acolo nu mai domnea o atmosferă civilizată, de tineret cu preocupări serioase. Foșgăia o mulțime amestecată, pestriță, gata de gîlceavă, adunată de nu știu unde și venită parcă nu pentru învățătură, ci pentru încăierare. Din cei care furnicau pe culoare, puțini intrau să audieze un curs. Domnea o irascibilitate, o nervozitate în aer, pe care Emil o simțea clar. Se refugia la bibliotecă, adesea la cea a Academiei, ca să stea lîngă maică-sa, veșnic calmă și echilibrată. În același timp se întreba dacă nu cumva era el peste măsură de fricos : i se întîmplase odată ceva neplăcut. Lucrul nu se mai repetase. Poate că tinerii aceia arțăgoși, gata să-l prindă între ei și să-l stîlcească, erau băuți, erau străini de facultate, intraseră acolo numai ca să facă un scandal și îl aleseseră la întîmplare pe el. Dar îi rămăsese de atunci un fior de teamă în suflet și o nesiguranță permanentă.

Se uita la părinții lui, erau liniștiți, își vedeau de treburile lor. Pomeneau uneori cu neplăcere de ținuta elevilor, care nu era egală, care la unii distona cu ceea ce trebuie să fie atitudinea unui copil sau a unui adolescent venit la

şcoală să înveţe, să devină un viitor om disciplinat. Dar atît. Părinţii lui nu se temeau şi nu-şi dădeau seama ce se petrece în el. I se părea că părinţii lui erau mai puternici şi mai lucizi decît se simţea pe sine. Se întreba de la care bunic, de la care înaintaş moştenise acest veşnic freamăt, această dorinţă de a fi departe de tot ce era agitat sau primejdios. Din toată familia lui i se părea că seamănă cu Zoe, că numai ea mai dă dovadă de atîta slăbiciune. Laurenţia vorbea uneori de mama ei şi a Paulei, Agata Saint-Laurent, o făptură gingaşă şi nu înzestrată cu multă energie. De la această bunică Agata, pe care el n-o cunoscuse, moşteniseră pesemne şi el, şi Zoe, latura asta de caracter de care se ruşina. Zoe o cunoscuse pe bunica Agata.

— Cum era? îşi întrebă verişoara.

— Bunica? Oh, era atît de plăpîndă şi de blajină!

— Şi foarte slabă? Vreau să spun influenţabilă, sau laşă, sau fricoasă?

— Nu cred. Şi eu eram atunci prea tînără ca să-mi dau seama. Nu. Cred că era numai delicată. N-am văzut-o în nu ştiu ce împrejurări în care să-ţi dai seama dacă un om e laş sau curajos. Ce ţi-a venit să presupui că era laşă sau mai ştiu eu cum?

— Mă uitam la fotografia ei şi mă întrebam ce fel de caracter avea femeia aceea delicată.

— Cred că ceea ce se numeşte un caracter frumos. În vremurile acelea, femeile nu trebuiau să dea piept cu toate intemperiile vieţii. Trăiau sub aripa ocrotitoare a bărbaţilor lor. Mama ei, adică străbunica noastră, am înţeles eu de la Ana Maria că era un fel de zbir. Dar Anei Maria nu-i plăcea să vorbească despre ea, aşa că nu ştiu mare lucru. Era cea care făcea miniaturi pe porţelan şi le semna cu un Z. Le-ai văzut pe cele două aduse de Mihai Ispir. Pardon, de Mihai Movilă. Ce e cu el? N-a mai venit pe la noi de o bucată de vreme.

— Da, nici eu nu l-am mai întîlnit. Poate că s-a dus la Botoşani, la maică-sa.

— Dar mi-a trimis mimoze acum vreo cîteva zile. Nu-l cred plecat.

— Atunci are să se arate el pe aici. Văd că mereu îţi trimite flori amicul meu. L-ai dat gata.

Din pricina acestui sentiment de teamă și a rușinii că e un fricos, i se întîmplă lui Emil o a doua ciocnire neplăcută.

Era iarnă, frig, polei. Se întorcea cu Gina de la facultate. O ținea strîns de braț, ca să nu alunece. Începuse să amurgească, dar se vedea încă limpede în cenușiul după-mesei. Vorbeau încet și ocoleau anume subiectele dureroase ale zilei. Peste ei trecuseră sărbătorile, Anul Nou, fără să le prăznuiască, așa cum făcuseră în anul trecut. Soții Mocanu nu veniseră de la Brașov, Zoe se dusese la părinți, Laurența și Adrian n-aveau mare chef de petreceri. Tot ce se desfășura în jurul lor nu le plăcea. Se făceau mereu concentrări pe zonă, ar fi fost nefericiți dacă Emil ar fi fost chemat în armată chiar acum. Dacă lucrurile mergeau normal, după sfîrșitul facultății, chiar în toamna acestui an, 1940, ar fi trebuit, oricum, să-și facă stagiul militar sau să obțină o amînare, pînă la trecerea doctoratului. Dar cine putea ști dacă lucrurile vor merge normal? Așa cum începuseră, naziștii n-aveau să se mulțumească nici cu Polonia, nici cu victoriile pe care le avuseseră pînă acum în Apus. La 4 ianuarie, în Anglia se decretase mobilizare generală, anul începuse prost. Laurența se mulțumise s-o poftească pe Gina la masă în ziua de 1 ianuarie.

Despre astea toate nu voiau să vorbească Gina și Emil.

— Sakuntala, ai înghețat de tot.

— Mi s-au făcut picioarele de lemn.

— Intră o clipă la noi să bem un ceai fierbinte.

— Să știi că mama ta are să se satură tot făcîndu-ne ceaiuri fierbinți.

— Ține mult la tine mama, să știi.

De cîteva minute, Emil avea impresia că cineva merge în spatele lor, că nu vrea să-i întreacă, dar nici nu rămîne mult în urmă. Întoarse capul și văzu un domn înalt, cu bărbia cufundată în gulerul de blană ridicată al paltonului. Mai merseră cîțiva pași, cotiră la o răspîntie, Emil se uită iar în urmă, domnul se ținea după ei, o apucase și el pe Strada Romană. Emil o trase mai puternic pe Gina de braț, ca să treacă amîndoi pe trotuarul celălalt. Și pe acel trotuar pașii se auzeau în urma lor. Gina întoarse și ea capul, îl văzu pe acel domn, Emil avu impresia că tresărise, că se crispase.

— S-o luăm pe strada Cortului, Emil. Hai mai repede.

— De ce să ocolim atît ?

Gina nu răspunse, îl împinse către strada Cortului.

— Îl cunoşti ? o întrebă Emil.

— Nu. În sfîrşit, l-am mai văzut şi altă dată.

— Se ţine după tine ? Asta e obrăznicie, mai ales cînd te vede cu un bărbat de braţ.

— Lasă-l. Vino !

Emil se gîndi repede că era iar fricos şi laş. Acel individ o urmărea pe fata pe care o iubea el şi nu se sfia nici în faţa lui. N-avea aerul unui student, era un om matur şi nici nu semăna a legionar, prea corect, aproape elegant îmbrăcat.

Furios pe sine, Emil se opri brusc, dădu drumul braţului Ginei, şi-l privi în faţă pe acel domn.

— Doriţi ceva de la noi ? îl întrebă el cu glas zugrumat de iritare.

— Îmi văd de drumul meu, răspunse domnul cu un ton puţin batjocoritor. Văd că dumneata doreşti ceva de la mine.

— Eu ? M-am oprit pentru că ne urmăreşti încă de la facultate.

— Nu-ţi face iluzii, tinere. Nu eşti deloc interesant pentru mine.

— Atunci poate că e domnişoara ?

— Asta mai curînd, şi străinul zîmbi cu mulţi dinţi albi şi ascuţiţi.

Emil îi puse mîna în piept, îl apucă strîns de reverul paltonului.

— Nu pune mîna pe mine, puştiule ! Nu mă atinge !

Doi trecători se opriră în dreptul lor, pentru că amîndoi ridicaseră glasul.

— Cum îndrăzneşti să te legi de oameni care îşi văd liniştit de drum ?

— Dumneata te-ai legat de mine. Jos mîna, ţi-am mai spus o dată.

Încă un trecător se opri în dreptul lor.

— Se lasă cu bătaie, strigă el vesel.

Emil simţi cum străinul îi strînge încheieturile mîinilor ca într-o menghină.

Ca din pămînt se ivi lîngă ei un sergent.

— Ce se întîmplă aici ? Risipiţi-vă !

Domnul cel bine îmbrăcat se apropie de sergent. Emil avu impresia că-şi întoarce puţin reverul paltonului. Sergentul schiţă parcă un salut, dar, cum începuse să se întunece, Emil nu-şi dădu seama dacă văzuse bine.

— Risipiţi-vă ! Risipiţi-vă ! strigă iar sergentul.

Domnul porni liniştit înapoi spre Strada Romană. Cei cîţiva trecători o apucară care încotro.

— Hai, şi dumneata, şi dumneata ia-o din loc ! îi spuse lui Emil sergentul.

Emil se uită în jurul lui. Gina nu mai era nicăieri. Cît se încăierase cu urmăritorul lor, aproape uitase că ea se afla lîngă el. Poate că intrase în curtea în faţa căreia se petrecuse incidentul. Intră şi el în acea curte şi o strigă încet. Sergentul se îndepărtase. Gina nu răspunse, nu era acolo. Emil intră şi în curtea vecină. Nici acolo nu era urmă de Gina. Se întoarse în Strada Romană, era pustie, în tot lungul ei nu se vedea nici o siluetă omenească. Nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să se ducă acasă. Poate că Gina ajunsese acolo înaintea lui.

Dar Gina nu era nici la ei. Laurenţia şi Adrian citeau în sufragerie, sub lampa cu abajur verde, aşezaţi de o parte şi de alta a mesei.

— Gina n-a fost pe aici ? întrebă Emil buimac.

— Nu, n-a fost. Trebuia să vină ?

— Pe drum ne-am pierdut unul de celălalt, bîigui Emil.

— Cum v-aţi pierdut ? Unde ai lăsat-o ?

— Ea a fugit şi n-am mai găsit-o cînd...

Emil se aşează pe un scaun. După gerul de afară i se părea insuportabil de cald. Respira greu.

— Povesteşte, fiule ! îl îndemnă Adrian.

Şi Emil povesti ciudata întîmplare.

— Spui că i-a arătat sergentului dosul reverului paltonului ?

— Aşa mi s-a părut. Şi că sergentul l-a salutat uşor. Nu se vedea bine, se întunecase. Nici un felinar aprins.

Adrian se uită lung la Laurenţia.

— Voi înţelegeţi ceva ? întrebă Emil.

— Dacă sergentul l-a salutat, înseamnă că îi era superior.

— În Poliţie ?

— Poate în Siguranță, rosti Adrian.

— Și dacă nu i-a făcut semn sergentului să te aresteze pe tine, care îi puseseși mîna în piept, înseamnă că nu pe tine te urmărea, ci pe Gina, rosti Laurenția.

— Pe Gina? De ce ar urmări-o Siguranța?

— Noi n-avem de unde știi. Probabil că ea știe, de asta a fugit.

— Dar n-am să cred niciodată, pentru nimic în lume că Gina e legionară!

Părinții se priviră iar unul pe altul cu gravitate.

— Mai există și altceva pe lume Emil, în afară de Garda de Fier. Iar guvernul Tătărăscu nu-i urmărește pe legionari așa cum i-a urmărit Armand Călinescu. Îi mai lasă să respire puțin, poate că se și gîndește să-i utilizeze într-o zi.

— Mi se pare incredibil, absurd! gemu Emil.

— Trăim vremuri absurde, murmură Laurenția. Nu e mult de cînd cadavrele lor zăceau pe trotuare în București.

— Eu mă duc acasă la Gina, să văd dacă a ajuns cu bine.

— Dragul meu, stai locului! îl rugă Adrian. Dacă Gina a fugit, înseamnă că știa ea că e necesar să fugă. Și tot atît de sigur mi se pare să nu se fi dus acasă la ea. Crezi că nu știu cei care o urmăresc unde îi e casa?

— Și eu s-o las așa, în voia întîmplării?

— Ai răbdare o zi, două. Are să-ți facă ea un semn, are să-ți trimeată vreo veste. Vezi bine că nu te-a amestecat în problemele care o preocupă sau în cauza pe care o slujește. N-o sili să spună mai mult decît vrea ea. S-ar putea să nici nu aibă voie.

— Da, nu m-a amestecat... nu mi-a spus nimic. Poate că n-are destulă încredere în mine.

— Și asta se poate. Sau altceva, i s-o fi indicînd cui și cînd să-i vorbească.

Emil era uluit. Nu contenea să se frămînte.

— Și voi cum de știți asemenea lucruri? Eu n-am habar de ele.

— Tocmai de asta nu ți-a vorbit, pentru că n-ai habar. Eu cred că ei, adică cei pe care îi servește, îi recomandă

să nu facă prozeliți între oamenii sentimentali sau mai slabi de înger.

— Așa sînt eu ? Și voi mă socotiți un fricos ?

— Cine te-a mai socotit așa ?

— Eu însumi. De asta m-am și repezit la... individul acela, ca să-mi dovedesc eu mie că nu sînt un laș.

— Nu ești, copilul meu, spuse încet Laurenția. Tu ai caracter, dar nu faci parte dintre cei care știu să lupte cu continuitate și perseverență. Dacă ai fi silit vreodată, ai ști și să te aperi, și să ataci. Dar deocamdată nu te-a împins nimic în marile ciocniri de azi. Nu-ți face gînduri negre. Citește-l liniștit pe Kant. La nevoie ai să dovedești că ești om.

*

Sufla un vînt ascuțit ca un brici, îți tăia obrazul, vînzolea zăpada așezată în ajun și lustruia trotuarele de pe care o mîna. Laurenția avusese două ore de curs în după-masa aceea. Se grăbea, pentru că știa că și Adrian, și Emil erau azi acasă. Adrian avea de corectat un vraf de teze cu care venise la prînz, dar Emil n-avea de făcut ceva deosebit și, chiar dacă ar fi avut, n-ar fi fost în stare. De două zile, de cînd nu mai știa nimic despre Gina, era mereu crispat și în așteptare. Se învinovățea pe sine că în seara aceea, în care era gata să se încaiere cu acel agent (acum era sigur că fusese un agent), se gîndise numai că trebuie să fie curajos, dar o uitase pe ea, pe fata pentru care se încăierase sau în fața căreia voia să pară un bărbat viteaz. O uitase, nu știa unde s-a mistuit, o pierduse în întuneric. Mama îi simțea zbuciumul și voia să-l potolească. Fără insistența ei și a lui Adrian, era sigur că Emil ar fi căutat-o pe Gina la acea mătușă la care locuia și ar fi intrat singur în gura lupului.

Cînd fu în dreptul casei ei, Laurenția se opri și-și căută cheile în poșetă. Atunci se desprinse de lîngă perete o siluetă subțire de fată. Pînă în clipa aceea n-o zărise în umbra serii. Înțelese înainte de a o vedea bine că era Gina.

— Intră în casă, îi spuse ea. Haide, am descuiat.

— Nu sînt sigură că fac bine intrînd la dumneavoastră.

De vreme ce venise aici și așteptase afară pe unul de-ai casei, însemna că totuși Gina spera să fie primită și n-avea alt loc unde se duce, se gîndi Laurenția.

— Vino înăuntru și o să vedem acolo ce e bine și ce nu.

Gina se strecură pe lîngă ea în vestibul.

— Scoate-ți paltonul și hai cu mine în dormitor. Emil și Adrian sînt acasă, dar vreau să vorbim mai întîi noi două.

În dormitor Gina se lipi numaidecît de soba de teracotă încinsă. Pesemne că stătuse mult pe stradă și înghețase tare. Începu să vorbească încet.

— De două nopți nu mai dorm acasă. Dar nu pot continua să mă duc la acea prietenă, azi i se întoarce bărbatul, care a fost în provincie. N-ar mai fi loc și pentru mine. Și nici nu vreau să-i pun la curent cu nimic. Prietena mea a crezut că dorm la ea ca să-i țin de urît.

— Eu ce trebuie să cred? Spune-mi numai atît cît poți spune.

— Sînt urmărită. Cred că Emil și-a dat seama acum cîteva seri. Pot să vă spun numai că nu sînt fascistă. Nu din pricina asta mă urmăresc.

— Asta am înțeles eu mai de mult.

— După opinia celor de la putere azi, locul meu ar fi la închisoare. Mi s-a dat indicația să mă ascund pentru un timp oarecare. N-ar fi o soluție să mă duc la mama, la Buzău. Dacă vor continua să mă caute, e sigur că m-ar căuta și acolo.

— Și tot atît de bine s-ar putea să te caute și aici, la noi. Ai fost probabil văzută des cu Emil.

Gina se depărtă de sobă.

— Asta înseamnă că trebuie să plec. Vă temeți că vă primejduiesc.

— Nu, n-am vrut să spun asta. M-am gîndit că îți trebuie o ascunzătoare mai bună.

— Nu știu încotro s-o apuc.

— Cred că ar fi bine să te duci la sora mea, la Brașov. Stai locului! Nu chiar acum, în seara asta. Mîine, poimîine. Ar fi bine să te însoțească unul dintre noi, eu sau bărbatul meu, ca să-i explice Paulei, adică surorii mele și bărbatului ei, de ce e necesar să te ascundă la ei. Simion, cumnatul meu, are să priceapă repede. Paula, fie că va înțelege, fie că

nu despre ce e vorba, se va supune rugăminţii mele şi hotărîrii bărbatului ei.

— Nu vă temeţi pentru ea ?

— Dacă vei sta în casă liniştită, nimeni nu va bănui nimic. Înţelegi că aici la noi sînteţi în pericol şi dumneata, şi Emil şi cred că nu mă socoteşti laşă dacă vreau să-mi pun copilul la adăpost. În epoca pe care o trăim, sîntem datori să nu ne încadrăm în fascismul care se întinde ca o plagă, dar dacă n-avem fire de eroi nu sîntem obligaţi să devenim numaidecît. E destul să fim oneşti, îmi spun eu. Hai să trecem dincolo, în sufragerie, unde citesc cei doi domni. Am prea puţine lemne ca să mai fac focul şi în alte odăi.

— Vă întreb încă o dată : nu vă temeţi să mă culcaţi la noapte aici ?

— Mă tem sau nu mă tem, asta e deocamdată singura soluţie. Şi în acest caz, n-am voie să mă tem. Avem o femeie de serviciu, dar la ora patru după-masă pleacă acasă la ea. Mîine dimineaţă ai să te urci în pod, n-avem încotro, pînă la patru după-amiază. Am să-ţi dau pleduri ca să nu îngheţi acolo, ceva de mîncare şi ceva de citit. Ah, să ştii că la noi e Zoe. Ea e discreţia în persoană. Şi oricum, aici sau la Braşov, tot trebuie s-o întîlneşti. Te asigur că ea nu va întreba nimic, chiar dacă ceva i-ar părea ciudat.

— Nu ştiu cum să vă mulţumesc !

— Lasă mulţumirile pentru ziua în care toate se vor limpezi.

Cînd intrară în sufragerie, cei doi bărbaţi îşi ridicară frunţile de pe carte. Emil sări în picioare, se repezi la Gina, o îmbrăţişă cu o îndrăzneală necugetată, pe care n-o mai avusese niciodată, apoi sărută mîna Laurenţiei.

— Nu-mi mulţumi mie, că nu eu ţi-am adus-o. A venit singură, rîse Laurenţia.

— Dar doamna m-a primit, întregi Gina.

Laurenţia duse un deget la buze.

— Haide să facem un legămînt, rosti ea. Nimeni să nu pună întrebări şi nimeni să nu se simtă obligat să dea explicaţii. Aşa ! Nu cred că sînteţi împotriva unui ceai fierbinte. Sună cineva. Emil, du-te să vezi cine e.

Emil se îndreptă spre vestibul şi Laurenţia o duse pe Gina în dormitorul din care abia ieşiseră.

— Rămîi aici. Sînt convinsă că nu te caută nimeni, dar, în cazul în care ai auzi mulți pași apropiindu-se de ușa asta, intră în dulapul din perete. Nu-i o ascunzătoare grozavă, dar n-am alta la îndemînă. Stai, să ascult! Da, e un glas cunoscut. Trebuie să rămîi aici în dormitor.

Venise Mihai. Nimănui nu-i pica bine vizita asta, dar toți își dădură osteneala să fie amabili. Cine știe ce închide în cap și în inimă băiatul ăsta sucit, cînd prea afectuos și devotat, cînd agitat, potrivnic parcă fiecărui om și fiecărui gînd exprimat de vreunul din cei cu care sta de vorbă? În general prezența lui îi cam stingherea, Adrian era convins că Mihai era cabotin, că spunea lucruri pe care nici el nu le credea, că își juca veșnic teatru, și lui, și celorlalți. Laurenția îl socotea tarat din naștere, degenerat într-un fel, cu toate că înfățișarea lui fizică era atît de frumoasă, și mai ales plin de complexe, cum spusese și Paula, din pricina copilăriei pe care o avusese. Îi era milă de el, nu-l putea iubi. Dacă Mihai ar fi știut că deșteaptă milă în cineva, ar fi suferit de zece ori mai mult și ar fi avut o reacție neprevăzută, violentă fără îndoială, și lipsită de logică.

— Ce mai faci, Mihai? De ce n-ai mai dat pe la noi?

Dar Laurenției îi înghețară cuvintele pe buze. Mihai se dezbrăcase de palton în vestibul, îl agățase probabil lîngă paltonul Ginei și deci, dacă avea o fărîmă de spirit de observație, văzuse acel palton pe care sigur că îl cunoștea, dar n-o vedea pe Gina nicăieri. Trebuia să se strecoare ea, să ia din vestibul paltonul și căciulița Ginei și să le ducă în altă încăpere. Poate, trebuia să spere că Mihai nu le observase. Și, în adevăr, se părea că Mihai nu zărise nimic, vorbea dezinvolt despre mersul războiului, atît de nehotărît deocamdată. Nu-și mai manifesta admirația pentru Hitler, cum făcuse altă dată. Azi părea complet străin de orice simpatie, era obiectiv din cap pînă în picioare, de o obiectivitate care și ea părea suspectă. Adrian își spunea că de data asta Ispir-Movilă juca rolul indiferentului cu destul talent ca să fie crezut de cine nu l-ar fi cunoscut bine. Aștepta, poate, să fie contrazis ca să ia o atitudine și să fie agresiv, dar nimeni nu-l contrazicea. Toți stăteau ca pe ghimpi să-l vadă plecat. Mihai nu dădea semne că vrea să plece. Ba chiar mărturisi că o așteaptă pe Zoe, pe care n-o văzuse de mult. Îi era foarte dor de ea.

Laurenția se gîndi că era mai bine să-l oprească la cină, ca în alte dăți, tocmai pentru că avea ceva de ascuns față de el și nu era deprinsă cu ascunzișurile. În drum spre bucătărie, intră ca din întîmplare în dormitor ca să mai pună două lemne pe foc și s-o roage pe Gina să se odihnească în patul ei pînă cînd îi vor putea da de mîncare.

— Fii liniștită. E Mihai Ispir-Movilă. Nici o primejdie.

Gina o privi cu îndoială.

— Credeți că nu e nici o primejdie? Eu mă cam tem de el. Iertați-mă, știu că sînteți rude și n-ar fi trebuit...

— Rudenia dintre noi e mult mai puțin decît o prietenie. Nu știe că ești aici și nici n-are s-o afle.

Cînd intră cu farfuria de papanași în sufrageria în care Emil așternuse masa și pusese veselă și tacîmuri, Laurenția găsi atmosfera puțin schimbată. Mihai vorbea cu voce tare, ca de la o tribună:

— Mă întreb pe cine trebuie să stimez mai mult, pe omul care se leagă în viață de o idee, de o doctrină, de o altă ființă umană și se ferește de moarte de dragul acestei legături sau acestei credințe, ori pe cel care nu crede în nimic, e desprins de pămînt ca o pasăre și poate pleca oricînd din lume, cu deplină indiferență?

Hait! se gîndi Laurenția, iar a început să-și dezvolte ceea ce numește Adrian filosofia lui de doi bani. Nu se poate stăpîni să nu-și dea în petic, și vede doar că aici e totdeauna contrazis sau lăsat să vorbească singur. Numai bietul Emil încearcă să-l ia în serios.

— Bineînțeles că acela care crede în ceva, cu condiția să creadă cu toată ființa lui.

— Adică tu, tu, Emil, crezi serios și profund în ceva. În ce, că eu n-am băgat de seamă?

— Știu eu? aș spune că în respectul pentru făptura omenească, în siguranța posibilității ei de a se depăși și de a se desăvîrși chiar.

— Absurd! Desăvîrșire nu există.

— Se răcesc papanașii, spuse aspru Laurenția. Sînt niște papanași desăvîrșiți și ar fi păcat de ei să nu fie stimați.

— Și pe urmă, Mihai, n-ai pus la socoteală dragostea omului pentru sine însuși. Numai ea dacă ar fi, și individul tot s-ar despărți greu de viață. Acea deplină indiferență de care vorbești tu nu există.

— Cînd un soldat se aruncă în focul luptei, e drept sau nu că nu se mai gîndește la sine ? Devine total indiferent față de el însuși, își pierde individualitatea contopit în masa din care face parte, își pierde spiritul de conservare.

— De unde o știi dumneata, care n-ai fost încă pe nici un front ? Asta aș putea-o spune eu, care am făcut un război, zise Adrian.

— Trei papanași sau patru ? întrebă calm Laurenția pe Mihai. Ar fi vrut să-l îndepărteze de subiectul ăsta de conversație, presupunea că iar vor sări scîntei din toate părțile.

— Mulțumesc, trei. Și cum te-ai simțit la atac, domnule Stoica ?

— Asemeni unui om care se aruncă într-o apă, în vîltoare. Știi că trebuie să te arunci, dar în același timp ești dublat, ești căptușit de nădejdea că ție n-are să ți se întîmple nimic.

— E pentru mine o dezamăgire. Credeam că uiți complet de tine.

— De asta îți fierăști capul cînd îți șuieră un glonte pe la ureche ? De asta te arunci pe burtă la pămînt cînd vine o ghiulea ? De asta se fac tranșee și cazemate ? Ne le face omul ca să aibă un loc ferit, de apărare ? Nimeni nu se depersonalizează total, cu toată contopirea în masă. Cînd te doare brațul, sau piciorul, sau umărul așa cum m-a durut pe mine, te doare pe tine, durerea e a ta. În clipa aceea nu te confunzi cu altul, asta e limpede.

— Dacă ești patriot, cred că uiți de ființa ta.

— De ființa ta nu uiți niciodată. Poate că în anumite clipe socotești că alte lucruri sînt mai prețioase decît tine, dar nu te înstrăinezi complet de trupul tău, de gîndurile tale.

— Dacă ești patriot...

— Tinere, aș vrea să-mi dai dumneata o definiție a patriotismului, ca să te înțeleg mai bine.

Emil se gîndea cu teamă că biata Gina era singură în dormitorul părinților lui, că îi era poate frică, iar Mihai are să se aștearnă acum pe un discurs sforăitor, cu parfum legionar. Simțea nerăbdarea tatălui său și presimțea excitația care avea să-l cuprindă pe Mihai.

— E simplu, simplu de tot. Să-ți iubești țara, să fii în stare să-ți dai viața pentru ea, s-o preferi oricărei alte țări. S-o consideri superioară altora din toate punctele de vedere.

— Iartă-mă, definiția dumitale mi se pare săracă și inexactă. Cînd e vorba de patria ta, nu trebuie „s-o consideri superioară altora", ci să faci totul ca să devină perfectă. Dragostea ta pentru ea să nu fie îngîmfare, ci devotament, dăruire. Munca ta, oricare ar fi ea, să aibă un țel, acela de a realiza bine și foarte bine lucrul tău. Crezul tău să nu fie întocmit așa încît să poată fi frumos recitat. El să fie înlăuntrul tău ca propriul tău schelet. Dacă e puternic și inflexibil acest crez, această dragoste de patrie e ca un motor interior, permanent ca bătăile inimii tale. În cuvinte îl traduci numai la nevoie, în acțiuni în fiecare ceas. Nu te lauzi că țara ta e unică, îți dai toată osteneala ca să fie unică. Așa socotesc eu și poate că am dreptate. Eu sînt profesor de matematici, nici mai mult, nici mai puțin. Datoria mea e să fiu un profesor foarte bun. Elevii care ies din mîna mea să știe matematica, dar să fie și oameni întregi, fără șovăiri și fără ipocrizii. Și cred că și Laurenția face același lucru.

— Da, și eu încerc același lucru.

— Tata a exprimat foarte bine ceea ce aș fi spus și eu, dar mai prost, rosti Emil.

Mihai își scutură chica ondulată. Ar fi vrut să-i dea lui Adrian un răspuns strălucit, dar i se părea că avusese dreptate și că nu-l putea contrazice.

— Ignorați un singur lucru: puterea verbului. „La început a fost cuvîntul", nu-i așa? Am impresia că îl disprețuiți.

— Deloc. Îi respect puterea, am spus că îl utilizezi la nevoie, dar trec înaintea lui acțiunea, fapta, chiar dacă în felul ăsta contrazic Biblia. Pentru mine fapta are prioritate, fapta pusă în slujba crezului de care vorbeam adineauri.

— Și pentru el faci orice. Nici un mijloc nu e de disprețuit?

— Nu. Există și mijloace reprobabile. Pentru el, adică pentru crezul tău, alegi mijloacele de realizare cele mai nobile.

— Să-ți mai torn un ceai, Mihai?

Laurenția ar fi vrut să curme discuția asta, care se întindea prea mult. Din fericire tocmai atunci se întoarse și Zoe din oraș. Era înfrigurată, obosită. Venea de la o repetiție cu Orchestra filarmonică. Mihai se grăbi să-i facă loc

lîngă el, să cureţe faţa de masă de fărîmituri. Se purta cu ea excesiv de curtenitor şi purtarea asta o stingherea puţin pe Zoe. Emil profită de preocuparea pe care o stîrnea venirea ei ca să se strecoare o clipă în dormitorul părintesc.

Făcută colac ca o pisică pe patul Laurenţiei, la picioare, Gina dormea adînc. El puse fără zgomot încă o buturugă în sobă, o mai acoperi uşurel cu un pled şi se întoarse în sufragerie.

— Am să plec zilele astea la Botoşani, să-mi văd mama, tocmai spunea Mihai. Dacă vă interesează ceva din casa aceea, obiecte care au aparţinut familiei, alte miniaturi pe porţelan de pildă, orice altceva, eu sînt gata să vă aduc ce doriţi.

— Mulţumesc, Mihai, spuse molcom Laurenţia. Ţi-am mai spus că Paula şi cu mine nu cunoaştem acea casă, n-am copilărit în ea, ca mama noastră, Agata. Noi ne-am născut şi am trăit o bună bucată de vreme la Iaşi. Tot ce e acolo îţi aparţine dumitale, aşa cum i-a aparţinut un timp şi lui Leonida. Nu trebuie să ne aduci nimic.

— Mi-ar fi făcut atîta plăcere să-mi cereţi ceva! Ar fi fost o bucurie pentru mine.

— Pentru dumneata să fie o bucurie s-o vezi pe doamna Mardare, aşa cum va fi şi pentru ea.

În sfîrşit, Mihai se îndură să plece. Toată lumea răsuflă uşurată.

— E ciudat cît de obositor sau de apăsător poate fi băiatul ăsta, suspină Laurenţia. Emil, vino cu mine să mă ajuţi să-i aşternem Ginei în birou. Am şi făcut foc acolo, dar e greu să se încălzească pereţii aceia înghеţaţi din toamnă.

— Ginei? Gina doarme la noi? întrebă mirată Zoe.

— Da, Zoe dragă, dar nu ştii nici tu, nici noi. Nu ştie nimeni.

— Înţeleg. Am şi uitat, nu ştiu nimic.

A doua zi, sîmbătă seara, tîrziu, Laurenţia plecă la Braşov cu Gina. Toată ziua ninsese, noaptea era înghеţată, vagonul neîncălzit. Gina n-avea nici un fel de bagaj. Laurenţia îndesase într-o servietă două cămăşi de noapte de ale

ei și o jachetă de lînă, pe care avea de gînd să i le lase fetei. Tăceau, lipite una de alta în compartimentul pustiu. Laurenția ar fi vrut să știe, ar fi vrut să înțeleagă exact credința care o punea pe drumuri, o făcea să se ascundă, o determina, se vede, la fapte reprobabile în fața stăpînirii pe făptura asta tînără, lipsită de apărare, dar nu cuteza s-o întrebe nimic. Se mulțumea cu ce bănuia, cu ce ghicea. Venind la ei și lăsîndu-se dusă la familia Mocanu, la Brașov, Gina le dovedise încredere, o încredere care se oprea aici. Poate că nu le spunea mai mult pentru că, totuși, nu-i socotea capabili de o jertfă Ori nu-i socotea destul de tari, ori nu voia să-i arunce pe toți trei în foc.

Către zori ajunseră la Brașov. Cînd sunară la poarta familiei Mocanu, era întuneric, toată lumea dormea. Una dintre ferestrele dinspre stradă se deschise și Simion scoase capul afară.

— Cine e ?

— Eu, Laurenția.

— Vin acum.

Fereastra se închise la loc. Peste o clipă Simion, care îmbrăcase un halat gros, le descuie poarta. Cele două femei intrară repede. Paula, somnoroasă, trezită brusc, îi aștepta în sală.

— Ce e ? Ce s-a întîmplat ? Nu ne-ai telefonat, nu ne-ai telegrafiat !

Dar, după ce se uită lung la Gina, Paula își aduse aminte că o văzuse cu un an înainte acasă la Laurenția, de revelion, și o socotise poate viitoarea logodnică a lui Emil.

— Dă-ne să bem ceva cald, am înghețat în tren. Am să vă explic eu despre ce e vorba. Aveți o femeie de serviciu ?

— Nu. Tocmai ne-a părăsit de două zile. Sînt nenorocită.

— Paulo dragă, va trebui să prelungești un timp nenorocirea asta. E necesar ca domnișoara Gina Georgescu să locuiască un timp la voi.

— Dar am să ajut la orice treabă în gospodărie, am s-o fac chiar singură, numai să nu mă trimeteți la cumpărături, șopti Gina.

Simion pricepu mai lesne decît Paula.

— Dacă ai adus-o tu, Laurențio, înțeleg că nu e... verde !

— Oh, nu ! îl asigură Gina.

— Dar nu trebuie să știe nimeni că se află la voi. Intră aici și o fărîmă de risc. Vreți să-l înfruntați ?

— Vrei, Paulo, sau ți-e frică ? întrebă Simion.

Paula îl privi, o privi și pe Laurenția și se hotărî.

— N-are să-mi fie frică. In vremea asta, Zoe să rămînă la voi. Numai pentru ea m-aș teme, dacă ar fi aici.

— Ne-am înțeles, Zoe va sta la mine cît va fi necesar.

— Și acum, lasă-mă să mă bucur că te văd, Laurențio. Cît stai la noi ?

— Plec în seara asta. Mîine am cursuri. Din fericire, azi e duminică.

Laurenția plecă în noaptea aceea. Ziua familiei Stoica trecu asemeni tuturor zilelor lor obișnuite. Soții Stoica își ținură orele de curs, Emil se duse la facultate și la bibliotecă. Îi era inima ușoară, o știa pe Gina bine ascunsă, între oameni care aveau să se poarte cu ea așa cum se purtau cu fiica lor.

Noaptea însă, după ce toți se culcaseră, soneria sună lung, sfredelitor. Emil se întîlni în hol cu taică-său, amîndoi veneau să deschidă oaspetelui nepoftit și neașteptat.

— Lasă-mă pe mine, spuse Adrian, ca și cum toată primejdia se mărginea la a deschide și-și lua asupra lui amenințarea ei.

În fața ușii stăteau trei domni, care intrară în casă fără să se legitimeze. Emil îl recunoscu între ei pe domnul cel bine îmbrăcat care îl urmărise pe el și pe Gina serile trecute. Nu dădu nici un semn că l-a recunoscut și domnul se prefăcu și el că nu-l văzuse niciodată. Lui Adrian îi păru inutil să le ceară o dovadă că erau liberi să intre unde voiau și cînd voiau. El văzuse în clipa în care le deschisese că în fața porții staționa o dubă fără nici o fereastră. Pricepuse cine erau și ce căutau. Emil își dădu seama că șeful lor, cel care mergea în frunte, nu era cel care îl urmărise, ci unul mai înalt, cu niște ochi ca de plumb.

Străinii trecură din odaie în odaie, aprinzîndu-și singuri lumina. Laurenția rămăsese în pat, se felicita în gînd că nu exista în casă nici o urmă că Gina trecuse pe acolo. Zoe, tot în pat, îi privea cu marii ei ochi plini de uimire. Apoi cei trei coborîră în pivniță și cerură și cheia podului. După

ce răsturnară albii, cazane, canapele vechi urcate acolo cine știe de cînd de Ana Maria, se întoarseră în apartament. Acum începu scormonirea în dulapuri, în sertare, în bibliotecă. Cel cu ochii de plumb îi ceru Laurenției să se dea jos din pat, ca să cerceteze și sub plapomă și sub saltele. Zoei nu i se mai ceru nimic, pesemne că prea părea nevinovată. Adrian se așezase pe un scaun în birou și privea cum cărțile lui iubite zboară în toate părțile, aruncate cu dispreț și furie că nu ascundeau nimic. Chiar cu două zile înainte pusese pe foc, cu tot regretul, *Capitalul* de Karl Marx, pe care îl citise dornic să ia lucrurile de la izvor. Vizita Ginei îi inspirase actul ăsta, de care acum nu-i mai părea rău. Pe Barbusse îl citise la o bibliotecă. Se pare că, negăsindu-se ceva suspect în ochii acestor indivizi, n-avea să li se întîmple nimic, dar sigur nu putea fi. Nu, nu, cu asemenea oameni nu puteai fi sigur de nimic. Domnul cel cu haină îmblănită desfăcu în odaia lui Emil pînă și radioul, o cutie de lemn al cărei spate nu era greu de scos de la locul lui.

După ce răscoliră pretutindeni și casa era plină de boarfe aruncate și de cărți răsfoite fără milă (și fără respect, își spunea Adrian în gîndul lui), cei trei plecară. Nu scoseseră multe cuvinte în timp ce răsturnau și aruncau tot. Nu dăduseră bună seara la intrare, nu-și luară rămas bun la plecare. Dar cel cu haină îmblănită se uită o clipă la Emil cu o privire ușor ironică și duse un deget la căciulă. Omul cu ochi de plumb nici nu-i privi.

Familia Stoica auzi zgomotul dubei care pleca. Respirară adînc. Zoe veni în dormitorul soților Stoica, tremurînd ca de frig. Avea nevoie să schimbe o vorbă cu ei, să se asigure că pericolul trecuse.

— Știți ce-ar trebui să facem înainte de a ne culca la loc ? întrebă Laurenția.

— Să facem ordine în casă, fu de părere Emil.

— Nici gînd. Mîine. Ne sculăm cu noaptea în cap, ca să nu mai vadă și Oltea ce-au făcut barbarii aici. Eu cred că ar trebui să bem cu toți un gît de țuică sau de vișinată. Ce vreți voi.

Adrian începu să rîdă. Laurenția bea puțin cînd beau ceilalți sau aveau oaspeți. De cînd o cunoștea n-o văzuse cerînd ea băutură.

— Ţuică ! hotărî el. Nu simţea nevoia să bea, dar, dacă Laurenţia o propunea, însemna că-i era necesară.

— Adevărat, ţuică, fu de părere şi Zoe, care acum era parcă mai albă decît cămaşa ei de noapte.

— Voi credeţi... Voi credeţi că Gina e bine ascunsă la Braşov ? N-are să le treacă prin cap... nu ? întrebă Emil.

— Credem că e bine ascunsă şi credem că ar trebui să ne liniştim. Gîndiţi-vă că musafirii ăştia ar fi venit alaltăieri !

— Mulţumesc, mamă ! Emil o îmbrăţişă pe Laurenţia.

— Va veni sigur ziua în care ne vom mulţumi toţi unii altora. Beţi puţin, dragii mei. Face bine, vă spun eu. Am doar experienţă ! Laurenţia ridică paharul şi ciocni cu ei.

*

Iarna trece foarte greu pentru Gina. Dacă nu s-ar fi întîmplat să fie hăituită şi filată, acum şi-ar sfîrşi ultimul an de facultate, şi-ar pregăti licenţa. Stă întreaga zi în casă, încearcă să fie utilă Paulei, să facă treaba gospodăriei în locul ei acum, de vreme ce nu mai au nici o femeie de ajutor, ca să nu existe un martor al prezenţei ei aici. Se luptă cu Paula ca să cureţe casa în locul ei, să spele vasele, să facă focurile.

Nici Paula, nici Simion n-au întrebat-o vreodată de ce e nevoie să se ascundă. Au înţeles de la Laurenţia că libertatea fetei e în primejdie, au înţeles şi că pentru ei e primejdie dacă s-ar afla că o ascund, dar n-au descusut-o. Şi chiar dacă n-ar fi fost logodită cu Emil, nu s-ar fi dat în lături s-o ascundă. În ţară se petreceau lucruri care nu le plăceau, în Braşov fuseseră arestaţi oameni cu opinii de stînga, chiar un bun prieten al lui Simion fusese ridicat în timpul nopţii de la el de acasă şi nu i se mai ştia de urmă, pentru că la o discuţie la berăria Coroana combătuse pe faţă opiniile unor cunoştinţe cu care stătea la o bere, acuzase de cruzime fascismul, de sălbăticie invadarea Poloniei. Şi nu era singurul arestat despre care aflase familia Mocanu. Nici unul dintre ei n-ar fi putut spune că e foarte liniştit ştiind-o pe Gina în casa lor, dar, atîta vreme cît Zoe nu era şi ea aici, cît o ştiau în siguranţă la Bucureşti, cît primeau scrisori de la ea şi cîte un program al unui concert al ei, sperau că nu se va întîmpla nimic rău.

Gina le devenise dragă. Nu semăna deloc cu Zoe a lor, avea în ea o siguranță, îi simțeau o tărie de care Zoe nu dăduse dovadă și, cu toate că situația ei era aceea a unui mic animal închis într-o cușcă, nu se comporta cu neliniștea unui animal închis. Era aproape totdeauna liniștită sau părea liniștită. Se trudea să pară, și soții Mocanu își dădeau seama că asta însemna pentru ea un efort. O fată de vîrsta ei, veșnic izolată în casă, care, atunci cînd suna soneria sau soții Mocanu primeau invitați, pentru că trebuiau să facă și asta, să invite prieteni tocmai ca să nu pară suspect de însinguraţi, se ducea în odaia cea mai dosnică a casei și stătea acolo ore întregi ! Le împletise tuturor jachete de lînă și fulare, își dădea osteneala să croiască și să coasă șorțuri pentru Paula, chiar capoate, citea tot ce-i cădea la îndemînă, dar ziua tot era prea lungă pentru ea.

Nu-i scria lui Emil și nu primea de scrisori de la el. Paula strecura în scrisorile ei către Laurenția cîteva cuvinte care sunau : „noi toți" sau „ne-am apucat de cusut", iar Laurenția putea vorbi deschis despre Zoe și despre Emil. Gina îi sorbea scrisorile. Așteptarea postașului era cea mai arzătoare preocupare a ei. În fața soților Mocanu se stăpînea să se bucure prea tare, așa cum se stăpînea să se lase în voia tristeții care o covîrșea uneori. Scrisese odată cîteva rînduri „legăturii" ei din București, o vestise pe ocolite unde se afla, semnase Artemiza și aștepta ca odată și odată să primească o veste care să-i spună că poate părăsi Brașovul, că se poate întoarce la București sau duce la Buzău, unde să-și reia activitatea. Nu scrisese altceva decît o frază „salutări de la munte", important era să știe tovarășii unde se afla. Tot ei aveau să-și dea seama mai bine cînd trecuse primejdia care o amenințase. Și maică-si îi scrisese o singură dată și-l rugase pe Simion să pună scrisoarea la o cutie de poștă din Făgăraș, cînd se dusese în acel oraș să-și vadă un prieten. Încercase s-o liniștească într-un fel, să-i dea de veste că e la practică într-un oraș din Transilvania. Maică-sa nu știa nimic din activitatea tainică a Ginei, dar bănuia destul și se temea necontenit. În vara trecută fata ei o întovărășise prin tot județul Buzău, pe la toate neamurile, dar o rugase să nu intre niciodată în panică dacă nu va avea vești de la ea o perioadă mai îndelungată. Și maică-sa ghicise că Gina trebuie să aibă ideile și părerile pe care le avu-

sese și tatăl ei, învățătorul Georgescu. Nu-și putuse domoli pe vremuri bărbatul, nu îndrăznea să se amestece nici în opinile fetei ei. Avea pentru Gina respectul pe care îl avusese pentru Alexandru, fata îi semăna lui, avea încăpățînarea lui învelită în multă blîndețe.

În zilele lungi de iarnă petrecute la Brașov, Gina avea tot timpul să se gîndească la copilăria ei, la acel tată mort prea devreme, la mama ei pe care o lăsa singură, muncită de gînduri și neliniști. Copilăria și-o petrecuse la Brăila. În casa celor doi învățători nu era belșug, era numai bună înțelegere. Dar pe taică-său nu-l preocupa numai relativa sărăcie în care trăiau, ci sărăcia unora dintre elevii lui, care îi părea de neîndurat. Îl preocupa și vorbea mult în casă despre contrastele revoltătoare dintre starea unora dintre copii și a altora, a unor familii și a altora. Nu, tata nu era un om potolit, care să îndure de pildă plecăciunile pe care le făceau directorul școlii și unii dintre învățători (iar în fața unor părinți care erau armatori, sau mari negustori sau șefi la vreo instituție, la vreo întreprindere. Cu acel director tata avusese multe ciocniri în cancelarie. Venea la prînz negru de furie, continua și acasă să bodogăne și să critice un sistem căruia nu i se putea supune : ploconeala în fața averii și a puterii. Scuipa sînge tata, scuipa sînge de cînd și-l aducea ea aminte. Era prea mică atunci cînd începuse boala asta, ca să se sperie. Așa era tata : scuipa sînge. Cum el nu se plîngea de boală și nici mama n-avea voie să se plîngă, pentru Gina nu era o spaimă. Alte lucruri erau mult mai importante la tata. I se părea frumos, mai frumos decît toți părinții colegelor ei, cu fruntea rotund boltită sub părul castaniu, cu ochii mari, căprui. Era însă grozav de slab și slăbiciunea asta o preocupa pe mama. O învățase cineva că bolile de plămîni se vindecă cu hrean, și Gina avea impresia că toată copilăria ei, în afară de orele în care era la școală, mama nu făcea altceva decît să radă hrean și să se țină scai de bărbatul ei să-l mănînce, să-l mănînce cu orice, fie și gol. Altcineva o sfătuise pe mama să-i dea tatii untură de cîine, dar tata se înfuriase, spusese că nu ține chiar atît de mult la sănătatea lui și nici la viață n-ar ține, dacă n-ar fi adus pe lume un copil de care era răspunzător.

Se plimba cu ea cînd era mică pe malul Dunării, avea totdeauna ce vorbi cu ea, și Gina își aducea aminte cît era

de mîndră la brațul lui, pentru că tata era frumos și spunea cuvinte înțelepte. Mîinile lui erau totdeauna fierbinți, și cînd te ținea de mînă parcă îți trecea ceva din puterea și dragostea lui prin strîngerea asta. O îndemna să se uite la apa cea largă, să vadă cît de frumos apune soarele la marginea cerului, să se uite la jocurile valurilor, să urmărească cum se topește în văzduh fumul vapoarelor. Îi povestea despre țările din care veneau acele vapoare, din cărți citite le cunoștea frumusețea, dar tot atît de bine știa că pe acolo există oameni care trudesc prea mult și alții prea puțin, cărora parcă le merge mai bine. Gîndul ăsta nu-l slăbea pe tata niciodată, că cei care trudesc mai mult sînt și cei care au mai puțin.

Cîteodată lua o lotcă de la un pescar și o plimba pe Gina în bălți, pe sub sălcii foarte pletoase, foarte aplecate peste ape. Acolo speriau păsări cum nu erau în oraș și le admirau zborul în verdele des și bine mirositor, culegeau nuferi dacă era vremea lor ca să-i ducă mamei, și totul se petrecea ca într-un basm. Dar tata se și înduioșa lesne și-i trecea duioșia lui și Ginei. Dacă întîlneau un cerșetor, o bătrînă care abia își tîra picioarele, tata suferea, își închipuia numaidecît ce fel de viață ducea făptura aceea și i-o descria fetei lui de parcă ar fi cunoscut-o de aproape. Gina începea să plîngă și tot el nu știa cum s-o potolească. Odată se frămîntase atît de mult de mila unui cîine vagabond, încît lăcrimaseră amîndoi. Dar asta se întîmpla de mult, cînd Gina era foarte mică. Uneori mama se supăra pe el.

— Ți se rupe inima pentru toți și pentru toate, și fata are să crească la fel ca tine.

— Mai bine ca mine, un biet om căruia i se rupe inima, decît o nepăsătoare și o haină.

Dar tot pe tata îl auzise Gina într-o zi, cînd se întorcea ea de la școală și trecea pe sub ferestrele școlii primare de băieți, unde era tata învățător, strigînd foarte tare, cu un glas foarte puternic, la care răspundea alt glas puternic și răgușit. Cînd venise la masă cu întîrziere, era încă supărat și-i tremurau mîinile.

— Cu cine te-ai certat, tată? întrebase Gina, că doar îl auzise certîndu-se.

— De unde știi tu? Cine v-a și adus știrea? Cine n-are altă treabă?

— Am trecut pe sub ferestrele şcolii... am auzit...

— Ah, da ! Trebuie să se fi auzit pînă în drum. Cu directorul.

— Dacă nu te mai potoleşti, Alexandre ! gemuse aproape mama.

— Cere lucruri imposibile. Trebuie să scot premiant un trîndav şi să las în umbră un copil de hamal, un copil admirabil, a cărui judecată nu mă mai satur s-o admir.

— Asta e o prostie, nu merită să te cerţi cu nimeni pentru aşa ceva.

— O nimica toată ! O concesie oarecare, nu-i aşa ? Şi ce se va petrece în sufletul copilului ăstuia sclipitor de inteligent, nu te întrebi ? Ce fel de idei despre dreptate şi nedreptate se vor naşte în el ? Să-l strivim chiar din copilărie ?

Din ziua aceea, parcă tatii începuse să-i meargă mai prost. La şcoală avea mereu supărări şi acasă scuipa sînge. Şi, cînd Gina avea vreo unsprezece ani şi era în clasa întîi de liceu, într-o noapte poliţia venise acasă la ei, răscolise peste tot şi plecase cu tata. Mama şi ea nu mai adormiseră pînă în zori aşteptîndu-l. A doua zi aflaseră că şi în Brăila, şi în Brăiliţa fuseseră ridicaţi în acea noapte o mulţime de oameni, lucrători în port şi chiar cîţiva intelectuali. Unele neveste se duseră la poliţie şi aşteptau acolo, în faţa uşilor închise. Mama nu se dusese. Se gîndea că el se va supăra dacă va ieşi şi o va vedea acolo. Şi pe urmă trebuia să plece la şcoală, era şi ea învăţătoare, n-avea cum lipsi.

Două luni îl aşteptaseră zi şi noapte. Unii din cei arestaţi ieşiseră după cîteva zile, alţii rămîneau închişi şi nu se primea nici o veste de la ei. Cei care ieşiseră nu ştiau să spună de ce fuseseră ridicaţi. Li se puseseră întrebări ciudate, fuseseră ameninţaţi, nimeni nu-i întrebase de ce erau nemulţumiţi sau dacă erau nemulţumiţi, întrebările parcă scormoneau altceva, cu cine mai sînt prieteni, ce părere au despre ceea ce se petrece în Uniunea Sovietică, celor care fuseseră la război dacă se purtaseră vitejeşte, ce înseamnă pentru ei patria... Chiar întrebarea asta i-o pusese un comisar cu freză pomădată unui student care în noaptea aceea se afla întîmplător acasă, la părinţi, şi fusese „umflat" nu înţelegea nici el de ce. Asta povesteau cei ieşiţi. Despre cei rămaşi înăuntru

puteai presupune orice. Și Gina presupunea orice. Nu-și vorbeau una alteia, ea și maică-sa, despre gîndurile care le treceau prin cap.

Ștefania Georgescu își cunoștea fata, știa că e exagerat de sensibilă, că bărbatul ei nu făcuse decît să hrănească această sensibilitate, că ea avea mai puțină influență asupra ei și că, dacă ar fi încercat să-i dea curaj numai deschizînd vorba despre Alexandru, Gina s-ar fi pornit pe unul din acele plînsete cu hohote din care nu o mai puteai opri. Așa că tăceau amîndouă și așteptau. Noaptea lăsau aprinsă o lampă mică, cu flacăra scăzută. Nădăjduiau că, așa cum tata fusese luat noaptea, îi puteau da drumul tot noaptea. Nu dormea nici una, dar nu-și vorbeau. Ziua, cînd îi venea să plîngă, Gina se ducea în fundul curții, îndărătul unor tufe de iasomie. Noaptea era mai greu, trebuia să-și astupe gura cu perna. Uneori o auzea și pe maică-sa suspinînd, înțelegea că plînge și ea, venea ușurel și se strecura în pat lîngă ea, dar tot nu-și vorbeau.

În mintea Ginei, tata trebuia să treacă acum prin chinuri cumplite. Sigur că încerca să le explice polițiștilor ăstora, celui cu freza pomădată despre care vorbise studentul, ce e drept și ce e nedrept pe lume, așa cum îi explica ei, dar pesemne că oamenii aceia erau și răi, și proști dacă nu-l înțelegeau așa cum îl înțelegea ea, că doar tata era limpede ca lumina zilei în judecățile lui. Uneori Gina pleca să se plimbe pe malul Dunării, prin locurile pe unde se plimba cu tata, dar cu cît mai frumos era amurgul, cu cît mai vălurită și mai strălucitoare apa, cu atît priveliștea era mai dureroasă. Parcă i se rupeau fîșii din inimă și plecau pe apă. Tata n-o vedea, priveliștea asta, el zăcea închis în cine știe ce fel de celulă, într-o odaie umedă poate și mînca pîine cu apă, te pomenești.

Alteori dădea ocol închisorii, mai pe departe, și și-l închipuia pe tata înăuntru. Poate că o vedea și el printr-unul din geamurile de sus cu zăbrele și înțelegea cît e de iubit și de așteptat. Poate că era în vreun beci adînc și nici nu mai știa cum arată lumina zilei. El, care se bucura atîta de lumină, de soare și spunea cuvinte atît de frumoase despre ele.

Se înstrăinase de toate colegele de la școală. Poate că și ele se înstrăinaseră de ea, se știa că tatăl ei e arestat și fiica era și ea o mică sălbăticiune și poate chiar și o pri-

mejdie. Părinții colegelor ei n-o vedeau cu ochi buni, nici profesoarele nu mai dovedeau simpatia pe care o avuseseră la începutul anului pentru ea, cînd le plăceau răspunsurile ei isteţe, prompte. Numai profesoara de română, o fată bătrînă dintr-o familie foarte bună, așa se spunea în școală, îi dădea aceleași note mari. Odată chiar, la sfîrșitul orei, o chemase după ea pe culoar și-i spusese încet :

— Fratele meu s-a interesat de tatăl tău. Situația lui nu-i cu totul limpede, dar nici nu pare gravă. I-au dat asigurări că va fi eliberat curînd.

Gina apucase repede mîna profesoarei și-o sărutase. Profesoara și-o smulsese tot repede și se îndreptase spre cancelarie fără să se uite înapoi, ca și cum nici n-ar fi vorbit cu Gina.

În ziua aceea ajunsese acasă în zbor. În sfîrșit, putea deschide gura, îi putea spune maică-si ceva. Îi povesti tot. Existau și oameni drepți și nobili pe lume !

— Da, fratele domnișoarei Stănoiu e generalul Stănoiu. Cuvîntul lui poate cîntări greu. I-a spus el că va fi eliberat curînd ?

— Da, așa mi-a spus domnișoara că știe de la el.

Și, cu toate astea, tata mai fu reținut două săptămîni. Astea fuseseră cele mai lungi. Ziua, Gina aștepta în dosul porții, noaptea stătea în capul oaselor în pat, cu urechea la pîndă. Nu mai putea deloc învăța. Acum chiar merita notele proaste pe care le primea. Uneori îi trecea prin cap : „Dacă îl bat ?“ — și gîndul ăsta era ca o lovitură în piept. Pe tata ? Sigur, cine îi putea opri ? Atunci are să facă și ea ceva de pomină, are să se strecoare la poliție cu un cuțit sub șorț, să înjunghie măcar unul dintre cei care cutezaseră să-l bată pe tata. Ce prostie ! Cum să te strecori acolo ? Nu, avea să aștepte în fața porții și să înjunghie pe unul care o ieși, oricare ar fi el. Pentru că toți trebuie să fie la fel. Și asta era o prostie. Tata îi spusese doar că nu cu acte de violență se poate realiza ordinea socială. Eh, prin actul ei de violență n-avea să facă ordine în lume, dar va răzbuna măcar sau va pedepsi... Gînduri încurcate, nu poți înțelege bine ce poți face tu, cînd ai numai unsprezece ani și nici nu știi în cine trebuie să lovești mai întîi.

Tata venise acasă într-o zi întunecoasă, pe seară. Nici nu-l aștepta la poartă, pentru că ploua. Învățătorul Geor-

gescu intrase în casă încet și ele două, ea și mama, se repeziseră la el mai să-l doboare. Îl îmbrățișau, îl îmbrățișau, plîngeau, nu-l lăsau nici să răsufle. Tata era foarte slab și avea o culoare pămîntie.

— Gata ! S-a isprăvit ! Nu mai plîngeți.

— Oh, Doamne, Alexandre ! Oh, dragul meu ! Ce să-ți dau mai întîi ? Ce să-ți fac ?

Tata voise să răspundă, dar începu să tușească, apoi să verse sînge. Acum nu mai scuipa sînge, vărsa de-a binelea. Cînd se potoli și se spălă pe față și pe mîini, le spuse scurt :

— Nu s-au purtat prea bine, de asta. În sfîrșit, vreau să vă rog să nu mai vorbim niciodată despre cum a fost și ce-a fost acolo. Nu mi-ar folosi nici mie, nici vouă. Acum sînt aici si să ne închipuim că n-am fost niciodată despărțiți.

— E greu, Alexandre.

— E mai ușor, Ștefanio, decît ceea ce a trecut.

Gina nu se putea dezlipi de el. Din tata se desprinsese totdeauna o căldură care parcă îi dădea ei putere. Acum era însă prea fierbinte, ardea tot.

— Eu cred că ar fi bine, Alexandre, să-ți încălzesc un cazan cu apă, să te scalzi și să te bagi în pat. Sau vrei să mănînci întîi ?

— Tu ai gînduri foarte înțelepte, Ștefanio. Dacă ai ceva de mîncare, întîi aș mînca.

Se vedea bine că tata se stăpînește să mănînce pe cît îi era de foame. Ținea lingura în aer o secundă, ca să n-o ducă prea repede la gură. După ce se scălda, se culcă. Și din ziua aceea rămase încă multă vreme în pat. Gina se trudea acum să învețe din nou bine, să se poarte ca și cum n-ar fi trecut prin două luni de spaimă și de chin. Tata nu se mai ducea la școală. Nu mai putea. De altfel, fusese mutat într-un sat. Călmățui, și nici nu putea fi vorba să facă zilnic drum lung pînă acolo, în starea în care era, sau să ceară să fie și mama mutată acolo. Parcă se găseau posturi libere unde voiai tu ? Iar Gina care era în clasa întîi de liceu, cu cine ar fi rămas ? Trăiau toți din salariul mamei. Trăiau prost. Uneori tata se ridica din pat să se plimbe puțin cu Gina, dar obosea repede. Ochii lui erau mereu deschiși la tot ce era frumos, inima lui era mereu sensibilă la tot ce trezea mila, ca odinioară, îi explica Ginei rostul unui fenomen sau al altuia, numai el prindea atîtea aspecte pe

lîngă care alții treceau fără să le vadă, însă foarte des i se tăia respirația, gura i se umplea de sînge și trebuiau să se întoarcă acasă.

Cînd veni toamna, tata nu se mai urni din pat. În iarna aceea muri. Moartea veni încetișor, tiptil. Ștefania și Gina credeau tocmai atunci că un doctor nou, care venise să vadă bolnavul și le dăduse oarecare nădejdi, avea să-l scape. Febra nu-i scăzuse, slăbiciunea creștea, dar ele se agățaseră de acel doctor cu toată puterea, ca de un făcător de minuni. Minunea nu se întîmplase. Fața tatii se ascuțise, se scofîlcise, ochii arzători și rătăciți îi ieșiseră din orbite, priveau cu un fel de disperare la nevasta și la fata lui, respirația i se scurtase, hîrîia, buzele i se învinețiseră. Asta se întîmplase după-masă. Spre seară, încă lucid, tata mai apucase să spună : „Să vă țineți firea. Sînteți două, să vă rezemați una de alta... Altfel aș fi vrut eu...", apoi nu mai putuse vorbi. Își dădu sufletul înainte de miezul nopții.

Toate acestea și le amintea Gina în odaia din Brașov în care Paula îi făcea un foc bun și foarte des o lăsa singură, pentru că simțea că Gina se dorea singură. Atît de mult îi ceruse ceva de lucru, atît de greu îi era să stea degeaba mare parte din zi, cînd Paula îi adusese o saltea care trebuia refăcută, să-i scarmene lîna.

Gina scărmăna și se gîndea la zilele, la anii care urmaseră după moartea tatii. Mama hotărîse să se mute la Buzău, de unde era ea, unde mai avea și neamuri care o puteau ajuta și mai ales unde nimeni nu știa că bărbatul ei fusese închis și bănuit de cine știe ce acte grave împotriva stăpînirii. Nu voia să plutească nici o umbră asupra Ginei, avea dreptate. Greutatea cea mai mare pentru ea, își amintea Gina, fusese să se despartă de mormîntul tatii și de locurile în care se plimba cu el. Și doar tata spusese cîndva : „Cel care moare nu mai e nicăieri, ceea ce se află sub pămînt din el nu mai e cel care a fost odată. Ferice de cine crede în viața de apoi a sufletului. Acela are de ce se agăța. Eu nu cred. Și nici măcar ție, Gino, nu pot să-ți insuflu credința asta, pentru că te-aș minți." Așa că Gina încerca să se rupă de cimitir și de Brăila, pentru că și tata ar fi sfătuit-o același lucru.

Își sfîrșise liceul la Buzău. Maică-sa găsise un post de învățătoare într-o școală la marginea orașului. Apoi Gina

avusese norocul s-o primească la ea mătușa din București, vara maică-si, o femeie cuminte cum era și Ștefania, puțin mai ursuză, pensionară după un bărbat care fusese funcționar la un minister. Din primul an de facultate Gina dăduse lecții în stînga și în dreapta, ca să se poate îmbrăca și ca să aducă și ea cîțiva gologani în casa mătușii.

În facultate se ferea să facă prietenii, dar se ferea și să pară prea sălbatică, să nu dea de bănuit. Cînd îl cunoscuse pe Matei Axinte, prietenia venise de la sine, pentru că Matei era foarte simplu, foarte cald, fără să încerce s-o cucerească, asemeni altora, ca pe o fată frumușică, gata de flirt sau de aventură. Nu știa de ce Matei îi aducea aminte de tatăl ei, poate prin limpezimea cu care se exprima la seminare, prin sensibilitatea cu care se apropia de tot ce era frumos. Multă frumusețe nu văzuseră împreună afară de cîteva scurte plimbări în Cișmigiu, după cîte un curs. Apoi își dăduse seama cam care sînt părerile lui Matei despre ceea ce se petrecea în țară și în lume. I le spunea treptat, cu prudență, și-i aștepta răspunsurile, reacțiile, fără să aibă aerul că o descoase. Da, Matei avea față de viață atitudinea pe care o avusese tatăl ei. Ea se simțea datoare să meargă pe urmele lui. Tata avusese dreptate, și Matei Axinte avea. Îi spusese fără nici o teamă că era gata să intre în acea mișcare care se spunea că există undeva, nu la lumina zilei, ci în ilegalitate. Matei n-o primise de la început cu brațele deschise, așteptase s-o cunoască mai bine. Entuziasmul nu ajungea pentru a înfrunta marile primejdii care îi pîndeau, mai era nevoie și de discreție, de tărie, de perseverență, de curaj.

Abia la sfîrșitul anului doi fusese Gina primită în U.T.C. și începuse să capete oarecare sarcini, să asiste la ședințe în celula în care intrase. Ședințele astea aveau uneori un aer ciudat, se țineau în cîte o casă în care un patefon era pus să cînte tare și toți tinerii, — tovarășii, cum învățase acum să le spună cînd erau numai între ei —, erau gata să înceapă să danseze dacă ar fi venit cineva străin sau ar fi sunat măcar soneria. Matei îi dăduse și să citească cîteva fițuici sau cărți din care înțelegea clar ce voiau acești comuniști. Trebuia să știe ce înseamnă doctrina comunistă și învăța. Și tocmai cînd se socotea pe ea însăși tare, chiar

foarte tare, se îndrăgostise deodată de un tînăr pe care nu-l cunoştea, pe care îl vedea numai la biblioteca Academiei. Încerca să lupte cu ea însăşi, să-şi spună că trece printr-o criză de slăbiciune ruşinoasă, că e destul să se împotrivească sieşi ca să-i treacă, dragostea dura. I se mărturisise lui Matei Axinte, doborîtă de umilinţă. Matei rîsese de ea.

— Credeai că eşti de fier? Nu trăieşti acum chiar vîrsta iubirii?

— Aş fi vrut sau, mai bine zis, n-aş fi vrut să mi se întîmple aşa ceva.

— Ar trebui să ştii cine e şi ce crede acel băiat frumos. Îmi închipui că e frumos, nu-i aşa?

Gina se înfurie şi mai tare pe ea.

— E chiar foarte frumos. Şi pare un om aşezat, cuminte.

— Încearcă să-l cunoşti.

— Cît de repede îşi dă cineva arama pe faţă?

— Ai să vezi. Ai să-ţi dai seama tu mai curînd ori mai tîrziu. Oarecare stăpînire sigur că îţi trebuie.

Gina scărmăna lînă şi-şi aducea aminte cum se desfăşuraseră lucrurile. Emil „îşi dăduse arama pe faţă" destul de repede. N-avea o fire de luptător, dar era cinstit din creştet pînă în tălpi. Şi cum se speriase ea în seara aceea de revelion, cînd se dusese în casa Stoica! Boieri! îşi spusese cu groază. Boierii ăştia nu se feriseră s-o ascundă la ei şi nu se feriseră s-o aducă aici, la familia doamnei Stoica, cu toate că treaba asta nu era prea prudentă. Şi aceşti Mocanu păreau şi ei că nu se tem s-o aibă în casa lor, cu toate că în inima lor n-or fi fost prea liniştiţi.

De cîteva ori, Gina călcase consemnul şi ieşise din casă. Venea primăvara şi recluziunea îi era din ce în ce mai grea. Ieşise către seară, cu o broboadă pe cap, ca femeile din Şchei, şi o apucase în sus, către munte. Aerul care venea din păduri era altul, nu mai mirosea a zăpadă, avea mireasmă tare de lemn crud, de iarbă nouă care încolţeşte sub frunzişul putrezit de mai an. Era un aer tînăr, ar fi spus Gina dacă nu s-ar fi temut de cuvinte prea frumoase. Îi răcorea pieptul în care se adunase toată iarna aerul încins al sobei în care duduia focul, aerul casei bătrîne, aerisite de Paula, dar mereu plină de mirosuri vechi, rămase de generaţii în-

tregi în dulapurile din pereți, în cămări, în tavanele de bîrne. Aerul ăsta coborît de la munte îi spăla fața care i se părea că îmbătrînise, încruntată cum era mereu cînd de amintiri, cînd de nerăbdare. Casa Mocanu nu era o închisoare, oamenii din ea erau blajini și încercau s-o înviloreze, s-o facă să se simtă ca într-o familie a ei, dar tot temniță se chema, pentru că zilele treceau una la fel cu alta, pentru că nu avea de făcut nici o faptă de curaj, cum se deprinsese în ultima vreme, pentru că se simțea ca un melc care se tîrăște de colo pînă colo fără rost, pentru că tovarășii nu-i trimeteau nici o veste și pentru că Emil era departe. Nu se temea că-i va trece dragostea pentru ea, așa cum știa că nici ei nu-i poate trece iubirea ca o toană, dar era greu să nu-l mai vadă, să nu-i poată scrie măcar, să nu știe, să nici nu poată bănui cînd aveau să se întîlnească din nou.

Alerga spre Pietrele lui Solomon cu sufletul la gură. Privea cerul de deasupra ei, era vioriu, începea să se întunece la față ; trebuia să se întoarcă, și ea ar fi alergat necurmat, ar fi alergat pînă la capătul lumii. Pe aici nu mai erau case din care ar fi putut fi văzută, nu erau nici trecători care să se întrebe unde aleargă fata asta îmbrobodită, scăpată ca un mînz din grajd, dar la întoarcere avea să treacă printre case și din dosul ferestrelor avea să fie văzută de cumetre care n-aveau altă treabă decît să se uite în drum și să se întrebe cine trece și de ce trece la ora asta pe uliță. Nu se primejduia numai pe ea, îi primejduia pe soții Mocanu, și asta nu trebuia s-o facă pentru nimic în lume.

Se întorcea tot repede, plină de remușcări că nu se putuse stăpîni și-și jura sieși că altă dată nu va mai ieși din casă. Paula o aștepta tremurînd de teamă că n-are să se mai întoarcă, nu vedea în privirea ei decît milă, dar în ochii lui Simion era parcă și puțină mustrare, sau i se părea ei.

Cînd se împrimăvără de-a binelea, nu mai avu curajul să iasă defel, ulițele erau pline de lume, drumul spre Pietrele lui Solomon îl făceau și alții, îl făceau mai ales perechi de îndrăgostiți. Și, dindărătul obloanelor casei Mocanu, Gina se uita acum ea la cei care treceau în sus, spre munte, și rîvnea la fericirea lor pe care n-o amenința nimic.

Aici, în casa Mocanu, aflase Gina de la Simion, care cobora zilnic în „cetate", ce adusese lumii primăvara asta a anului 40. Aici aflase că hitleriștii invadaseră Danemarca, apoi Olanda, Belgia și Luxemburgul, în frumoasa lună mai. În primele zile ale lui iunie, Simion venise aproape gemînd acasă. Parisul fusese bombardat. Ziarele noastre nu spuneau mare lucru, dar un prieten al lui asculta la radio posturi străine și aflase că în Polonia naziștii făcuseră un teribil lagăr pentru cei pe care îi socoteau fie de dispreţuit fie de exterminat. Apoi, la 22 iunie, aflaseră oficial de armistițiul franco-german încheiat la Compiègne.

Lui Simion i se părea că nu mai e nimic de sperat. Se simțea bătrîn, obosit, era atît de descurajat, încît abia se mai putea vorbi cu el. Din punct de vedere economic România era înfeudată Germaniei. Din punct de vedere politic, situația îi părea neclară, România renunțase la declarația ei de neutralitate din septembrie 1939. Cît timp avea să se mai poată împotrivi presiunilor pe care sigur că Germania hitleristă le făcea asupra ei? Pe el, personal, nu-l pîndea nici o primejdie, era prea bătrîn, dar nu era vorba de el, ci de țară. Poate că patriotismul răsuna prea declamator, prea a gol în unele guri, dar în milioane de piepturi el era un sentiment puternic, autentic, și în clipa asta era rănit.

În sfîrșit, în iunie, o doamnă pe care Mocanii n-o cunoșteau veni s-o caute pe Gina Georgescu. Amîndoi bătrînii încremeniră de spaimă. Cineva aflase deci că o ascund la ei! Nu știau ce trebuia să spună, să tăgăduie că o cunosc sau s-o cheme din odaia ei? Doamna avea o înfățișare de toată încrederea. Se uita drept în ochii lor și încerca să-i liniștească.

— Nu vă temeți. Sîntem prietene. Spuneți-i că o caută Nastasia.

Soții Mocanu tot nu se mișcau din loc, tot nu se hotărau. Atunci Gina deschise ușa spre hol din întîmplare, întîmplare care ar fi putut fi o nenorocire, și scoase un strigăt:

— Nastasia!

Într-o clipă fu în brațele străinei.

Peste o zi plecă la Buzău, unde avea de dus la capăt o însărcinare. Soții Mocanu suspinară liniștiți. Acum îi pu-

teau chema la ei pe Zoe, pe Laurenția, pe Adrian și pe Emil. În sfîrșit, o puteau avea pe Zoe !

*

Divorțul Zoei se pronunțase de cîteva luni, în iarnă. După ce îi trimesese acea scrisoare poruncitoare în care o chema în Suedia, Liviu nu mai scrisese un rînd. La cererea ei, îi expediase o hîrtie prin care confirma că e de acord cu divorțul, și atît. Zoe nu suferise poate mai mult decît în vara care trecuse, cînd, oprită la Arad, își făcuse în minte toate socotelile cu trecutul și ajunsese la concluzia că întreaga ei viață era un faliment. Dacă îi arătase Laurenției scrisoarea lui Liviu, o făcuse numai ca să aibă confirmarea dureroasă că nu trebuie să dea ascultare acelei scrisori. Ghicea dinainte răspunsul mătușii, marea prietenă dintotdeauna, dar voia să-l audă cu urechile ei, ca să nu mai rămînă în ea nici o umbră de șovăire.

De cînd se afla în București și fusese chemată cînd să cînte cu Orchestra Filarmonică din capitală, cînd să dea singură un concert în cîte un mare oraș din provincie, era poate mai preocupată de treburi, de meseria ei, în care zadarnic își spunea că nimerise greșit, pentru că tot atît de legată era de ea. Era însă preocupată numai în timpul zilei, cînd exersa, cînd repeta. Noaptea îi era chinuită de treziri bruște, lucide, după care multă vreme nu mai putea adormi. Uneori îi era dor de Liviu, alteori îl judeca aspru, îl vedea cu ochi limpede și-l detesta. Dar mai mult se detesta pe sine, care răbdase umilințe atîția ani, care își pierduse încrederea în ea însăși, care cînta încă în public cu părerea că-i înșală pe toți acei oameni din sală, că le forțează aplauzele, că le fură.

În urma descinderii care avusese loc în casa Stoica în acea noapte de iarnă, se părea că nici unul dintre ei nu rămăsese pecetluit. Laurenția și Adrian se duceau zilnic la școală și nimeni nu-i privea cruciș, Emil își urma cursurile ultimului an de facultate liniștit și el. Ea însăși, Zoe, avusese două concerte de atunci pînă la vacanța de vară, unul la București, altul la Iași, fără s-o deranjeze ceva și fără să se simtă urmărită sau supravegheată. Își spuneau toți patru că, poate, cei care stăteau cu ochii pe ei erau destul de abili ca

să nu se facă simţiţi ; dar nu se puteau opri, ca oameni ce nu avuseseră niciodată de-a face cu Poliţia sau cu Siguranţa, să nu se simtă neliberi, nesiguri pe ei. De fapt, nu ascundeau nimic, Gina dormise doar o noapte la ei, de atunci nu mai avuseseră nici o taină. Socoteau că la Braşov n-avea să li se întîmple nimic nici Ginei, nici familiei Mocanu. Nu aveau multe motive pentru siguranţa asta în afară de optimismul lor şi de marea lor dorinţă să fie toţi în afară de primejdie. Numai Emil era mai puţin sigur, numai el tremura de frică înlăuntrul lui, dar nu se mărturisea părinţilor. Îi era şi ruşine, şi nici nu voia să răspîndească în jurul lui neliniştea din el.

Paula le scria din cînd în cînd, le spunea că ei toţi sînt bine şi sănătoşi, că au avut zăpezi mari, apoi că a venit primăvara şi că în vară vor veni toţi la ea. Din asta reieşea faptul că Gina avea să plece în vara aceea cine ştie pe unde, altfel Paula n-ar fi pomenit de o eventuală întîlnire a tuturora la Braşov. Spusese doar limpede că acolo unde e Gina nu trebuie să fie şi Zoe.

Uneori Zoe îşi măsura slăbiciunea şi se simţea umilită. Toţi cei din jurul ei o ocroteau, iar dacă Liviu o terorizase fusese tot din pricina slăbiciunii ei. Altă femeie nu l-ar fi răbdat, altă femeie nici nu l-ar fi ademenit atîta să-şi încerce puterea, ironia, neîngăduinţa asupra ei. Zoe se simţea făcută dintr-un aluat necopt, care putea lua orice formă, şi se dispreţuia. Dacă în timpul războiului din 1916—1918, la Iaşi, în spital, ajunsese la o stăpînire de sine, la o activitate continuă, grea, dezgustătoare, dar necesară şi binefăcătoare, asta o datora influenţei Laurenţiei şi permanentei ei tovărăşii. După război, Laurenţia rămăsese aceeaşi, puţin cam bărbătoasă, sigură pe ea, energică, iar ea, Zoe, se întorsese la slăbiciunea ei dintotdeauna. O ţinuse în picioare dragostea pentru muzică, o însufleţiseră succesele mai mici sau mai mari, o prefăcuse un timp în flacără iubirea lui Liviu şi iubirea ei pentru el, dar în fond era aceeaşi fiinţă firavă, care aştepta să se rezeme de ceva.

Acum, la patruzeci de ani împliniţi, se întreba dacă mai avea ceva de aşteptat în viitor. Nu socotea că va cînta mai bine decît cîntase pînă acum. Lumea era amabilă şi concesivă cu ea, pentru că la un moment dat cîntase în străinătate cu oarecare succes. Iar dacă pianista nu întrevedea nici

un progres în viitor, femeia cu atît mai puțin avea ce spera. Se socotise toată viața fadă, acum mai era și veștedă. Și nici măcar nu dorea o schimbare în felul ei de viață de acum. În adolescență avusese o perioadă în care fiecare bărbat îi părea fermecător, atrăgător. Ivirea lui Liviu șterse orice altă imagine bărbătească. Nu mai exista pe lume decît el. Odată cu pieirea lui din existența ei, nu rămăsese un gol, rămăsese nimic. Și parcă umbra unei păreri că bărbații fac parte din alt regn, că, dacă nu sînt jumătate fiare, cum era el, sînt cel puțin pe trei sferturi insensibili. N-ar fi putut spune că Adrian sau tatăl ei, Simion, erau insensibili, era totuși o deosebire între ei și nevestele lor. Poate că erau mai închiși, mai puțin expansivi decît femeile și păreau numai nepăsători în momente în care femeile dădeau la iveală entuziasm, veselie, durere, supărare.

Dar bietul Emil? În ce familie îl putea încadra pe Emil? El era un veșnic adolescent, cu sufletul îmbrăcat pe dinafară ca o haină, lesne de rănit, lesne de jignit. Nu semăna deloc cu maică-sa, nici cu tatăl lui nu semăna, mai curînd parcă ar fi fost fiul Paulei, așa cum și ea numai din mama ei părea că se trage. Iar Paula domnul știe pe cine moștenise, poate pe acel bunic Iorgu Movilă, despre care Ana Maria vorbea cu respect, dar și cu o duioșie pe care nu și-o putea stăpîni, așa cum nu-și putea domina înduioșarea cînd o pomenea pe sora ei, Agata. Ce fire ciudate se trag din bunici și străbunici în nepoți, așa cum într-o țesătură complicată se ivește și dispare ca să se ivească iar un anumit fir de o culoare care e numai a lui. Sau așa cum un izvor se cufundă deodată în pămînt și răsare iar hăt, departe, bolborosind cu aceeași apă limpede sau tulbure dintru început.

Venise vara. Zoe rătăcea singură în jurul lacurilor de la Herăstrău. Sălciile aplecate peste maluri își scuturau în ape pletele dese de un verde încă tînăr. Peluzele cu iarbă deasă mîngîiau ochii. Cîțiva brazi argintii pătau deșișurile de liliac a căror floare se uscase. Înfloriseră teii, parfumul lor dulce și greu se irosise și el, acum erau în toi trandafirii. Pe alei era lume puțină, liniștea era atît de mare, încît se auzea plescăitul unor vîsle. Apoi o barcă trecu repede pe lîngă Zoe, aruncînd cu lopețile ei stropi luminoși și sonori.

Ar fi putut fi fericită sau măcar mulțumită, dacă nu mai era în stare de fericire. Cu cîteva zile înainte dăduse

un concert la Timişoara şi, ca nealtădată, nu luase ropotele de aplauze drept politeţe. Îi păruseră sincere şi inima i se mai dezgheţase puţin. Dar uite că nu era loc pentru mulţumire. În tren chiar aflase că la 13 iunie guvernul francez se mutase la Bordeaux şi Parisul fusese declarat oraş deschis. Şi tot în tren un călător spunea în şoaptă că ştia cu siguranţă că hitleriştii au înfiinţat în Polonia, la Auschwitz, un lagăr de detenţie. Pentru cine? Probabil pentru oricine li se opunea sau li se opusese. Să nu caute ştirea în ziar, n-o vor găsi, dar el o aflase din sursă sigură. Şi mai credea că vor lua calea acestui lagăr şi numeroşi evrei. Celelalte persoane din compartiment se îndoiau de adevărul acestor spuse, afară de un domn în vîrstă, cu ochelari, cu un chip nemărginit de trist, care susţinea că orice e cu putinţă. Acasă, familia Stoica nu auzise nimic despre acest lagăr, dar nu li se părea exclus.

Parisul, oraş deschis! se gîndea Zoe, şi în inima ei se zdrobea ceva. I se năluceau frumoasele străzi, bulevardele străjuite de platani, casele înalte cu ferestre-uşi, nobilul Tuileries, larma oraşului plin de viaţă şi culoare, imensa, marea clădire a Luvrului şi rostogolirea necontenită a Senei între cheiurile ei de piatră. Oraş deschis! În faţa cui? A barbarilor, bineînţeles. A naziştilor. Au să se urce în Sainte Chapelle, pe scăriţele interioare răsucite în melc, cu cizmele lor grele pînă sus, în sala cea cu vitralii albastre, ca o colivie în cer! Doar şi în ţara lor sînt frumuseţi mari, doar din neamul lor au răsărit compozitori uriaşi şi filosofi fără pereche. Da, dar aştia sînt alţii, fasciştii sînt alţii decît însăşi naţiunea germană, sînt ca o excrescenţă, ca o boală pe trunchiul vechi şi sănătos. Ce chip va avea atunci Parisul, cînd va fi stăpînit de armate şi de SS-işti? E mai bine să fii departe, să nu-l vezi aşa, dacă îl iubeşti.

În faţa Zoei se opri cineva şi-şi scoase pălăria. Îl văzuse, îl mai văzuse pe acest domn la concertele ei, era dintre cei care la sfîrşit, cînd era bisată, se apropia de scenă şi asculta în picioare ultima bucată cerută de public.

— Zoe! spuse domnul.

O cunoştea, îi spunea pe nume! Zoe făcu repede un mare efort de memorie. Întinse mîna înainte de a şti cui o întinde, apoi deodată chipul căpătă un nume pe care îl strigă aproape:

— Filip !

Domnul îi sărută repetat mîna. Era el, Filip Klein, colegul ei de conservator de la clasa de violoncel. Nu mai rămînea nici o îndoială, deşi Filip se schimbase mult. Chipul lui dulce, pe care ea îl asemănase odinioară figurilor pictate de Leonardo da Vinci, era acum brăzdat de două cute adînci, care coborau din umerii obrajilor pînă în jurul bărbiei. În colţul ochilor căprui, mari, se deschisese un evantai de zbîrcituri mici, care se accentuau cînd Filip zîmbea.

— Ai fost la concertele mele, Filip. De ce n-ai venit niciodată în culise ? M-aş fi bucurat atît !

— Pentru că mi-am dat seama că nu mă recunoşti.

— Eram foarte emoţionată, cum era să te recunosc ? Sînt şi puţin mioapă.

— Şi nici nu ştiam dacă ţi-ar face plăcere sau un neajuns.

Zoe rămase o clipă nedumerită, apoi deodată îşi aduse aminte că Filip era evreu şi-şi dădu seama că ăsta era neajunsul despre care vorbea.

— Dar cum îţi poţi închipui aşa ceva ? A însemnat asta vreodată ceva pentru mine ?

— Oamenii se schimbă, Zoe, împrejurările îi silesc să se schimbe.

— Eu nu, Filip dragă. Numai faptul că bănuieşti despre mine una ca asta mă doare.

— Iartă-mă. Erai totdeauna înconjurată de lume în culise. Tu se putea să nu gîndeşti nimic rău, era destul să gîndească ceilalţi de lîngă tine.

— Nimeni n-ar fi gîndit nimic şi, chiar dacă ar fi fost aşa, nu mi-ar fi păsat. Ce faci ? Spune-mi. De multe ori m-am gîndit la tine.

Zoe minţea puţin. Nu se gîndise de multe ori la Filip Klein, dar de cîteva ori îi venise în minte, fusese ca una dintre luminile tinereţii ei.

— Fac încă parte din orchestra pe care o ştii. Da, încă sînt acolo. Dar nu cred că pentru mult timp. Aşa cum se desfăşoară evenimentele, sînt sigur că într-o zi va trebui să-mi caut de lucru altceva.

— Filip ! Poate că nu va fi aşa.

— E sigur că va fi aşa. Au călcat pînă acum atîtea ţări în picioare. Pe noi poate că n-au să ne calce, noi ne

vom supune de bunăvoie cerinţelor lor tocmai ca să nu ne zdrobească. Dar pentru mine şi cei din neamul meu nu va mai fi loc. Şi cînd te gîndeşti că, pînă nu mi-au adus ei aminte, mă socoteam român ca oricare altul !...

Între ei se lăsă o tăcere grea. Asta explica repedea îmbătrînire a lui Filip, teama de viitor şi gîndul că dacă se apropie de cineva îi poate dăuna. Foarte sensibil fusese totdeauna, acum era adînc rănit şi tresărea la orice atingere. Zoe îşi aminti foarte bine cum suna violoncelul în mîna lui Filip şi cum vedea ea atunci în el un viitor Pablo Casals. Între ei fusese ceva neclar, o bună prietenie, dar parcă şi ceva mai mult, din partea lui în orice caz. Apoi se ivise Liviu atunci, la Balcic, şi-i acoperise lumea întreagă cu personalitatea lui, ca un nor care întunecă tot cerul pentru că s-a aşezat chiar în dreptul lunii.

— Eu nu mă pricep la politică, dar sper că nu va fi atît de rău pentru... pentru nimeni.

— De pe acum e foarte rău pentru mulţi. Lasă, Zoe, să vorbim despre altceva. Nu ne-am văzut de atîta timp. Ce face bărbatul tău ?

— Nu ştiu, ne-am despărţit. Eu am rămas Dima pe afiş, pentru că sub numele ăsta am început să fiu cunoscută.

— Poate că altădată m-aş fi bucurat.

— De ce ? Ah, da, cred că înţeleg. N-a fost o glumă atunci, Filip dragă ?

— A fost un sentiment foarte adînc şi foarte serios. De asta nici nu m-am însurat.

Şi deodată Filip începu să rîdă.

— Ia gîndeşte-te că m-aş fi însurat şi aş fi adus pe lume doi-trei evreiaşi sortiţi de la naştere să fie huliţi, lapidaţi poate într-o zi ! Ţie trebuie să-ţi mulţumesc că nu m-am căsătorit.

— Filip ! Cred că vezi lucrurile prea întunecat. N-o fi dracul atît de negru, cum se spune în popor.

— Iartă-mă, eu îl văd tuciuriu. Dar ne hotărîsem să vorbim despre altceva.

— Da. Ce face mama ta ?

— Tremură pentru mine. La cei patruzeci şi unu de ani ai mei, e o jale să ştii că, în loc să poţi înveseli pe cine ţi-e drag, trebuie să-l vezi temîndu-se pentru tine. Stăm puţin pe banca asta ?

Se așezară pe o bancă la marginea lacului, sub un tei răsfirat. Apa scînteia sub razele soarelui, care urcase în mijlocul cerului. Mirosea bine a fîn cosit pe peluze și a buruieni de apă, ude și crude. Tăcerea pusese stăpînire pe maluri și pe apă. Un vînt ușor legăna puțin crengile copacilor și făcu să le foșnească delicat frunzișul.

— Ce fericit ar fi fost ceasul ăsta pentru mine în urmă cu doisprezece, cu paisprezece ani! Te iubeam mult de tot atunci, Zoe.

Zoe se îmbujoră ușor.

— Poate că, dacă mi-ai fi spus-o așa, deschis, cum o spui azi, viața mea ar fi fost alta.

— Nu, să nu-ți închipui asta nici o clipă. Dragostea nu vine numai pentru că îți spune celălalt că te iubește. Vine singură și nechemată, așa cum a venit iubirea ta pentru Liviu Dima. Eu eram prea șters, prea sfios ca să-ți atrag atenția, ca tine de sfios. Prietenia ta mi-ai dăruit-o cînd ai avut vreme, înainte de ivirea lui Dima. Știi, Zoe, vorbesc despre mine cel de atunci ca despre un mort și de cel de azi ca despre un condamnat. Nu văd nici o ieșire.

— Eu nu văd o desfășurare atît de tragică a evenimentelor.

— N-o vezi sau nu vrei să recunoști față de mine că o ghicești și tu. Se poate oare aici închiria o barcă? Ne-am putea plimba puțin pe lac, știu să vîslesc. Mi-aș închipui că acum e atunci, că în Polonia hitleriștii n-au făcut un lagăr, că n-au intrat în Viena și n-au dat iama în populația evreiască și că Parisul nu răsună sub cizma lor. Că n-au strivit Belgia și Olanda.

— Ne-am înțeles să nu mai vorbim despre asta. Ideea ta cu barca e grozavă.

— Să ne ducem către debarcader.

Porniră încet către micul debarcader podit cu scînduri. Nu era acolo nici o barcă de închiriat.

— Vezi că ni se refuză și această Veneție de o oră?

— Trebuie să vii la noi, Filip. Stau tot în strada Toamnei, ca atunci, în aceeași casă. Acolo locuiește acum altă mătușă a mea, venită de la Iași cu familia ei.

Filip zîmbi și zîmbetul lui era cumplit de trist.

— Nu vă temeți să mă primiți?

— Noi ? Niciodată.

— Vezi, Zoe, nu mi s-a întîmplat încă nimic, dar mă simt un lepros şi mă tem să nu molipsesc şi pe alţii.

— Sîntem imuni.

Cînd ieşiră din parc, pe şoseaua Jianu, micii vînzători de ziare strigau cît îi ţineau plămînii că apăruse o ediţie specială. O cumpărară. Franţa şi Germania încheiaseră un armistiţiu la Compiègne. Amuţiră amîndoi. Armistiţiul ăsta însemna o recunoaştere din partea Franţei că e învinsă. Şi armistiţiul fusese semnat acolo unde germanii îşi recunoscuseră capitularea în 1918.

— Trebuie să ştii Zoe că nimic, orice s-ar mai întîmpla, nu poate însemna decît rău. Binele are să vină cine ştie cînd, pentru că tot va veni odată. Unii îl vor apuca, alţii nu.

— Prăpăstiosule ! Zoe îşi dădea bine seama că spune o prostie, dar voia cu orice preţ să-i strecoare un fir de nădejde lui Filip, nădejde pe care nici ea n-o mai avea. Atunci, te aştept la noi !

— Tot mă mai inviţi ? Şi după cele citite adineauri ?

— Te invit, te rog să vii. Dă-mi şi numărul tău de telefon. Dacă n-ai să mă chemi, te voi chema eu.

*

Familia Stoica se pregătea să-şi petreacă vacanţa la Braşov. Abia cînd vor ajunge la Braşov, vor afla şi unde plecase Gina. Emil era flămînd de cîteva rînduri măcar scrise de mîna ei. Avea poate să le găsească la Paula. Filip nu se arătase în strada Toamnei. Telefonase o dată, vorbise cu Zoe şi-i spusese că maică-sa e foarte bolnavă. Apoi, după o oarecare tăcere în care Zoe nu telefonase ea numai din timiditate, numai pentru faptul că Filip îi spusese prea limpede cît de mult o iubise şi ea nu voia să-i dea impresia că ţinteşte să aprindă în el dragostea de altădată, într-o seară Filip Klein o chemă din nou. Glasul îi era răguşit, istovit.

— Zoe, am vrut să-ţi spun că mama a murit. Acum două săptămîni.

— Filip dragă, de ce nu mi-ai spus chiar atunci ? Aş fi venit la înmormîntare, aş fi fost alături de tine.

— Îţi mulţumesc !

— Ce faci acum ? Stai mereu în casă ? Nu vrei să ieşi ? Nu vrei să vii la noi ? În curînd vom pleca din Bucureşti. Aş vrea să te văd înainte de plecare.

— Sînt prea abătut ca să mă mai arăt şi altora.

— Dacă e vorba numai de asta, nu te gîndi la mine sau la noi. Nu e vorba că ne-ai putea indispune. Poate că tu nu poţi îndura prezenţa unor oameni străini. Putem sta şi singuri.

Filip tăcu un moment care îi păru Zoei lung.

— Da, poate că mie mi-ar face bine să te văd. Mai ales dacă spui că vei pleca din oraş. Am să viu acum.

Filip veni peste jumătate de ceas. Era mult mai slab şi mai îmbătrînit decît atunci cînd îl întîlnise, cu nu mai mult de o lună în urmă, la lacuri. Zoei îi păru că nu văzuse niciodată un om mai dezorientat şi mai dezarmat decît el.

— Să mergem în salon, acolo putem fi singuri.

— Oh, nu e nevoie. Nu caut societatea omenească, dar nici nu fug cînd întîlnesc oameni în care pot avea încredere. Şi cred că în familia ta pot avea încredere.

Zoe nu pricepea de ce fel de încredere vorbea Filip. Doar nu era un om urmărit ca Gina, era un violoncelist cunoscut, apreciat, făcea parte dintr-o mare orchestră, nu se ocupa decît de muzică, era de presupus. Atît cît îşi aducea ea aminte, era chiar prea preocupat numai de muzică, puţin picat din lună, se spunea în jurul lui la Conservator.

— Încredere ? Bineînţeles. Ai mei sînt oameni vrednici de stimă şi... şi...

— Nu de asta m-am îndoit. Sigur că sînt vrednici de stimă. Vreau să cred că sînt şi eu în ochii lor.

— Filip, atunci să mergem în sufragerie. Sînt toţi acolo la cafea. N-ai cunoscut niciodată pe nimeni din familia mea ? Nu se poate ! Veneai aici.

— Am cunoscut o doamnă Stamate.

— Mătuşa Ana Maria. A murit. Dar am aici altă mătuşă, pe Laurenţia Stoica, pe bărbatul ei. Am şi un văr, abia acum şi-a trecut licenţa. Au să-ţi placă.

— Nu mă îndoiesc de asta. Numai că n-am să învesel pe nimeni.

— Nici nu aşteptăm asta de la musafirii noştri. Poftim, intră aici.

Zoe făcu prezentările, încercă să le spună în cîteva cuvinte cît de prietenă fusese cîndva cu Filip Klein, apoi tăcu, nu mai știu ce să zică și conversația nu se lega.

— Cred că violoncelul îmi place mai mult decît oricare instrument, începu Emil, ca să spună ceva.

— Și mie mi-a plăcut, murmură Klein.

— De ce o spui la trecut ? Tocmai el, violoncelul, are să te ajute acum să treci peste clipele astea negre, peste singurătate.

Filip zîmbi amar. Băgă mîna în buzunar și scoase o hîrtie, o puse în mijlocul mesei.

— Citiți-o.

Zoe luă hîrtia, își aruncă ochii pe ea și mîinile începură să-i tremure.

— Cu neputință !

— Și uite că se poate, șopti Klein.

Laurenția luă hîrtia din mîinile Zoei, apoi foaia scrisă la mașină și ștampilată făcu ocolul mesei. Klein spuse dur :

— Citiți-o !

Voise s-o citească toți.

— Domnule Klein, rosti cît putu de ferm Adrian, deși simțea că i se usucă gîtlejul, lucrurile nu vor rămîne pe veci așa. Trecem printr-o perioadă urîtă, dar și ea va avea un capăt, cum va avea și războiul.

— În vremea asta eu am să îmbătrînesc. Am să uit să cînt.

— Doar n-ai să abandonezi violoncelul pentru că te-au scos din orchestră ?

— Nici nu mă mai pot uita la el. L-am ascuns într-un dulap.

— Ai să-l scoți de acolo, Filip. În toamnă, cînd ne vom întoarce de la Brașov, ai să-l aduci aici, ca să cîntăm împreună. Noi pentru noi. Pentru familia mea, care te va asculta cu căldură. Asta pînă cînd se vor schimba lucrurile.

— Gîndește-te că măsura asta s-a aplicat și actorilor, de pildă. Trebuie să fie generală. Dumneata poți cînta mai departe la violoncel pentru dumneata sau pentru prieteni. Actorii evrei nu vor mai putea juca acasă pentru familiile lor, rosti Adrian.

— Deci sînt un privilegiat ! rîse slab Klein. Nici nu mi-am dat seama. Iartă-mă, Zoe ! Îmi propui să cîntăm îm-

preună, îmi faci un dar pe care nu l-ai face oricui, și eu sînt nerecunoscător. Iartă-mă. Am pierdut prea mult deodată : și pe mama, și meseria. O meserie altfel decît oricare alta. Sînt sărac ca Iov. Și totul mi se pare atît de ciudat ! Tata era medic, n-a făcut niciodată speculă cu nimic. Pentru el bolnavii nu erau români, sau evrei, sau turci : erau bolnavi. Și el nu era pentru ei toți decît un doctor. Mai era și liber-cugetător. N-am fost crescut într-un spirit habotnic. Nu m-am gîndit niciodată la alți muzicanți că sînt altceva decît colegii mei. Cred că nici ei nu se gîndeau.

— Niciodată ! șopti Zoe.

— Și deodată te pomenești că ești scos afară din rînduri, dat deoparte, disprețuit, bănuit, privit pieziș. Ai putea fi și lovit, pălmuit să spunem, și foarte puțini ar fi cei care s-ar mira. Apărarea poate că nu ți-ar lua-o nimeni. Le-ar fi frică și celor care ar considera că nu meriți să fii... Iertați-mă, vă cunosc pentru prima oară, vin în vizită și, în loc să vorbesc despre lucruri care ar putea interesa pe toată lumea, mă apuc să-mi mărturisesc gîndurile care mă chinuie zi și noapte. Vezi, Zoe, nu trebuia să vin. Sînt obsedat, sînt bolnav de gîndurile astea.

— Domnule Klein, rosti Laurenția cu vocea ei fermă, de cînd ai trecut pragul casei noastre ai intrat între prieteni. Nu numai pentru că o cunoști pe Zoe și în conservator ați fost amici, dar pentru că toți te cunoaștem ca violoncelist, toți te-am auzit, toți te-am prețuit și nu vedem în dumneata decît un excelent muzicant. Ești violoncelistul Klein.

— Am fost violoncelistul Klein.

— Ai fost și ai rămas violoncelistul Klein. Nimeni nu poate stinge un talent așa cum ar sufla într-o lumînare. Ești încă destul de tînăr ca să aștepți să treacă valul.

— Asta e, nu mai sînt tînăr.

— Sîntem de-o vîrstă Filip, și uite că nu mă socotesc bătrînă !

Nimeni n-o auzise vreodată pe Zoe spunînd că se socotește încă tînără. Dar tonul cu care spusese cuvintele astea avea o siguranță și o liniște care surprinse pe toată lumea. În Laurenția răsări o amintire, aceea a Zoei din timpul războiului, cînd se deprinsese a fi infirmieră la spital și cînd răspunderea și datoria de a ajuta pe alții o schimbaseră dintr-o copiliță sperioasă într-o adolescentă sigură pe faptele

ei, gata oricînd să sprijine ea, să ocrotească ea pe alții mai slabi. Odată cu ivirea lui Liviu în viața Zoei, siguranța ei pierise, redevenise sfioasă, speriată parcă de orice. Și uite că acum, în fața acestui prieten strivit de împrejurări, dobîndise deodată ceva din siguranța infirmierei de altădată. Laurenția simți că îi crește inima. Era ceva nedrept să se bucure tocmai acum, în fața și din pricina acestui oaspete atît de covîrșit de viață, dar nu se putea opri să nu-și spună că tocmai el deștepta în Zoe o tărie pierdută.

Soneria sună prelung. Numai Mihai suna așa. Pentru nimeni venirea lui chiar acum nu era o bucurie. Însă nu se putea să nu i se deschidă ușa, Klein și-ar fi închipuit că gazdele se rușinează de prezența lui acolo.

Mihai Movilă era îmbrăcat în haine albe de vară, purta o cravată lată albastră, își lăsase părul buclat să crească **puțin mai mult decît îi plăcea lui Emil.** Cînd se făcură prezentările, el îi ceru lui Klein să-și repete numele, de parcă nu l-ar fi auzit bine.

— German ? întrebă el cu un zîmbet larg.

— Nu, evreu, răspunse Klein limpede.

— Ah, da ! mormăi Mihai și se așează de cealaltă parte a mesei. În acel „Ah, da !" nu pusese nici o expresie, dar supărase cu el pe toată lumea. Ce voise să însemne exclamația asta ?

— O cafea ? întrebă posac Emil.

— Nu, nu vă mai dați osteneala pentru mine. Am venit numai în trecere. Voiam să știu cînd plecați la Brașov, cînd vă întoarceți, dacă, eventual, într-o trecere a mea pe acolo, aș putea veni să vă văd.

— Plecăm peste cîteva zile, răspunse scurt Laurenția.

Se uită la cei doi oaspeți așezați față în față la masă. Klein avea un chip blajin, puțin feminin, semăna, după cum spusese Zoe, cu unul din chipurile pictate de Da Vinci, dar ochii lui erau plini de nesfîrșită tristețe, brațele îi atîrnau moi din umeri, hainele îi erau prea largi, slăbise pesemne, și nici prea călcate nu arătau.

În fața lui, Mihai stătea drept ca un mitropolit în jețul lui, își ținea capul puțin dat pe spate, îi privea pe rînd cu un aer întrebător.

— V-am deranjat cumva ?

— Deloc.

— Am impresia că am întrerupt o conversație.

— Nu se vorbeau taine.

— Ah, în legătură cu tainele... Emil, tu ai mai văzut-o pe Gina Georgescu ? Eu am impresia că a pierit de pe fața pămîntului și mă întreb de ce.

— Poate că e la Buzău, poate că-i e mama bolnavă.

— Și nu ți-a scris nimic ? Ciudat !

Emil n-avea în adevăr nimic de spus. Nu se pricepea să scornească nimic. Nu pentru prima oară îl întreba Mihai de Gina. Îl chinuia gîndul că bănuia ceva. Și el îi pomenise de Buzău tocmai acum, cînd Gina era poate la Buzău sau în munții Buzăului. Se înfurie pe prostia lui, dar se înfurie și pe indiscreția scormonitoare a lui Mihai.

— Și dumneavoastră sînteți profesor ? îl întrebă Mihai pe Filip.

— Nu, domnul Klein e violoncelist. S-ar cuveni să-l cunoști, să-l fi auzit cîntînd, spuse cu duritate Zoe.

— Poate că de acum înainte ! Sigur că de acum înainte ! rosti Mihai și zîmbi atît de larg, de îndelung, încît toată lumea înțelese că știa care era în acest moment situația evreilor în instituțiile de stat și chiar particulare.

Adrian simți că se sufocă. Klein devenise palid și-și plecase fruntea. Mihai Ispir Movilă stătea și mai trufaș în scaunul lui. Iar lui Adrian îi venea să-l ia de braț și să-l scoată afară din casă.

— Vino în odaia mea, spuse Emil, vreau să-ți arăt un album.

— Altă dată, Emil. Acum trebuie să plec. Am o întîlnire cu niște fîrtați, nu-i cunoști tu. De altfel, cred că nici nu ți-ar plăcea. Sînt străini de muzică, străini de filosofie, nu-i interesează decît patria și tot ce se poate face pentru ea. Pentru puritatea ei.

Mihai plecă așa cum venise, foarte drept, foarte falnic, foarte zîmbitor.

— Ascultă, Emil, dacă acest Mihai mai pune vreodată piciorul în casa asta, îl dau eu afară ! rosti răspicat Adrian.

Klein se simțea nenorocit.

— Ați văzut că nu trebuia să vin ? Am avut dreptate.

— Nu tu, acest individ nu trebuie să mai vină la noi. Pînă azi nu și-a dat asemenea aere și n-a scos asemenea cuvinte răsunătoare și neroade. Dacă mai vine, am să-i vor-

besc eu, spuse Zoe cu un glas aspru pe care nimeni nu i-l cunoștea. Țineți minte ce răscolit și ce emoționat a fost atunci cînd era la noi la masă și s-a anunțat la radio uciderea lui Armand Călinescu ? Ne-am întrebat atunci dacă e cumva legionar sau se teme de ei.

— Pentru mine azi e limpede că e legionar. Pînă și ținuta lui o spune. A început să se vadă cale de o poștă. Te rog, Emil, să verifici această prietenie...

— Mamă, nu e nevoie să mă rogi nimic. Prietenia mea cu Mihai s-a destrămat de cîteva luni. Dacă mai vine pe aici, e pentru că se socotește rudă cu noi.

— Susține morțiș să-l considerăm noi rudă. Ei, rudenia asta nu ne obligă la nimic.

Klein se foia pe scaunul lui. Nu știa cum să plece tocmai în clipa în care întreaga familie se încinsese într-o discuție atît de aprinsă. Ce căuta el aici ? De ce venise ? Erau toți, e adevărat, plini de compasiune față de el. Nu-i trebuia compasiunea nimănui. Nu numai că o primise, o și provocase. Ce rușine ! Stai, să fie drept, nu-i dovediseră numai milă, ci și admirație. Vorbiseră adică de admirația lor pentru el ca să-l consoleze. Și el stătea și acum în mijlocul lor ca un miel și aștepta parcă să mai fie mîngîit.

— Te rog să rămîi la cină cu noi, Filip ! auzi prin țesătura de glasuri în care de la o vreme nu mai distingea nimic, glasul Zoei, cald și puțin tremurător.

Ah, da, Zoe ! De asta venise aici. Avusese parcă nevoie de ea. După întîlnirea aceea de la lacuri, i se deșteptase în minte foarte clară și apropiată ca altădată. O prietenă apropiată. Restul, iubirea, fusese numai a lui. Nu, nu mai voia nici compasiunea ei. Voia să fie singur acasă la el. În asemenea împrejurări nu poți fi decît singur. Nimeni nu-ți folosește la nimic. Și băiatul acela de adineauri, domnul acela tînăr și elegant, legionarul acela, era rudă cu ei. Un individ poate fi prost, necinstit, rău, oricum, are azi o singură și absolută superioritate față de tine : e arian ! Nu numai aici, în România, ci aproape în toată Europa. Ultimul ocnaș cu cinci crime pe conștiință îi e azi superior lui Filip Klein fiindcă e arian. Și Filip Klein n-a făcut toată viața lui altceva decît să cînte la violoncel, să-și iubească prietenii, să stimeze pe orice om care merită stimă, să studieze, să-și îngrijească mama, să-și...

— Dacă ești bun, Filip, vrei să trecem în biroul lui Adrian pînă cînd Laurenția așterne masa ?

Mîna Zoei îl apăsa ușurel pe umăr. Da, adineauri îi spusese ceva, îl invitase la cină și el nu răspunsese nimic, se cufundase în gîndurile lui.

— Oh, vă rog să nu vă supărați, vreau să mă duc acasă. Poate că nu mi-e bine sau că mă simt puțin stingherit de tot ce am spus adineauri fără să vreau. De lipsa mea de discreție. Nu e îngăduit să intri pentru prima oară într-o casă și să-ți torni așa tot amarul din tine. Nu știu cum să vă cer iertare !

— Noi trebuie să-ți cerem iertare că te-a indispus, ca și pe noi toți de altfel, vizitatorul de adineauri. E un fel de nepot al nevestei mele sau el susține că e, care s-a ivit nu de mult în familia noastră și care ne place din ce în ce mai puțin. Credem că a luat-o razna. Rămîi în seara asta cu noi, domnule Klein, ca să ne cunoști mai bine.

— Sînt atît de obosit și n-aș putea vorbi decît despre necazuri. Sau aș tăcea și aș atîrna aici greu ca un pietroi.

Adrian îi luase amîndouă mîinile și i le strîngea într-ale lui. Filip ar fi vrut grozav să plece, să fugă, dar îl paraliza timiditatea.

— Haideți mai bine în salon. Am să vă cînt ceva. Haide, Filip.

La invitația asta a Zoei nu mai știa cum să se împotrivească. O urmă tăcut în salon. Nu știa dacă avea acum nevoie de muzică, dar n-o putea refuza pe Zoe Dima.

Cînd traversară holul, soneria sună iar. Emil se duse să deschidă. Era hotărît că, dacă se întorsese Mihai, să-i spună că aveau oaspeți la masă, oaspeți care lui nu i-ar fi plăcut, dar lor le plăceau grozav, așa că nu era bine venit. Dar în fața ușii stătea un comisionar cu un buchet de flori. Erau pentru Zoe. Pe cartea de vizită scria : „De la un băiat prost crescut, pentru că n-a avut cine să-l crească !"

Zoe rupse cartea de vizită și-i dădu florile Laurenției.

— Faci ce știi cu ele. Poți să le și arunci. Nu știu ce vrea „băiatul" ăsta de la mine.

Apoi se așeză la pian și încercă să cînte o sonată de Mozart. Filip Klein simți că începea parcă să se destindă. De cîte ori o auzise pe Zoe cîntînd, i se ivise pe buze cu-

vîntul „pur". Numai ea știa să cînte Mozart așa. Avea puritatea lui, se născuse cu ea. Cine spusese adineauri cuvîntul „puritate" ? Ah, tînărul așa de decis să discute cu „fîrtații" lui despre „puritatea țării". Nu-l putea uita deloc ? Nici acum, cînd muzica își deșira mătăniile de cristal în auzul lor ? Ba da, trebuia să uite. Muzica există și va exista mereu, dincolo de evenimente, de războaie, de măceluri. Asemeni Zoei, nu chiar ca ea, dar pe aproape, cînta vara lui din Polonia, Else Klein, Else ! Nu se gîndise deloc la ea în ultimul timp, îl absorbiseră boala, moartea mamei lui. Ce se întîmpla cu Else ? O duseseră oare la Auschwitz ? Dacă s-ar fi refugiat în România, ca atîția alți polonezi, l-ar fi căutat. Cum de uitase complet de existența ei ? Era doborît de ceea ce se petrecea cu el însuși. Sigur, Else nu era ariană. Nu și-o fi dat seama nici ea pînă acum așa cum nu-și dăduse nici el. Se considera pianistă poloneză. Și sora ei, Edwiga, se socotea un biolog polonez. Acum gata, uzurpaseră destul locul altora cu drepturi... Stai, că nici polonezii nu mai aveau drepturi în țara lor. Auschwitz-ul era creat și pentru comuniști, și pentru oameni lipsiți de partid, pentru toți care aveau marea vină de a nu fi naziști. Așa Else și Edwiga erau la Auschwitz.

O gîndea pentru prima oară în momentul ăsta, tocmai aici, între acești oameni binevoitori, dar străini, tocmai cînd Zoe cînta pentru el, pentru înseninarea lui. Își simțea ochii plini de lacrămi, nu știa cum să le ascundă. Muzica se împletea nefiresc cu gîndul grozav care îi venise acum. Muzica era serafică și gîndurile lui cumplite. N-ar fi vrut ca lacrimile lui s-o înșele pe Zoe, nici n-ar fi vrut să spună cum îi înviaseră deodată în minte Else și Edwiga. Niciodată, niciodată n-avea să mai vină aici. Și n-avea să se mai ducă nicăieri. Între patru pereți, asta trebuia să facă, să stea singur între patru pereți, dacă nu cumva și aici, în țară, lucrurile n-aveau să se mai înrăutățească. Dacă într-o zi se creau lagăre și aici ? Era exclusă o asemenea posibilitate ? Nimic, nimic nu era exclus.

Zoe închise capacul pianului. Klein îi mulțumi cu privirea, n-avea curaj să spună nimic, se temea de glasul care i-ar fi ieșit din gîtlej. Nepotul Zoei îi luă de braț și-l conduse spre sufragerie, și abia atunci Filip îl privi mai atent, îi văzu ochii mari, căprui ca ai tatălui său, chipul frumos

desenat, zîmbetul deschis. Parcă nu zîmbea de politeţe, parcă simţea o adevărată simpatie pentru el — şi Klein se mai linişti.

*

Înainte de a se duce la cîrciuma din Floreasca unde trebuia să se întîlnească cu Andrei Coman şi încă doi-trei prieteni ai lui, Mihai trecu prin centrul oraşului şi-i trimise flori Zoei. De data asta, blînda Zoe dăduse dovadă de o duritate de care n-ar fi crezut-o în stare. Era prietenă bună pesemne cu jidovul acela care, spuneau ei, e violoncelist. N-avea această Zoe nici o capacitate de discriminare cum n-aveau nici celelalte neamuri ale ei. Să descinzi dintr-un neam atît de vechi, din străbuni care purtaseră coroană, şi să n-ai nici un fel de mîndrie naţională ? Dar ar fi trebuit nici să nu se uite la jigodia aia de violoncelist, nici să-i dea mîna, nu să-l poftească la ei şi să-i sară şi în apărare : „E violoncelist !" spusese ea, de parcă ar fi spus că e frate cu Hitler. Ce e şi în capul muzicanţilor ăstora, li se pare că sînt începutul şi sfîrşitul lumii ! În orice caz, el pe Zoe nu trebuia s-o piardă. Tot prin ea avea să poată deveni cineva important peste hotare după război.

Şi nu numai atît. Îl enerva grozav faptul că ea îi putea prefera pe cineva. E adevărat că era mult mai în vîrstă decît el, dar cînd un bărbat frumos ca el, plin de personalitate ca el, scînteietor de spirit şi de originalitate, îţi trimite mereu flori şi stă la picioarele tale, te mai gîndeşti puţin că eşti ofilită, că eşti trecută şi că n-ar trebui să pierzi ocazia. I-l preferă pe violoncelistul acela stors de vlagă ca o cîrpă muiată în apă fiartă ? Atunci are să-şi dea şi el toată osteneala să-l înlăture, să-i deschidă ochii Zoei şi s-o cucerească nu ca o rudă nefericită, cum s-a comportat pînă acum, ci ca un bărbat sigur de el, de puterea lui. Andrei Coman spune că seamănă cu arhanghelul Mihai. Ea e oarbă ? Nu vede ? Emil i-a povestit odată că bărbatul de care se despărţise Zoe, acel violonist cu destulă celebritate, Liviu Dima, era de o mare frumuseţe. Va să zică îi plac Zoei bărbaţii fruмoşi ! Atunci e absolut necesar să-l placă acum pe el. Tocmai pentru că e mai tînăr trebuie să inverseze locurile, să stea

ea la picioarele lui, nu așa cum stătuse pînă acum, el la picioarele ei.

Era mare păcat că tocmai plecau toți la Brașov. Pe el îl țineau anumite treburi la București. Optase pentru Garda de Fier și nu putea lipsi de la adunările cuibului din care făcea parte. Asta îi încurca socotelile, ar fi putut începe chiar acum atacul pentru cucerirea acestei persoane bălane și șubrede. În orice caz, nu era probabil că violoncelistul să plece și el la Brașov. Nu de asta le ardea acum evreilor, să se vînture în vilegiatură de vară. Ce momîie fără viață, ce degenerat ! Și străbunii lui ? Cine erau străbunii lui ? Vînduseră stambă cu cotul sau rachiu cu litra. Ce-o apucase pe Zoe să-l ocrotească ?

Mihai se îndrepta către cartierul Florească și frămînta ideile astea în minte. Întîrziase, prietenii, camarazii adică, aveau să se supere pe el. Abia de cîteva săptămîni făcea parte dintre ei, și începuse să nu fie punctual. I se explicase doar că în legiune domnește o disciplină ca la armată, fie că e vorba de o acțiune serioasă, fie că e de o adunare oarecare, camaraderească, dar pentru care ți-ai dat cuvîntul ca un ostaș. Tocmai ceea ce evitase el !

Erau toți patru în camera din spatele cîrciumii. Cîrciumarul era și el camarad, de asta îi dosise acolo, ca să poată petrece băieții în voie, să poată și cînta cîntecele lor, care azi nu se mai cîntau chiar așa, la lumina zilei, să poată face planuri de viitor. În viitorul acela, dacă se purta bine cu băieții, avea să aibă și el o situație mai acătării. Se săturase de cîrciuma din Florească. Se spunea, între camarazi, că atunci cînd vor avea puterea în mînă și vor face mare curățenie în țară, vor lua prăvăliile jidanilor și le vor da legionarilor. Nu era asta o chestiune care se putea înfăptui mîine-poimîine, dar avea să vină și ziua lor. I-ar fi stricat lui să i se dea restaurantul Jubileu sau Carul cu Bere ? Ar fi făcut avere de zece ori mai mare decît acum. Deocamdată în dosul tejghelei sta Lică Tudose, încins cu un șorț mare, albastru, umplea halbe și pahare, în vreme ce „soția" ducea la mese mititei și fleici. Cînd avea să aibă unul dintre localurile mari din centru, va fi domn, îmbrăcat domnește, cu ochii pe chelneri și pe oberchelneri, să nu-l fure, mama lor !

În afară de cei patru pe care îi cunoștea se afla de data asta și o fată. Mihai îi fu prezentat, o chema Viorica Gavri-

liu. Era trupeşă, frumoasă, cu un aer de îndrăzneală şi de nesinchiseală pe chip. Se rezema de umărul lui Andrei Coman şi, la fiecare glumă spusă de vreun comesean, rîdea cu hohote mari şi pline.

Nimeni nu-i făcu observaţie lui Mihai, erau prea bine dispuşi, parcă nici nu băgau de seamă că întîrziase. Dar lui indispoziţia cu care venise îi crescu. Pînă acum se gîndise cum s-o cucerească pe Zoe, acum i se părea o nedreptate că fata asta frumoasă stătea atît de lipită de Andrei şi nu se ferea să se vadă limpede că era ceva între ei. Ce Dumnezeu, el era fără pereche de frumos, şi Gina Georgescu fugise de el ca de un cîine rău, i-l prefera evident pe potolitul, pe mediocrul de Emil, cu buna lui creştere care îţi făcea greaţă şi cu opiniile lui neclintite în ceea ce priveşte arta, civilizaţia, comportarea în societate şi alte bazaconii la care rîvnise şi el un moment. Acum toate astea nu-l mai interesau, trecea pe la facultate din an în paşte, mult mai important era să fii tare, să fii de fier, să dispreţuieşti sensibilitatea ca pe o slăbiciune, să visezi în viitor la o situaţie de conducător mai mare sau mai mic. Apoi, după ce ai făcut puţină ordine în ţară, să pleci peste hotare ca să devii acolo nu ştia încă bine ce, dar ceva important. Bineînţeles că asta n-o mai spunea camarazilor, în faţa lor era însufleţit tot de elanul de a curăţa patria de orice element străin sau ostil.

Aşa, Gina i-l prefera pe Emil, Viorica asta nu-şi lua ochii de la Andrei ca să se uite puţin şi la el, iar Zoe, acea Zoe care era o făptură de cu totul alt gen, îl repezise azi. Da, îl pusese la punct. Asta avea să i-o plătească. Şi nu cu o umilinţă oarecare, ci cu făptura ei. Pînă acum îşi dăduse toată osteneala să-şi cîştige un loc în familie, să fie socotit un Movilă, să arate în societate ca un boier. Astea toate le dobîndise. Insuccesul la Gina nu-l preocupase prea mult, în momentul acela avea încă de furcă, trebuia să se asigure că „familia" îl adoptase complet ca al ei. Acum trebuia să devină şi un cuceritor de femei, la vîrsta asta, cu înfăţişarea pe care o avea, o merita din plin. Şi parcă e mult mai plăcut, ai o satisfacţie mai mare să iei iubita altuia, a unui prieten, a unei cunoştinţe, decît o femeie liberă, care atîta aşteaptă. Atunci îţi dovedeşti puterea, cînd o furi altuia. Trebuia să treacă el pe la Buzău, să dea de Gina, pe la Braşov, s-o

găsească pe Zoe, numai să-i lase puțin timp camarazii ăștia care puseseră șaua pe el.

Iar în momentul de față, trebuia s-o atace pe Viorica Gavriliu, oricît l-ar fi supărat treaba asta pe Andrei. Începu să cînte încet, cu glasul lui cald de bariton, unul dintre cîntecele lor. Știa că glasul lui era mai frumos decît celelalte. Apoi cîntă o romanță, ceilalți n-o cunoșteau, îl lăsară să cînte singur. Viorica se depărtă puțin de umărul lui Andrei și-l ascultă privindu-l în ochi. Andrei îi trecu brațul pe după umeri și o trase la el, dar ea se desprinse iar, și nu-și mută privirea de pe Mihai.

Prea ușor de cucerit, prea ușor ! se gîndi el cu nemulțumire. Ar fi vrut să dea o luptă, să înfrîngă pe cineva, să-l facă să sufere. Dar fetișcana asta avea aerul că poate trece din brațe în brațe fără să opună rezistență, poate chiar cu mare plăcere. Andrei se uită încruntat la el, asta nu era destul.

— Cîntă și *Cînd felinarele s-aprind,* ceru Viorica.

Dar Mihai nu mai avea chef de cîntat. Și, oricum, fata avusese un ton prea de poruncă, nu era doar să i se supună numaidecît.

— Lasă-l să mai tacă, bombăni Andrei. Nu vezi cu ce prostii vine să tulbure atmosfera noastră plină de preocupări serioase ?

— Dar cîntă frumos ! stărui Viorica. Ai spus că te cheamă Movilă, domnule ?

— Da, Movilă.

— Rudă cumva cu familia Movilă-Stamate ? Mama era să se mărite în tinerețe cu un doctor Stamate, a cărui mamă era născută Movilă. Dar acel doctor a murit în război.

— Era vărul meu, spuse încruntat Movilă.

— Oh, va să zică și noi doi am fi putut fi rude !

— Am fi putut, dar nu sîntem, sublinie apăsat Mihai. Nu oricine era Movilă ca el numai pentru faptul că acum nu știu cîți ani s-ar fi putut căsători cu un descendent pe ramura feminină... în sfîrșit, nu erau rude și fata asta frumoasă n-avea cu ce să se laude.

Viorica se sprijini iar de Andrei. Nu-i răspunsese cu grație băiatul ăsta semeț. Păcat că arăta și cînta atît de bine. Și doar cînd cîntase, se uitase tot timpul la el. Acum și Andrei îi refuza umărul lui, se trăgea deoparte. După ce vor

pleca de aici, e în stare să-i facă o scenă. N-ar fi pentru prima oară. A început să se satureze de scenele lui. Nu i-a spus doar niciodată că îl iubește ca Julieta pe Romeo. Sînt tineri, trebuie să-și trăiască viața plenar (ce frumos cuvînt! L-a învățat de curînd), au destul timp să se fixeze mai tîrziu. Acum e o epocă de efervescență în toate domeniile, tocmai în dragoste să zaci ca într-o baltă stătută? Atunci are să se uite galeș la Titu Roman. El e poetul grupului lor, ba chiar a izbutit ca una din poeziile lui să fie pusă pe muzică și cîntată la unele adunări ale Gărzii. Nu e el foarte celebru, dar într-o zi are să fie.

Se uită foarte dulce la Titu și-l roagă să-și recite o poezie. Titu șovăie, privește spre Andrei, îl vede tot încruntat, nu cutează. Andrei e un vlăjgan de două ori cît el. Și, de altfel, nici nu vrea vrajbă în micul lor cerc de prieteni.

— Mai bine să ne continuăm lista de adineauri.

În mijlocul mesei e o hîrtie pe care au întocmit pînă adineauri, așa, în joacă, lista unui guvern cum le-ar plăcea lor. Absolut în joacă, pentru că nici unul dintre ei nu e cine știe ce știab în Gardă, sînt și ei, acolo, un cuibușor ca atîtea altele, dar e foarte plăcut să-ți închipui cum le-ai rîndui tu pe toate și ce rol ai juca tu în rînduiala aia nouă. Mihai își aruncă ochii asupra hîrtiei și ridică din umeri.

— Eu văd altfel lucrurile.

— Cum? Cum? întrebă cu mult interes Viorica.

— El s-a născut ieri și a și făcut ochi. Vede altfel lucrurile! Rupeți hîrtia aia să nu mai rămînă pe aici și hai să facem plata. Ne-am plictisit destul.

Ceilalți sînt dezamăgiți, credeau pînă acum că s-au distrat grozav, dar dacă Andrei, care le e șef, spune că s-au plictisit, disciplina cere s-o recunoști.

— Mă conduci acasă, se răsfață Viorica pe lîngă Andrei și se alătură de el moale ca o pisică.

— Ba te urc într-un taxi și te duci singură. Am stat destul de tîrziu, mîine trebuie să mă scol cu noaptea-n cap.

— Atunci mă conduce Titu.

— Treaba lui.

Titu n-ar prea vrea s-o conducă, dar un poet nu poate refuza o femeie, chiar dacă supără pe altcineva și chiar dacă el e un poet care cîntă lupta și neamul, nu amorul și alte

chestii răsuflate. Oprește primul taxi și o poftește pe Viorica în el.

— Noapte bună tuturor ! Noapte bună, camarade Movilă ! strigă ea prin portiera deschisă.

La prima răscruce toți se risipesc. Andrei rămîne față în față cu Mihai. Un felinar îi luminează din plin. Andrei se uită drept în ochii lui și-i pune brusc mîna în beregată.

— Mă, cu mine să nu faci tu de astea.

— Ia mîna de pe mine !

— Nu te-am ales și te-am adoptat ca să-mi joci renghiuri și să te sclifosești în fața fetei care e a mea. Că doar ți-ai dat seama din prima clipă că e cu mine și a mea.

— Habar n-am avut ! minte senin Mihai.

O bătaie acum, în toi de noapte, tocmai cu Andrei Coman, n-ar avea nici un rost. Ca din pămînt ar ieși aici, la mahala, cine știe cîți golani care s-ar amesteca în socotelile lor. I-ar strica hainele, ar primi lovituri de care n-are nici un chef. Și pe urmă Andrei e șef, îi poate crea o situație imposibilă în cuib.

— De unde vrei să știu eu cine e fata și a cui ? Și nici nu mă interesează. Sînt eu vinovat că i-a plăcut cum cînt ?

— Te uitai la ea.

— Nu mă uitam la nimeni. Nici nu știu cum e, dacă mă pui acum să ți-o descriu, n-aș fi în stare. Gîndul meu e la cu totul alta.

— Îmi dai cuvîntul tău ?

Mihai se bate în piept, cam pe acolo unde crede că i-ar fi inima.

— Cuvîntul meu de om cinstit !

— De data asta te cred. Să nu mai încerci și altă dată. Noapte bună.

— Noapte bună.

Camarazii se despart ursuzi și uită „de data asta" că trebuie să trăiască Legiunea și căpitanul cel răposat.

Mihai se îndreaptă necăjit către casă. Astăzi a avut numai neplăceri. Cu toate cele pe care le-a obținut pînă acum, cu toate treptele pe care le-a suit de cînd a plecat din Cosînești pînă azi, s-ar părea totuși că nu e de nicăieri și al nimănui. Ar putea fi al Linichii Mardare, aceea da, îl iubește cu adevărat, se supune voințelor lui, face tot ce poate pentru el, dar ce poate ea ? Să-i dea bani și atît. Și toanta

a mai vîndut și automobilul ! Ceilalți l-au acceptat din politețe, fiindcă vor să fie drepți, îi mănîncă sentimentul dreptății, nici Emil măcar nu mai are admirația dintru început pentru el. Iar partidul în care a intrat te struneşte mai rău decît în armata de care s-a ferit și încă n-a făcut-o. A fost ba Ispir, ba Movilă, ba din Botoșani, ba din Iași, ba din București, nu înțelege nici el cum, dar i s-a pierdut urma. Niciodată n-a primit un ordin de chemare. Asta nu mai poate dura mult, mîine-poimîine poate fi descoperit nesupus la încorporare.

Ajunge acasă și toate gîndurile astea i se învălmășesc încă în minte. A băut și vinul ăla prost al lui Lică Tudose. Ceilalți nici nu-l simt că-i prost. Cînd au tins ei vreodată să aibă gusturi rafinate ? Da, de ce nu-l mai iubește Emil ? I-a spus Gina că i-a făcut cîndva curte ? Poate. Și unde a dispărut Gina ? E o problemă pe care nu și-a pus-o destul. E poate ceva suspect în asta, ceva ascuns și interesant, te pomenești, pentru camarazi, pentru Gardă. Ar trebui să dea de urma ei. La Buzău, a spus în seara asta Emil. Se poate da o fugă pînă la Buzău. Îl doare capul rău. Tot din pricina vinului și a enervărilor. Atitudinea Zoei nu trebuie uitată. Asupra Zoei trebuie dat mai întîi marele atac. Și, mai înainte de asta, trebuie obținuți bani mulți, dar mulți de la Linica. Fără bani nu poți întreprinde nimic. Îl freacă legionarii cu autoritatea lor de parcă n-ar ști că e prinț. Parcă mulți prinți au în rîndurile lor ! E babalîcul ăla, Zizi Cantacuzino, or mai fi vreo doi-trei, și restul oameni de rînd, și intelectuali, și destui coate-goale. Nici un respect deosebit pentru originea lui. Și dacă e vorba de înfățișare, pentru că și asta contează, e mai frumos decît era căpitanul, mai falnic. Nu, nicăieri nu ești prețuit la valoarea ta adevărată. În familie chiar, ți se preferă un ovreiaș prăpădit pentru că e violoncelist. Mare scofală ! Pentru ei muzica trece înainte de orice. Puțin le pasă că sînt jumătate aristocrați, ca și el. Nici o deosebire deci.

Acum ar avea nevoie de o băutură tare și bună, ca să-și schimbe gustul ăsta de borș trezit pe care i l-a lăsat vinul. Are în dulap o sticlă de coniac. Vrea să ducă sticla la gură, apoi se răzgîndește. Un prinț nu bea din sticlă ca un proletar. Își umple un pahar, încă unul. La Cosînești bea zer cu ulcica de lut. Urîte vremuri ! Și numai Linica e vi-

novată. Nu, e vinovat Leonida Movilă, cu tot neamul lui. Toată lumea e vinovată față de el. Casa se învîrtește în jurul lui ca o roată. Se învîrtește perna sau tavanul ? E totuna, stă în mijlocul unui univers care se învîrtește, dar tu ești centrul lui, tu ești mai important decît orice și într-o zi, într-o zi are să-și dea seama toată lumea că nu se poate potrivi cu tine, că trebuie să poruncești. Să te asculte... să se supună... să te admire. Asta e, trebuie să te admire și să te recunoască... Ce să te recunoască ? Cel mai... în sfîrșit, cel mai !

*

Emil își pierduse cu totul liniștea. Avusese o copilărie normală, o adolescență zbuciumată puțin înlăuntrul lui, așa cum e adolescența unui copil care gîndește mai mult decît altul. Prietenia egală și calmă a mamei lui nu-l împiedica să-și pună mereu întrebări la care nu îndrăznea tocmai ei să-i ceară răspunsul. S-ar fi temut de ridicol așa cum s-ar fi temut și de judecata prea fără șovăiri a tatălui său. Dar trecuse prin perioade în care nu înțelegea sensul vieții, în care se revolta împotriva morții, destul de departe de el, dar iminentă, mai aproape de părinții lui, gînd care îl răscolea întreg. La cincisprezece-șaisprezece ani, dragostea i se părea un lucru dezgustător. După ce se legănase cu poeziile lui Eminescu și dorise să simtă cît mai curînd acea dulce, dureroasă și armonioasă beție, îi căzuse în mînă *Sonata Kreutzer* de Tolstoi și nu mai văzuse în iubire decît ceva animalic, grotesc. Se ferea să se gîndească la faptul că și părinții lui erau oameni ca toți ceilalți, că îl zămisliseră pe el așa cum se zămisleau toți copiii din lume, că și acum încă, destul de tineri, duceau o viață firească. Părinții lui ! Era îngrozitor ! Toți oamenii și toate animalele din lume se împerecheau, ce dezgust ! Și încă oamenii mai împodobeau și cu frumusețe, cu poezie actul ăsta scîrbos. Suferea gîndindu-se la asta, visa că ar fi bine într-o zi să se călugărească, oricît ar găsi de absurdă părinții lui hotărîrea asta. Odată, cînd venise Zoe împreună cu Liviu de la Paris, fusese mai zguduit decît oricînd cînd se gîndise că femeia aceea care semăna cu o narcisă albă, cu o frezie, avea cu bărbatul ei voinic, prea frumos,

prea ironic, prea brutal, legăturile pe care le aveau toţi oamenii între ei. Suferea la gîndul ăsta de parcă tot ce era mai pur pe lume se cufunda într-o mocirlă spăimîntătoare.

Nu ştia nici el cînd îi trecuse obsesia asta. În ultima clasă de liceu începuse să vadă şi să aprecieze frumuseţea fetelor. Nu se apropia încă de ele, dar le admira de departe. Îşi punea alte întrebări, pentru că nu putea să se concentreze numai asupra lecţiilor, a bacalaureatului care îl aştepta. Se întreba dacă trebuie să trăieşti mai întîi pentru tine şi apoi pentru ceilalţi, dacă datoria omului nu e înainte de toate de a se pune în slujba celorlalţi, pentru ca societatea omenească să fie în adevăr umană. Ce anume trebuie să faci pentru alţii nu ştia, dar căuta, încerca să ghicească.

Iar cînd veniseră la Bucureşti, în casa Anei Maria, începuse să-l obsedeze gîndul că maică-sa n-avea dreptul s-o silească pe mătuşă să trăiască. Cînd cineva nu mai are pentru ce trăi, trebuie să aibă libertatea să-şi ia viaţa într-un fel sau altul. Da, credea că sinuciderea era un drept al individului, o chestiune de liber arbitru. Dar tocmai cînd îl munceau astfel de idei o văzuse pe Magda Artemie şi fusese fascinat de ea, de vioiciunea, de umorul, de îndrăzneala, de cochetăria ei.

Preocupările începuseră să i se încurce, Magda îi părea uneori mai interesantă şi mult mai atrăgătoare decît problema dreptului la sinucidere, despre care avusese de gînd să scrie un eseu. Şi tocmai cînd Magda părea o mare preocupare în viaţa lui atît de castă pînă atunci, o văzu la bibliotecă pe Gina, Sakuntala — cum îi spunea el înainte de a o cunoaşte, şi în curînd Magda i se şterse din minte de parcă ar fi fost desenată cu abur pe un geam străveziu.

Gina devenise în timp o iubire adevărată pentru el. Pe măsură ce o cunoştea, la flacăra pîlpîitoare şi năucă a iubirii, se adăuga preţuirea. Şi Laurenţia, şi Adrian o preţuiau pe Gina, asta îl făcea să nu mai aibă nici o şovăire cînd îşi cîntărea dragostea. Cum de-i putuse plăcea Magda Artemie ? Era de neînţeles.

„Sakuntala" venise însă în viaţa lui încărcată de preocupări pe care el nu le avusese înainte, deşi clocoteau în studenţimea care îl înconjura. Ea nu mărturisea aceste preocupări, dar ele ieşiseră la iveală treptat. Nu-şi dădea seama de ce nu încerca să afle de la Gina care erau exact ideile ei,

idei politice, evident, se acuza pe sine de lașitate și-și spunea în același timp că, dacă ar aluneca și el în politică, ar înceta să mai fie omul care se sperase în ultimii ani, omul obiectiv, departe de frămîntările care făceau din tineret un furnicar agitat și înstrăinat parcă de cultură exact în momentul în care ea trebuia să fie marea lui preocupare. Voia să devină un filosof : ce căuta filosoful în luptele care se dădeau în interiorul facultății și pretutindeni, în întreaga viață a contemporanilor lui ? Înțelesese că Gina făcea parte din acea mișcare hulită, de care bunii burghezi vorbeau cu teamă, patriotarzii cu ură, părinții lui cu un fel de respect, dar fără să încerce nici ei să-i pătrundă mai adînc sensurile : trebuie să fi fost deci comunistă. Sau socialistă. Va să zică noi, toată familia Stoica sîntem niște lași, își spunea Emil, dacă socotim că există o doctrină dreaptă și nu devenim adepții ei. De teamă, probabil ! „Nu, fiule, îi spusese odată Laurența pe care începuse el s-o descoasă, fără să fii un fricos, poți să n-ai natură de luptător." „Dar ea, Gina, are ?" „Eu cred că da. Oricum, vezi că n-a încercat niciodată să te atragă în activitatea ei. Te socotește nepotrivit pentru ea." „Mă socotește un om slab ?" „Poate nu chiar slab, dar lipsit de o anumită tărie, făcut din alt aluat decît cel din care sînt făcuți ei. Că ne crede pe toți cinstiți și chiar înzestrați cu un anumit curaj, o dovedește faptul că la noi a venit s-o ascundem, cînd a fost nevoie să se ascundă. În noi are încredere, are și în tine, dar poate, știu eu, din prea mare dragoste nu vrea să te amestece în treburile lor pîndite de primejdie. Sau poate spun o prostie, o fată care activează ca ea, pentru că, dacă e urmărită, e sigur că a avut anumite activități, nu poate fi atît de sentimentală. Nu ne-a spus nimic clar, ne-a dat s-o înțelegem cînd a venit să ne ceară ajutorul, iar pe tine te știe poate și excesiv de delicat, și preocupat mai mult de filosofie decît de probleme politice, și nu te-a amestecat în nimic."

Acum, iarna, Gina era la Brașov și n-avea niciodată știri directe de la ea. Nici în vara pe care o petrecuse la Buzău nu-i scrisese niciodată. Uneori i se părea că prudența ei era exagerată. Se gîndea să ia într-o seară trenul, să ajungă în zori la Brașov așa cum ajunsese Laurența cînd o dusese pe Gina la Paula, să stea o zi acolo și să se întoarcă tot noaptea. Cine era cu ochii pe el ? Pe cine interesa atîta Emil

Stoica, un student potolit de la Facultatea de filosofie, care numai la seminarii era mai vorbăreț sau mai documentat decît alții ?

Și totuși, într-o seară își dăduse seama de imensa greșeală pe care era s-o comită. Cînd venea spre casă, uitîndu-se mai mult la ghețușca pe care călca decît înaintea lui, cineva îl oprise locului punîndu-i pe umăr o mînă fermă și grea. Era domnul cel înalt, cu guler de blană, care îi urmărise pe el și pe Gina în seara aceea cînd domnul fusese salutat de sergentul venit în fugă la fața locului.

— Aș vrea să stăm de vorbă, tinere. Fii bun și urmează-mă.

Emil își dădu seama că, dacă nu l-ar fi urmat, sergentul cu pricina ar fi ieșit iar ca din pămînt. Pesemne că era totdeauna în preajma acestui ins cu guler de blană. Merse cîțiva pași alături de sumbrul individ. La primul colț, o mașină care staționa acolo își deschise portiera. Domnul îl pofti înăuntru și se urcă după el. Făcură în întuneric multe cotituri, Emil avu impresia că trecuseră pe aceleași străzi de cîteva ori, apoi opriră în fața unei case cu obloane trase.

Fu poftit într-un birou, după ce străbătură un hol în care cîțiva indivizi stăteau de vorbă în fața unei mese pe care i se păru lui Emil că zărește o hartă. Cel care îl adusese se opri în acel hol. Biroul era curat, aproape elegant. În fața lui, la masa de scris, stătea cealaltă cunoștință, omul cu ochii de plumb, care la descinderea din casa lor îi păruse șeful celorlalți. Îl pofti pe Emil într-un fotoliu. Îi oferi o țigară. Emil nu fuma. Îl îmbie cu o cafea neagră. Era o oră prea tîrzie ca să mai bea cafea.

Domnul avea o față netedă, albă, ochi cu ape închise, grele, cu care te privea nepăsător și fix. De data asta era de o excesivă politețe. Se interesă de studiile lui Emil, de parcă asta ar fi fost unicul scop pentru care îl adusese aici, despre familia lui, al cărei bun renume îi era cunoscut, despre Zoe mai ales, pe care o socotea o mare pianistă. Greșea un singur lucru sau se prefăcea că îl greșește : o credea pe Zoe orfană. Emil nu înțelese bine, dar simți că aici se ascunde o primejdie. Apoi domnul cu ochi cenușii îi vorbi de Mihai Ispir Movilă și-l sfătui părinteșe să întrerupă această prietenie, care nu-i părea potrivită. Domnul Movilă avea un temperament inegal, un caracter dubios, violent, apropie-

rea lui nu putea decît să tulbure studiile atît de serioase ale lui Emil Stoica. Rudenia dintre ei se părea că o ignoră.

Emil simeţa că-i bate inima din ce în ce mai tare. Aştepta clipa în care avea să fie întrebat şi despre Gina şi nu ştia exact ce şi cum va răspunde. Şi într-adevăr veni şi întrebarea asta.

— N-am mai văzut-o de mult.

— Cred, cred. Nici eu, spuse foarte serios anchetatorul. Dar credeam că aveţi veşti de la ea.

— Nu urmăm aceeaşi facultate, nu ne-am mai întîlnit.

— S-ar putea să fie bolnavă ? Internată pe undeva ? se interesă parcă îngrijorat domnul cel grav.

— Poate. Eu n-am mai văzut-o de nu ştiu cînd. Nu m-a chemat la telefon, n-a mai fost la bibliotecă.

— Şi nu sînteţi îngrijorat ?

— Nu am de ce. De cînd o cunosc, s-a întîmplat des să nu ne vedem o bună bucată de vreme. Nu ne leagă o prietenie atît de strînsă.

— Ah, nu ştiam !

— Eu sînt foarte ocupat de teza de licenţă pe care o pregătesc. N-am vreme să-mi caut cunoştinţele.

— E lucrul cel mai bun pe care îl puteţi face. Cam asta aveam de vorbit cu dumneavoastră. Vă dau maşina cu care am venit, ca să vă scoată mai repede în Strada Toamnei.

Emil se simţea asudat din cap pînă în picioare. Pernele maşinii erau reci şi el tremura, fierbinte şi nesigur parcă pe trupul lui. Procedase bine ? Lepădîndu-se de prietenia Ginei, o apărase sau se purtase ca o lichea ?

Acasă, părinţii se speriară de chipul lui.

— Ce ţi s-a întîmplat ?

Emil le povesti tot dintr-o suflare.

— Am procedat bine ? M-am lepădat de Gina, asta trebuia să fac ?

— Dar ce voiai ? Să-i spui tartorului ăluia unde e, asta ţi se pare că ar fi fost potrivit ?

— Nu, în adevăr, nu.

— Atunci liniştește-te. Şi pe Zoe o consideră orfană ?

— Ştiu eu ? Poate că a spus asta tocmai pentru că bănuia că Gina e la părinţii Zoiei.

— Le-o fi scăpînd şi lor cîte ceva. Să sperăm că tocmai asta nu bănuie. Şi de Mihai ? Ce voia cu Mihai ?

— Îl socotesc o hahaleră sau așa ceva.

— O nimeresc și ei uneori. Și, de fapt, ce-a aflat de la tine ?

— Nimic. Mă întreb ce au vrut. Poate numai să mă sperie.

După întîmplarea asta, Emil nu se mai gîndi să se ducă la Brașov. Era evident că și el era urmărit și că, dacă individul de la Siguranță nu știa în adevăr unde e Gina, el le-ar fi arătat drumul direct. Stăteau toți cu inima strînsă de teamă să nu se întîmple ceva în casa din Șcheii Brașovului, dar iarna trecu, veni și primăvara și familia Mocanu nu fu tulburată de nici o vizită supărătoare.

Altă suferință a lui Emil era descoperirea adevăratului caracter al lui Mihai. La început fusese fermecat de el și plin de încîntare că îl alesese pe el drept prieten din mulțimea de tineri din facultate. Abia cînd Mihai venise cu „dovezile" lui, cu bietele lui dovezi alcătuite din miniaturile străbunicii, că e rudă cu ei și că e un „Movilă", nume care îl umplea de îngîmfare și ifose, Emil înțelesese că el nu fusese pentru Ispir decît un drum către „familie". Și totuși, mai ținuse la el și după asta, îl mai admirase încă pentru inteligența și originalitatea lui și după asta, dar cînd Gina îi povestise că Mihai îi făcuse curte, dezamăgirea lui fusese cumplită. Niciodată nu avusese atîta admirație și atîta afecțiune pentru un prieten. Ce fel de prieten îi fusese Mihai ? O imensă păcăleală, care îl făcea să se disprețuiască pe sine. Mihai nu văzuse în el nimic interesant, nimic deosebit.

Se întreba atunci de ce merita dragostea Ginei ? Poate că fata asta altfel decît toate celelalte se înșela iubindu-l. Îi găsea calități pe care nu le avea. Într-o zi, gîndurile îi merseseră atît de departe, încît se întrebase dacă nu cumva și Gina îl alesese pentru că văzuse în el o posibilitate de refugiu în cazul în care ar fi fost urmărită. Se îngrozi singur de monstruozitatea bănuielii lui. Dacă se îndoia de Gina, pe care o cunoscuse bine, nu-i mai rămînea decît să se îndoiască și de părinții lui, de lumea întreagă, de tot ce stimase pînă atunci. Nu ! De el însuși trebuia să se teamă, de gîndurile lui care își luau cîmpii, de echilibrul pe care și-l pierduse. Pentru că fusese un om echilibrat, de asta era sigur. Dar, în haosul pe care îl creau colegii lui la facultate, după

şocul pe care îl avusese descoperind adevărata fire şi interesele lui Mihai, după convorbirea aceea sau ancheta aceea, nu ştia cum să-i spună, de la Siguranţă, căptuşit zi şi noapte de grija ei acolo, la Braşov, unde se putea oricînd întîmpla ceva, nu se mai regăsea pe sine. Pe stradă i se părea foarte des că e urmărit şi noaptea se deştepta din somn şi ciulea urechea, să audă dacă nu suna soneria, dacă nu vin iar cei care mai fuseseră o dată, să caute, să răscolească, să întrebe.

Şi totuşi, lucrarea de licenţă trebuia pregătită, minţile se cuvenea să-i fie adunate. „Frumosul, factor de eliberare morală", asta era tema tezei lui şi i se părea că e şi atemporal, şi grotesc cu asemenea temă. Exact despre asta era vorba în momentul de faţă, în care clocoteau atîtea probleme grave! Venise primăvara, ştirile din Occident erau din ce în ce mai alarmante, hitleriştii călcau în picioare ţări paşnice, Parisul cel dorit de inima lui şi atît de des invocat de Zoe ca o minune a lumii fusese bombardat. La ce îi mai foloseau teii înfloriţi de la Şosea, bujorii din Cişmigiu, cerul foarte albastru al acelui iunie? Cum putea să-şi susţină bine teza pe care şi-o scrisese tîrîş-grăpiş?

Şi-o susţinu, tocmai cînd aflase de încheierea armistiţiului franco-german la Compiègne. O susţinu corect, cu destulă limpezime, departe de strălucirea la care tînjise cîndva. Acasă îl aşteptau cu flori şi cu o sticlă de şampanie, dar veselia tuturor era silită, prefăcută, iar Zoe avea lacrămi în ochi. Îi pregătise un mic dar, un ac de cravată pe care îl cumpărase din timp, iar Laurenţia şi Adrian îşi dădură seama că ei nu se gîndiseră la nici un cadou. Fără să i-o dovedească, fără să pomenească vreodată de asta, îl aşteptau zilnic cu inima făcută ghem. Dacă Siguranţa îl „poftise" o dată la o anchetă din care nimeni nu înţelesese nimic, se putea să-l cheme şi altă dată şi să fie mai puţin politicoasă. Şi totuşi, nu puteau nici în gîndul lor să-i impute Ginei situaţia asta care pornea de la ea. Cînd există în ţară oameni care îşi pun viaţa în primejdie ca să ţină piept fascismului, ca să aducă, poate, o formulă de viaţă mai bună, ai dreptul să te ascunzi ca un şoarece sub podea, să-ţi astupi ochii şi urechile, să vrei ca numai tu să fii la adăpost, străin de toate, de parcă ai trăi în altă planetă? Dar ar fi fost mult mai bucuroşi ca cei în primejdie să fie ei doi, părinţii, şi nu fiul lor.

Tot atunci, la sfîrşitul lui iunie, veni scrisoarea Paulei, care îi chema pe toţi la Braşov. Li se ridică o piatră de pe inimă. Emil înţelegea şi el că, dacă Gina plecase, asta însemna că găsise o ascunzătoare mai bună sau poate primise în vreun fel o veste de la ai ei că-şi poate relua activitatea. Trebuie să-i fi lăsat Paulei o vorbă, să-i fi dat chiar o întîlnire pe undeva în ţară. Trecuseră luni întregi de cînd nu se mai văzuseră. În toamnă el ar fi trebuit să intre în armată. Fusese amînat tot timpul studiilor, ar mai fi putut cere o amînare pentru continuarea lor, pentru lucrarea de doctorat. Visul de a şi-l lua la Paris se spulberase. Şi el, şi părinţii lui înclinau spre formula asta, armata era acum mai mult decît oricînd o maşină în care omul devenise o piesă într-un angrenaj în care nu se putea clinti, o piesă care gîndea şi suferea că se află acolo unde se afla.

Îi părea ciudat lui Emil că a venit iar în casa aceea bătrînească, la care se gîndise toată iarna şi primăvara imaginîndu-şi-o pe Gina în fiecare ungher al ei, şi că tocmai Gina lipsea acum de acolo. Paula îi arătă o jachetă : „Gina mi-a făcut-o", o saltea chiar : „Îţi vine să crezi că s-a apucat de asemenea treabă ? Şi uite ce bine a izbutit-o, ca un saltelar de meserie. Nu putea, sărăcuţa de ea, să stea degeaba, şi de tîmplărie s-ar fi apucat dacă n-ar fi fost lucru zgomotos, care ar fi atras atenţia vecinilor." Erau urme lăsate de Gina, dar cum s-o recunoşti în ele ?

În adevăr, îi lăsase vorbă că pe la 30—31 august îl va aştepta la Buzău ca să-l vadă măcar un ceas. Pînă atunci era mai bine de o lună şi Emil încerca să umple timpul cu ceva, să-l scurteze în vreun fel. Şi scurtarea veni de la sine, adică timpul păru deodată atît de plin de nemulţumire şi de nelinişte, încît nici Emil, nici vreunul din familia lui nu mai avu tihna să se gîndească la altceva. Chiar la începutul lui iulie în ţară se formă un nou guvern, al cărui conducător era Gigurtu, om binecunoscut în lumea marilor afaceri, mai puţin în politică, şi în componenţa căruia intră Horia Sima, şeful Gărzii de Fier. Trebuiau înţelese toate semnificaţiile acestor fenomene, şi presupunerile erau felurite, nici una liniştitoare. Nemţii ne impuseseră acest guvern, ca să aibă mai mult decît cuiul lui Pepelea în ţară ? Se ştia bine că regele Carol al doilea nu avea nici o simpatie pentru Garda de Fier. De altfel, şi ei, legionarii, erau crînceni duşmani ai regelui,

vizau detronarea lui. Prezența lui Horia Sima în guvern era pentru unii de neînțeles, pentru alții o amenințare a foarte apropiatei schimbări în toată politica țării, iar pentru legionari sau „simpatizanții" lor, cum se intitula cu prudență o întreagă categorie de oportuniști, o făgăduială de apropiată și totală biruință a Gărzii.

Cei din familiile Stoica și Mocanu erau îngroziți. Dacă ar fi fost întrebați de partea cui sînt și cum ar voi ei să se organizeze lucrurile în țară, n-ar fi putut-o spune. În situația în care se afla România, nu puteau fi de partea nimănui. În țară ar fi vrut liniște, atmosferă limpede, echilibru. Cine să le realizeze? Nu știau. Știau doar că influența Germaniei hitleriste — mai mult decît influența: autoritatea ei — ne apăsa. Fascismul călca în picioare Europa, și călca și România.

În zilele acelea sosi în casa din Șchei Mihai Movilă. De la întîlnirea lui cu Filip Klein în familia Stoica, întîlnire în care se purtase grosolan și-și dăduse aere de „bun român", căruia o asemenea cunoștință nu-i face cinste, nu-l mai văzuse nimeni și nici nu-l mai dorise nimeni. Dar el veni într-o dimineață de august, elegant, parfumat, încărcat de flori și vesel de parcă își îndeplinea în sfîrșit o mare dorință pe care fusese împiedicat s-o ducă la capăt. Poarta i-o deschise Simion Mocanu, care nu știa nimic din cele petrecute la București. Fu amabil cu el, așa cum era întotdeauna, iar Paula îl primi călduros pe „bietul copil", pe care nu-l mai văzuse de mult.

În sufragerie, Zoe și familia Stoica beau cafeaua neagră cu care se obișnuiseră în vacanțe, în cursul dimineții. Laurența și Adrian se întunecară la față cînd îl văzură. Emil se intimidă puțin, Mihai era încă și acum o făptură pe care o admirase și admirația aceea lăsase urme. Zoe, după ce îi întinse o mînă rece pe care Mihai o sărută repetat și călduros, se ridică și plecă murmurînd ceva neînțeles, un fel de scuză sau de explicație. Paula nu pricepea nimic din purtarea celorlalți și rămăsese în pragul ușii, cu florile în brațe.

— Emil, dragul meu, sînt un prieten ingrat, am aflat cînd ți-ai luat licența, am aflat și cît de strălucit ți-ai luat-o, și n-am venit să te felicit. Tocmai atunci îmi dădeam și eu ultimele examene și încercam să le trec cu bine. Un student întîrziat ca mine, un păcătos care și-a pierdut primii ani ai

tinereții și din pricina împrejurărilor, dar și din pricina firii lui nestatornice și nesigure, trebuie, e dator, atunci cînd se pune în sfîrșit pe învățătură, s-o facă temeinic, cu seriozitate. Nu știu cînd au trecut săptămînile de cînd nu v-am văzut. Nici nu-mi vine să cred că sînt săptămîni. Spuneți-mi, vă rog, e chiar atît de mult de cînd nu v-am vizitat, sau mi se pare mie, pentru că mi-a fost atît de dor și pentru că sînt acum atît de bucuros ?

— Nu știu, am fost preocupat de teza mea, n-am măsurat vremea, răspunse Emil, cu un glas lipsit de culoare.

— Oh, dragul meu Emil ! Ești supărat, văd bine. Și tot atît de bine știu că eu sînt vinovat. Doamnă Stoica, — oh ! ce bucuros aș fi să-mi îngădui să-ți spun verișoară Laurenția ! Dar eu nu mi-am îngăduit-o niciodată și dumneata nu m-ai îndemnat s-o fac ! —, doamnă Stoica. François Villon e iertat de istorie că a fost un golan, un derbedeu, un ucigaș chiar, fiindcă a fost un mare poet. Lui Baudelaire nimeni nu s-ar fi gîndit să-i impute viața de desfrîu pe care a dus-o, din pricină că a lăsat marea operă pe care a lăsat-o. Pe mine lumea n-are pricini să mă ierte că am trăit destrămat și deșănțat poate uneori, eu n-am făurit o operă, eu n-am un talent oarecare sau unul anume. Dar poate că din clocotul din mine va ieși odată ceva. Acel ceva va fi poezie, nu mă îndoiesc. Și atunci voi fi iertat, întîi de domniile voastre, la a căror iertare țin mai mult decît la orice pe lume. Vă dați seama oare cît vă iubesc și cît vă respect ?

— Nu, nu ne dăm seama, răspunse rece Laurenția. Fața ei se îngustase ca o lamă de cuțit, ochii ei priveau fățiș, dur.

Pe Emil îl duru inima pentru jignirea pe care o va fi simțit în clipa aceea Mihai, dar încercă să-și aducă aminte că tînărul ăsta atît de expansiv și drăgăstos în clipa de față încercase să i-o fure pe Gina, îl rănise cu vorbe în doi peri chiar în casa lor pe violoncelistul Klein.

— Asta trebuie să fie tot din vina mea, rosti grav Mihai. Acum părea cumplit de trist, de copleșit de amărăciune. Ce vreți ? Nu știu să mă port, n-am învățat la timp. Lecturile mele au fost învălmășite, cultura, pe care mi-am făcut-o singur, dezorganizată. Vorbeam adineauri de François Villon, cînd îl citeam voiam să fiu ca el, lipsit nu numai de prejudecăți, ci și de principii. Cînd am întîlnit în istoria Renașterii chipul lui Savonarola, am trecut prin altă criză,

m-am dorit un Savonarola. Asta i se întîmplă poate fiecărui adolescent, fiecărui tînăr, să se vrea asemeni unei mari personalităţi din trecut, să creadă că îi seamănă. Poate că, dacă ai un tată ca Adrian Stoica, nu te laşi să luneci aşa în tentaţii intelectuale sau, cum să le spun, patimi de moment, dorinţi ardente de a fi cineva. Dar eu nu sînt Emil, nu l-am avut pe Adrian Stoica de tată, nici pe vara Laurenţia de mamă. Ar fi inutil şi plicticos să repet povestea vieţii mele de la începuturile ei, o ştiţi.

— O ştim, o ştim, rosti Adrian.

Şi lui Emil i se făcu din nou milă de Mihai. Poate că atunci cînd îi făcuse curte Ginei se îndrăgostise cu adevărat de ea şi nu se putuse stăpîni să i-o spună. Ar fi de mirare să se mai îndrăgostească şi alţii de Gina ? Iar grosolănia faţă de Klein o datora influenţei prietenilor lui legionari. Prietenilor sau camarazilor lui, cine o putea şti ? Individul de la Siguranţă îl sfătuise să se ferească de Mihai Ispir-Movilă, dar acel individ spusese multe, şi din toate Emil nu înţelesese care ar fi adevăratul obiectiv al acelei anchete.

Mihai rămînea pe scaun, bea încet cafeaua pe care i-o adusese Paula, fuma, părea foarte abătut, dar nu se ridica să plece.

— Mă uit în jurul meu, spuse el încet. Mă uit la bufetul ăsta vechi de stejar sculptat, trebuie să fie adus aici de la Iaşi. Paula Mocanu, născută Saint-Laurent, îl ştie de cînd era copil. S-a născut cu ochii pe el. Şi oglinda cu ramă aurită de colo tot de la Iaşi trebuie să fie adusă. Laviţa asta de lemn lustruit aşezată sub geam, de-a lungul peretelui, trebuie să se afle aici de cînd trăiau părinţii lui Simion Mocanu. Înseamnă ceva să fii înconjurat de lucruri între care ai copilărit. Eu, cînd mă duc la Botoşani, în casa tatălui meu, pe care nu l-am cunoscut, văd lucruri frumoase, de preţ, care îmi sînt străine. S-ar părea că, datorită spiritului dumneavoastră de justiţie, sînt acum ale mele. Încerc să mă bucur de ele şi nu pot. Mi se pare că le-am furat. E ciudat sentimentul ăsta, nu-i aşa ? Nu le-am furat nimănui. Care e părerea dumneavoastră ? Erau doar ale lui Leonida Movilă. Spuneţi-mi, am dreptate ?

— Nu te mai nelinişti, nimeni nu ţi le impută. Noi toţi ţi-am spus că nu le dorim, rosti surd Laurenţia.

— Şi atunci de ce îmi pot aduce eu aminte, ca să existe continuitate între copilul care am fost cîndva şi cel care încerc să fiu azi ? De covata în care frămînta mama, nu mama mea adevărată, ci aceea pe care mi-o credeam atunci mamă, în care frămînta pîinea ? De blidarul cu oale ciobite, şi căni crăpate ? De cocina porcului în care Tinca Ispir hrănea un godac ? De internatul în care am mîncat atîta fasole sleită, încît nu mai pot să văd fasolea în ochi şi în care foarte des băieţii se îmbolnăveau de rîie ?

— Ascultă-mă, Mihai, rosti fără asprime, dar şi fără căldură Adrian, atîta vreme cît ai să-ţi repeţi dumitale sau altora aceeaşi poveste pe tonul ăsta de dramă, n-ai să izbuteşti să dobîndeşti un oarecare echilibru, să-ţi limpezeşti şi să-ţi fortifici personalitatea. S-ar fi putut să rămîi pe viaţă feciorul Tinchii Ispir, cu sau fără liceu. Întîmplarea a vrut altfel, ai ieşit la liman, ai oarecare stare, ai un cap care mie mi-ar părea bun pentru învăţătură, ce mai vrei ?

— Afecţiunea voastră ! spuse Mihai cu un glas rugător şi cu o privire plină de nevinovăţie.

— Mi se pare că ai avut-o. Dacă anumite opinii sau cuvinte ale dumitale au mai şubrezit-o, să ştii că nu e vina noastră.

— Dar am spus de la început că mă simt vinovat ! gemu Mihai.

Simion Mocanu nu înţelegea mare lucru din toată conversaţia asta şi din atitudinea cumnaţilor lui.

— Rămîi la noi la masă, spuse el, ca o gazdă bună ce era, plin de nevoia să vadă toată lumea împăcată.

Paula se uită către Laurenţia. Aceasta ridică din umeri, de parcă ar fi vrut să spună : „Acum, ce să-i mai faci ? Dacă l-a poftit, l-a poftit !"

Paula se strecură în odaia în care se refugiase Zoe.

— Taică-tău l-a invitat la masă şi văd că tu n-ai vrut să schimbi o vorbă cu el.

— L-a invitat la masă ? Of, Doamne ! Nu şi-a dat seama cînd m-a văzut plecînd...

— Nici eu nu înţeleg nimic. Toţi îi vorbesc cu o asprime ! Ce-a făcut ? Pe cine a supărat ?

— Pe noi toţi. Are un caracter îngrozitor, mamă. E un huligan.

Paula rămase nedumerită. Nu știa foarte bine ce înseamnă „un huligan", dar simțea că e ceva foarte rău, ceva care în adevăr nu se potrivea cu ei. Toată iarna și primăvara o ascunsese în casa lor pe Gina, la rugămintea Laurenției. Sigur că Gina nu era o huligană dacă familia ei o ocrotea, trebuie, dimpotrivă, să fi fost tocmai opusul ăstora, care răscoleau țara cu naționalismul lor urlat și în numele căruia făcuseră crime. Era o fată, o biată fată, care nu părea nici o voinică, nici o sălbatică, o fată delicată, dar probabil cu un cuget limpede și puternic... Și acum venise celălalt, de care toți se înduioșaseră cîndva și de care în clipa asta se scuturau cu silă. Nu venise să fie ascuns, venise elegant și țanțoș și, sub umilința cu care vorbea acum în sufragerie, copleșit de asprimea tuturor, simțeai că se ascunde o încăpățînare sau o încrîncenare cu care ea, de pildă, n-ar fi putut lupta.

— Ce să fac, Zoe ? Dacă taică-tău l-a poftit, eu n-am cum... N-o să-l mai invităm să vină altă dată.

— Asta nu înseamnă nimic pentru el. Nu vezi că vine cînd vrea și stă tot cît vrea el ?

— Mă întreb ce dorește atîta de la familia noastră.

— Și eu mă întreb. I s-a dat tot ce-a cerut. Acum ne spionează, poate.

— Crezi ? Să mulțumim Domnului că n-a nimerit aici cînd o aveam pe Gina.

— Pesemne că avea treburi mai însemnate la București. Eu nu vin la masă.

— Vai de mine ! Și cum să-i explic ? Ce să spun ?

— Nu ești datoare să-i spui nimic. Mă doare capul, stau în odaia mea.

— Dar știi cît te iubește și cît va fi de jignit dacă tocmai tu nu vii.

— Se prăpădește după mine, știu. Face un teatru grozav cu afecțiunea lui pentru mine.

Paula era tot nehotărîtă.

— Dar vezi, Zoe, dacă e primejdios, să nu-l înfurii cu absența asta, cu dovada asta de dispreț.

— Și dacă are să se înfurie, ce ne va face ?

— Știu eu ? Un om rău poate face orice.

Zoe rămase o clipă pe gînduri. Mihai îi putea face rău Ginei, îi putea face rău lui Filip Klein. Poate că nu era chiar atît de infam, poate că răutatea lui se mărginea la aere și

cuvinte, dar Paula avea dreptate, era mai bine să nu-l întărîte. Nu știa de ce era în stare și de ce nu. Se ridică și intră și ea în sufragerie.

Mihai vorbea tot singur, în vreme ce ceilalți abia îi răspundeau. Era cuprins de un fel de febră, avea aerul că vrea să-i cucerească neapărat, ca un orator care ține un discurs înainte de alegeri și trebuie să-și convingă auditoriul, să-și facă partizani.

— Am venit de nenumărate ori aici, în casa asta primitoare din Brașov, de nenumărate ori în casa de la București. Nimeni dintre voi toți n-a călcat pe la Botoșani. Înțeleg, cele două surori născute Saint-Laurent n-au copilărit acolo. Dar e casa bunicilor, străbunicilor lor. Mama, Linica Mardare, mi-a spus că, afară de cîteva portrete de familie pe care le-a urcat în pod, n-a schimbat așezarea nici unui lucru. Dacă Agata Saint-Laurent, mama domniilor voastre, Agata Movilă vreau să spun, ar putea veni de acolo de unde e în această casă, ar cunoaște fiecare ungher, fiecare obiect. Cum de nu vă interesează ceea ce a fost odată cuibul Movileștilor ? Veniți, luați tot ce vă place, tot ce v-ar aduce aminte de mătușa mea Agata, mama voastră, alegeți-vă, luați ! Mi-ați dăruit mie tot. Vă sînt recunoscător pentru atîta generozitate. Lăsați-mă și pe mine să fiu generos, nu mă striviți cu indiferența și dezinteresul vostru.

— Băiete, n-am nevoie de nimic, rosti răspicat Laurența. Nu ți-ai dat încă seama că între noi și casa din Botoșani n-a fost niciodată nici o legătură ?

— Bine, înțeleg. Înțeleg greu, dar mă trudesc să vă pricep. Dar în Botoșani mai există și un cimitir, acolo sînt îngropați toți, bunicii, unchii, părinții voștri. Toți ai noștri.

— Afară de tatăl dumitale, spuse scurt tot Laurența. Numai ea își dădea osteneala să-i mai răspundă lui Mihai, și răspunsurile ei erau seci.

Ca și cum n-ar fi înțeles sau n-ar fi prins cuvintele care i se spuneau, Mihai continuă :

— Am să mă duc acum la Botoșani. Am să îngrijesc mormintele de acolo, care sînt cam părăsite. Am să fac ordine la cimitir, și am să fac ordine și în casă. Vreau să vă pot primi pe toți ca pe niște stăpîni, nu ca pe niște invitați. Dacă nu vreți s-o vedeți pe mama, care pune o pată pe strălucirea familiei, pe această biată Linica Mardare, căreia i s-a

făcut nedreptatea de a nu deveni o Movilă, are să intre în gaură de şarpe, are să trăiască în pivniţă numai ca să nu vă stingherească, cît timp veţi vrea să staţi la Botoşani. Era să spun „la mine, la Botoşani", dar n-ar fi fost drept.

De data asta nici Laurenţia nu-i mai răspunse. Mihai bătea cîmpii, şi ea îl socotea nu numai zevzec, dar şi animat de cine ştie ce interes neghicit de ei.

Ce vrea oare iar de la noi toţi ? se întreba Emil. E vădit că vrea ceva. Prea e stăruitor, prea e pisălog ca să nu-i fi trecut iar prin cap cine ştie ce. Dar nimeni nu mai are ce-i da, şi se osteneşte în zadar.

Mihai vorbea mereu şi se întreba şi el pe sine ce vrea. Nu se mai putea opri, i se părea că dacă toţi oamenii ăştia pe capul cărora picase şi care, evident, nu-l doriseră n-au să se întoarcă iar cu simpatie, ba chiar cu afecţiune spre el, înseamnă că tot ce considera personalitatea lui nu făcea doi bani. N-aveau aceleaşi opinii, nu doreau aceleaşi lucruri de la viaţă, ei erau cu picioarele bine înfipte în pămînt, nu se îndoiau de ei înşişi, el era exact contrariul lor. Pe el îl băteau toate vînturile, avea nevoie de încrederea, de stima lor ca să se stimeze el însuşi. Cît stăteau de ţepeni, cît erau de demni fără ostentaţie, cît erau de convinşi că ştiu bine ceea ce ştiu şi că dreptatea e de partea lor ! Pînă şi mormolocul de Emil avea aerul că nu se îndoieşte nici de drumul pe care merge, nici de ceea ce i s-ar putea întîmpla într-o zi dacă el, Mihai, i-ar pune gînd rău.

Drumul lui Emil ! Îţi vine să rîzi ! Merge Emil pe un drum ? Habar n-are de nimic, păşeşte înainte cu ochelari de cal pe calea pe care păşeşte taică-său. Nu vede nici în stînga, nici în dreapta. Învaţă carte ! Şi totuşi, cînd se uită acum la chipul lui cu trăsături regulate şi cuminţi, la ochii lui mari, blînzi şi înţelepţi, la părul lui castaniu cu reflexe arămii, simte că îl iubeşte pe nimicul ăsta, că are o slăbiciune pentru el, şi mai ales că arde în focul Gheenei să fie iar iubit şi admirat de el.

Iar Zoe ? N-a scos o vorbă de cînd s-a aşezat la masă. Totdeauna a rîvnit la atenţia ei, la preţuirea ei. Cîndva era caldă cu el, îl privea cu gingăşie. E mai în vîrstă decît el cu cincisprezece ani, dar ar putea s-o cucerească aşa cum cucereşte un bărbat frumos ca el o femeie. Sau să facă iar apel la mila ei, la înduioşarea ei ? Nu se mai poate umili.

Atunci cum s-o întoarcă la sentimentele ei dintru început? Dacă nu spunea cuvintele acelea mușcătoare despre violoncelistul pe care ea îl cocolea în ziua aceea, dacă nu-i scăpa dispreţul pe care îl are pentru evrei. dacă nu făcea acea gafă, mai întîi Zoe, apoi toată familia nu s-ar fi schimbat așa față de el.

— Ce părerea ai dumneata despre intrarea lui Horia Sima în guvern? întreabă pe neașteptate Adrian Stoica.

Mihai se fîstîcește o singură clipă, dar își revine pe loc.

— Oh, eu cred că ăsta e un lucru foarte bun. El, de acolo de unde e acum, va pune ordine în Garda de Fier, în care e destul haos, pentru că a fost ținută deoparte și pentru că au intrat în ea fel de fel de lichele, de care un partid politic serios n-are nevoie.

— Garda e un partid politic serios? Nu știam!

— Poate fi și va fi. Cu regele pe care îl avem, cu guvernele haotice care se schimbă, e nevoie de un partid serios.

— Și ăsta e, după dumneata, partidul serios? insistă Adrian.

— Ăsta trebuie să fie, odată reorganizat și purificat.

Despre purificarea Gărzii de Fier îi vorbise cu cîteva zile înainte lui Mihai o căpetenie legionară nu chiar de prima mărime, un om cultivat, care credea aprins în datoriile și viitorul legiunii. Despre crimele și dezordinile săvîrșite din cînd în cînd, acest om avea oroare. El vedea altfel linia politică a Gărzi de Fier și metodele ei de a proceda în viitor. Nici cuvîntul „arian" nu-l rostea cu îngîmfarea obișnuită de ceilalți camarazi.

Cînd îi vorbise lui Andrei Coman despre acest om care pe el îl impresionase, Andrei îi rîsese în nas. „Ăla habar n-are nici de țelurile noastre, nici de metoda eficace. E un aiurit care a picat între noi te miri de unde. E un delicat! Numai de delicați n-are nevoie Garda! Păi, dacă va sosi un moment de purificare a rîndurilor, tocmai lunaticii ăștia au să fie dați deoparte".

Lui Mihai însă îi rămăsese în minte chipul aproape romantic al acelui mic șef și acum ar fi vrut să-i poată descrie lui Adrian așa pe toți legionarii. Dar nu mai avu vreme. Toți se ridicară de la masă.

— Să ne bem cafeau pe cerdac, spuse Paula.

Zoe voi să intre în odaia ei, în vreme ce toți ceilalți ieșeau din sufragerie.

— Doamnă Dima ! strigă cu disperare Mihai. Doamnă Dima, vreau să vorbesc cu dumneata.

— Cu mine ? întrebă mirată Zoe.

— Da, cu dumneata. După cafea.

Mihai nu știa ce vrea să-i spună, știa numai că nu vrea s-o piardă, că are nevoie de ea, de ea înainte de toți ceilalți. Nu se mai gîndea că ea e cea care într-o zi îl poate lua la Paris, îl poată ajuta să devină „cineva", în clipa asta era pentru el lucrul cel mai prețios din lume, cel mai deosebit, mai neomenesc de suav. I se părea că toate eforturile pe care le făcuse ani de zile să se ridice din praful ulițelor Cosîneștilor, să se cultive, așa, dezordonat, cum se cultivase, s-o cîștige pe Linica Mardare, să cucerească și descendenții familiei Movilă, să fie „un prinț", cum își spunea cu satisfacție, să se simtă între legionari și unul dintre ai lor, dar și mult superior tuturor prin inteligență, prin frumusețe, prin distincție chiar, nu duceau nicăieri dacă n-o cîștiga pe femeia asta deosebită de toate. Ce însemnătate avea diferența de vîrstă dintre ei ? În clipa asta voia ca Zoe să-l iubească, să-l iubească așa cum îl iubise pe Liviu, să-l socotească și ea mai presus de orice, așa cum o socotea el pe ea. Zoe era o culme, era o mare pianistă, era cunoscută în toată Europa, o dorea ca pe o podoabă pe care nimeni altul n-o avea, ca pe un tezaur de care nimeni nu trebuia să se mai atingă de azi încolo. Ce cucerise taică-său, Leonida Movilă, în țară ? O biată cuconiță fără nici o personalitate, o mic-burgheză abia frumușică, pe Linica Mardare ! El țintea mult mai sus, el o voia pe Zoe Dima. Gîndurile i se învălmășeau, se simțea cuprins de un fel de sminteală, de disperare că nu va izbuti nimic și de speranță că nu era cu putință ca toate calitățile lui să nu atingă acest țel. O iubea pe Zoe ? Asta nu se mai întreba. O voia, asta știa sigur.

Nu mai auzi nimic din tot ce se vorbea pe cerdac. Nimeni nu mai exista acolo decît această stea care strălucea palid, deosebită de toți ceilalți. I se părea că se află pe marginea unui lac, în mijlocul căruia pîlpîie un nufăr, un singur nufăr imaculat, o floare de sidef rătăcită pe ape.

Scaunele scîrțîiră iar ca adineauri, cînd lumea se ridicase de la masă. Era ora la care toți obișnuiau să se odihnească

puțin. Zoe se ridică și ea, șovăi dacă trebuie să se ducă în odaia ei prefăcîndu-se a uita rugămintea de adineauri a lui Mihai, apoi rămase locului, țintuită de buna ei creștere de o viață.

— Ce voiai să-mi spui, Mihai ?

— Cîteva cuvinte foarte însemnate pentru mine. N-ați vrea să mergem în grădină ?

— Fie și în grădină, spuse Zoe, și inima i se strînse, nu știa nici ea de ce. În privirea lui Mihai era parcă o expresie ciudată, rătăcită și puțin sălbatică.

În spațiul destul de îngust dintre o latură a casei și un zid înalt, împrejmuitor, se afla livada pe care o îngrijiseră părinții lui Simion, puieții plantați de el și un petic de grădină pe care îl sădise Paula cu trandafiri, cu petunii, cu călțunași și crăițe, ca să-i aducă aminte de grădina pe care o avuseseră la Iași. Era și o bancă acolo, sub un nuc mare. Zoe se așeză pe bancă.

— Stai, poftim ! îi făcu ea loc alături de ea.

Dar Mihai se așeză în iarbă la picioarele ei, așa cum ședea și în salonul din București. Pe Zoe o stingherise totdeauna felul acesta al lui Mihai de a-i sta la picioare. Îl găsea teatral și exagerat.

— Ceea ce vreau eu să-ți spun știi, poate, de mult.

— Nu, nici nu bănuiesc.

— Ești singura bucurie a vieții mele.

— Eu ? Am impresia că nici dumneata nu știi ce spui, Mihai. Exagerezi ceea ce simți pentru noi.

— Ești singura bucurie și marea suferință a vieții mele.

— Nu văd ce bucurie ți-am făcut vreodată și nici nu știu să-ți fi adus vreo suferință. Cred că în felul ăsta nu putem vorbi, că ai febră, că ești bolnav și mă confunzi cu altcineva. Du-te acasă, îngrijește-te și, dacă ai în adevăr ceva serios să-mi spui, vino altă dată.

— Nu sînt bolnav. Sînt perfect lucid. Stai, nu pleca, nu se poate să nu mă asculți.

Zoe se ridicase, dar Mihai o apucă de braț cu o strîngere mai puternică decît ar fi vrut. Zoe gemu ușor de durere și-și înghiți geamătul.

— Nu ți-ai dat niciodată seama cît te iubesc de mult ? E peste putință. O știi, dar nu-ți pasă, sau crezi că trebuie să te prefaci că n-ai văzut-o, că n-ai simțit-o ?

— Lasă-mi brațul ! Mă iubești ! Ne iubești pe toți atît cît poți dumneata iubi.

— Nu. Pe dumneata te iubesc mai presus de orice.

— Îți mulțumesc, probabil că ești îndrăgostit de muzică și îți place cum cînt eu. Confunzi pianista cu omul și aprecierea cu afecțiunea.

— Zoe ! Nu e vorba de o afecțiune oarecare. E o dragoste mare, aprinsă, un foc care mă mistuie, care are să mă nimicească.

— Mihai, ești un copil pe lîngă mine. Vino-ți în fire.

— Mă așteptam la asta. Un copil ! Sînt un om în toată firea și dumneata o eternă adolescentă. Nu te cunoști, Zoe, nu te-ai uitat în oglindă, nu te-ai comparat cu altele sau alții de vîrsta dumitale. Orice îmbătrînește pe lume, Zoe Dima nu. Frăgezimea dumitale, inocența, grația dumitale, chiar dulcea bunăvoință cu care privești tot ce te înconjoară, toate sînt eterne. Eu sînt bătrîn pe lîngă dumneata. Eu sînt uzat, și înrăit, și schilodit sufletește de viață. Numai dumneata poți să-mi dai înapoi ceea ce mi-a furat destinul : o fericire adevărată. O fericire mare, luminoasă ca un răsărit de soare.

Fața lui Mihai era foarte palidă, ochii îi ardeau în adevăr de febră, părul buclat i se răvășise și-i cădea peste fruntea umedă, mîinile îi tremurau.

Zoe se gîndea cu groază la cuvintele care-i mai puteau ieși din gură omului ăstuia care părea cuprins de o criză de nervi. În același timp, nu se putu opri să nu-și dea seama cît de înfiorător de frumos era în clipa aceea și să nu regrete că o făptură atît de frumoasă avea mințile rătăcite. Nu știa nici ce trebuie să-i răspundă ca să-l potolească fără să-l tulbure mai tare.

— Știi bine că dragostea, cea de care mi se pare că vorbești dumneata, trebuie să pornească din amîndouă părțile deodată.

— Și n-ai să mă poți iubi ? N-ai să mă iubești niciodată ?

Mihai se simțea invadat de un fel de nebunie. Asta voia acum, numaidecît, dragostea Zoei. Ca să se mai socotească pe sine unic și puternic, avea nevoie de dragostea ei. Se ridică în picioare, o privi de sus.

— Să încetăm a vorbi copilării.

— Îl iubeşti pe violoncelist... pe... pe... am uitat cum îl cheamă ! Pe Klein ?

— Nu iubesc pe nimeni.

— Oh, ba da ! Pe el !

— Mihai, nu te amesteca în lucruri în care n-ai nici un drept să te amesteci. Ţi-am spus că nu iubesc pe nimeni, asta ar trebui să-ţi ajungă. Sînt o femeie aproape bătrînă...

— Nu ! Nu !

— Sînt o femeie aproape bătrînă, sînt obosită. Muzica îmi umple viaţa. Îmi ajunge. Scutură-te de asemenea gînduri absurde. Dacă vrei să rămîi între noi toţi un prieten, o rudă, încearcă să fii mai înţelept.

Cu mîna care tremura foarte tare, Mihai începu să-şi caute buzunarul de la spate. Dibui mult, pînă cînd în sfîrşit scoase din el un pistol. Zoe îl văzu strălucind în soare şi deodată nu-i mai fu frică. Fu invadată de curajul ei de zile mari.

— Oh, vrei să mă omori ? Poftim ! Ai să faci o ispravă grozavă.

— Nu pe dumneata, pe mine. Cu un singur cuvînt mă poţi opri de la moarte. Spune-l.

— Nu-l cunosc.

Mihai îşi îndreptă revolverul spre tîmplă. Se uită ţintă în ochii Zoei, pregetă o clipă, aşteptă, apoi trase. Glontele porni cu zgomot şi trecu pe lîngă tîmpla lui Mihai lăsînd o dîră adîncă, din care curgea un fir gros de sînge. Picioarele i se muiară, se aşeză frînt pe bancă, izbucni în plîns.

Zoe porni spre casă să ceară cuiva ajutor, să aducă un vas cu apă rece, un prosop. Toate astea îi erau limpezi în minte, era sigură că Mihai nu va mai trage a doua oară. Dar dinspre casă veneau în goană Simion şi Emil, speriaţi de zgomotul apropiat al detunăturii. Simion îl sprijini pe Mihai, Emil alergă înapoi să aducă apă şi o faşă poate, ceva cu care să poată lega rana.

Zoe intră în casă.

— Ce s-a întîmplat ? îi ieşiră în cale Paula şi Laurenţia.

Zoe le povesti în două cuvinte că Mihai era probabil bolnav, că încercase să se împuşte, că, în sfîrşit, rana era un fleac.

— Dar de ce? De ce? întreba Paula frîngîndu-şi mîinile.

— Mi-a spus nişte nerozii. Nici nu merită să le repet. E complet dezechilibrat băiatul ăsta.

— E isteric, cred eu, rosti Laurenţia. Cu cît va veni mai rar la noi, cu atît va fi mai bine.

Zoe simţi nevoia să-l cruţe pe Mihai şi să nu povestească întreaga scenă din grădină. Poate că era în adevăr bolnav, de ce să rămînă compromis şi cînd se va însănătoşi?

Simion se întoarse în casă.

— Ce-aţi făcut cu el?

— Îl conduce Emil la spital, să i se facă un bandaj cumsecade. N-are o rană adîncă, o zgîrietură numai. Ce-a fost cu el? De ce s-a împuşcat?

— Să mă ierte Dumnezeu, dar eu cred că a tras anume pe lîngă tîmplă, nu din întîmplare, fu părerea lui Adrian. A vrut s-o sperie pe Zoe şi pe noi toţi, ca să mai obţină el ştie ce.

Zoe se încăpăţînă să nu mai rostească nici un cuvînt. Luă pe tăcute cîteva picături de valeriană şi se culcă. Nu vedea decît nebunie în toată purtarea lui Mihai şi nu încerca să găsească nici o explicaţie. Nebunia nu se explică. Pe vremuri, cînd era copil, bunica ei Agata şi mătuşa Ana Maria pomeniseră în şoaptă de mama lor, care trăia încă la Botoşani şi pe care n-o vedea nimeni, ca despre o făptură rea, anormală, poate chiar zănatică. Aceea era bunica lui Mihai, mama lui Leonida. Ea i-o fi lăsat moştenire nepotului caracterul şi sminteala ei.

Peste cîteva zile Mihai, vindecat, părăsi hotelul Aro şi plecă la Botoşani fără să mai vină să-şi ia rămas bun de la familie. Emil, căruia îi era totuşi milă de el, trecu pe la hotel şi află că plecase. În aceeaşi zi, Zoe primi iar un buchet de flori şi o scrisoare de la Mihai, scrisoare în care îşi cerea iertare pentru „scena pe care o făcuse în grădină şi în care nici un cuvînt nu fusese alături de adevăr".

— Un actor ratat, spunea Laurenţia. Cînd vrei în adevăr să te sinucizi, n-o faci în public, cu dorinţa să te oprească cineva. Şi nici în casă străină, să aduci bucluc pe capul oamenilor. Nu vrea Zoe să spună cu ce a şantajat-o, îl cruţă pe

verişor, dar eu sînt sigură că i-a cerut cine ştie ce bazaconie. O felicit pe bleguţa mea de nepoată că a fost o dată tare şi nu s-a lăsat înşelată de mascalţonul ăsta.

Zoe tăcea. Îi era ruşine pentru Mihai şi i-ar fi fost ruşine şi pentru ea dacă ar fi povestit ceea ce se referea la ea însăşi. Orice ar fi putut presupune familia, şi mai ales Laurenţia, care avea mintea cea mai ascuţită, era departe de ceea ce se întîmplase. Emil cel puţin, care nu se putea opri să sufere pentru ridicolul care îi părea tragic al fostului său prieten, încerca să bănuiască despre ce fusese vorba. Ceruse Mihai bani ? Tocmai Zoei ? Nu îi părea cu putinţă, Mihai era un orgolios. Încercase să o atragă în partidul din care făcea parte, ca să binemerite acolo că adusese un nume, o personalitate ? Nici asta nu era verosimil, pentru aşa ceva nu faci o încercare de sinucidere. Disproporţia dintre o astfel de încercare şi felul cum se soldase presupusul refuz era prea mare. Dar voise Mihai în adevăr să se omoare sau „jucase teatru", cum spunea Laurenţia ? Orice i-ar fi trecut prin minte lui Emil, afară de adevărul celor întîmplate.

Dar foarte curînd nimeni nu se mai gîndi la Mihai. Se zvonea, se vorbea stăruitor de o intervenţie a Axei în problema Transilvaniei. Guvernul hortist juca mult mai tare, aşa cum îi cîntaseră puterile axei, chiar decît cel român, care ajunsese destul sub călcîiul lor. Luna august, cu tot aurul soarelui, cu tot belşugul livezilor şi grădinilor ei, cu tot cerul ei, din care picau stele ca nişte lacrămi de foc, nu mai era pentru nimeni lună de distracţie şi bucurie. Nimeni nu mai avea ochi pentru natură, nimeni nu se mai bucura de vacanţă, nimeni nu se mai gîndea la probleme personale, fie ele griji sau bucurii. Trecuseră numai douăzeci şi doi de ani de cînd se vărsase sînge din belşug pentru alipirea de România a Ardealului celui plin de români, rănile şi amintirile nu se ştersesseră încă, nu se stinsese în suflete nici marea bucurie a dreptei reîntregiri a ţării, şi acum era iar vorba de sfîşierea ei.

Simion Mocanu nu mai dormea nopţile, nu-şi găsea liniştea ziua, nu vedea zorile şi nu simţea dulcile amurguri peste oraşul în care pătrundea mireasma pădurilor. Îşi aducea aminte de zilele petrecute în tranşee de parcă ar fi fost ieri, de cumplitele ceasuri de atac, avea în auz bubuituri, explozii, urlete de durere. I se părea că zace încă pe brînci în

băltoace de noroi și de sînge, că se tîrăște gîfîind într-acolo, într-acolo unde era inamicul. Își trecea mîna peste obraz să șteargă de pe el sudoarea și tina de atunci. Își încleștа fălcile ca în acele zile, halucinat, îndărătnic, hotărît. Știuse atunci pentru ce îndurase toate astea, știuse foarte bine. Și ajunsese la mal întreg, nu numai cu mădularele nevătămate, dar cu sufletul care parcă nu-i mai încăpea în piept de bucurie. Acum i se părea că bucuria aceea durase nealterată în toți acești douăzeci și doi de ani. Și acum, deodată, monstruoasa amenințare, primejdia în care nu voia să creadă, dar credea. Orice începuse să devină cu putință. Unele posturi străine de radio pomeneau despre formarea în Franța a unor grupuri ilegale de rezistență care sabotau curajos plaga hitleristă întinsă peste mare parte din țară. Se spunea că în Polonia se creaseră lagăre, nu se cunoștea încă în amănunt ce se petrecea în ele, se presupunea că sînt cumplite.

Acum se aflau în august, spre sfîrșitul lui august. Nimeni nu-l simțise trecînd, toată lumea era încordată, în așteptare, cu sufletul răzvrătit, mîncat de nedumerire în măsura în care era ros de revoltă. Dacă avea să ni se poruncească, va trebui să ne supunem. Se vorbea în șoaptă despre ruperea unei bucăți din Transilvania — cîtă ? care ? — pentru a fi dată Ungariei. O bucată sau ea întreagă ? Nu se știa nimic clar.

În ziua de 29 august se află că Germania hitleristă făcuse României comunicări cu caracter ultimativ. Pe străzile Brașovului, ca pe toate cele ale celorlalte orașe din Transilvania oamenii umblau buimaci, neștiind ce trebuie să facă ei înșiși, presupunînd că va fi nevoie să plece din locurile lor de baștină, s-o apuce către Vechiul Regat, cum se numea încă, sau unde, Doamne, unde ?

Simion Mocanu nu putu ieși în ziua aceea pe stradă. Nu se simțea în stare să stea de vorbă cu nimeni. Se duse în fundul grădinii, dar acolo îl supăra soarele, îl supărau florile, îl scotea din fire ciripitul vrăbiilor. Nimic nu se potrivea cu furtuna neagră din el. Încercă să se încuie în dormitor, se auzea zgomotul casei. Atunci se coborî în pivnița cu bolți de piatră arcuite și acolo, lîngă țîpul din care aducea apă cu ulciorul cînd era copil, se așeză pe o buturugă și plînse. Plînse mult, cu hohote înfundate, fără să-și dea seama de umezeala beciului, de frig, de întuneric și mai ales fără să-și dea seama că plînge.

Paula îl văzuse cînd coborîse acolo. Se uită disperată la Laurenția.

— Ce să fac ? Să mă duc după el ?

— Lasă-l în pace, are nevoie de singurătate. Nu-i putem da nici un ajutor.

— Dar dacă... dar dacă își face seama ?

— N-are s-o facă. Dacă n-ar fi decît pentru Zoe, și tot nu va face asemenea faptă.

— Și dacă... și dacă se ia tot Ardealul ?

— Veniți toți la noi, la București. Nu sînt profet, dar simt că într-o zi puterea fasciștilor se va prăbuși. Așa cum s-au prăbușit și alte puteri care s-au umflat prea mult pînă au crăpat.

Zoe și Emil stăteau chirciți în fundul unei odăi. Se uitau cu disperare unul la celălalt. Știau bine că nimeni nu putea da ajutor nimănui și dacă lîngă ei se afla Simion, pentru liniștea căruia fiecare din ei și-ar fi dat jumătate din viață, simțeau că nenorocirea depășește cu mult zidurile acelei case și că nu ei o puteau stăvili. România trebuia să se supună sau să se lase cu desăvîrșire îngenuncheată și zdrobită. Așa fusese condusă politica ei pînă în acel ceas, cine avea s-o schimbe în ultima zi ?

La 30 august, la Viena, în palatul Belvedere, se luă hotărîrea cea mare : o bucată de nord a Transilvaniei, în care intrau Maramureșul și Crișana, o bucată de 43. 392 de kilometri pătrați trecea de la România la Ungaria. Spre fîșia din Transilvania care ne rămînea nouă, spre întreaga parte de dincoace de Carpați, se refugiau instituții, facultăți, spitale și puhoi de familii care voiau să trăiască în ceea ce mai rămăsese din România. Facultățile din Cluj se mutară la Sibiu, Teatrul Național la Timișoara, Academia Comercială la Brașov. În poarta fiecărui brașovean stătea un prieten cu familia lui cerînd adăpost. Bătură și la poarta lui Simion Mocanu. Familia Stoica își făcea grăbit bagajele, să lase loc celor care nu veneau pentru o vacanță fericită, așa cum veniseră ei.

Emil se zbuciuma cu gîndul că tocmai în zilele astea Gina îl aștepta la Buzău. Îl aștepta sau nu-l mai aștepta ? N-o mai văzuse de luni de zile. A circula între Brașov și Buzău era o greutate și părea o nebunie cînd trenurile, drumurile erau atît de pline de oameni pe care o năpastă mare,

adevărată, îi silea să-şi caute un adăpost şi să alerge prin ţară ca un furnicar spart.

Laurenţia îi vedea neliniştea şi chinul.

— Du-te, Emil, caut-o în vreme ce noi plecăm la Bucureşti, dar vino repede acasă. Astăzi nimic nu-i sigur, şi nici amînarea ta din armată pentru studii nu-i sigură. Du-te, băiete, nu te mai zbuciuma, în clipa asta, chiar dacă ai fost o vreme urmărit, zăpăceala e prea mare ca să ţi se ia urma.

Pretutindeni aveau loc întruniri de protest. Întreaga ţară era în clocot. Starea de tensiune, de revoltă fu favorabilă intenţiilor pe care le avea Germania hitleristă. Prin legionarii care-i erau admiratori exaltaţi şi prin generalul Antonescu, izbuti o lovitură de stat, care duse la abdicarea lui Carol al II-lea. La tron urma Mihai, fiul lui, pentru ca să se cheme că tronul nu e gol, şi întreaga putere reveni în mîinile lui Antonescu. Dictatura fascistă era instaurată.

În zilele astea tulburi, de jale şi frămîntare, Emil plecă la Buzău. I se părea că face un lucru nevrednic de un om serios, dar, în acelaşi timp, nu se putea opri să-l facă. Nu se ducea să caute o fată frivolă, căreia îi ardea de vilegiatură, ci pe logodnica lui, cea care îşi punea viaţa în primejdie pentru un ideal pe care nu voia să i-l explice, dar care, Emil înţelesese de mult, era pentru ea una cu binele ţării. Poate că nici n-avea s-o găsească, poate că se afla în vreo temniţă, dar, cum nici zilele lui viitoare nu erau limpezi, trebuia să caute întîlnirea asta, oricît de scurtă ar fi fost.

*

Trecuse aproape un an de cînd Linica nu-l mai văzuse pe Mihai. Primise adesea scrisori prin care îi cerea bani, făcuse eforturi să-i trimeată acei bani, primise şi cărţi poştale ilustrate de la Braşov, de la mare, dar niciodată feciorul ei n-o vestise că va veni s-o vadă, nici nu-i scrisese că-i e dor de ea. Încerca să se resemneze, îi dădea dreptate, n-avea de ce o iubi, înţelesese de mult, dar suferea. O rodea gîndul că nimeni n-o iubise niciodată. Pentru Leonida fusese o aventură în zilele în care se plictisea în Botoşani, pentru Mardare o nevastă pe care o înşela des, dar care făcea figură bună în lume. Trebuia să fie însurat, o luase pe ea pentru că tot se

cuvenea să ia pe cineva, fusese a treia nevastă a lui, probabil mai arătoasă decît primele două. Un om cu situația lui nu rămîne burlac într-o lume burgheză. Trebuia să primească, să-și împodobească nevasta ca pe un manechin într-o vitrină de lux, ca să se vadă cît e el de bogat. Iar ea ? Îl iubise nebunește pe Leonida, îl iubea absurd pe Mihai. Îl dorise și se gîndise la el de cînd îl pusese în brațele Tincăi Ispir, iar cînd îl văzuse și-i întrecuse toate așteptările, frumos și inteligent cum era, afecțiunea aceea surdă se prefăcuse într-o mare dragoste disperată, rănită veșnic, veșnic plină încă de speranță.

Linica mînca puțin, nu-și mai cumpăra nimic pentru sine, trăia meschin, nu modest, ca să poată avea bani de cîte ori îi cerea Mihai. Vindea din cînd în cînd o haină sau o etolă de blană, vreun costum rămas de la Mardare, vindea chiar cîte un obiect din casă, deși Mihai îi interzisese s-o facă (nu cunoștea el toate lucrurile din locuința asta mare și bogată), și-l aștepta cu răbdare. Avea să vină el, avea să-l mai vadă. Pe neașteptate, din senin, îi picase o moștenire de la un unchi cu care n-avusese niciodată legături de prietenie, un frate mai mare și mai avut al tatălui ei, care nu lăsase urmași direcți. Nu-i scrise nimic lui Mihai, el ar fi fost în stare să ceară deodată tot, și banii cu care se pomenise, și pe cei care îi realizase vînzînd casa acelui unchi singuratic și avar. Acum îi putea da fiului ei cîte o sumă bunicică atunci cînd îi cerea bani, și asta era o pricină de liniște și de bucurie pentru ea. Și o pricină de speranță. Mihai avea să mai vină ca să ceară mai mult, ea avea deci să-l mai vadă. Și poate că într-o zi, văzînd-o cît face pentru el, avea să înceapă și să țină la ea. Își spunea cu un fel de cinism dureros : Mardare m-a cumpărat pe mine, mă cumpăra în fiecare zi, de ce n-aș izbuti și eu să-mi cumpăr fiul ? Există fel și fel de cumpărări, poate că și Leonida m-a cumpărat : nu cu bani, cu aerele și faima lui de boier.

Casa îi era aproape întotdeauna pustie. Prietene bune n-avusese niciodată, „relații" doar. Acum pe văduvă nu venea mai nimeni s-o viziteze și chiar cînd venea cineva, nu era primit prea călduros. Se temea totdeauna să nu pice pe neașteptate și Mihai, și ea să nu știe cum să-l prezinte și ce să spună despre el. Era sigură că Mihai va vorbi anume, ca s-o umilească, despre legăturile dintre ei și despre copilă-

ria lui. Ce se aflase în tîrg se aflase, provincia doar atît aşteaptă, să descopere taine, ea n-avea să dea lămuriri nimănui. Aşa că izbutise să trăiască în singurătate, veşnic cu urechea la pîndă, cu sufletul mai încordat decît în vremea în care, la Izvorul, îl aştepta pe Leonida şi aştepta cu groază să nască. Cunoştea din ziare atmosfera politică din ţară, tremura de teamă ca Mihai, pătimaş şi apucat cum era, să nu intre în vreun partid, ştia în care ar fi fost el în stare să intre, şi să nu fie amestecat într-o zi în cine ştie ce complot, ce lovitură cu urmări nefericite. S-ar fi putut ca acel partid să ajungă într-o zi în fruntea ţării şi se temea şi mai mult de abuzurile pe care le-ar face atunci fiul ei, pe care îl intuise grăbit să se ridice, să poruncească, să se împăuneze, ca să-şi răzbune anii de umilinţă.

Şi aşa cum se aşteptase, Mihai veni într-o zi de august fără s-o anunţe ! Era parcă alt om, nu tînărul îmbufumurat şi impertinent care o vizitase cu un an înainte. În ciuda hainelor de pe el şi a celor din valiză, care dovedeau şi eleganţă şi exces de grijă de sine, flăcăul ei era trist, deprimat, arăta prost. Nu venise ca un stăpîn, venise ca un om care caută adăpost şi mîngîiere. Îi sărutase amîndouă mîinile şi-şi culcase capul pe umărul ei. Linica, tremurînd de emoţie, îi sărutase îndelung fruntea, părul şi, cînd îi dăduse la o parte o şuviţă care îi cădea peste ochi, văzuse cu groază o cicatrice roşie, lungă, pe tîmpla lui frumoasă. Scosese un ţipăt.

— Am bănuit, am ştiut eu că ai să te amesteci... că ai să te bagi între... Ce ai păţit ? Ai fost arestat ? Rănit ? Ce ţi-au făcut ?

Mihai rîsese amar.

— Ah, fleacul ăsta de pe tîmplă ? Un duel, doamnă.

— Duel ? Cine se mai bate azi în duel ? Ce scorneşti acum ?

— Nu scornesc nimic. O iubire nefericită, un rival violent, un duel romantic în care rivalul nu s-a purtat elegant. Eu am tras în aer, el în mine, dar m-a nimerit prost, precum vezi. Sînt obosit, mamă, sînt obosit şi jignit că mi-a fost preferat altul. Sînt bolnav de supărare şi am nevoie să fiu iubit şi îngrijit.

La atît de mult nici nu se aşteptase Linica. Mihai venise ca să fie iubit de ea, îngrijit de ea. Firesţe, nu se dusese la Cosîneşti ca să nu stea în mizerie, nu pentru că ar fi ţinut

mai mult la ea decît la Tinca, dar era sigur de dragostea ei, de felul în care îl va primi. Şi începu să-şi desfăşoare toate puterile, toată fantezia zăgăzuită o viaţă întreagă, ca să-i creeze lui Mihai climatul de care avea nevoie. Culcat şi cocoloşit în odaia care fusese cîndva a Agatei, lui Mihai i se aduceau la pat bunătăţi, i se pregătea zilnic baia, i se aduceau din oraş ziare şi reviste. Odată, în salon, Linica, încercase să-i cînte la pian, dar Mihai izbucnise într-o criză de furie : nu, la pian să nu cînte nimeni ! O singură fiinţă ştia să cînte, nu oricine are dreptul să atingă o claviatură !

Linica se gîndise că poate în adevăr Mihai avusese o dezamăgire în dragoste, că fata pe care o iubise cînta la pian. Poate că nu mintea cînd vorbea de un duel. Era atît de ciudat băiatul ăsta, încît n-ar fi fost cu neputinţă să se fi bătut în duel. Slavă Domnului că rivalul nu-l nimerise în plin !

Mihai ieşea rar din casă. Într-adevăr, în Botoşani n-avea ce vedea. Stătea mult în pat, fuma mult, bea multe cafele şi mult coniac şi se gîndea la chipul în care se înjosise în faţa Zoiei şi în faţa familiei. Nu-şi putea imputa sieşi că fusese apucat de acea frenetică dorinţă de a o avea pe Zoe. Nu-i putea imputa decît ei că i-l prefera, probabil, pe acel Filip Klein, şi neamului lui întreg că îl primise cu răceală şi privise încercarea lui de sinucidere cu îndoială. Pînă şi Emil, care îl dusese la spital, părea că nu crede în dorinţa pe care o avusese o clipă, o avusese în adevăr, de a muri acolo, la picioarele femeii care îl respingea. De ce Filip Klein şi nu el ? Pentru că violoncelistul era nefericit ? Dar el, el fusese fericit ? Zoe era o femeie căreia îi erau necesare binefacerile. Nu, nu aşa. Nu voia mila ei. Voia să-l adore, deşi era mai tînăr decît ea, tocmai pentru că era mai tînăr, pentru că era frumos, îndrăzneţ, plin de viaţă şi-i dovedise ei totdeauna o adoraţie fără margini. De Klein îi era milă, pe Dima îl iubise. Şi Dima era un cutezător, un bărbat care aducea aminte de Apolo, de Belvedere. Da, dar Dima nu se tăvălise probabil niciodată la picioarele ei. Asta fusese greşeala lui, tocmai asta. Zoe avea, poate, nevoie să fie dominată, nu slujită în genunchi.

O iubise vreodată ? Nici o clipă, era prea bătrînă. O dorise, asta era altceva, voise s-o supună. La început visase numai să se folosească de ea pentru viitorul lui în străină-

tate, apoi, cînd speranța asta căzuse, rămăsese numai cu orgoliul omului care se știe frumos, deosebit de alții, și care se vrea ales de o făptură deosebită și nu de altele. Pentru că în adevăr era deosebită. Ce însemnau Magda Artemie, Viorica Gavriliu sau chiar Gina pe lîngă ea ? Niște fetișcane ca toate altele. Gina da, prezenta un interes oarecare, îl iubea pe Emil și ar fi fost o mare satisfacție să i-o smulgă. Nici asta nu izbutise. În sfîrșit, timpul nu era pierdut. Emil pomenise odată, în treacăt, că Gina ar putea fi la Buzău. Îi scăpase vorba sau mințise anume, deși nu prea știa să mintă. Gina putea fi și la pușcărie, nu știa de ce îi părea că fata asta isteață și aparent cuminte trebuie să fie amestecată în niște treburi necurate. Necurat era pentru el tot ce era opus Gărzii de Fier.

Nici el nu se purtase loial cu Garda. Plecase din București, din cuibul în care era încadrat, fără să-și ceară voie și fără să anunțe, întîi la Brașov, pe urmă aici. Dar nu se îndoia că va fi iertat. De oameni ca el e totdeauna nevoie. Nu poate fi un „oștean" disciplinat, poate fi curajos într-o răzmeriță, într-o acțiune violentă în care nu te mai gîndești la pielea ta, dar la o posibilă glorie viitoare, da.

Deocamdată însă zăcea în casa din Botoșani, moleșit și deprimat. Uneori răscolea toate odăile în care Linica făcuse demult ordine, deși încercase să nu schimbe boierețtile așezări de odinioară. Se urca și în pod, cum se urcase pe vremuri taică-său, Leonida, să caute în toate cotloanele dacă nu mai rămăseseră urme neatinse ale strămoșilor lui. În afară de marile portrete în ulei despre care îi vorbise Linica, nu mai găsise nimic. Se uita la acele portrete, presupunea ce bunici sau străbunici ai lui puteau fi ochioșii și falnicii aceia, apoi cobora descurajat. Linica nu știa să-i povestească decît că taică-său fusese frumos, bogat, îndrăznise chiar să spună că era o puștama, un om fără cuvînt, dar nu ce ar fi fost mai interesant pentru Mihai, amănunte despre părinții, despre strămoșii lui, asta nu-l întrebase niciodată pe Leonida.

— Cum ai putut să nu-l descoși, să nu te intereseze ?

— Poate pentru că mă interesa el prea mult și restul n-avea nici o importanță pentru mine. Atîta știu, că maică-sa, pe care eu n-am văzut-o niciodată sau pe care am văzut-o numai în sicriu, la înmormîntarea ei, a fost o femeie de o mare frumusețe. Și moartă era superbă, era o

domniță adormită. Leonida o iubea mult, vorbea despre noblețea și generozitatea ei.

— Dar surorile lui, cele cu care se judeca, mama verelor mele Laurenția și Paula ?

— Nici Mardare nu le-a văzut vreodată. Nu veneau la Tribunal, venea numai soțul Agatei, profesorul Saint-Laurent.

— Ce neam de oameni mîndri ! Ah, cum mă recunosc în el ! Ce fericire că n-am moștenit nimic din smerenia dumitale ! Cu atîta modestie, n-aș fi ajuns niciodată un Movilă.

Linica se ferea să-l întrebe la ce-i folosea că era recunoscut un Movilă. Viața de huzur pe care o ducea, eleganța veșmintelor lui ei i se datora, nu Movileștilor. Iar casa asta, pe care neamurile lui i-o lăsaseră cu indiferență, nu însemna pentru el nimic decît, arar, un loc de refugiu.

— Vinde casa, Mihai, stabilește-te definitiv la București, cumpără acolo ceva, un apartament în care să te simți bine. Ca să-ți ajungă banii, nu te încăpățîna, vinde și cîteva lucruri, sînt de preț.

— Și dumneata unde ai să stai, femeie devotată ?

— Cu chirie undeva. Mi-ar ajunge pensia după Mardare.

— Vai, cîtă putere de sacrificiu ! Nu pot s-o vînd, i-am poftit pe toți să-și facă o vacanță aici.

— Și crezi că vor veni ?

Mihai izbucni în rîs.

— Niciodată, n-auzi ? Niciodată. Ăștia habar n-au din cine se trag și nu le pasă. Le-am făgăduit și că am să îngrijesc toate mormintele din cimitir, mormintele alor lor și alor mei. Ar însemna să arunc banii pe fereastră. N-au să vină nici măcar pentru asta. Nu sînt sentimentali domniile lor ! Mai bine mă duc la Cosînești s-o văd pe mama. N-a mai dat pe aici ?

— Nu, de mult.

— Și nu te-ai îngrijorat ? Nu te-ai repezit dumneata pînă acolo să vezi dacă nu-i bolnavă ? N-ai pic de inimă ?

— Ei, uite, inima mea n-are loc decît pentru tine. De Tinca am uitat. La o nevoie, știe ea drumul și vine să ceară, n-avea grijă.

— Ești foarte zgîrcită, doamnă.

— Tu eşti cel mai în măsură s-o ştii.

A doua zi, într-adevăr, Mihai plecă la Cosîneşti. Luă un taxi de piaţă, aşa cum maică-sa luase odinioară o trăsură să-l vadă pe el mic în casa din spatele morii. Trecu nepăsător prin faţa conacului de la Izvorul, pentru că nu ştia că acolo era fosta proprietate a tatălui său, şi, stîrnind praful uliţelor în această zi de august, răsturnat pe pernele automobilului, simţind la piept portofelul plin de banii pe care îi smulsese Linichii pentru Tinca, ajunse în marginea satului, pe malul iazului. Casa părea pustie, geamurile erau închise, poarta închisă şi ea. Bătu tare, bătu repetat cu inelul de pe degetul mic în scîndura porţii. În casă, în curte nu se mişca nimic. Tîrziu, din dosul morii ieşi morăreasa să dea grăunţe la păsări. Era aceeaşi pe care o ştia Mihai de mult, era femeia pe care el o apucase tînără şi voinică, acum puţin cocîrjată, cu părul alb ieşind de sub basma. Se uită lung la domnul coborît din automobil, domnul elegant, oraşeanul pe care nu-l cunoştea.

— Lele Floareo !

Femeia îşi făcu palma streaşină la ochi să-l vadă mai bine.

— Nu mă cunoşti ? Sînt eu, Mihai al Tincăi Ispir.

— Mihai ? Cum, Doamne, să te cunosc ? Mihai eşti ?

— Eu sînt.

— Dacă n-ai mai dat pe-aici ! Dacă te-ai schimbat aşa ! Săraca Tinca, ce s-ar mai bucura să te vadă !

— Unde e mama ?

— Tinca ? Sub pămînt, băiete, sub pămînt. De vreo şase luni ori, ce zic, şapte cred că sînt.

Mihai simţi un fel de fierbinţeală la inimă, de parcă tot sîngele i s-ar fi adunat deodată acolo, apoi o mare slăbiciune, care-l cuprinse tot. Se rezemă de poartă.

— A fost bolnavă ?

— Cine moare de sănătos ?

— Şi era singură ?

— Ba, că venea cumnată-sa Dochiţa, nevasta lui Barbu, s-o îngrijească. Acu, zilele astea, frate-său Barbu şi cu Dochiţa vor să se mute aici. Poate că ar trebui să-ţi rămînă dumitale casa, ca fiu ce i-ai fost Tincăi, dar Barbu şi Dochiţa zic că te-ai pierdut în lumea largă. Înţelege-te cu ei.

Mihai făcu un semn de renunțare cu mîna, ridică din umeri.

— Așa zic și eu, îl încuviință morăreasa. Ce-ți trebuie asemenea bordei, cînd ai ajuns boier, după cum se vede. Ei sînt oameni săraci, bojdeuca lor se dărîmă pe ei.

— Sărut mîna, lele Floareo! rosti Mihai ca altădată, fără să-și dea seama cît revenise la cel de odinioară.

Se urcă în mașină și porni spre cimitir. Căută mult între crucile strîmbe și vechi, aproape toate de lemn, cîteva de piatră, pînă dădu în fundul cimitirului de o cruce mai nouă. Da, Tinca Ispir scria pe ea. Și el n-avea o lumînare, o floare la el.

Se așeză pe jos, pe un mormînt vecin și, cu văpaia soarelui pe cap, cu mirosul de buruieni încinse în nări, se gîndi mult, se gîndi adînc la copilăria lui zburdalnică și neastîmpărată ca a oricărui copil, la sărăcia din casa Tincăi, nu mai mare decît în alte case, dar sărăcie pe lîngă ceea ce cunoscuse pe urmă, la hazul și năbădăile Tincăi, care era iute de gură, iute de mînă și repede la înduioșare și mîngîiere. Și la hachițele lui se gîndi, la pretențiile nesăbuite pe care le avea uneori și care știa abia acum de unde îi veneau, la multele supărări pe care i le făcuse, la fericitul ceas al cinei, cînd se așezau obosiți, Tinca, mama ei și el la lapte cu mămăliguță, bucuroși că lavițele așternute erau aproape și aveau să-și întindă în curînd trupurile istovite de munca pe ogor. Acum la picioarele lui, sub brazda nouă, se află femeia aceea care însemna tot ce avusese și bun, și cald, copilăria și adolescența lui zbuciumate și mizere.

Se rupse greu de mormînt și ieși din cimitir. Sus, în clopotnița de la intrare, clopotul bătu în dungă. Mai murise cineva în sat. Îi cunoștea pe toți, dar îi era totuna, putea să moară oricare, nu-i păsa. Aici, în cimitirul ăsta, avea să ridice el un monument de pomină, nu să îngrijească mormintele de la Botoșani. Automobilul era încins ca un cuptor, deși stătuse sub umbra unui copac. Șoferul îl aștepta culcat în iarbă, roșu și asudat.

— Dacă știam ce drum și ce căldură mă așteaptă, domnule, altă tocmeală făceam sau nici nu porneam la drum.

— Taci din gură. Dă-i drumul. Ai să fii mulțumit.

Cînd ajunse acasă, Mihai era și sleit de puteri, și crunt la chip. Linica îl lăsă să vorbească el întîi.

— Eh, mama a murit, doamnă. Acum eşti mulţumită ?

— Să-i fie ţărîna uşoară ! N-am de ce să fiu mulţumită.

— Te-a durut fiecare bănuţ pe care i l-ai dat.

— De unde ştii tu cît i-am dat atunci cînd trebuia să-i dau şi ce m-a durut mai tare : cheltuiala sau despărţirea de tine ?

— Cunosc această lirică poveste. Mi-ai mai spus-o. Vreau să ştii de pe acum că am intenţia să-i ridic un monument acestei femei nobile, pentru că a fost nobilă, orice ai zice dumneata. Mai nobilă decît prinţul dumitale !

— Este exact ceea ce spun şi eu. Tu eşti cel care stimează nobleţea de sînge mai mult decît cea sufletească.

Mihai tăcu o clipă. Linica avea dreptate, el stima „originea nobilă".

— Da, acestei femei nobile am să-i ridic un monument. Şi ai să mă ajuţi băneşte la treaba asta.

— Am să te ajut cît am să pot.

Vocea Linichii răsunase calm şi fermă. Mihai ştia că nu minte. Şi cu toate astea, în clipa aceea o ura, cu toată îngăduinţa şi cumînţenia ei. De ce nu murise ea în locul Tincăi Ispir ? De ce stătea acum în faţa lui supusă, micşorată şi uscată de vîrstă, fără nici un rost pe lume, pe cînd cealaltă zăcea sub pămînt ? Dar nici Tincăi nu-i trebuia viaţă, şi ea era fără rost, slabă şi singură, lipsită de puteri. Cui îi trebuia viaţă ? Lui poate, care nici nu apucase să trăiască încă. Oricum, pe femeia asta din faţa lui, care îi cerşea puţină atenţie sau puţină afecţiune cu ochii ei căprui, trişti, în seara asta o ura. Parcă uzurpase viaţa celeilalte, ea care trăise totdeauna în belşug şi lenevie.

Se duse la culcare fără să-i spună noapte bună. Se zvîrcoli mult, se trezi des între un vis şi altul. Rămăsese singur pe lume. Familia de la Bucureşti era un caraghioslîc în care voia el să creadă, atît. Tinca da, ea ţinuse la el. Şi, dacă se gîndea bine, şi păcătoasa asta de Linica îl iubea, oho, îl iubea foarte mult. Nu era chiar atît de singur. Un om puternic ca el nu se sinchiseşte de singurătate, şi uite că totuşi în noaptea asta sentimentul singurătăţii îl chinuia mai mult decît orice.

Cînd se aşează a doua zi de dimineaţă, la cafeaua cu lapte în sufragerie, în faţa Linichii, chipul ei obosit, răvăşit, îl duru. Se deslușea pe el atîta dragoste, atîta suferinţă, şi

un soi de așteptare. Aștepta să-i ceară el ceva și ea să-i poată da, aștepta să-i spună un cuvînt bun, aștepta, nădăjduia încă în puțină afecțiune din partea lui.

— Mamă, rosti el încet, dă-mi puțină pîine.

Linica se repezi la coșul cu chifle de pe masă. Măcar atît, și tot simțea că-l slujește. Și ce blînd răsunase vocea lui!

— Mamă, îți dai seama că nu ne mai avem decît unul pe altul?

Linica încremeni. Își simți ochii arși de lacrămi. Niciodată Mihai nu-i vorbise așa. Întinse mîna și-i mîngîie părul, tîmpla de pe care cicatricea nu se ștersese.

— Să nu te superi niciodată pe mine, auzi? Orice aș face. Îmi făgăduiești?

Linica începu să tremure. Avea de gînd Mihai să facă vreo trăsnaie, un lucru primejdios pentru el?

— Nu, nu, dragul meu, pe tine n-am să mă supăr. Dar nu te băga în foc, Mihai, nu te amesteca în nu știu ce istorie riscantă.

— Nu de asta vorbesc. De nebuniile mele. Și de grosolăniile mele.

— Niciodată, Mihai. Tu nu ești grosolan, tu ești încă rănit de trecutul tău. Îți va trece.

Cînd se ridicară de la cafea, Mihai se apropie de Linica și o strînse în brațe. Era mică, puțintică de tot lîngă el, și se lipea cu disperare de pieptul lui larg.

În aceeași zi, către seară, aflară amîndoi ceea ce știa de dimineață toată țara: rezultatul Dictatului de la Viena. Nu mai ieșiseră de mult în oraș, nu mai citiseră ziarele care se adunaseră vraf, iar radioul era stricat, Mihai îi dăduse un pumn zdravăn odată cînd emisia îi păruse neclară.

Rămaseră amîndoi încremeniți. Și Brașovul? Nu, Brașovul părinților Zoei rămăsese la noi. Ce vor fi simțind, ce-or fi gîndind acum familia Mocanu, familia Stoica? Acolo ar trebui să fie, lîngă ei, să știe cum se comportă și ce spun. Să le cînte în strună, să-i cucerească din nou cu o suferință aidoma cu a lor. Și mai sigur încă e că ar trebui să fie printre camarazi, acolo poate se ia o atitudine, se știe clar ce opinie trebuie să ai. Poate că nici nu trebuie să suferi. Horia Sima e în guvern și el a acceptat una ca asta. Oricum, se cuvine să plece la București, acolo te orientezi sigur. Nu te lași pradă durerii, dacă e alt cuvînt de ordine.

Linica era dezolată. Tocmai azi, cînd Mihai se purtase cu atîta căldură cu ea, trebuia să plece ! Aşa spunea el, că trebuie. Îi explică grav că un student poate fi mobilizat oricînd, dacă va fi vorba de mobilizare. Se rupseră greu unul de celălalt. Mihai trăia ascuţit, ca pe un junghi, gîndul că pe lumea asta numai pentru Linica însemna ceva.

— Şi ai mai fi avut două săptămîni pînă la începerea cursurilor ! Ai mai fi stat cu mine două săptămîni !

— La iarnă am să vin în prima vacanţă.

— Mi-o făgăduieşti ?

— Nu e nevoie. Nu ne avem noi doi unul pe altul ?

Abia în drum spre gară lui Mihai îi veni altă idee. Dacă se ducea direct la Bucureşti, cei din cuibul lui aveau să-l pună cu botul pe labe şi să-l ţină acolo nemişcat, disciplinat şi supus. Ce-ar fi fost să amîne treaba asta şi să treacă pe la Buzău ? Avea vreo şansă să dea de Gina ? Unde ? Poate că nici nu era acolo, poate că Emil spusese o vorbă în vînt, sau poate că Gina fusese la Buzău şi plecase de mult, dar jocul merita să fie jucat. După asta nu-l aştepta decît o viaţă organizată de alţii.

*

În primele zile ale începutului lui septembrie, Emil luă un tren spre Ploieşti, de acolo se îndreptă spre Brăila, de la Brăila, tot schimbînd prin Ploieşti, se duse la Buzău. Pierdu vreme multă cu schimbările şi drumurile astea întortocheate, dar îşi dădea iluzia că în felul ăsta i se pierde urma, că, dacă el e urmărit, nu dă nimănui drum deschis spre Gina. Era absurd să creadă că o va mai găsi la adresa din Buzău pe care i-o lăsase Paulei, fusese vorba doar de zilele de 30 sau 31 august, Gina probabil nu-l putea aştepta, dar acele zile fuseseră încărcate de atîtea evenimente tragice şi neprevăzute în primăvară, cînd plecase ea, încît era firesc ca întîlnirea aşteptată de amîndoi să fie ratată. În multe trenuri în care călătorise, în gările în care aşteptase, lumea se înghesuia, furnica, dezorientată şi înnebunită, neştiind parcă ce direcţie să aleagă. Graiul ardelenesc răsuna pretutindeni, oamenii se încurcau în propriile lor bagaje, uneori în graba lor de a se urca într-un tren plin care pleca, de a se strecura în el, lăsau cîte un coş sau un geamantan pe peron, nu-l mai

puteau trage şi pe el după ei, şi atunci ridicau trist din umeri : pierduseră mai mult, mult mai mult, îşi pierduseră casa, locul de baştină, legăturile cu trecutul, puteau pierde şi nişte boarfe în grabă, la întîmplare.

Emil ajunse la Buzău spre seară. Strada Dobrogei, numărul 9, îi spusese Paula. Era o zi înnorată ca în noiembrie, nu semăna a început de septembrie. La numărul 9 se afla o casă cu scară de piatră desfăcută în evantai, cu un hîrdău mare de oleandri pe fiecare treaptă. Prin ferestrele mari cu perdele brodate se vedea că înăuntru se aprinseseră luminile unor lămpi cu becuri multe. Emil şovăi o clipă. Putea locui Gina în asemenea casă ? Nu-i spusese niciodată, dar, după îmbrăcămintea ei, după paltonaşul cam scurt pe care îl purta iarna de cînd o cunoştea, o socotise săracă. Poate totuşi aici locuia cu chirie în vreo odaie dosnică, pe care n-o putea vedea din stradă. Cu maică-sa cu tot ? Ştia doar că mama Ginei era învăţătoare în Buzău. Intră încet pe poarta de fier, dădu ocol prin curte, în spatele ei nu se vedea decît o intrare de serviciu la bucătărie probabil, de unde se auzeau răsunînd vase, glasuri. Se întoarse la intrarea principală şi sună, ce-o fi o fi, la uşa mare de stejar. Peste cîteva clipe îi deschise o domnişoară îmbrăcată într-un halat de casă trandafiriu, cu părul pus pe bigudiuri.

— Iertaţi-mă, vă rog, caut familia Georgescu. Pe doamna Georgescu şi... pe domnişoara, se hazardă el.

— Georgescu ? Nu locuiesc aici. Aici stă familia Atanasiu, magistrat Atanasiu.

— Nu-i asta strada Dobrogei ?

— Ba da. Poate căutaţi alt număr.

— Numărul 9.

— E exact. Dar doamnele Georgescu n-au locuit niciodată aici. Aici stăm noi de cincisprezece ani.

— Vă rog să mă iertaţi. Bună seara.

Emil ieşi în stradă. Sigur că Paula greşise ceva, nu ţinuse minte bine. Poate că Gina îi vorbise despre strada Munteniei sau Moldovei. Se opri în drum, descurajat, rezemat de un gard. Atîta drum pînă aici ! Şi Gina, care îl aşteptase ! Începu să picure des, o ploaie călduţă, cerul se întunecase mai tare. Se aprindeau felinarele. De unde, cum putea afla adresa Ginei ? Chiar dacă nu-l mai aştepta, ar găsi-o cel puţin pe mama ei, ar vorbi despre ea. Şi deodată îl fulgeră

un gînd : strada Constanței ! Poate că Paula făcuse o confuzie. Exista în Buzău o stradă a Constanței ?

Niște oameni treceau grăbiți, muiați de ploaie, pe lîngă el. Îi opri.

— Vă rog, nu știți unde se află strada Constanței ?

Femeia își privi bărbatul și se lipi înfrigurată de el.

— Strada Constanței ? La celălalt capăt al orașului. Trebuie să treceți prin centru și să vă îndreptați spre gară. Cam pe acolo e.

— Da, da, pe lîngă gară, spuse repede femeia și-și grăbi bărbatul să plece, prea o muia ploaia.

Emil se întoarse în centru, se îndreptă spre gară. Orașul nu era frumos, nu era bine luminat. Un grup de tineri care purtau cămăși verzi trecu voinicește pe lîngă el. Călcau așa, de parcă lumea era a lor. Trebui să mai întrebe de cîteva ori, apoi, în sfîrșit, găsi strada Constanței, o uliță prost pavată, luminată rar de cîte un felinar pe care se prelingea ploaia. La numărul 9 se afla o casă scundă, cu marchiză, iar în fundul curții o alta, mai pocîltită, cu prispă în fața ei. Către aceea se îndreptă Emil. Prin una dintre ferestrele ei se vedea o lumină mică, de lampă cu petrol. Bătu în ușa nițel strîmbă, care n-avea sonerie. Nu auzi din casă nici un răspuns. Mai bătu o dată. Nimic. Încercă ușa. Era deschisă. Intră într-o tindă — i s-ar fi părut prea mult să-i spună antreu — întunecoasă. Se îndreptă spre ușa sub care se zărea o rază de lumină. Bătu în ea. Un glas slab, care-i aducea aminte de cel cunoscut, rosti :

— Intră !

În fundul unui pat, cu picioarele sub ea, îmbrăcată, ghemuită, stătea Gina. Ochii ei puțin oblici și nu foarte mari se deschiseră enormi. Păru că nu poate face efortul de a se coborî din pat, întinse numai brațele către el și scoase un mic țipăt dureros, înăbușit. Emil se repezi în acele brațe care îl cuprinseră și îl strînseră cum nu-l strînseseră niciodată. O simți caldă și tremurînd la pieptul lui. Nu mai era Gina cea tare, pe care îndrăznise s-o sărute uneori, era o făptură care se dăruia parcă întreagă, o făptură obosită sau speriată poate, sau cine știe, chiar bolnavă.

Emil o sărută nebunește pe cap, pe ochi, pe păr, pe obrazul slăbit, se așeză pe marginea patului și o trase ca pe un copil în brațele lui.

— Gina ! Dragostea mea ! Ce ai ? Eşti bolnavă ? Te temi de ceva ? Ţi-e frică ? Sînt aici, lîngă tine. Pot fi şi tare, ai să vezi.

— Te-am aşteptat, te-am aşteptat Emil. Trebuia să plec de cîteva zile. Am întîrziat sperînd că vei veni. În zilele astea groaznice, mi se părea o nebunie să te mai aştept. Dar speram şi ai venit !

— Nu eşti bolnavă ?

— De aşteptare. Acum are să-mi treacă.

— Unde e mama ta ?

— Au mutat-o într-un sat, spre munte, la Vintilă Vodă. Probabil din pricina bănuielilor care plutesc asupra mea. Dar n-au nici o siguranţă, nici o dovadă. Să nu-ţi fie frică, nu vor veni aici. Cu toate astea e mai prudent să plec într-o zi-două. Şi aşa am stat prea mult. Şi am şi treburi. Dar deocamdată sîntem împreună, Emil. De atîta timp n-am mai fost.

Gina se desprinse de el, coborî din pat. Se mişca uşor, ca altădată, nu mai avea nimic din făptura covîrşită de adineauri. Înteţi focul în soba de tuci, puse un ibric de apă la fiert.

— Să bem un ceai. Am şi ceva de mîncare.

Emil întrebă şovăind :

— Există un hotel în oraş ? În centru ?

— Nu există nicăieri pe lume nici un hotel. Ai să dormi aici. Crede-mă, deocamdată nu ştiu să mă pîndească vreo primejdie. De altfel toată lumea, toate autorităţile sînt ocupate şi zăpăcite cu tot ceea ce a produs sfîşierea Transilvaniei. La mine nu se gîndeşte acum nimeni.

— Dar nu mi-e frică.

— Altă dată te rog să-ţi fie. Ah, Emil, ne vom despărţi iar şi cine ştie pentru cîtă vreme. Mie mi se pare că fierbem într-un clocot mare care va da pe din afară, va sparge ţăndări tot ce încearcă ei să organizeze acum. Într-o zi, nu ştiu cînd, va fi altfel. Ai încercat să te înscrii la doctorat ca să fii scutit de armată ?

— Te temi de un război ?

— Nu-l cred exclus. Dragul meu, să mă uit bine la tine. De atîtea ori mi s-a părut cu groază că am uitat cum priveşti sau cum zîmbeşti, sau chiar chipul tău întreg. Erau ceasuri de chin, în care mă trudeam să-mi aduc aminte şi

parcă cineva îmi ştersese cu buretele faţa ta din amintire.

— Eu n-am pătimit una ca asta, dar m-am temut necurmat pentru Sakuntala mea. Tu nu poţi înţelege ce înseamnă să iubeşti o fată căreia în fiecare clipă i se poate întîmpla ceva cumplit.

— Pe tine nu te-au cercetat ?

Emil ocoli răspunsul. Nu trebuia s-o mai încarce şi cu grija lui.

— Tu ştii, noi sîntem nişte oameni liniştiţi, prea liniştiţi, poate. Gina ! mi se pare că niciodată nu ţi-am spus cît te iubesc.

— Dar nu-i nevoie de cuvinte, Emil. Mi-ai dovedit-o. Şi toţi ai tăi mi-au dovedit că o ştiu. Au riscat pentru mine, m-au ocrotit ca pe copilul lor. Şi eu am avut remuşcări că tocmai pe ai tăi, familia ta o pun în primejdie.

— A trecut. Nimănui nu i s-a întîmplat nimic. Acum sîntem aici noi doi aşa cum n-am fost niciodată de singuri, de siguri unul de celălalt şi poate, în toată nenorocirea care ne înconjoară, de fericiţi.

Trecuse de mult miezul nopţii. În lampă se sfîrşise petrolul şi Gina nu mai adusese altul din tindă. Îi lumina jarul sobei, a cărei uşiţă era deschisă. Le lumina trupurile goale, tinere, care îşi pierduseră sfiala primului ceas. Din cînd în cînd, unul dintre ei îşi trecea uşor mîna de-a lungul umărului sau coapsei celuilalt, ca să se asigure că totul e adevărat, că e aproape de cel iubit, dorit de lungă vreme, necunoscut în întregime. Gina îşi cuibărise capul sub umărul lui Emil, îşi lipea faţa de pieptul lui, Emil îi săruta braţele suple şi degetele subţiri şi lungi. Îşi povesteau unul altuia, fără şir, îmbulzit, întîmplări şi gînduri avute de cînd nu se mai văzuseră. Apoi se îmbrăţişau iar strîns, tăcînd, chinuiţi de ideea că asta nu era poate un început, că putea fi un sfîrşit. Ce îi aştepta în viitor ? Cînd nu se ştia ce aşteaptă ţara întreagă, îngenuncheată sub dictatură, ce puteau spera doi bieţi tineri, doi bieţi îndrăgostiţi bătuţi de toate vînturile ? Dacă nemţii ar sili România să intre în război, de partea lor, firesc, Emil ar trebui să-şi ia rămas bun de la doctorat. De anul trecut încă tineri din contingentul lui şi mulţi alţii din celelalte contingente, care îşi făcuseră stagiul

militar, erau mobilizați, trimiși pe zonă. El fusese favorizat, dar pînă cînd avea să mai fie ? Iar ea, Gina ? Era încadrată în mișcarea comunistă din ilegalitate, Emil nu mai avea nici o îndoială, iar închisorile gemeau de comuniști.

Spre zori, cu tîmpla pe inima lui, Gina îi povesti cîte ceva despre tatăl ei, despre care nu-i vorbise niciodată. Din amintirile ei se desprindea o dragoste și o admirație nesfîrșită. Și Emil pricepu și mai bine cît de înrădăcinate erau anumite idei ale Ginei și din ce plămadă crescuseră. Nu se gîndise niciodată să le combată ca s-o îndepărteze de ele și astfel s-o știe ferită de pericole. Acum își dădu seama că ar fi fost inutil. Îl umplu un mare respect pentru ea. Ar fi trebuit să cunoască mai bine doctrina aceea, ar fi trebuit, poate, s-o adopte și el, să fie lîngă ea. Avea remușcări, dar nu în clipa asta putea lua hotărîri.

În zori, prin ferestruică, văzură că ziua se vestea însorită.

— Cît mai poți sta în Buzău, Gino ?

— Dacă vreau să fiu foarte corectă, ar trebui să plec mîine.

Emil gemu ușor, nu protestă.

— Nu, n-am să te țin toată ziua în odăița asta umedă și întunecoasă. Vom lua un autobuz care va merge undeva, unde va vrea el, unul în care să găsim loc, vom coborî într-un sat care ni se va părea frumos și vom sta toată ziua afară. Poate pe malul unei gîrle, cum stăteam cu tata, vrei ?

Emil voia orice. O zi aveau înaintea lor, numai o zi, dar era întreagă a lor. Trebuiau s-o trăiască toată ca pe o mie de zile.

Pe drum spre stația de autobuze cumpărară covrigi, o bucată de brînză, un pachet de țigări.

— Ai început să fumezi, Emil ?

— Uneori.

— Și eu cîteodată.

Autobuzul în care putură intra era hîrbuit, murdar, plin de oameni cu desagi, cu coșuri, cu lăzi.

— Lăsați oamenii cu treburi, îi ocărî dîndu-le brînci pe treaptă și suindu-și ea mai întîi coșurile o cumătră cruntă. Pleacă la plimbare cu mîinile goale doi fluieră vînt și ocupă locurile ălora care au necazuri și nevoi.

Nici unul dintre ei nu scoase un cuvînt. Cei doi bieți fluieră vînt se lipiră în tăcere de peretele autobuzului, pe

platforma din urmă. Emil încerca s-o apere cu trupul lui pe Gina de înghesuială şi ghionturi. Îşi zîmbeau unul altuia, îşi trimeteau căldura trupurilor şi, deşi în autobuz se făcuse un soi de zăduf, căldura lor parcă era putere, o putere pe care şi-o împrumutau unul altuia. În cîte un sat coborau cîţiva, dar urcau alţii. O raţă care îşi scosese capul afară dintr-un coş se încăpăţîna să măcăie tare, de cîte ori se făcea puţină tăcere.

— Să coborîm aici, la prima oprire.

— E frumos ?

— Nu ştiu, dar nu vreau să murim sufocaţi. Oriunde va fi frumos, nu-i aşa, Emil ?

Coborîră în faţa cîrciumii din sat, unde era staţia. Porniră de-a lungul uliţei principale, cotiră la dreapta, la stînga, pe alte uliţe din ce în ce mai înguste, cu căsuţe rare, cu livezi din care fasolea şi prunele nu fuseseră culese încă. Şi ajunseră la rîu. Nu era numai un rîu, era un loc în care apa se lărgea şi făcea un fel de baltă, un fel de lac cu trestii pe maluri. Era mai frumos decît speraseră ei. Se aşezară jos. Soarele îşi trimetea razele pe faţa lucie şi nemişcată a apei, juca în mijlocul ei ca o a doua baltă, de aur aceasta.

— Nu e ca la Dunăre, şopti Emil, dar e frumos.

— E ca în copilărie. Ce noroc, Emil, ce noroc să nimerim aici !

Se făcuse cald. Stăteau pe un tăpşan mic, cu faţa bătută de soare. La fiecare mişcare a lor, de undeva, de pe mal, o broască sărea în apă cu un plescăit caraghios. Din cînd în cînd vîntul bătea uşor în orga trestiilor şi scotea un sunet uscat, de mătase sfîşiată.

— Mai povesteşte-mi, Gino, mai povesteşte-mi despre copilăria ta.

— Ţi-am spus tot astă-noapte. Te-am încărcat cu destulă tristeţe. Lasă, putem să şi tăcem, e atît de bine cu tine !

— E bine împreună. Cîndva, în viitor, are să fie numai aşa. Nu ştii deloc dacă şi cînd mai vii în Bucureşti ?

— Nu ştiu nimic. S-ar putea să treacă mult pînă să nu fie o imprudenţă venirea mea acolo. Dar cred că am să pot să-ţi mai trimet cîte o veste.

— Dar mai tîrziu, în viitorul mai îndepărtat, vom fi împreună, Gina. Nu-i aşa ?

— Mereu, mereu împreună.

Nici unul nu credea în acel viitor îndepărtat, nu bănuia cum se va desfășura. Gina știa că are de dus la capăt niște îndatoriri. Știa că oricînd firul vieții ei putea fi răsucit altfel decît îl torcea ea. Știa că trebuie să se strecoare printre oameni urmînd un drum necunoscut celor mulți, un drum care într-o zi avea să ducă la ceva asemănător unui luminiș într-o pădure încîlcită, în care erau și fiare, multe fiare.

Emil știa și mai puțin. Studiile, familia lui pe care o iubea, primejdia unui război poate, care era și a țării, dar și a lui. Dacă ar fi fost vorba să pornească acum la luptă pentru recucerirea părții din Transilvania care ne fusese smulsă, ar fi plecat, poate încrîncenat ca unchi-său, Simion Mocanu, altădată, dar ar fi plecat cu convingere. Dar în slujba fascismului ?

De la un timp nu mai spuseră nimic. Tristețea îi potopea, gîndurile nerostite îi rodeau. Aprindeau cîte o țigară, se rezemau unul de celălalt, umăr la umăr, și apropierea asta ținea loc de cuvinte. Trecuse amiaza. Mîncaseră covrigi cu brînză. Un grup de copii venise la un moment dat lîngă ei și, ca să-i sîcîie probabil, ca să se facă simțiți, aruncaseră un timp cu pietre în apă, apoi, sătui de nepăsarea celor doi, care nu întorseseră capul să-i privească, plecară de lîngă ei. Soarele începuse să coboare. Vîntul se întețise, încrețea fața apei și chinuia trestia. O potecă sîngerie venea pe apă către ei de la discul roșcat care începea să se întunece. Dacă înserarea ar mai fi putut dura, dacă ar fi putut fi nesfîrșită !

— S-a făcut frig, Gina. Să nu răcești.

— Încă puțin, Emil, cîteva minute.

În piept ceva li se sfîșia încet, ascuțit.

— Să nu pierdem ultimul autobuz.

— Încă puțin, Emil. Da, haide, am putea pierde ultimul autobuz. N-am putere să mă ridic, dragul meu, nu mai am nici o putere.

— Gina mea cea curajoasă !

— A trecut. A fost ca o moarte de o clipă. Nu-i așa, Emil, că ziua asta n-a fost cea mai fericită din viața noastră ? Cîndva, în viitor, vom spune că a fost cea mai tristă.

— A fost fericită, Gina, și vom avea altele și mai fericite.

La întoarcere, autobuzul nu mai era plin. Cîţiva ţărani dormitau peste sacii pe care îi duceau la oraş pentru piaţa de a doua zi. Satele erau întunecate. Şoferul mergea prea repede, geamurile zăngăneau, vehiculul bătrîn şi hodorogit intra parcă anume în fiecare hîrtoapă şi sălta ca o uriaşă capră bolnavă.

Cînd intră iar în odaia mică şi umedă, Emil avu un sentiment de „acasă". Noaptea trecută se redeşteptă în el, cu toată febra ei dezlănţuită. Şi în faţa lor, pînă la despărţire, mai era o noapte. Nu trebuia să fie dormită, pierdută. O cheltuiră în îmbrăţişări şi istorisiri descusute din trecutul fiecăruia, din puţinul lor trecut împreună, atît de scurt şi atît de preţios.

Gina îl conduse pe Emil la gară. Ziua era iar întunecoasă, cu cer acoperit, cu ameninţare de ploaie. Dimineaţa era ciudat de rece pentru începutul lui septembrie. Tremurau amîndoi şi nu ştiau dacă de frig sau de disperarea despărţirii.

Mihai Ispir Movilă ajunsese la gara din Buzău înaintea lor, cu un tren de noapte. Primul lucru pe care îl văzuse pe peron fusese perechea binecunoscută lui, care nu se uita în jurul ei, care privea în gol, dezolată. Stăteau lipiţi unul de altul, ticăloşii, ăştia doi aveau noroc, nici unul dintre ei nu-l respingea cu superioritate pe celălalt. Intră în bufetul gării şi ceru un coniac. Îl bău dintr-o duşcă, privindu-i necontenit prin fereastra murdară. Mai bău un coniac. Aveau să plece amîndoi sau Gina va rămîne aici ? S-ar putea, de vreme ce de atîta timp n-o mai zărise prin Bucureşti. Asta avea ceva de ascuns, nu mai rămînea nici o îndoială. Bău încă un coniac. Se auzea apropiindu-se un tren. Aburul locomotivei îi acoperi o clipă pe cei doi, care se îmbrăţişau. Foarte bine, asta însemna că unul pleca, adică Emil pleca. Plăti repede şi ieşi din bufet. Trenul se depărta. Gina făcea semn cu mîna în urma şarpelui negru care se urnise şi o altă mînă scoasă printr-o fereastră se agita cu desperare. Apoi din tren nu se mai văzu nimic.

Gina se întoarse către clădirea gării. Îşi simţea lacrimile şiruindu-i pe obraz, dar nu le putea opri. Cineva îi taie drumul. Vru să ocolească acea persoană fără s-o privească

măcar, dar insul se așează din nou în fața ei. Atunci ridică ochii roșii de plîns și-l recunoscu.

— Ah ! Mihai Movilă ! Ce cauți în urbea mea ? încercă ea să fie veselă.

— Pe dumneata.

— Pe mine ? Puteai foarte ușor să nu mă găsești. Sînt în trecere prin Buzău. Și ce treabă ai cu mine ?

— Mi-era dor de dumneata.

— Ia te uită ! Mie nu.

Gina își dădea seama că nu trebuia să-i vorbească aspru. Mihai părea băut și nu era deloc exclus ca în adevăr s-o fi căutat pe ea, dacă trecuse, poate, din Garda de Fier în serviciul Siguranței. Îl socotea în stare de orice.

— Dar de Emil ți-a fost dor ?

— Ce amestec ai dumneata în viața mea, în prietenia mea cu Emil ? Ai fost vreodată confidentul nostru ?

— Am fost rivalul lui Emil.

— Dumneata ? Poate în alte aventuri pe care eu nu le cunosc. Și care nici nu mă interesează.

— Ți-am spus de cîteva ori doar cît însemni pentru mine și ce aștept de la dumneata.

— Și eu am înțeles că glumeai. Erai doar prietenul lui Emil.

— N-am glumit niciodată.

— Uite Mihai, îți spun acum clar și o dată pentru totdeauna : nici nu cred în sentimentele dumitale, nici nu simt nimic pentru dumneata. Lasă-mă să trec.

Mihai însă era din ce în ce mai îndîrjit. Zoe îl respinsese, acum și nimicul ăsta de Gina i-l prefera pe mormolocul de Emil ? Erau oarbe ? Erau neroade ? De ce, de ce să-l iubească pe Emil ? În piept i se zvîrcolea ca un șarpe mare o neliniște, o nemulțumire îi trimetea tot sîngele la cap. Tîmplele îi zvîcneau.

— Lasă-mă să trec !

— Unde vrei să te duci ?

— Am treabă la Rîmnic, aruncă la întîmplare Gina. Trebuie să-mi cumpăr bilet.

— Merg și eu la Rîmnic.

— Să nu te ții de mine, să nu mă urmărești degeaba ! Auzi ? Ar fi zadarnic.

Gina izbutise să ajungă în holul gării, la casa de bilete.

— Bagă de seamă, Gina. Eu știu despre tine lucruri pe care alții nu le cunosc și pe care, dacă le-aș spune undeva, știi și tu unde, nu te-ai mai plimba între Buzău și Rîmnic.

Furia Ginei fu în clipa aceea mai mare decît frica.

— Șantaj ?

— Cum vrei să-i spui.

— Așa îi spun : șantaj ! Și uite cum îl plătesc !

Fără să-și dea seama cum, cînd izbucnise dorința asta în pieptul ei, dar Gina îi trase o palmă răsunătoare lui Mihai. Singura ei mirare în clipa aceea fu că ajunsese atît de sus, la obrazul lui. În hol era multă lume. Vreo doi țărani întoarseră capul la zgomotul palmei, dar n-apucară să vadă nimic. Mihai se gîndi o clipă că o putea trînti pe Gina la pămînt și călca în picioare. Nimeni nu-l pălmuise vreodată, afară de Tinca Ispir, cînd era copil. Apoi își aduse aminte că e prinț, că prinții nu fac una ca asta, în public cel puțin. Un prinț poate să denunțe o femeie primejdioasă, asta da, dar nu să se dea în spectacol.

— O voi plăti și eu, spuse printre dinți și se îndreptă către oraș.

Gina își cumpără totuși un bilet pentru Rîmnic, unde n-avea ce face. Era mai bine așa. Își dădea seama că făcuse o greșeală mare, întărîtînd dulăul ăsta rău, dar gestul pornise pe negîndite din ea și nu mai putea fi reparat. Unde erau disciplina și prudența pe care le învățase de cînd făcea parte din mișcare ? Ce va spune despre asta Matei Axinte ? Sigur că acum trebuia o vreme să se piardă în munți, prin sate depărtate, în loc să fie utilă, prezentă. Tocmai acum ! Și Emil plecase, pînă să ajungă la tovarăși avea s-o roadă un sentiment de singurătate neîncercat încă.

În trenul care o ducea spre Rîmnic, Gina plînse iar, furioasă că se purtase prosteşte și chinuită de gîndul că poate prin asta, tocmai prin asta, avea să se despartă de Emil cine știe pentru cît timp încă. Afară se pornise ploaia, șiruia pe geamurile vagonului, și Gina nu știa dacă nu mai vede afară din pricina lacrimilor ei sau a picăturilor care băteau în geam.

Laurenţia se ducea zilnic la şcoală. La cartea ei nu se mai putea gîndi, obosită de alte preocupări. Adrian îşi vedea şi el de treabă, Emil citea la bibliotecă pentru doctorat, dar fiecare dintre ei o făcea fără nici o convingere. Laurenţia şi Adrian nu-şi mai recunoşteau elevii. Nu mai erau copiii studioşi de odinioară, o agitaţie bolnăvicoasă îi stăpînea, unii aveau opinii politice, dacă opinii se puteau numi gărgăunii care le intraseră în cap. Puteau vorbi fără să clipească despre viitorul ţării, ei, care nu-i cunoşteau încă trecutul şi nici în amănunt prezentul. Existau şi elevi liniştiţi, înţelepţi, pentru care merita să ţii o lecţie clară de matematici sau de istorie, elevi care le dădeau impresia că nu-şi fac meseria degeaba, dar cei turbulenţi stricau atmosfera claselor.

Emil trăia şi el un sentiment de provizorat. Citea mult, dar n-avea siguranţa că mîine-poimîine nu se va întîmpla ceva care să-i întrerupă firul preocupărilor, care să-l împiedice să-şi ducă la capăt studiile. În aerul acestei toamne plutea ceva bolnăvicios, viciat. Nimeni nu părea mulţumit, nici măcar legionarii, deşi statul se chema acum Stat Legionar.

Zoe nu mai venise la Bucureşti, rămăsese la Braşov, la părinţii ei, de teamă să nu mai fie poftită să dea concerte sau să colaboreze cu orchestre cunoscute. În regimul ăsta, nu voia să colaboreze cu nimeni, să cînte pentru nimeni. Ar fi fost cu putinţă să nici n-o mai cheme cineva, cunoscîndu-i-se lipsa de entuziasm pentru regim, şi asta poate că ar fi durut-o la fel de mult. Nu-i era uşor nici să fie lăsată la marginea vieţii, nici să se retragă ea. De la un post de radio străin află că Liviu Dima dăduse cîteva concerte în Germania şi asta îi redeşteptase dezgustul faţă de el. Şi în chip ciudat, îi trezi încă un sentiment : grija faţă de Filip Klein, cu care schimbase cîteva scrisori în vară şi în toamnă şi pe care îl simţise singur, slab, descurajat, deşi nu mărturisea în scris nimic din toate astea. Îi trecu prin minte, la începutul lui noiembrie, să vină totuşi la Bucureşti, numai pentru ca Filip să aibă o prietenie caldă lîngă el. Probabil că nu-l părăsiseră chiar toţi prietenii, dar mare parte din ei se fereau din calea lui, iar el, delicat cum era, se ţinea departe şi de cei care l-ar fi acceptat, ca să nu atragă neplăceri pe capul

lor. Era sigură că numai ea putea să-i fie aproape, se simțea în stare de asta. De cîte ori îi venea în amintire chipul lui trist, mirat parcă de tot ceea ce se întîmpla cu el, Zoe se simțea tare, foarte tare. La începutul lui noiembrie îi dădu un telefon Laurenției, ca s-o anunțe că va veni în cîteva zile. Glasul mătușii ei îi păru obosit, lipsit de sonoritatea lui obișnuită. Să vină, sigur, toți aveau să fie fericiți s-o aibă între ei.

Zoe se culcă mulțumită că luase hotărîrea asta. Peste noapte sau către zori, nici ea nu știa cînd, avu un vis de spaimă, în care parcă se afla într-un tren care huruia, se clătina, se prăbușea. Se deșteptă, nu mijea încă de ziuă. În dormitorul părintesc se auzeau glasuri. Bătu ușor în ușă.

În paturile lor alăturate, Paula și Simon stăteau în capul oaselor, cu lampa aprinsă.

— Ce e cu voi ? De ce nu dormiți ?

— Nu știm. Am visat ceva sau s-a petrecut ceva. Tu de ce te-ai trezit ?

— Eu, într-adevăr, am visat urît.

— Ia te uită cum se clatină lampa ! Să fi fost un cutremur ?

— Poate. Slab, nu s-a răsturnat nimic în casă. Culcă-te Zoe. Ne culcăm și noi la loc.

— Aș vrea... aș vrea să telefonez la București.

— La ora asta ? N-ai vorbit aseară cu ei ?

— Ba da, dar dacă la București cutremurul a fost mai puternic ?

— De ce îți vine s-o crezi ? Lasă, e numai patru și jumătate, ceva mai mult. Ai să-i chemi peste patru-cinci ore.

Zoe nu mai putu adormi. Nu avusese în viața ei presimțiri, nu credea în așa ceva, dar de data asta o rodea o neliniște necurmată. Pe la șapte nu se mai putu stăpîni și încercă să cheme Bucureștii la telefon. De la centrală i se spuse că Bucureștii nu răspundeau. Nu mai răspundeau cam de pe la patru dimineața.

— Am să plec chiar azi, hotărî Zoe.

— Cum așa ? Pe nepregătite ?

— Acolo s-a întîmplat ceva. Mă întreb ce e cu ai noștri și ce e cu Filip Klein.

Simion o privi lung și tăcu. Și el îl cunoștea pe Klein de cînd era student, coleg cu Zoe, auzise în vară pome-

nindu-i-se numele, înțelegea neliniștea Zoei pentru un prieten evreu oropsit, dar se temea în același timp de această prietenie. Se temuse pe vremuri de căsătoria ei cu Dima, om prea dur, prea orgolios și egoist, alături de fata lui modestă și delicată. Acum Zoe lega prietenie strînsă cu un om a cărui gingășie o cunoștea, dar cu un om pe care societatea de azi îl excludea din mijlocul ei. Era Zoe în stare să-l apere, ea, cea prea slabă ? Ce avea să atragă și asupra capului ei prietenia asta, dacă nu cumva o fi fost chiar dragoste ? Îi era rușine că gîndea așa, se simțea mai mult un biet tată fricos decît un om obiectiv și drept. Era vorba de fata lui, aici nu mai încăpea generozitate. Așa că tăcu și suspină doar.

Prietenii din Cluj cărora le cedaseră aproape jumătate din casă se treziseră și ei. Veniră în sufragerie, care acum le era comună. Titus Avram se gîndise să deschidă radioul și auzise că la București fusese un mare cutremur care distrusese case, vieți omenești. Zoe se încăpățînă și mai tare în dorința ei să plece, să vadă ce se petrecuse cu ai lor. Părinții nu protestau, se uitau numai îngrijorați la ea. Pe fața încă frumoasă a Paulei, limpede de parcă n-ar fi trecut peste ea zbucium și greutăți, se vedea acum o neliniște adîncă.

— Ce-ți închipui, mamă ? Că au să se țină lanț acum cutremurele la București ?

— Știu eu ? bîigui Paula, uneori vin unul după altul, pînă cînd se așază pămîntul acolo, în fund, unde s-a surpat.

Zoe îi privi pe amîndoi pe rînd. Simion îmbătrînise mult, arăta mai vîrstnic decît cei șaizeci și patru de ani ai lui. De la sfîrșitul lui august, de cînd fusese „cedată" acea mare parte din Transilvania, pe fața lui se iviseră zbîrcituri noi, ochii i se stinseseră. Părul roșu odinioară al Paulei albise, nu-și schimbase pieptănătura cu cărare la mijloc și cu coc bogat, profilul ei era tot de medalie romană, zîmbetul îi rămăsese luminos peste dinții nealterați. De ce arăta totuși a femeie bătrînă ? se întrebă Zoe și inima ei se strînse. O prinse o teamă ciudată că, dacă pleca azi, poate n-avea să-i mai vadă niciodată. În lume, în țară era cu putință să se întîmple orice și, chiar fără să se întîmple în jurul lor ceva, moartea se putea strecura într-o zi în casă, așa cum știe ea, pe negîndite.

Trenul nu era plin. Nu multă lume se grăbea să alerge spre Bucureștii scuturați de cutremur. Pesemne că mulți gîndeau ca Paula, cutremurele uneori se țin lanț.

De la gară spre casă văzu firme căzute, ziduri de clădiri vechi care stăteau într-un peș, garduri trîntite la pămînt. „S-a dărîmat Carltonul, doamnă", îi spuse șoferul taxiului care o ducea. „Numai Carltonul ?" întrebă ea, cu un fir de nădejde că nenorocirea nu era chiar atît de mare. „Mai voiați și altceva ? Nu vă ajunge ?" o întrebă omul posomorît. „Și mie mi s-a surpat un colț de acoperiș." Zoe tăcu, rușinată.

În casa din strada Toamnei, dădu de o mare vraiște. Laurența strîngea cioburile din cămară. Toate proviziile ei pentru iarnă se făcuseră una, borcanele se spărseseră peste pungi și cutii, murăturile intraseră în zahăr și în făină, o baltă mare de untdelemn se lățea peste culoarul îngust și amenința să intre în sufragerie. Emil aduna cărțile scuipate de rafturi în mijlocul odăii lui. Adrian se dusese totuși la școală, în nădejdea că vor veni și elevii, și nu se întorsese încă.

— Uite lampa ! îi arătă cu deznădejde Laurența lampa de porțelan, cu picior înalt, cu abajur tot de porțelan înflorat, care fusese a Anei Maria : pe parchet nu mai era decît un morman de cioburi colorate. Biata mătușă ținea atît de mult la lampa asta ! Și mie mi-era destul s-o privesc ca s-o văd, în lumina ei ușor verzuie, pe Ana Maria. Există obiecte care ne aduc aminte de cineva iubit mai mult decît o fotografie. Nimic pe lume n-are să-mi mai evoce atîta chipul Anei Maria. Unele lucruri iau cu ele tot ce-a mai rămas din umbra unui om. Și uită-te, cele două miniaturi pe care le-a adus Mihai de la Botoșani, cele semnate cu un Z. Au căzut de pe perete și s-au făcut praf. Îmi pare rău de cea care reprezenta un bătrîn cu ochi albaștri palizi, care semănau cu ai tăi. Îmi închipuiam că era bunicul Iorgu Movilă. Nu mi-o spusese nimeni, n-avea cine să mi-o spună, dar așa îmi închipuiam eu. Am pierdut tot ce-am avut noi de la bunici, de la rudenii. Parcă anume. Alții au, poate, pagube mai mari. Să nu ne plîngem.

— Cum a fost ? Cum a fost ?

— Ciudat, ca să nu spun altfel. Parcă ți se clătina creierul în craniu. Parcă pierduseși legătura cu pămîntul, erai dezrădăcinat. Am alergat toți trei unul către altul, ne-am întîlnit în sufragerie, ne-am cuprins în brațe, dintr-o

nevoie de a ne simți unul pe altul, și în jurul nostru era un zgomot infernal, trosnea parcă lumea din încheieturi, se spărgeau sticle, obiecte grele, scîrțîiau mobilele. Așteptam să murim, să cadă și tavanul peste noi. Apoi am fost legănați ușor, din ce în ce mai ușor, și s-a isprăvit. Se auzea un mare zgomot de pași și voci pe stradă. Am deschis fereastra și am văzut că oamenii ieșiseră în drum, îmbrăcați la întîmplare. Li se părea mai sigură strada decît casa lor. Noi ne-am apucat să facem ordine și din zori numai asta facem.

Zoe începu să-i ajute Laurenției. Femeia care venea de obicei să le facă menajul nu venise. Nimeni nu se gîndea să pregătească prînzul. La un moment dat, li se păru că podeaua saltă iar sub ei. Se opriră din lucru, așteptară, dar ușorul clătinat trecu repede. Pe la două veni și Adrian acasă.

— Nu s-au ținut lecții la școală azi. Zoe, fata mea, tocmai acum ai venit în orașul ăsta oropsit ?

— Tocmai acum. N-aveam liniște să stau acasă.

— Sînt multe clădiri avariate. Să vedeți însă Carltonul ! Un munte de dărîmături. Un munte. S-au pornit să facă săpături, să excaveze, să vadă dacă mai pot salva pe cineva dinăuntru. Străzile sînt pline de lume, au fost și astă-noapte. Mulți au dormit în Cișmigiu. Alții caută un loc în care să se cuibărească la noapte. Le-a intrat frica în oase de propriile locuințe. Fiecăruia i se pare că altundeva ar fi mai ferit. Mai ales celor care locuiesc la etaj. Mîncăm ceva ?

Zoe și Laurenția se priviră aiurite.

— Se poate încropi ceva, rosti Laurenția. Să vedem dacă a mai rămas în cămară ceva ce se poate mînca.

După masa improvizată din mai nimic, Zoe le spuse că voia să se ducă la Filip Klein. Telefoanele începuseră să meargă, dar al lui nu răspundea.

— Poate că i l-au ridicat, sau poate că nu mai locuiește acolo. În orice caz, trebuie să te întovărășească Emil. Și să nu stați mult. Pe la noi Filip n-a mai trecut niciodată.

— Nu vom sta mult.

Klein nu locuia prea departe de ei, în strada Roma. Ar fi putut scurta drumul cu un tramvai care i-ar fi lăsat la o oarecare distanță de casa lui, dar tramvaiele soseau rar de tot și pe linia pe care te așteptai să treacă numărul 9 sau 17, te pomeneai cu un 14 care parcă greșise drumul sau își luase lumea în cap. Sătui de așteptare, se duseră pe jos.

Casa lui Filip se afla chiar peste drum de o administrație financiară. Era o casă mare, cu un cat, o casă boierească. Tatăl lui Filip fusese un om bogat, cît timp mai trăise maică-sa el nu se gîndise să se mute, acum se gîndea, dar n-avea energie nici să-și adune lucrurile, nici să vîndă parte din ele, nici să se miște din loc. Aștepta să fie scos în drum sau să i se bage chiriași nedoriți.

Sunară îndelung, pînă veni chiar Filip să le deschidă ușa. Fața i se lumină deodată, ochii somnoroși parcă în prima clipă se treziră, vii.

— Zoe ! și domnul Stoica ! Uite cine a venit la mine ! Intrați, intrați, iubiții mei ! Nu mă așteptam la asemenea bucurie. Nu credeam că ești în București, Zoe !

— Am sosit azi, înainte de prînz.

— Și ai și venit la mine ! Ești o prietenă minunată, Zoe ! Ai venit tocmai la păcătosul de mine !

— Nu spune prostii, Filip. N-ai fost niciodată un păcătos.

— Poate, dar sînt un evreu, rosti cu o tristețe nemărginită Klein.

— Spune, ce s-a petrecut la tine ? Erai singur în timpul cutremurului ? Ai avut pagube mari ? Te-ai speriat ?

— Nu, nu sînt chiar singur. Am, de cînd trăia mama, o bucătăreasă, o femeie foarte cumsecade, Tina. E măritată cu un portar la o instituție. Nu pot să-ți spun ce sentiment de apărare am cu ei doi. Și astă-noapte au venit din subsol, unde locuiesc, să vadă ce fac eu. M-au ajutat, cînd a revenit curentul electric, să mai adun din cioburi, din spărturi. Acum n-au răspuns la sonerie pentru că or fi plecați. Veniți, veniți ! Unde să stăm ?

În odăile largi de la parter, multe tablouri zăceau jos, pe lîngă pereți, cu ramele sau sticlele sparte. Covoarele mari, persiane, erau încă acoperite de cioburi.

— Văd că n-a prea măturat Tina ta cea cumsecade.

— A făcut curat sus, unde sînt dormitoarele. Aici e odaia în care exersam altădată, rosti rușinat Klein. Alături, fostul birou al tatii.

— Să mergem acolo sau să rămînem aici, unde vrei tu. Telefonul tău nu răspunde.

— Mi l-au luat. Au nevoie de el peste drum, la percepție. Să stăm aici, în biroul tatii.

Se așezară în fotoliile largi de piele. Se părea că Filip nu mai are ce spune. Ridică de jos o statuetă de lut frîntă în două și încercă stăruitor să pună din nou cap la cap cele două jumătăți, ca și cum le-ar fi putut convinge să se lipească singure.

— A adus-o cîndva tata din Italia. Nu mai știu cum îl chema pe sculptor.

— Filip, ascultă-mă bine. Nu trebuie să te sfiești, nici să te ferești să vii la noi. Mă auzi ? Acum, dacă n-ai nici telefon, comunicarea dintre noi devine și mai grea. Noi vrem să te vedem, nouă ne e grijă pentru tine.

Filip se chinuia mereu să întregească statueta frîntă, parcă numai de asta era vorba acum.

— Mă asculți, Filip ?

— Da, da, tresări el, dar nu vreau să aibă nimeni neplăceri din pricina mea, mai ales voi.

— Exagerezi și ești obosit. În felul ăsta mă silești să viu eu, și zău că nu mi-e ușor. Începe iarna, orașul e slab luminat, eu nu văd prea bine și nu totdeauna poate să mă însoțească Emil.

— Bine, bine, am să vin. Nu vă temeți pentru mine, cu Tina și bărbatul ei sînt foarte bine păzit, mult mai bine decît alții. Nu, statueta asta n-are să mai poată fi niciodată așa cum a fost.

— Într-o zi cred că toate au să fie iar cum au fost, poate chiar mai bine, încercă să spună Emil.

Filip îi privi cu nesfîrșită dezolare și încercă să zîmbească.

— Poate chiar mai bine ? Poate.

În zilele care urmară oamenii începură să se adune pe la casele lor. Tot mai puțini erau cei care dormeau în Cișmigiu sau la Șosea. Curățirea locului pe care fusese Carltonul mergea încet. Se zvonise din om în om că din subsolul casei se auzeau voci omenești, strigăte de ajutor. Nu se mai ajungea odată la acel subsol ! Tot Bucureștiul era cu urechea ațintită, de parcă ar fi putut auzi glasuri de sub pămînt. Apoi, subsolul amuți. Se părea că țevile de păcură pentru încălzirea blocului se spărseseră și-l înecaseră. Se mai afla în țară că închisoarea Doftana, în care erau închiși mulți comuniști,

se dărîmase în parte peste ei. Se spunea că 14 persoane muriseră sub dărîmături şi multe altele erau rănite. Cei care se înfiorau cînd rosteau cuvîntul „bolşevic" nu simţiseră revolta sinceră a multor intelectuali sau numai a unor oameni cu preocupări obişnuite, pe care nenorocirea asta îi răscolea şi-i revolta. Închisoarea se dărîmase din neglijenţa celor care nu reparaseră la timp aripi aproape în ruină. Aici nu era vorba numai de un fenomen natural, ci de o vină personală, de care probabil că n-avea să dea nimeni socoteala.

Dar marea panică produsă de cutremur începuse să se stingă. Oamenii mergeau la treburile lor, noiembrie se asprea ca o iarnă adevărată.

Şi deodată, cam la vreo şaptesprezece zile după seism, alt eveniment zgudui oraşul. Legionarii pătrunseseră cu forţa în închisoarea Jilava, în care fuseseră închise o seamă de personalităţi politice, şi omorîseră în celulele lor şaizeci şi şapte de persoane. Aceşti oameni fuseseră omorîţi fără a fi judecaţi, în situaţia jalnică în care e orice om întemniţat, mai lipsit de apărare decît o jivină într-o cuşcă. Şi în aceeaşi noapte fuseseră ucişi Virgil Madgearu şi Nicolae Iorga.

În casa Stoica, în care avusese un răsunet puternic ştirea catastrofei de la Doftana, vestea uciderii lui Iorga venise ca un al doilea cutremur. Nici Adrian, nici Laurenţia n-avuseseră vreo simpatie deosebită pentru personalitatea politică a marelui istoric. Poate că nu-i acceptaseră în cugetul lor nici caracterul. Orgoliul şi ambiţiile acestui cărturar fără pereche nu le fuseseră plăcute. Dar Iorga era mai mult decît atît ; Iorga era un savant, reprezenta în ochii lor o culme a spiritualităţii ţării, o culme unică poate.

— S-a sfîrşit, totul s-a sfîrşit ! spusese Adrian cînd venise acasă cu această veste. Asta e mai mult decît se poate îndura. Dincolo de asta nu va mai urma decît oroare şi decădere.

Se fereau să-şi povestească unul altuia felul în care aflaseră că fusese ucis. Fiecare ştia amănunte înfiorătoare pe care nu le mai repeta cu glas tare. Către seară Emil fu cuprins de febră. Nu se putea gîndi, nu putea vedea în faţa ochilor decît sinistra scenă petrecută undeva, în cîmp. Luă o aspirină, bău cîteva picături de valeriană, fiorii care îl zgîlţîiau nu-i treceau. Intră în dormitorul părintesc. Laurenţia şi Adrian stăteau îmbrăcaţi pe marginea patului, tăceau.

Zoe era și ea acolo, cufundată într-un fotoliu.

— Pot să rămîn aici, pe canapea ? întrebă Emil.

Laurenția se simțise și ea departe în seara asta de fiul ei, care era în odaia alăturată. Se ridică de pe pat. Îi pipăi gîtul sub guler, ca în copilărie. Ardea.

— Să-ți fac un ceai.

— Mi-am făcut.

— Să-ți dau un calmant.

— Am luat.

— Ar trebui să luăm toți, spuse Adrian.

Laurenția aduse în tăcere o tavă cu pahare de apă și valeriană. Dar în toată noaptea aceea nu fură în stare să se dezbrace și să se culce. Stăteau ca la un priveghi. Din cînd în cînd, Emil era iar zguduit de un fior. Cele mai cumplite scene de război pe care le povestise vreodată taică-său sau unchiul Simion nu-i dăduseă groaza asta. Acolo fusese vorba de încăierări de oameni și de forțe, aici un singur om fusese batjocorit și măcelărit de o liotă de fiare. Și nu fusese un om ca toți oamenii. Și chiar dacă ar fi fost ! Un singur om terorizat de mulți, ce grozăvie ! Așa se petrecea probabil și în închisorile politice, în care cîte un arestat, slab, nemîncat, înfrigurat, cu mîinile goale, suporta loviturile sălbatice ale celor înzestrați cu bîte, cu vine de bou, cu nu știe el ce. Același lucru o aștepta și pe Gina, dacă aveau s-o prindă. Pe Gina !

Asta îi trebuia copilului meu, s-o urmeze pe Gina în drumul ei ! se gîndea și Laurenția. E slab, asta e, niciodată nu va fi un erou și poate că nici nu trebuie să fie toți. Dar ceea ce s-a întîmplat cu Iorga, ei bine, asta ne-a doborît și pe noi.

N-aveau impresia că stau la catafalcul lui Iorga, ci la cel al culturii românești mînjite și sugrumate. Și așa stătură pînă dimineața, îmbrăcați, în capul oaselor, tăcînd, fără să poată ațipi și fără să le treacă prin minte că noaptea se doarme.

Tocmai în noaptea aceea de pomină, Mihai Movilă stătea acasă la el. Era jignit că în cuibul din care făcea parte nu mai era privit cu încredere și că se discutase ca pentru multele lui absențe și pentru lipsa lui de disciplină, să fie

admonestat public și poate trimis în provincie, în condiții mai grele, cu însărcinări care încă nu se cunoșteau. Nu era vorba să fie chiar exclus din Garda de Fier, care avea nevoie de cît mai mulți oameni deocamdată, dar nimeni nu-l mai punea la curent cu intențiile cele mai apropiate ale Gărzii. Ar fi fost și greu, lipsea de la întrunirile cele mai importante. Va să zică și aici era un paria, se gîndea el, cu toate intențiile lui bune și cu firea lui pe care o socotea vitează ! Așa că se ducea acolo cînd îi trecea prin cap și cînd avea chef. Era doar un om liber !

Cînd auzi despre ceea ce se petrecuse în noaptea de 27 noiembrie, îl cuprinse o mare furie împotriva lui însuși. Ce eveniment important ratase ! Probabil că echipa însărcinată cu treaba asta fusese fixată de mult, dar, dacă tot de mult el ar fi fost prezent acolo, unde se pregăteau eroicele acțiuni, n-ar fi fost exclus să fie ales și el. Dacă de la început s-ar fi ținut de treabă în legiune, ar fi fost printre cei mai de frunte, era doar curajos și voinic. Nu, el se ținuse de nimicuri, îi făcuse curte Zoei, frunzei ăleia veștejite, Ginei, fetișcanei aceleia suspecte (pe Gina totuși nu trebuia s-o uite, altă dată n-avea s-o lase să-i mai scape printre degete, putea binemerita de la Legiune dacă o denunța, vinovată sau nevinovată cum o fi fost), alergase la Botoșani să-și îmbrățișeze mămica, plînsese la mormîntul bietei Tinca, în sfîrșit, făcuse numai neghiobii care nu-l duseseră nicăieri. Trebuia să se adune de pe drumuri, de la treburi sentimentale, să devină el însuși, să ajungă, să parvină, în sfîrșit să se ridice într-un fel.

Se întrebă dacă i-ar fi plăcut să facă parte din cei care îl uciseseră pe Iorga. Parcă nu. La Jilava da, acolo avusese loc o acțiune mai măreață și cei uciși meritau să fie pedepsiți. Pe Iorga îl văzuse de cîteva ori la facultate și avusese slăbiciunea să se lase impresionat de marea lui știință, de inteligența lui vast cuprinzătoare. Ah, cum pierduse el atacul de la Jilava, care l-ar fi acoperit de glorie !

Nu prea cuteză să se ducă de-a dreptul la cuibul de care aparținea. Se aștepta la dispreț, la mustrare și la o desfășurare de entuziasm după asemenea isprăvi, la care el greu putea lua parte. Se îndreptă totuși într-acolo, n-avea alta de făcut decît să le suporte pe toate și să devină supus, răbdător.

Pe stradă se întîlni cu Andrei Coman și cu Viorica Gavriliu. Ăștia doi își rămăseseră credincioși unul altuia. Purtau amîndoi cămăși verzi și străluceau de o veselie sălbatică.

— Ei, uite-l și pe aventurierul nostru! Măi, tu ești fantomă sau vagabond? Cum de te ivești tocmai cînd lumea te-a uitat? îl întrebă rîzînd Andrei.

— Am fost bolnav.

— Dacă ești convalescent, să știi că arăți foarte bine. Boala ți-a priit. Și unde ai zăcut?

— Acasă, la mama, la Botoșani.

— Te-a îngrijit mămica? rîse și Viorica. A știut să te îngrijească!

— Și voi? Ați participat astă noapte...

— Ssst! Asta nu se urlă în gura mare. Crezi că ne felicită Antonescu? El vrea să fie el cel care dictează orice mișcare.

— Mă rog, ați participat sau nu?

— În orice caz n-am stat acasă să ne pună prișnițe mămica. Ah, despre mămica mea tu știi ceva, ți-am mai spus că în tinerețe era să se mărite cu vărul tău care a murit în război, cu doctorul Ionică Stamate. Sau nu știi? Vii cu noi?

— Unde?

— La adunare, bineînțeles. Sau ești încă bolnav?

Mihai pierduse orice chef să mai meargă la adunare. Dacă acești doi amici îl luau așa peste picior, ce-aveau să-i audă urechile la cuib? Și cît erau de plini de ei, cît erau de umflați parcă de îngîmfare! Ce-or fi făcut astă-noapte de erau atît de mîndri? îi întrebă iar.

— În picioare, treji, ca santinelele în post. A fost noaptea pedepsei celei mari și meritate. O noapte de dezlănțuire a dreptății noastre. Măi Mihai, dacă știam pe cine recomand, niciodată nu te-aș fi dus la Garda de Fier. Nu meriți. Am remușcări că eu sînt cel care te-am introdus acolo. Ce credeam eu atunci despre tine!

— Ai să vezi într-o zi cine sînt! răspunse Mihai cu o siguranță atît de mare, încît cei doi îl priviră aproape convinși. Și convins era și el în clipa asta.

Viorica se lipise strîns de Andrei, care își trecuse brațul peste umerii ei. Mihai simți în piept iar înțepătura cunoscută.

Şi gîştei ăsteia îi făcuse curte în seara aceea, la cîrciuma din Florească a lui Lică Tudose, dar ea, după o clipă de şovăială, se întorsese la Andrei al ei. Ce se întîmpla cu el ? Cum de nu-i îmbrăţişa nici o femeie genunchii, aşa cum ar fi meritat ? Nu era destul de perseverent, asta era, nu era perseverent în nimic, nici în activitatea politică, nici în dragoste (parcă o iubise pe vreuna ?), nici în învăţătură. De la cine moştenise, Doamne, firea asta nestatornică ? Doar Linica era neschimbată şi credincioasă ca o sfîntă ! Aşa trebuie să fi fost prinţul Leonida Movilă, pentru că aşa erau toţi prinţii. Ideea asta îl mai consolă puţin.

*

Sărbătorile trecură fără să fie sărbătorite în casa Stoica. Zoe se gîndise o clipă să se ducă la părinţi, la Braşov, dar se simţea din ce în ce mai legată de Filip Klein. Parcă îi era datoare cu ceva, nu ştia nici ea cu ce, şi i-ar fi fost o milă nesfîrşită de el, dacă nu s-ar fi ruşinat să-i fie milă. Klein îi vizita din cînd în cînd, aveau mereu acelaşi aer de nedumerire tristă, de dezarmare.

— Mai cînţi vreodată, Filip ?

— Niciodată.

— Am bănuit eu. Faci foarte rău. Nu trebuie să-ţi pierzi exerciţiul. Adu-ţi violoncelul aici. Dacă nu vrei să-l aduci tu, are să vină Emil să-l ia.

— Nu, nu, vă mulţumesc. Stă închis acolo, în dulap. Nu-l pot vedea. Dau lecţii de franceză în cîteva familii. De evrei, bineînţeles. Mai vînd cîte ceva din casă. Am ce vinde. Să nu-mi duci grija, Zoe.

— Dar nu la asta m-am gîndit ! La mîinile tale de aur, care au să-şi piardă vibraţia.

Filip îşi privi lung mîinile mari şi albe şi şi le ascunse în buzunare. Nu mai avea nevoie de ele.

După jumătatea lui ianuarie, Emil venea spre casă după ce citise la Biblioteca Fundaţiei. Îi trecu prin minte să facă un ocol pe Strada Academiei, să cumpere de la magazinul Rochus nişte mezeluri, care le plăceau Laurenţiei şi Zoei. Dar şi Strada Academiei, şi Piaţa Universităţii îi părură ciudat de aglomerate. Se înghesuia acolo, pe lîngă mulţimea

de studenți care ieșeau de obicei la ora asta de la cursuri, o gloată amestecată de oameni îmbrăcați și bine, și rău, de chipuri parcă sălbăticite, de indivizi care îți dădeau brînci, erau gata parcă să te calce în picioare dacă le-ai fi stat în drum, de inși care își ieșiseră din fire, voiau cu anasîna ceva ce Emil nu înțelegea. Vru să ia un tramvai care să-l ducă pînă în Piața Gemeni, dar îi fu cu neputință să se urce în el. O apucă repede pe jos, trecînd prin mulțimea care parcă gonea spre centru. Cînd coti de pe strada Viitor pe Romană, dintr-un tramvai în mers săriră doi voinici și se urcară într-o mașină goală, care se oprise să-i ia. Unul ținea în mînă un pistol imens, scos parcă dintr-un muzeu de arme vechi. Legionarii erau adesea înarmați, dar își purtau pistolul ascuns în buzunarul de la spate.

— Se întîmplă ceva, spuse el speriat cînd ajunse acasă.

Le povesti tot ce văzuse.

— Ar fi bine să nu vă vînturați atîta pe străzi zilele astea, pînă ne dăm seama despre ce e vorba, fu de părere Laurenția.

— Dacă Filip nu vine astăzi, am să mă duc eu să văd ce face.

— N-ai să te duci de loc, te rog eu și stărui în rugămintea mea.

A doua zi, totuși, Emil încercă să se ducă la bibliotecă. Centrul orașului era o viermuială de indivizi de toate speciile. În Teatrul Național, în Prefectura Poliției, în clădirea Frascati se înstăpîniseră legionarii. Din unele dintre aceste clădiri se trăgeau focuri. Venise și armata la fața locului și trăgea și ea din cînd în cînd salve de intimidare.

Emil o apucă repede înapoi spre casă. Pe strada Academiei colț cu Edgar Quinet, un vlăjgan cu o cămașă verde, care ținea două puști în mînă, se opri în fața lui și-i întinse una dintre puști.

— Ține, camarade! Trăiască Legiunea și Căpitanul!

Emil luă pușca și nu se pricepu să spună decît:

— Mulțumesc!

Ținea arma departe de trup, nu știa dacă e încărcată, nu știa cum se mînuiește o armă și nu știa mai ales cum să scape mai repede de ea. O apucă pe lîngă Biserica Dintr-o Zi, se uită în față, în urma lui, și o zvîrli repede lîngă peretele bisericii. Apoi se îndreptă spre casă cît îl ținea

picioarele de repede. În spatele lui, în Calea Victoriei, se auzeau împușcături repetate. Nu circula nici un tramvai, nici un autobuz. Cîte un grup mai mult sau mai puțin compact trecea cîntînd pe cîte o stradă, cu aerul sigur al oamenilor care știu unde și de ce se duc. Pe Emil nu-l mai apucase niciodată groaza din noaptea în care aflase de uciderea lui Iorga, nu-l mai scuturaseră niciodată frigurile, dar nu putea spune că-i e la îndemînă să fie pe stradă în învălmășeala aceea nebunească.

— Acum cel puțin ai să stai acasă, o să stați toți, dacă aveți o fărîmă de minte în cap. O ispravă ca asta nu poate dura la infinit, trebuie să se încheie într-un fel în cîteva zile.

— Am văzut și camioane cu nemți înarmați care treceau pe străzi. Nu trăgeau în nimeni, dar treceau.

— Aștia cu cine or mai fi ? Cu Antonescu sau cu legionarii ? Că doar, după părerea mea, legionarii se ridică împotriva lui Antonescu ! rosti Adrian.

— Dar cine îi poate ști ? Vom vedea, dacă vom scăpa întregi.

Filip Klein văzuse prin ferestrele casei lui că Administrația financiară de peste drum devenise un fel de fortificație legionară. Camioane cu oameni înarmați veneau și plecau, din cînd în cînd se trăgeau focuri prin ferestre. Tina veni la etaj, unde era dormitorul lui.

— Conașule, să stai în casă, să nu te miști de aici de sus. Jos păzim noi, eu și cu bărbatul meu, cît o putea și el stă acasă. Vine cineva, spunem că ai plecat de cîteva zile. Ne pricepem noi cum să-i ducem cu vorba. Să n-ai nici o grijă, aici sîntem.

— Cum să-ți mulțumesc, Tino ?

— Eh, mie să-mi mulțumești, care am cunoscut-o și pe coana mare ? Oameni sîntem !

Tina coborî și Filip rămase singur. Trase obloanele și le lăsă rărite, ca să nu-i spargă geamurile vreun glonte rătăcit și ascultă împușcăturile, ordinele urlate, cîntecele care se porneau deodată, duduitul camioanelor. Tîrziu, către prînz, începu să audă zgomote și la parterul casei lui. Erau huruituri grele, pași repezi, zăngănit de geamuri parcă. „Să știi că bagă și în casa mea mitraliere ca să tragă afară, că își

fac loc să le aşeze în dreptul ferestrelor !" se gîndi el. „Bine că nu urcă şi sus. Tina şi cu Petre al ei le ţin piept săracii !"

Larma de la parter dură pînă către seară. Mai aproape fiind, se întrecea cu larma din stradă. Apoi urmă o tăcere adîncă în casa lui. De dimineaţă Tina nu mai urcase sus, nici să-i spună ce se întîmplă, nici să-i aducă ceva de mîncare, fie şi o bucată de pîine, dacă rămăsese de ieri. Lui Filip începu să-i pară ciudat. O ridicaseră pe Tina ? Îi făcuseră ceva rău ? Zarva şi frămîntarea de peste drum nu conteneau. În schimb, la parter era o linişte de mormînt. Încet, uşor, Filip începu să coboare scara mare de stejar, sprijinindu-se de rampă. Pînă azi scara avusese un covor, acum era goală şi paşii lui răsunau pe ea. Dar şi marele hol era gol, gol de tot, şi de mobile, şi de covoare. Ciudat ! îşi spuse Filip şi, fără să înţeleagă nimic, intră şi în sufragerie. Era goală şi de tablourile de pe pereţi. Golit şi biroul tatălui lui, pustie şi odaia lui de muzică. Se repezi la dulapul în care închisese violoncelul şi respiră adînc, uşurat. Instrumentul era acolo, în cutia lui mare. Ce se petrecuse aici ? Astea fuseseră zgomotele auzite toată ziua la parter : fusese jefuit şi biata Tina nu putuse apăra casa, pesemne că nici bărbatul nu-i fusese aici. Poate că Tina zăcea într-una din cele două odăi ale ei de la subsol, legată fedeleş, cu un căluş în gură. Trebuia să coboare acolo, s-o elibereze.

Coborî. Odăile de la subsol erau goale şi ele, şi de mobile, şi de Tina. Pustii. Pînă şi covorul gros, pe care i-l dăduse cînd se plînsese că trage dinspre pivniţă, dispăruse şi el. Îi veni un gînd urît, pe care nu ştia cum să-l alunge. Nu cumva... nu cumva chiar Tina şi Petru al ei săvîrşiseră furtul şi îl sfătuiseră anume să nu se mişte de la etaj ? Nu era cu putinţă, o femeie pe care o ai de zece ani în casă ! Şi totuşi, totuşi, aşa se părea. În odăile Tinei nu rămăsese o rochie, un capot al ei în vreun cui, un surtuc al bărbatului ei. Tina nu lăsase nici o urmă că ar fi existat vreodată.

Uluit, zăpăcit, îndurerat de bănuielile care începeau să prindă temeiuri, Filip se urcă înapoi la parter, în hol. Adineauri nici nu băgase de seamă că uşa dinspre stradă e deschisă larg. Întîrzie s-o închidă, privind pe pereţi pătratele sau dreptunghiurile de culoare mai deschisă, rămase pe locurile unde fuseseră tablourile. În clipa aceea, pe uşa deschisă intrară doi indivizi în cămăşi verzi, cu pistoalele în mînă.

— Cine ești ? îl întrebă unul dintre ei, aţintindu-l cu o privire cruntă.

— Locatarul de aici...

— Cum te cheamă ?

— Filip Klein !

— Jidan sau german ?

— Jidan, rosti resemnat Filip.

— Urmează-ne.

O patrulă, se gîndi Filip. Trebuie să-i urmeze. Aruncă o privire dezolată spre odaia în care în dulap se mai afla violoncelul lui şi porni după ei. Privi în treacăt şi spre cuierul din vestibul. Nu mai era nici o haină acolo. Plecă aşa, în surtuc.

Pe drum, cei doi vorbeau aprins între ei. Pe şoseaua Ştefan cel Mare trecea din cînd în cînd un camion cu răniţi sau altul cu legionari care cîntau tare că sînt la ei acasă şi în ţara lor. Cînd ajunseră la colţul străzii Dorobanţi, cei doi se opriră. Din discuţia lor reieşea că aveau o treabă foarte importantă undeva şi că îşi pierdeau vremea cu el. Un legionar, înarmat şi el, venea dinspre şcoala de jandarmi.

— Hei, camarade ! îl opriră cei doi. Ia-l pe tipul ăsta şi predă-l unde trebuie. Noi avem alt obiectiv.

Se îndepărtară şi noul venit îl împinse pe Filip pe strada Dorobanţi, spre Piaţa Lahovary. Fluiera printre dinţi şi-şi privea din cînd în cînd prizonierul cu dezgust. Lui Filip îi era frig, dar parcă asta nu mai avea nici o importanţă. Trebuia să meargă. Din spatele lui, dinspre strada Roma, împuşcăturile se auzeau mai slab, în schimb se întăreau în faţa lui, spre centru.

Pe strada Dionisie se întîlniră faţă în faţă cu altă patrulă.

— Trăiască Legiunea şi... strigă cel care îl adusese pînă aici. Hei, camarazi, luaţi-l pe huhămul ăsta şi duceţi-l unde-i e locul.

— Adică unde ? întrebă cel mai tînăr dintre ei, aproape un imberb, care căra o puşcă mare.

— Mai întrebi ? se răsti paznicul de pînă atunci al lui Filip şi se depărtă iute pe strada general Lahovary.

Noua patrulă o apucă spre grădina Icoanei. Amîndoi păreau foarte plictisiţi că au fost întreruptă dintr-o treabă probabil mult mai importantă. Imberbul întrebă totuşi :

— Mă, n-ai țigări la tine ?

— Nu fumez.

— Nu fumează, ticălosul ! bombăni tînărul.

După ce străbătură strada Dumbrava Roșie și o bucată din Aurel Vlaicu, în Vasile Lascăr patrula păru că nu mai are deloc răbdare să-și ducă treaba la capăt.

— Dă--l dracului, lasă-l aici. Să-l ia alții și să-l ducă unde-i e locul. Mă, cu tine vorbesc ! Stai aici nemișcat pînă vine o altă patrulă să te ia în primire. Ai înțeles ?

— Da, răspunse convins Filip.

Cei doi se depărtară, o apucară către Piața Rosetti și Klein rămase locului, tremurînd de frig, în așteptare. Nu venea nimeni să-l ia, situația i se părea fără ieșire. După un timp abia se dumeri : ce aștept eu aici ? De ce nu plec încotrova ? Nu e nimeni cu ochii pe mine. Aș putea să mă duc la Zoe, strada Toamnei nu e departe. Nu, nu la ea, deși m-ar primi. Dacă se fac cercetări prin case, nu vreau să-i aduc supărare și bucluc. Dar undeva trebuie să mă duc. Să mă întorc acasă ? Or fi făcut sediu și în casa mea. La Radu Irimescu, am fost colegi în orchestră. Stă pe strada Salcîmilor. Nu e departe. Și dacă fac o descindere și la el ? Poate că nu, poate că au o pivniță, un pod în care să mă bage. Era un om cumsecade violonistul Irimescu. Îmi arăta prietenie. Mă vizita. Nu. Ar fi penibil. Îmi datorează niște bani. Să nu creadă că vreau să mi-i plătească în felul ăsta. Și totuși n-am încotro. E aproape și e un om bun.

Radu Irimescu îi deschise greu ușa lui Klein la soneriile lui repetate. Cînd îl văzu înghețat, în haină, dîrdîind, neînstare să-i explice nimic, îl bagă repede în casă și-și sculă nevasta din somn. Îl așezară lîngă sobă, îi dădură cu sila să bea coniac, mult coniac și așternură un pat în cabinetul doamnei Irimescu, care era medic.

— Nu, nu, protesta Filip. Undeva unde să nu dea numaidecît peste mine dacă vor intra prin case. Nu vreau să vă nenorocesc. N-aveți pivniță ? Cămară ?

— Să stai acolo liniștit, rosti doamna Irimescu, Dacă vine cineva, are să aibă de-a face cu mine.

Hotărîrea din glasul ei îl calmă pe Filip. I-o aducea aminte pe Laurenția Stoica și asta îi da curaj.

În noaptea aceea, în ziua următoare Mihai Movilă avu foarte mult de lucru. Fu înarmat, trimes să facă de pază în fața Palatului Telefoanelor. Se învîrti ceasuri întregi cu o pușcă în mînă, dar nu avu în cine trage, pentru că nimeni nu venea să ia cu asalt Palatul, iar armata trăgea mai mult în aer decît în carne vie. Directorul Teatrului Național ținuse de pe terasa lui un discurs înflăcărat, care fusese pe gustul lui Mihai, deși își spunea că el ar fi vorbit și mai bine, și mai aprins. Printre camarazii care intrau și ieșeau din Teatru erau unii care aveau ținte precise, care se duceau undeva anume să facă niște isprăvi mari, și Mihai își mușca degetele de furie că nu fusese la timp mai disciplinat, mai amestecat în treburile legionare, ca să aibă azi un rol mai important, mai activ. După ce făcu de gardă o noapte și o zi cu pușca lui în fața clădirii Frascati și a Telefoanelor, și nimeni nu se ocupă de el să-l schimbe, să-l mai trimeată și altundeva, să-l hrănească cel puțin, trecu singur drumul la Teatrul Național și se amestecă între cei de acolo. Din cînd în cînd de la Național se trăgea. Soldații din camioane trăgeau și ei în aer.

Pe Mihai îl apucă un fel de criză de isterie. Avea o pușcă în mînă și nici măcar nu știa dacă e încărcată. Avea și un revolver în buzunar, dar trebuia să încerce pușca. În vînt, să piardă un glonte prețios poate, sau asupra cuiva, a unui soldat, bineînțeles, că doar ei aveau și mitraliere! Nu trăgeau cu ele, dar amenințau, puteau trage în orice clipă. Stătu o vreme în cumpănă, își alese un chip din convoiul de soldați cu mitralieră și simți cum crește în el dorința să-l doboare. Era un soldat lung, slab, bălan, cu ochii mari sub sprîncene subțiri. Mihai vedea bine, îl vedea din ce în ce mai limpede pe soldat și din ce în ce i se păru că e întruchiparea dușmanilor Legiunii, un sclav supus al lui Antonescu, un ins pus acolo ca să sloboadă dintr-o dată o rafală asupra lor, asupra singurilor patrioți adevărați din țară. Pe măsură ce-l privea, ura lui creștea. Și creștea și nevoia unui act violent. Ce caraghioslîc ar fi fost dacă pușca asta pe care i-o dăduseră n-ar fi fost încărcată! Gloanțe de rezervă nu-i dase nimeni. Trebuia s-o încerce, trebuia neapărat, și soldatul stătea în fața lui ca o sfidare, ca o provocare.

Ridică pușca, pregetă o clipă și trase. Soldatul se prăbuși pe spate. Avu timp să-i vadă fața plină de sînge, un ochi sărit de la locul lui parcă.

— De ce mă...? dădu să întrebe un camarad de lîngă el, dar în aceeași clipă mitraliera din camion trase o rafală și toți cîți erau în rînd cu el se lăsară jos, pe pardoseala terasei.

Cînd se ridicară iar, Mihai nu mai era acolo. O rupsese din loc pe strada Matei Millo și se pierduse în Cișmigiu. Avea în fața lui necontenit chipul plin de sînge al soldatului, ochiul care ieșise din orbită. I se păru că făcuse un lucru îngrozitor și, în același timp, ar fi vrut să-l repete. Simțea că l-ar face iar și iar, urlînd și gîfîind. Cișmigiul era gol. Tremurînd de furie și ură, străbătu repede cîteva alei. Apoi se simți deodată sleit, cu picioarele ca retezate. Se culcă pe o bancă și adormi de parcă i s-ar fi turnat cloroform în nări. Dormi mult.

Cînd se trezi, se crăpa de ziuă. Era înțepenit tot, pătruns de frig pînă în măduva oaselor. Primul lucru pe care îl văzu în fața ochilor fu chipul însîngerat al soldatului, prăbușirea lui pe spate. Se scutură de dezgust. Apoi își dădu seama că nu mai are pușcă. Știa bine că se culcase cu ea lîngă el. I-o furase peste noapte un borfaș, un tîlhar care voia să dea vreo lovitură. La ce mai era el bun acum fără pușcă? În revolver n-avea decît două gloanțe. O foame cumplită îl rodea ca un animal mic, pe care l-ar fi înghițit și care i s-ar fi zbătut în stomac. Se întoarse în centru, se strecură iar în clădirea Teatrului. Acolo cineva împărțise bucăți mari de pîine cu salam. I se dădu și lui, purta doar cămașa verde. Dar camarazii nu mai erau atît de înfocați. Unii păreau chiar dezamăgiți. Mihai părăsi marea sală, începu să meargă repede pe bulevard, pe Academiei, ca și cum ar fi avut o țintă precisă. În Piața Brătianu se întîlni cu Andrei Coman, care conducea un mic grup.

— Cred că ni s-a înfundat, îi spuse acesta printre dinți. Ne retragem cam de peste tot. Au fost mai tari banditii, și nemții nu sînt de partea noastră. N-aș fi crezut.

— Nici eu, spuse Mihai, ca să răspundă ceva.

— N-ai fost astă noapte în Văcărești?

— Eu? Nu.

— Păcat. A fost frumos, a fost o dovadă de mare patriotism.

— Şi acum încotro vă duceţi ?

— Ne vom despărţi curînd. Ce crezi ? Au să ne vîneze ca pe iepuri. Fiecare trebuie să-şi găsească o vizuină, pînă într-o zi. Mă auzi ? Pînă într-o zi !

— Unde e Viorica ?

— A fost cu noi pînă mai adineauri. Am trimis-o acasă. Vezi-ţi de drum şi... cămaşa asta, ştii... pentru moment ar trebui să porţi alta.

Cît stătuseră ei de vorbă, Andrei nu băgase de seamă că vreo doi-trei din grupul condus de el se făcuseră nevăzuţi.

Mihai se gîndi că era momentul să se ducă şi el acasă. Acasă ? Dacă era vorba să fie căutaţi, dacă totul era pierdut, tocmai acasă la tine nu era potrivit să stai. Singura casă primitoare, singurii oameni de inimă pe care îi cunoştea era familia Stoica. Asta pînă va pleca la Botoşani. Da, familia Stoica. Îi erau rude, erau şi datori, dacă e vorba să fim drepţi : fusese o victimă a unuia din această familie, toţi îi erau obligaţi. Laurenţia avea o fire acră, aspră, dar Emil, dar Zoe, dar Adrian chiar ! La ei avea să găsească apărare.

Sună la uşa din strada Toamnei. I se deschise. În faţa lui stătea Zoe, Zoe cea blîndă, veşnic fremătînd de emoţie şi compasiune. Îl privi lung, îi văzu cămaşa verde, părul răvăşit, ochii rătăciţi, faţa odinioară frumoasă semănînd a chip de animal bezmetic.

— Du-te acasă la dumneata, Mihai. N-ai ce căuta aici.

— Dar sînt în primejdie.

— Dumneata ai vrut-o. Nu te-a silit nimeni să te bagi printre ei. Du-te.

Zoe avu puterea să închidă uşa, şi Mihai rămase afară, necrezînd încă în adevărul celor ce i se întîmplau.

*

Abia peste cîteva zile, după ce zvîrcolirile şi crimele se potoliră, Filip îndrăzni să-i telefoneze de la familia Irimescu Zoei. Violonistul şi nevasta lui nu-l lăsaseră să plece acasă, voiau să fie siguri că nu i se va întîmpla nimic. Zoe şi Emil îl căutaseră în strada Roma, găsiseră acolo uşile casei deschise, parterul gol şi etajul destul de răvăşit. Pesemne că derbedeii

care mai intraseră în casă mai luaseră ce putuseră şi de la catul de sus. Numai dulapul în care Filip le arătase cîndva că şi-a închis violoncelul era la locul lui. Zoe îl deschise, violoncelul se afla acolo, în cutia lui. De el n-avusese nimeni nevoie.

— Să-l luăm noi acasă, Emil. Nu pot crede că Filip a fost... că l-au... în sfîrşit, sper că Filip trăieşte pe undeva şi de violoncel va mai avea nevoie.

Luară şi violoncelul cu ei şi Zoei, cu toată nădejdea pe care afirma adineauri că o are, îi părea că duc cu ei un sicriu.

Acasă, Adrian încerca s-o încurajeze.

— Cu toată debandada şi desfăşurarea de cruzime care a fost, n-au omorît mulţi evrei.

— Dar în Văcăreşti ? Dar la abator ?

— Da, au făcut-o. Cel puţin în Bucureşti. Ajunge şi atîta cît au făcut, prea ajunge. Filip Klein trebuie să fi plecat din timp la nişte prieteni, la nişte cunoştinţe, cînd şi-a dat seama că peste drum de el se instalează şi se fortifică legionarii. Ai văzut doar tu singură că locuinţa lui era părăsită.

— Dar de ce nu dă un semn de viaţă ? De ce n-a venit să se refugieze aici, la noi ?

— De ce ? Ca să te cruţe pe tine, e limpede. Un om ca el nu pune în primejdie tocmai femeia pe care o iubeşte.

Zoe tăcu. Niciodată nu se vorbise deschis în casă despre sentimentele lui Filip şi ale ei.

Cînd primi telefonul lui Klein, Zoe simţi deodată o mare linişte. Inima ei n-o mintise, deşi se zbuciuma zi şi noapte. Speranţa ei fusese întemeiată.

— Violoncelul e la noi ! fu primul lucru pe care i-l spuse. Dar casa ta, Filip, ştii, acasă la tine au prădat.

— Ştiu.

— Ai fost să vezi ce e acolo ?

— Nu, au prădat cînd eram încă acasă. Am să vă povestesc eu tot cînd am să vin să vă văd.

— Vino chiar azi.

— Nu e prea repede ? Adică nu e prea curînd după...

— Nimeni nu vă caută acum pe voi, — Zoe nu mai spuse „pe evrei" —, acum sînt căutaţi participanţii la rebeliune. Vino liniştit. Toţi te aşteptăm.

Peste cîteva zile, cînd poliţia avu vreme să-i asculte şi pe ei, Adrian Stoica şi Radu Irimescu izbutiră să dea de urma Tinei şi să recupereze mare parte din lucrurile furate de la Klein. Problema cea mai importantă acum pentru autorităţi era să descopere şi să închidă legionari şi nelegionari participanţi la rebeliune, autorii teroarei, crimelor şi jafurilor.

Iarna trecu greu. Se părea că nu va trece niciodată. Spaimele lăsaseră urme, iar prietenia tot mai strînsă cu Germania hitleristă, înrobirea României de către această vijelioasă şi aprigă putere răsuna dureros în multe cugete. Mareşalul Antonescu fie că n-avea încotro, fie că aşa îl îndemna inima, ducea aceeaşi politică fascistă cu „prietenii" din Apus, încercînd totuşi să pună stavilă unor cruzimi asemănătoare celor care se săvîrşeau în Polonia şi în Ungaria.

Zoe şi Filip simţeau cum creşte în ei, cu toate împrejurările neprielnice unei iubiri, un sentiment altfel decît prietenia de pînă atunci, un sentiment reînviat în Filip şi nou pentru Zoe, asemănător cu acela de odinioară pentru Liviu, dar mai puţin sfios şi mai amestecat cu duioşie.

— Am să mă mărit cu el ! spuse ea familiei într-o seară, la masă. Sînt hotărîtă !

Adrian o privi cu tristeţe.

— Draga mea, parcă trăieşti pe altă lume. Nu ştii că azi nu mai sînt posibile căsătoriile între arieni şi evrei ? Şi chiar dacă ar fi, îţi închipui că Filip ar accepta să fie, cum ar spune el, „o nenorocire" pentru tine ? Dar nu se poate, Zoe, nu se poate.

— Atunci am să-l aştept. Sîntem amîndoi destul de bătrîni, avem aceeaşi vîrstă, patruzeci şi unu de ani, dar niciodată pentru noi nu va fi prea tîrziu.

În afară de Laurenţia, nimeni nu înţelegea în familie de unde scosese Zoe cea lipsită de tărie şi de voinţă energia şi perseverenţa asta. Dar Laurenţia, care o văzuse lucrînd la spital în timpul războiului trecut, ştia că Zoe e puternică în faţa suferinţei şi a demoralizării altora, că devine puternică pentru ei.

Emil suferea de lipsa de veşti de la Gina. Primise o dată o carte poştală iscălită „Eugenia", pe care îi recunoscuse scrisul şi care îi transmitea numai salutări de la Roman. Ştia cel puţin atît, că trăia, că era liberă. Cîteodată îl muncea un dor cumplit de ea. N-o mai vedea ca în sala bibliotecii, cu părul lins şi strîns la ceafă, cu mişcările ei repezi, cu privirea scurtă pe care i-o arunca, ci i se năzărea mereu suplă şi castă în goliciunea ei, la lumina jarului sobei din odăiţa mizeră din Buzău, abandonată în braţele lui, cu părul castaniu desfăcut, cu braţele rotunde şi lungi îmbrăţişîndu-l de fiecare dată ca pentru un rămas bun. În primăvara care aducea miresme din parcuri şi un aer tînăr, cu gust de apă neîncepută, ar fi plecat s-o caute, dar unde ? În Buzău ? În Roman de unde îi scrisese ? Putea fi oriunde, ca focurile de pe comori.

Citea necurmat la bibliotecă, înjghebase întregul plan al lucrării lui de doctorat, dar simţea că tot ce frămînta în mintea lui era departe şi de realitatea înconjurătoare, şi de adevărata, marea lui obsesie : ce se întîmpla cu Gina ? Zoe şi Filip se plimbau uneori în cîte un parc, cu toată împotrivirea lui Filip de a o lăsa pe Zoe prea des văzută cu el. Cînd se întorceau acasă, la cina la care Laurenţia îl poftea pe Klein, cu feţele proaspete, cu ochii strălucitori, lui Emil îi venea să plîngă. Se bucura de bucuria lor, dar tinereţea lui, Doamne, cum trecea tinereţea lui netrăită ?

Nimeni nu mai pomenea, nimeni nu se mai gîndea la Mihai din ziua în care Zoe nu-l primise în casă. Mihai se ştersese din mintea lor. Şi totuşi el trăia undeva, trăia aceeaşi viaţă de nelinişte şi nemulţumire, deşi era bine ascuns şi răsfăţat peste fire. Linica îl primise fără să judece, fără să cîntărească, fără să întrebe ce-l făcea să se ascundă. O bănuia, firește, dar voia să n-o ştie nici ea însăşi.

Îşi concediase de mult femeia de ajutor, n-avea nevoie de martori în casă. Făcea singură piaţa, gătea, spăla, îi punea pe masă tot ce era cu putinţă de găsit mai bun, îi călca hainele şi cămăşile, îi făcea ghetele. Un timp Mihai stătuse numai în odaia lui şi în salonul care n-avea ferestre decît în curte, apoi, spre primăvară, începuse să iasă în grădina din spatele casei, cea în care pe vremuri se refugiau, de furiile Zenobiei, Agata şi Ana Maria, cea în care, la umbra liliecilor, îşi fuma uneori ţigara Iorgu Movilă.

Îl frămîntau amintirile. Dacă noaptea visa uneori că trage nebunește cu pușca într-un soldat bălan care se răsturna pe spate, dacă visa că doarme pe o bancă în Cișmigiu și în jurul lui se trage cu mitraliera, ziua avea alte gînduri. O vedea pe Zoe, pe blînda Zoe, închizîndu-i ușa în nas, lui, nepotului ei, lui Mihai Movilă, ultimul vlăstar al familiei, singurul Movilă adevărat, pe lîngă ei toți, care erau niște corcituri. O vedea pe Gina în holul gării din Buzău ridicîndu-se în vîrful picioarelor ca să-i dea o palmă, și i-o și dăduse, după ce, tot sub ochii lui, îl îmbrățișase pe Emil. Dè ce pe Emil ? Ce era Emil ? Un vierme, o omidă potolită și vrednică s-o calci cu piciorul. Și ceilalți toți ! Modești, sigur, dar de fapt erau plini de ei și amabilitatea lor era prefăcută. Ei erau snobi, nu el, ei, care aveau sînge amestecat. Și snobismul lor se manifesta prin simplicitatea asta de teatru, de spectacol bine regizat. Ah, cum îi ura ! Adică el avea să rămîie aici la nesfîrșit, lîngă mama asta, Linica asta, care se dovedea o bună servitoare, și ei să trăiască liberi și fără grijă ? Dar trebuia să facă ceva, trebuia să le dea o dovadă de puterea lui, de faptul că erau niște grăunțe de nisip pe lîngă el, niște fire de praf. Avea să sufle el praful și să nu se mai aleagă nimic din nici unul. Zoe îl ocrotește pe violoncelist, și-a găsit o menire. L-o fi și iubind, ea, care i-a închis ușa în nas cînd era în primejdie. Alt mormoloc, și mai bleg decît Emil. E talentat ! Asta e părerea Zoei. Nearienii n-au voie nici să fie talentați ! Să stea la locul lor ! Ce prostie ! Și dacă unul are geniu ? La Auschwitz, cu geniul lui cu tot, să nu ne stingherească cu rivalitatea lor !

Am fost odată bun, se gîndea Mihai, am fost foarte bun. Țineam la imbecilul de Emil, chiar și la ceilalți, m-aș fi pus în slujba lor dacă mi-ar fi cerut-o. O iubeam pe Tinca și-i dădeam bani. Nu e mult de cînd voiam să-i ridic un monument la Cosînești. Aveam un caracter nobil și generos. Eh ! familia mi l-a stricat, cu disprețul ei. Acum sînt rău și mă bucur că sînt așa. Cei răi sînt cei puternici. Dovadă Hitler. Jos pălăria în fața lui. Nu-l sperie nici o atrocitate. E mare, e măreț. Așa m-aș vrea și pe mine și așa am să fiu. Cu ce să încep ? Cu Gina, firește. Pentru asta trebuie mai întîi să știu că pot ieși din casă fără primejdie. Cine să mi-o spună ? Prăpădita asta de Linica nu se pricepe la nimic. Mă orientez după radio, dar nu destul. Trebuie să mai am

răbdare. A venit pimăvara şi eu mă învîrtesc între cinci lilieci şi şase boschete de iasomie. Dar, în definitiv, cine mă cunoaşte la Botoşani ? Am trecut pe aici totdeauna ca un domn elegant, străin de oraş, şi dacă vecinii m-au văzut intrînd şi ieşind de la doamna Mardare, ca pe unul care ar veni în vizită pentru cîteva zile la ea, n-au ştiut mai mult despre mine. Şi-or fi spus că sînt vreo rudă mai depărtată, vreun nepot, vreun fin din alt oraş. Numele de Movilă l-am autentificat la autorităţi, dar cei care sînt azi şefi în oraş nu mai sînt aceiaşi de atunci. Cei de atunci, după atîtea schimbări şi frămîntări, or fi la gherlă. N-am făcut prietenii în oraş nu din prudenţă, ci din mîndrie. N-aveam nevoie să ştie nimeni de unde vin şi cum am ajuns aici. Mai cunoscut sînt în Bucureşti, dar se vede că prietenii mei, cei care au fost arestaţi, nu m-au denunţat şi pe mine. Nici nu eram cu ei, cu cei din cuibul meu, cînd am activat atîta cît am activat. M-o fi ocrotit un sfînt din cer de mi-a îndreptat paşii tot între oameni care nu mă cunoşteau. Nu m-au înarmat ai mei, m-au înarmat la întîmplare cei care se fortificaseră înăuntrul Prefecturii, cînd mi-au văzut cămaşa şi cizmele. Bine că nimerisem la ei şi nu la camarazi care mă cunoşteau. Tot e bine să fii nedisciplinat, foloseşte la ceva.

Aş putea pleca fără grijă la Bucureşti. Soldatul ăla în care am tras, ah, soldatul ăla poate nici n-a murit. L-am rănit, atîta tot. Şi cîte nopţi m-a urmărit mutra lui ! Sînt prea sensibil, cobor dintr-un neam prea vechi, nu se poate să nu fiu puţin degenerat. Orice om foarte distins e şi degenerat. Normali, sănătoşi sînt cei care descind într-adevăr dintr-o Tinca Ispir. Eu sînt altceva. Aş putea pleca fără grijă la Bucureşti. Pe la facultate n-aş mai călca, bineînţeles, s-ar găsi cineva care să-şi aducă aminte. Nici pe la familie. Ah, nu, pe la familie niciodată.

Alteori, lui Mihai i se deştepta un dor adevărat de Emil. Cît jinduise la prietenia lui înainte de a-l cunoaşte, cît îi păruse de cuminte, de înţelept ! Îi plăcea şi chipul lui puţin palid, cu mari ochi negri, şi politeţea lui. Era drumul care ducea la descendenţii Movileştilor ! Îl cucerise, îi cucerise pe toţi, şi-i pierduse pe toţi, îi pierduse prosteşte. De ce fusese nevoie să ştie şi ei în ce ape se scaldă şi prin cine voia să parvină ? Învăţase mult de cînd plecase de la Cosîneşti,

dar nu învățase discreția. Oricît te-ai trudi, sînt lucruri care se învață greu.

Bujorii înfloriseră în grădina din spatele casei. Linica îi umplea glastrele din odaie cu mănunchiuri mari, care miroseau parcă a trandafiri. Mihai începu să iasă din casă. Se plimba prin cartierele cu locuințe boierești, cu mari grădini înflorite toate. Mireasma lor îl tulbura adînc și-i încurca gîndurile. Primăvara asta, care însemna pentru orice om o recrudescență a forțelor, o cheltuire din plin, o trăire a zeci de vieți deodată, avea să se petreacă pentru el tot în recluziune ? Avea să rămînă amorf și trîndav, pe jumătate mort ?

Un vis fu hotărtor în ceea ce trebuia să facă într-o zi, că doar n-avea să stea veșnic în Botoșani ca o molie în fustele Linichii ! Visă că stătea pe jos, la picioarele Ginei, așa cum stătuse de atîtea ori la picioarele Zoei, că îi spunea cuvinte fierbinți de dragoste și că ea se apleca deasupra lui și-l răsplătea cu o grindină de palme repezi și dureroase.

Se trezi asudat, cu inima bătînd tare. Fusese un vis, își dădea bine seama, dar o palmă, o palmă adevărată îi dăduse odată Gina și atunci își făgăduise lui însuși că i-o va plăti cîndva. Trebuia să plece chiar a doua zi la București, să pună Siguranța pe urmele Ginei, dacă nu cumva o fi fost închisă pînă acum. Chiar reacția ei la amenințarea lui îi dovedea că nu greșise cînd o bănuise că e comunistă. Se învîrti în odaia care acum i se părea îngustă și nu se putu opri să nu se întrebe de ce în viața lui, slobod și frumos cum era, nu căutase să cucerească altă femeie decît iubitele altora : pe Gina care îl iubea pe Emil, pe Zoe, care avea o slăbiciune pentru Klein, pînă și pe Viorica Gavriliu, care era proprietatea prietenului lui, Andrei Coman ? N-avea imaginație ? Nu știa să descopere singur o femeie ? Îl rodea atît de tare faptul că alții puteau fi iubiți și voia neapărat să le ia locul ? Oricum, orice ar fi fost, de Gina trebuia să se aleagă acum praful, dacă era încă întreagă.

A doua zi plecă la București. Fosta gazdă îi păstra încă odaia. Îi plăti lunile în care lipsise și se mută, cu lucrurile care erau acolo ale lui, cît mai departe de strada Toamnei, aproape de Mitropolie. N-avea nici o nevoie să întîlnească

pe stradă pe cineva din familia Stoica sau chiar pe Zoe Dima. Apoi se duse la Siguranță și, cu aerul cel mai sincer din lume, ca un om onest care cunoaște întîmplător o taină și nu poate s-o țină pentru el, destăinui unui comisar care avu bunăvoința să-l primească că din întîmplare cunoștea o fată din Buzău care era fără îndoială comunistă. Nu putea da detalii, nu putea povesti fapte concrete, era destul că acea fată, fostă studentă, dispăruse din București și avea cine știe ce „misiuni" în județul Buzău. Comisarul îl privi cu oarecare neîncredere, îi ceru amănunte pe care Mihai nu le putu da, dar, după cum susținea el, Siguranța avea să-și dea seama dacă intuise just, și va avea de ce să i se mulțumească. Îl enerva cumplit privirea sfredelitoare a comisarului, individul acela părea că îl bănuiește pe el de cine știe ce. Mă rog, el își făcuse datoria de cetățean, putuse spune numele fetei, putuse indica Buzăul ca centru în care individa își desfășura activitatea, restul privea autoritățile.

Întors acasă, simțea și mulțumire, ca pentru o treabă bine făcută, și neliniște, ca pentru ceva ce poate nu era de demnitatea unui om ca el, și o cumplită curiozitate ; dacă aveau s-o aresteze pe Gina, cum avea s-o știe el, ca să-și dea seama că nu se agitase degeaba ?

Gina nu fu greu de găsit. Tocmai cînd o căuta Siguranța, ea poposise din nou la Buzău, în căsuța din strada Constanța, întoarsă de la Pașcani unde fusese ocupată un timp în activitatea organizației de acolo. Venise acasă să se odihnească puțin, cîteva zile, ca pe urmă să primească sarcini noi. Doi agenți veniră în toiul nopții în odăița ei cu miros de umezeală și de salcîm înflorit. Mireasma florilor intra pe fereastra deschisă, Gina nu aprinsese nici focul, nici lampa, ca să nu știe vecinii că a venit acasă, dar lăsase fereastra dată de perete, ca primăvara să intre în casă. N-o simțise pînă atunci, primăvara, atît de atentă, de prevăzătoare, de concentrată fusese la cele ce avusese de făcut : transmisese, strecurase manifeste între muncitori și chiar în mici cercuri de intelectuali în care căpătase încredere, după minuțioase informații.

Agenții o treziră din somn cu lumina unor puternice lanterne. În vreme ce se îmbrăca repede îndărătul ușii dulapu-

lui, ei cercetară peste tot în biata odaie, în care nimic nu era ascuns. Dar faptul că nu găseau nimic nu însemna că fata asta care îi privea cu un fel de liniște resemnată nu trebuia luată și dusă la cercetări și mai ales că nu trebuia speriată din capul locului, ca să nu mai aibă mutra asta calmă și să n-aibă timp să-și făurească în minte o serie de răspunsuri logice. Cîteva înjurături, cîteva ghionturi, un brînci groaznic ca să se urce mai repede în duba care se afla la poartă, precedară tot ceea ce o aștepta de acum înainte pe Gina, tot ceea ce Emil n-avea cum să afle, n-avea cum să ghicească nici în ceasurile lui de teamă cumplită pentru ea, pentru Gina lui, de la care nu mai venea nici o veste.

În dubă, Gina se întreba ce anume va spune, cum va spune. Adică nimic, absolut nimic, orice i-ar face, orice chinuri nebănuite încă o așteptau. Nimic! Asta va dura, va dura. Se va sfîrși într-o zi. Tot ce era acum strîmb, crud, se va sfîrși într-o zi. O clipă i se iviră în minte ochii gravi, aproape negri ai lui Emil, dar îi pierîră repede, o dată cu un sentiment de milă pentru el. Da, n-avea să spună nimic, oricum se vor purta. Asta era esențialul. Să reziste.

La începutul lui iunie lumea porni să fremete de zvonurile care circulau cu privire la niște viitoare conferințe, consfătuiri, nu se știe bine ce, româno-germane. În zilele acelea Mihai, care nu mai trecuse pe la Siguranță, că doar nu se putea duce să se intereseze de rezultatul denunțului lui ca unul care ar fi avut un interes direct, se întîlni pe Calea Victoriei cu comisarul la care fusese acolo. Îl recunoscu și acela, spre marea lui mirare, îl recunoscu și el și se opri.

— Știi, domnule, că ai avut dreptate? Ne-ai făcut un serviciu. Dacă mai cunoști asemenea cazuri sau poate altele, de altă natură... (și aici privirea sfredelitoare a comisarului îl tulbură iar pe Mihai), ai putea veni să... în sfîrșit, ai fi un bun colaborator. La revedere.

Era o propunere clară. Deci Gina fusese arestată. Mihai simți ceva ca mulțumirea unui succes personal și în același timp o strîngere de inimă. „Biata fată!" își spuse el, apoi rîse singur de slăbiciunea lui. „Am în adevăr o fire complexă, foarte complexă, își spuse el. Sînt foarte departe de simplitate. Asta se cheamă un spirit evoluat. Sau unul mîrșav?

Eu știu ? Oricum, palma dată unui om ca mine a fost plătită. Și vor mai plăti și alții, care au datorii."

În ziua de iunie în care se afla despre acordurile româno-germane de la München și de la Berchetesgaden, Adrian veni acasă de la liceu copleșit de amărăciune. Nu mai rămînea nici o îndoială că nemții aveau de gînd să pornească război și împotriva Uniunii Sovietice și că alianța cu România în acest război, care le era utilă, era inevitabilă. Nici un fel de război nu i-ar fi plăcut lui Adrian Stoica, făcuse unul, îi ajungea, nu-l putea uita, dar ăsta îi repugna mai mult decît oricare altul.

Nu era vorba de el, el împlinise cincizeci și nouă de ani, era vorba de toți cei din jurul lui, cunoscuți și necunoscuți, de o țară întreagă care avea să se cufunde iar în suferință și moarte. Dar Emil ? Se va mai uita cineva la cei amînați de armată pentru că aveau studii de încheiat ? Asta s-ar fi obținut, poate, cu oarecare alergături în căutare de protecții, s-ar fi obținut prin relații, plecăciuni, daruri poate. Erau căi pe care nu le cunoștea, nu le bătuse niciodată și nu le-ar fi bătut nici acum pentru copilul lui. Un caracter nu se poate modifica la bătrînețe, își spunea el furios pe sine. Alt tată ar face orice. Alt tată, el nu. Era orgolios, era maniac de corectitudine ? Nu știa, își dădea numai seama că așa ceva depășește puterile și priceperea lui. Va alerga undeva Laurenția, va face ea ceva ? Da de unde ! Laurenția era și mai inflexibilă decît el, și chiar să nu fi fost, pe cine cunoșteau ei ? Ce legături avea ea cu oamenii azi la putere ? Poate părinții vreunui elev al unuia sau al celuilalt... Adică niște oameni care credeau altfel decît ei, cine știe ? Nu, mai bine lipsă. Dar poate că dracul n-avea să fie atît de negru, poate că n-aveau să fie chemați sub arme mai întîi cei care obținuseră derogări, poate că războiul ăsta fulger al naziștilor, care în Apus fulger fusese, avea să se sfîrșească tot atît de repede și în Răsărit, înainte de a veni rîndul celor pînă acum nechemați pe zonă, nemobilizați, recrutați cîndva, dar mereu amînați. Poate că frica lui era pripită și nejustificată. În Răsărit ? Cunoșteam noi puterea celor din Răsărit ?

Stătură la masă, familia întreagă vorbind despre certitudinea intrării în război, despre apropierea lui iminentă, dar

nepomenind nici unul despre eventualitatea încorporării lui Emil. Se fereau s-o pomenească, iar Emil părea că nici nu se gîndește la așa ceva, nu putea suferi să devină eroul zilei, peste care ceilalți să se aplece cu grijă. Și poate că într-adevăr s-ar fi gîndit mai mult la el însuși, dacă la bibliotecă un coleg nu i-ar fi spus la ureche că se zvonise că în țară se făceau mari arestări de oameni bănuiți de stînga. Chiar ei, familia lor, putea fi bănuită de asta, dar gîndul lui era la Gina, la primejdiile prin care trecea ea acum.

Peste trei zile, Emil primi acasă ordinul de chemare. Trebuia să plece la cercul de recrutare, el, care nu făcuse niciodată parte, ca amînat ce fusese, din nici o unitate, și de acolo probabil, după cîteva săptămîni de instrucție, trimis pe front ca soldat simplu. Intrarea în război era inevitabilă.

Nimeni nu se miră în casă de viteza cu care se procedase în cazul lui. Era firesc, își spuneau toți, să nu se mai ia în considerație situația lui de doctorand favorizată pînă acum. Era mobilizat aproape tot tineretul, logic era să fie și Emil Stoica. N- avea stea în frunte.

Ca odinioară Ana Maria, în aceeași casă, Laurenția purcese la facerea bagajelor lui Emil, strîngînd din dinți, stăpînindu-și lacrimile, încercînd să fie limpede la cap și calmă. Nu toți fiii aveau nenorocul pe care îl avusese Ionică. Zoe încerca s-o ajute, dar, cu zăpăceala și dezolarea care o cuprinsese, mai mult o încurca. Toată vigoarea de care dăduse dovadă în ultimul timp, de cînd îl ocrotea pe Klein, se topea acum, se risipea ca un fum. Plecarea lui Emil trebuia să fie urgentă, așa scria în ordin. Abia avu timp să dea un telefon la Brașov, să-și ia rămas bun de la Paula și de la Simion, într- o nenorocită de convorbire în care nu se auzeau unii pe alții, atît de încărcate erau rețelele telefonice.

Laurenția și Adrian îl însoțiră pe Emil în zorii celei de-a doua zi pînă la poarta cercului de recrutare. Pe Zoe, care slăbise ca o umbră în două zile și care avea o groaznică durere de cap, nu voiră s-o ia cu ei. Dimineața era însorită, dulce, o dimineață de iunie care făgăduia fericire. La poarta cercului de recrutare se înghesuiau tineri nenumărați, întovărășiți toți de mame, de surori, unii de nevestele și copiii lor mici. Toată lumea asta părea mai curînd încleștată în

grijă și durere, decît înlăcrimată și zgomotoasă. Emil se pierdu o clipă de ai lui, îi regăsi, îi strînse în brațe.

— Cînd am să pot, am să vă scriu. Și cînd se va sfîrși, am să mă întorc, sînt sigur.

— Și eu sînt sigură, fiule! Laurenția îl îmbrățișă puternic.

Adrian îl îmbrățișă și el, fără să scoată un cuvînt. Emil se topi printre alții, pe poarta larg deschisă.

La întoarcere spre casă, soții Stoica tăceau. Cînd ajunseră în minusculul Parc Ioanid, Adrian se așeză pe o bancă, își cuprinse fața în palme, cu coatele pe genunchi. Umerii i se zguduiau, dar nu i se auzeau sughițurile de plîns sau suspinele. Laurenția își trecu brațul pe după umerii lui. Pe ea o năpădiseră niște hohote ritmice, egale, pe care nu le putea opri, hohote înfundate care îi porneau din adîncul pieptului. Stătură așa un timp, rezemați unul de celălalt, plîngînd fiecare în felul lui, sub bătaia soarelui, mîngîiați din cînd în cînd de cîte o adiere nemărginit de blajină, ușor răcoritoare. Lîngă ei susura un firicel de apă de nimica toată, peste ei își desfăcea frunzele un castan. Nu s-ar mai fi întors niciodată în casa în care Emil nu mai era.

Apoi Adrian își ridică obrazul umed de lacrămi, cu ochii încercănați.

— Eu mă duc la liceu.

— Lasă, Adrian, lipsește și tu o zi. Nici eu n-am să mă duc. Să stăm acasă.

— Și ce să facem acasă?

— Ai dreptate. Haidem la școală.

Nici unul dintre ei nu știu niciodată cum se petrecuseră lucrurile:

Cînd aflase de acordurile româno-germane, Mihai fusese fulgerat de o idee: era momentul să-i plătească și lui Emil indiferența cu care îl tratase în ultimul timp. Și asta, și dragostea Ginei pentru el. Indiferență, sigur, pentru că dacă el, Mihai, nu se mai dusese în familie, ce-l oprise pe Emil să-l caute? Oriunde, la București, la Botoșani, la Brașov, dacă l-ar mai fi admirat ca în primele timpuri. Nu-l mai admira, nu-l mai iubea, îl disprețuia ca întregul lui neam.

Snobii ! Nepăsătorii ! Emil era vrednic de a fi nepotul Zoei celeia care îl dăduse afară, nu meritase niciodată prietenia lui.

Comisarul de la Siguranță îi spusese doar că îi poate fi un colaborator prețios. Avea să-i fie. I se prezentă în chiar ziua în care îi venise ideea și fu primit. Îi vorbi despre un element periculos, un anume Emil Stoica, participant la rebeliune, pe care chiar el însuși îl văzuse în zilele acelea urîte trăgînd într-un soldat, în Piața Teatrului Național. Individul o duce bine, era scutit de armată, camuflat sub pretextul că își pregătește un doctorat. Mihai povestea momentul pe care îl văzuse chiar el, momentul în care numitul Stoica trăsese în soldat. Povestea însuflețindu-se, din ce în ce mai agitat, mai febril, mai halucinat. Povestea amănunțit cum arăta soldatul, cît era de bălan, cum îi ieșise un ochi din cap, cum se răsturnase pe spate. Trăia cu intensitate acel moment, făcuse spume la buzele care îi tremurau povestind, evocînd. Privirea îi ardea, mîinile i se încleștaseră pe marginea biroului în fața căruia stătea, degetele i se albiseră de strînsoare.

Comisarul îl sfredelea cu aceeași privire pătrunzătoare, prin care treceau unde de bănuială, de certitudine.

— Da, vă cred, bineînțeles. Vă și mulțumesc. Un singur lucru mă miră. Cum de nu mi-ați spus-o mai demult ? Chiar de cînd ați fost prima oară la mine.

Mihai pregetă o clipă, întrebarea îl încurca. Găsi.

— Îl credeam arestat de mult, dar l-am văzut zilele trecute pe stradă.

— Spuneați că știți că e camuflat, că-și pregătește doctoratul.

— Asta știam înainte de rebeliune. Acum m-am convins că situația lui e aceeași.

— Vă mulțumim foarte mult. Repet, ne sînteți foarte util.

Cîteva zile Mihai trăi într-o stare de exaltare în care oscila între disperare și bucurie. Făcuse o faptă grozavă, cumplită poate, dar de care nu era în stare decît un om puternic. Cum putea ști însă dacă și reușise ? Trecu o dată pe la bibliotecă, Emil nu mai era la locul lui obișnuit. Îi veni în minte să intre într-o seară, după ce se va lăsa întunericul,

în curtea casei din strada Toamnei şi, dacă perdelele nu erau lăsate, să se uite în sufragerie, la ora la care familia Stoica îşi lua cina. Cumintele, stupidul de Emil cina totdeauna cu părinţii lui. Apoi renunţă la gîndul ăsta. Putea să treacă prin curte cineva, să-l vadă. Puteau fi perdelele lăsate. Dar telefonul ! Asta nu-i trecuse prin minte. Avea să telefoneze, schimbîndu-şi glasul, ca să-l caute pe Emil. Şi aşa făcu. La telefon răspunse Zoe.

— Nu, Emil nu e acasă, adică nu mai e în Bucureşti. A plecat... a fost chemat... cine îl caută, vă rog ?

— Un coleg. Bună seara.

Va să zică Emil fusese chemat, şi nu la bal. Serios om comisarul de la Siguranţă ! Ăla nu stătea pe gînduri. Trecea numaidecît la fapte. Mai era o întrebare : fusese chemat la Cercul de recrutare sau la vreo nesfîrşită anchetă, ca participant la rebeliune ? Cum o putea afla ? Ardea s-o ştie, era însetat s-o afle.

În seara aceea, Mihai bău mult. Adusese acasă o sticlă de coniac şi bău fără socoteală. Ce succes ! Ce biruinţă împotriva lor, a neamului lui ! I se năzărea mereu chipul grav, cald, bun al lui Emil. Din cînd în cînd, între un pahar şi altul, i se părea că îl iubeşte pe băiatul ăsta, că-i e dor de el şi uita ce pocinog îi făcuse. Apoi îşi aducea aminte, căuta satisfacţia din primele momente şi bea iar. Nişte ticăloşi toţi aceşti Stoica şi Mocanu, şi Zoe Dima, şi chiar mătuşă-sa care murise, Ana-Maria, fusese o ticăloasă. Ea îl asemănase cu Leonida, dar asta nu deşteptase în ea nici un sentiment adevărat.

Somnul nu-i venea deloc. În războiul ăsta să se ducă toţi, toţi neghiobii, toţi neajutoraţii. Numai el nu era cuprins în nici o evidenţă. Avea să treacă asemeni gîştei prin apă şi la sfîrşit, sfîrşit care n-avea să vină prea tîrziu, puternici cum erau naziştii, la sfîrşit avea să plece în lumea largă, să dea o lovitură pe care n-o putea prevedea acum. După război abia se ridică oamenii capabili.

A doua zi de dimineaţă, Mihai primi un ordin de chemare la Cercul de recrutare din Focşani, pentru a-şi lămuri situaţia militară. Era buimac de coniacul băut noaptea, de nesomn, de adormitul abia în zori, ca o prăbuşire în vise hidoase. Cum ? Îl chemau pe el ? Şi pe el ? De unde pînă unde ? Cine îl avea în evidenţă ? Focşanii ? Cine îl mai

știa acolo unde se afla ? Atîția ani i se pierduse urma, și acum, pe neașteptate... Și deodată văzu în fața lui privirea pătrunzătoare și bănuitoare a amicului de la Siguranță. Numai de la el, căruia îi dăduse adresa, care îl credea, dar îl și bănuia, putea să vină lovitura asta. Ei știau să meargă pe fir înapoi, ei descopereau orice. Se putea face ceva ? Cum ? Prin cine ? Să se ducă să-i vorbească aceluiași comisar, să-i spună că mai folositor i-ar fi altfel ? Poate. Să mai denunțe și pe alții, pe Andrei Coman, de pildă, pe cine i-o mai veni în minte, ca să dovedească utilitatea lui, devotamentul lui. Poate. Era de încercat.

Și o încercă în timpul dimineții. Nu mai fu primit. Încercă și după-masă. Nici atunci nu i se mai deschise ușa. Înțelese. Nu mai era nimic de făcut. Trebuia să se întoarcă acasă și să se pregătească. Se putea duce undeva să se ascundă, să nu se prezinte ? Unde ? La Botoșani ? Era prea simplu. Acolo aveau să-l caute mai întîi. La Cosînești ? Da, dacă ar mai fi existat Tinca, ea l-ar fi băgat în gaură de șarpe, dar neamurile astea ale ei nu-l iubiseră niciodată. Trebuia să se ducă la Cercul de recrutare, n-avea încotro. Dacă mîine-poimîine ar începe războiul, aveau să-l trimeată probabil în lagărul de la Sărata pentru cîteva luni de instrucție, apoi pe front, în prima linie. Acolo poți face și bravuri. Să se ducă soldat simplu și să se întoarcă încărcat cu decorații și grade. Ar fi fost o perspectivă, dar nu-l ademenea. În orice caz trebuia să se ducă acasă, să-și strîngă cîteva lucruri. Emil plecase probabil cu alai, condus cu lacrimi și îmbrățișări, dacă nu-l umflase Siguranța. El avea să plece singur, așa cum fusese de fapt toată viața singur. Mai avea acasă o jumătate de sticlă de coniac, mai cumpără o sticlă.

Se înserase, se făcuse răcoare. În odaie era neplăcut, rece. Afară se pregătea de ploaie. Începu să bea. Aruncă într-o valiză, la nimereală, cămăși, flanele, și își umplu paharul. Gîndurile i se tulburau. Ce făcea acum familia Stoica ? Își stăpînea tristețea, natural, erau oameni demni, așa se voiau, dar se gîndeau la Emil, numai la Emil. Dacă Linica ar fi știut ce se petrece cu el, s-ar boci și ea acum pentru el. Ar trebui să-i scrie două rînduri Linichii. Începu scrisoarea cu „Dragă mamă..." trebuia să-i facă bucuria asta, mai scrise : „Eu plec acum..." și pe urmă se opri. Voia să-i scrie așa încît să-i frîngă inima, dar nu-i veneau cuvintele potrivite. Lăsă

foaia începută pe masă și bău iar. Era momentul să-și facă socotelile cu el însuși, așa face oricine cînd pleacă la drum, fără întoarcere poate. Fără întoarcere ! Prima nerozie : nu se supusese la încorporare. O nebunie care pînă acum îl cruțase de disciplina militară. Pînă acum numai. Deci o sminteală care îl dusese la mai rău. Pe urmă ? Făcuse cîteva lucruri pozitive, bune. Obținuse arestarea Ginei. Acum o fi fost supusă la torturi, ca să afle de la ea ce legături avea, ce isprăvi dusese la capăt. A auzit că la Siguranță, la anchetă, li se smulg unghiile, uneori li se fărîmă gleznele. Gina avea mîini frumoase, cu degete lungi. Săracele mîini ! Săraca Gina ! Dar sigur că e tare, nu mărturisește nimic. Ce dureri teribile trebuie să îndure acum ! Eh, că doar n-o să plîngă de mila ei. I-au venit lacrimile în ochi, așa, prostește. Săraca Gina !

Și bietul Emil, care poate că face instrucție acum. Nu-i nimic, are să facă și el. Au să-l trimeată pe Emil în primele rînduri, s-ar putea să se curețe repede. Era frumos Emil, și bun. Un băiat bun. Îl iubise cîndva. Era cuminte ca o fată, deși n-avea nimic feminin în el. Binecrescut. Avusese cine să-l crească. Dacă el nu l-ar fi vîndut comisarului, tot ar fi fost încorporat, probabil, apoi mobilizat, dar poate în spatele frontului, la partea sedentară. Așa, va pleca de-a dreptul în foc, în focul care va începe mai mult ca sigur zilele astea. Sau e arestat. Poate asta mai curînd. Foarte bine. De ce se mai gîndea la el ? Gina, Emil, ceilalți erau trecutul. Cum va fi viitorul ? Ce-l aștepta pe el ? După ce se tîrîse toată copilăria în praf la Cosînești, acum avea să se tîrască în noroi, în șanțuri. Dacă totuși s-ar ascunde, nu s-ar prezenta la Focșani ? Unde să se ascundă ? Și cînd l-ar prinde ascuns, în caz de război, n-ar mai fi lagărul de la Sărata, ar fi Curtea Marțială. Merită el așa ceva ? El care... ce ? Ce mai făcuse în viață ? Nimic. Nici măcar nu învățase cu șir și rost. Nu se putuse aduna, cum să te aduni cînd ai avut o tinerețe nedreaptă ? Da, mai era soldatul acela bălan, pe care îl împușcase. De ce ? Acum nu mai știa de ce. Cum căzuse pe spate cu fața plină de sînge, cu un ochi scos din orbită ! I se făcea un fel de greață amestecată cu groază cînd își aducea aminte de el. Și nu-l putea uita deloc. Momentul acela îi rămăsese în memorie, ca săpat adînc, cu o daltă. Eh, un soldat ca oricare altul ! Îl ucisese, sau poate că nici nu-l omorîse de-a binelea, prințul Movilă. Strămoșii lui trebuie

să fi ucis mult mai mulți oameni în lupte sau numai ca să-i înlăture din calea lor. De la strămoșii lui moștenise izbucnirile astea de furie care-l cutremurau uneori. Făcuse vreodată cuiva vreun bine ? Nu-și aducea aminte. Nici nu e nevoie să faci milostenii, numai cei slabi le fac, sau credincioșii, pentru asigurarea unui loc pe lumea cealaltă. Nu era el atît de primitiv încît să umble după polițe plătite în cer. Unde era cerul ? Nicăieri.

La coniacul ăsta s-ar fi cuvenit ceva de mîncare, altfel ardea prea tare. N-avea nimic în casă și nici n-avea poftă să iasă să cumpere. Poate era și pîndit, urmărit. Te poți aștepta la orice.

Va să zică mîine avea să plece acolo, din zori, și să fie mușt ruluit ca oricare altul care s-a sustras cum se sustrăsese el. Mușt ruluit e puțin spus. Cine să ia aminte că nu seamănă cu nimeni ? Nici la originea lui n-aveau să ia aminte. În prima linie putea fi împușcat într-o zi în cap, așa cum îl împușcase el pe soldatul acela bălan. Bietul soldat ! Cine l-o fi așteptat acasă ? Dacă el n-ar fi povestit comisarului atît de amănunțit cum se petrecuse scena, poate că nu și-ar fi oprit atenția asupra lui. Dar nici asupra lui Emil. Foarte bine, aveau să aibă aceeași soartă. Sau Emil avea să fie privilegiat, stagiul militar numai !

Uite că lui Filip Klein nu-i făcuse un rău adevărat. Îl jignise — mare lucru. Și pentru asta o pierduse pe Zoe. Pe Zoe care semăna cu o narcisă albă și care pînă atunci se purtase cu gingășie față de el. Poate că într-o zi aveau să se facă și la noi lagăre și să intre și drăguțul de Klein în vreunul. Deocamdată, familia Zoiei se bucura că se înființa, se pare, un liceu evreiesc și că domnul Klein avea să fie numit profesor de muzică acolo. Mă rog, dacă treaba asta avea să dureze...

Era delicat acest Klein, sfios, un om care ar fi putut avea farmec, dacă n-ar fi fost atît de dezorientat.

Și cei din strada Toamnei, și cei din Brașov, toți erau niște delicați. În comparație cu ei, el era o brută. Da, fără îndoială că era o brută. Și în clipa asta îi era scîrbă de el, se ura, și-i iubea pe ei toți. Îi iubea cu un fel de smerenie și de rușine că le făcuse atîta rău, îi iubea cu disperare. Îi iubise de cînd îi cunoscuse și-l acceptaseră între ei.

Şi acum bruta avea să plece la Focşani, apoi la Sărata, în lagăr, era inevitabil. O viaţă de câine bătut, nu, de om hăituit, primejduit, dezumanizat. În război, o viaţă de fiară care urmăreşte şi e urmărită. Dar i se mai cere şi disciplină. Era dator s-o facă ? Pînă la un punct. Era constrîns, ăsta era adevărul. Un om ca el poate şi să se suprime înainte de a fi ucis sau schingiuit de explozii. Moartea pe care ţi-o dai singur e o moarte nobilă, de individ detaşat de orice. De om într-adevăr superior. Şi tai deodată firul oricărui gînd, oricărei remuşcări, de care te scuturi zadarnic, oricărei îndoieli care te sfîşie, oricărei uri care te roade. Se isprăveşte tot, pentru că aşa vrei tu, nu pentru că eşti ţinta unui glonte nerod sau victima unei bombe. Nu mori laolaltă cu alţii, mori singur, aşa cum ai trăit, pentru că o *vrei* ! Eşti puternic, o vrei !

Revolverul pe care îl avusese la rebeliune se afla încă într-un raft de alături, nu-l depusese cum fusese ordinul. Bău încă un pahar, apoi stătu îndelung cu arma în mînă. Îşi ridică şuviţa de păr pe care o lăsa să cadă totdeauna peste vechea şi subţirea cicatrice de pe tîmplă. Atunci făcuse o glumă, poate proastă. Acum avea să tragă în plin. Aşa se va sfîrşi neamul Movileştilor. Aşa va sfîrşi ultimul prinţ Movilă. Ultimul prinţ Movilă nu voia să se supună nici unei porunci, nu voia o viaţă de tîrîtoare, de spaimă şi umilinţă. Timp de douăzeci şi şase de ani nu făcuse nimic. Ba da, făcuse cîteva fapte hidoase. N-avea să mai facă nimic de acum înainte. Nimic. Nici bine, nici rău.

Prin minte i se perindară Gina cu unghiile smulse, cu mîinile însîngerate, desfigurată, Emil pe brînci, lîngă un şanţ de mîl, nu, Emil pălmuit ca să spună tot, tot ce nu făcuse, călcat în picioare, soldatul, eh ! iar soldatul cu ochiul scos, şi el însuşi, unul dintre zecile de mii, hăituit şi hăituind. Cu o mînă tremurătoare îşi pipăi tîmpla şi trase. Se rostogoli jos. Mai avu timp să se gîndească : „Ultimul prinţ Movilă..." şi apoi mintea i se întunecă. Sîngele îi năvăli pe gură şi prin rana din tîmplă.

În ceasul acela, familia Stoica îşi bea ceaiul de seară în sufrageria luminată de lampa cu abajur verde. Nimeni

nu vorbea despre Emil. Toţi se gîndeau la el. Şi se gîndeau la viitor, poate că avea să fie nesperat de bun, poate că avea să deschidă alte zări, să dea lumii alt chip. Şi ţării. O sperau, pentru că inima lor nu era resemnată, nu se împăca deloc cu ceea ce se petrecea de la un timp, cu tot ce se petrecea acum. Sperau că o doctrină umană avea să înfrîngă dezlănţuirea de cruzime. Se va plăti asta cu mulţi morţi, cu multă suferinţă, nimeni nu ştia cînd avea să fie capătul, dar sperau în el.

SFÎRŞIT

Lector : VIORICA PALENCIUC
Tehnoredactor : GHEORGHE POPOVICI

Apărut 1984. Bun de tipar 29.05.1984.
Coli de tipar 21,25.

Tiparul executat sub comanda nr. 1046, la I. P. „13 Decembrie 1918", București
Republica Socialistă România

Cu *Ultimul vlăstar* se încheie *Tripticul*. Urmaşii Movileştilor, cunoscuţi din primele două volume, ţin piept vremurilor tulburi din pragul celui de-al doilea război mondial sau sucombă în vîltoarea lor. Cu privirea îndreptată spre viitor, unii bănuind care vor fi dezlegările aduse de el, alţii înşelîndu-se în privinţa lui, descendenţii se ciocnesc între ei şi se ciocnesc şi de grelele împrejurări ale momentului. Aceste ciocniri, uneori violente, desenează pe drama atmosferei drama lăuntrică a eroilor cărţii şi dezlănţuirea ei dincolo de limitele lăuntricului. Pentru unii dezlănţuire, pentru alţii fapte clare, luminate de o înţelegere dreaptă.

Lei 16,50